This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

A 494094

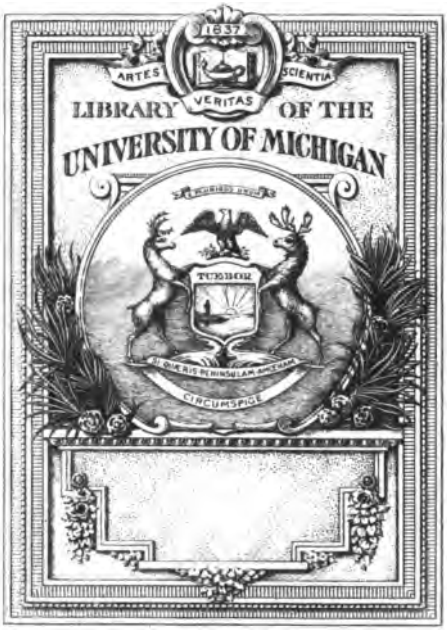
1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
CIRCUMSPICE

SVENSKA
AKADEMIENS
HANDLINGAR

IFRÅN ÅR 1786.

TREDJE DELEN.

STOCKHOLM,
Tryckte hos Notarien CARL DELÉN,
1803.

Lit. Comm.
Nyhoff
7-28-25
12155

INNEHÅLL:

Inträdes-Tal af Herr Grefve GYLDENSTOLPE.
Handlingar rörande Svenska Academiens Högtidsdag 1789.
Inträdes-Tal af Herr LEHNBERG.
Inträdes-Tal af Herr ZIBET.
Handlingar rörande Svenska Academiens Högtidsdag 1790.

INTRÄDES-TAL,

HÅLLIT I

SVENSKA AKADEMIEN

DEN 11 DEC. 1789,

AF

VICEGUVERNÖREN HOS HANS KONGL. HÖGHET KRON-PRINSEN, ÖFVERKAMMARHERREN, LANDSHÖFDINGEN OCH KOMMENDÖREN AF KGL. NORDSTJERNEORDEN,

GREFVE

NILS PH. GYLDENSTOLPE.

Sedan Svenska Akademien den 18 Juni 1789, i framlidne Herr RiksRådet, KansliPresidenten m. m. Grefve ANDERS JOHAN VON HÖPKENS *ställe, till Ledamot valt ViceGuvernören hos Hans Kongl. Höghet KronPrinsen, ÖfverKammarherren, Landshöfdingen och Kommendören, Grefve* NILS PHILIP GYLDENSTOLPE, *och detta val vunnit Konungens, Akademiens Höga Beskyddares, nådiga bifall, hade Akademien den 11 derpå följande December offentlig Sammankomst på stora BörsSalen, då Grefve* GYLDENSTOLPE *tog sitt Inträde med följande*

TAL.

MINE HERRAR!

I den kallelse J, Mine Herrar! behagat gifva mig, igenkänner jag eder godhet och vänskap, och i lika mått min Konungs nåd, i Dess bifall till mitt förenande med edert Samfund. Ehuru smickrad af dessa anledningar, känner jag med bekymmer de pligter, som föremålet af Akademiens sammankomster mig ålägger; de äro för mig främmande, och jag har hittills haft ringa tillfälle, att sätta dem i sådan utöfning, som tarfvas att försvara edert val och detta af mig nu intagna rum. Eder benägenhet, som tillegnat mig denna heder, blifve då ett stöd för sitt eget verk; och J lären gynna min anhållan, när

jag fritt bekänner, det jag icke blott är besvärad af min svaghet, utan ännu mer af de stora gåfvor, som tillhörde min Företrädare, Grefve Anders Johan von Höpken.

Om jag ej viste, M. H.! huru känslofullt eder saknad och högaktning följa denna Herre efter dess död, så skulle jag alldeles misströsta att tala öfver dess lefnad. Nu försvinner framställningssättet för sitt ämne, som med rättvisa tillegnar sig eder hela uppmärksamhet, då det består i en kedja af stora egenskaper och vigtiga förrättningar, hvilka ömsom befordrade hvarandra i en lika så svår, som lycklig utöfning.

Grefve Höpken hade valt ett ärerikt fält för sin lefnad, det, att med sin tjenst deltaga i vårdandet af Rikets förnämsta angelägenheter. Han ingick i Kongl. Kansliet, just då Sverige, efter sina olyckor, tycktes hämta sig: då såren kändes läkta, fast kroppen ännu besvärades af matthet: då medborgare, från alla sidor, med dygdig ifver sökte att återbringa dess förlorade krafter, och då utländska makter begynte fatta bättre tankar om ett land, som nyligen troddes böra öfvergifva hoppet att någon gång vinna ett slags bemärkelse i Europa. Detta tillstånd eldade regeringens mod, och gjorde dess uppmärksamhet oaflåtlig. Man såg derföre, i alla sakers företagande, den strängaste ordning: varsamhet i författningar, misstroende till alla skenbara förmåner, ståndaktighet i väl öfverlagda beslut,

och en ofelbar verkställighet af det, som ej borde underlåtas.

Ett ungt sinne, som ledes af sådan föresyn, och som tillika grundlägger sitt värde och sin lycka genom en noga efterföljd af dessa lefvande föreskrifter, måste nödvändigt ernå en tidig stadga och skicklighet vid allmänna ärendens förvaltning; helst när det inträffar med ett lyckligt snille, djupt förstånd och grundliga kunskaper. Tiden har sedermera visat oss, hvad förmånlig verkan föreningen af alla dessa saker åstadkom hos Grefve HÖPKEN; af hans befordran kan det icke skönjas. Under trägen uppvaktning i Kansliet, samt under beständig handläggning vid de hemligaste göremål, afbidade han tie år, innan första fullmakten utföll, och den gjorde honom till Kansli-Junkare. Sjelfva sysslan kunde anses mer eller mindre vigtig, allt efter innehafvarens styrka. RiksKansleren, Grefve AXEL OXENSTJERNA hade inrättat den, för att så mycket säkrare bereda adeliga ynglingar af större hopp, till Rikets förnämsta embeten, och derefter voro skyldigheterne utstakade. KansliJunkaren borde öfvervara alla rådslag i Collegium: utreda af handlingarna de saker, som honom uppdrogos: författa betänkanden, bref, instruktioner, fullmakter, traktater, förbund: vid alla tillfällen begagna sig af det honom gifna tillträde till Kongl. Maj:ts Rådssal, samt i öfrigt flitigt söka upplysning om Rikets stat och verldens lopp, som orden lyda i Drottning CHRISTINAS Kansli-Ordning.

Den föregående tjensttiden hade gjort Grefve Höpken känd och satt honom i det ansende, att han icke som ett lofvande ämne, utan som ett moget biträde antogs (1739) af den nya KansliPresidenten, Grefve Carl Gyllenborg. Man känner, att söndringen inom nationen då hunnit åstadkomma en stark brytning i politiska systemet: att derpå följde täta Riksdagar, krig med Ryssland, uppror, Konungaval, underhandlingar, hotelser ifrån Danska sidan: saker, så beskaffade, att hvar för sig kunnat fylla måttet af bekymmer för Ministèren, ännu mer tillsammanstagne, undertrycka både den och Riket; men Grefve Gyllenborgs mod och ståndaktighet, understödde af hans vänner, öfvervann faran. Grefve Höpkens andel häri var ej den minst betydlige. Förutan det han såsom enskilt, genom vunnit förtroende och högaktning, kunde uträtta, uppoffrade han, vid sidan af sin förman, dag och natt åt pennan, som under så vidt utseende omständigheter ej fick ligga stilla. Grefve Gyllenborg nyttjade också helst hans lyckliga och säkra sätt att uttrycka sig; men måste likväl sakna honom en stund, då han på annat ställe ännu mindre kunde umbäras.

Med föga synlig framgång för Svenska vapnen, hade dock första afsigten med kriget blifvit uppnådd. Fredsfördraget skulle göra det öfriga. Frankrike väntade, att Kejsarinnan Elisabet, af erkänsla för sig, skulle blunda vid Österrikiska husets behof; och kanske att hon

det äfven gjort, om ej dess egen säkerhet fordrat helt annat. Detta var oförtänkt, förvirrade hela planen af Finska kriget, och gjorde fredsunderhandlingarna högst äfventyrliga. Grefve Höpken, som föregående året blifvit ExpeditionsSekreterare, med ålagd skyldighet att besörja ärendena i PresidentsKontoret, och nu erhållit Kammarherre-fullmakt, afgick till armén och vidare till Ryssland i Januari månad, jemte tvenne andra herrar, för att vända ett sjelfgjordt stillestånd i förtrolig grannsämja; men hvarken Kejsarinnans böjelse, eller våra ministrars skicklighet kunde undanrödja de hinder, som andra makter försåtligt lade i vägen för lycklig fullbordan af en så önsklig sak. Man ville, att en annan fred i Europa skulle föregå den Svenska, och Ryssland borde hafva något att syssla, medan kriget brann i Tyskland.

Återkomsten till Stockholm igengaf Grefve Höpken sin embetsmöda, och han gaf henne tillbaka sin arbetsamhet, förökad i den mån, som svårigheterne tilltogo, och faran i mångfald trängde in på Riket. Ibland de äfventyr, som mest hotade, var föreningen med Danmark: ett nytt uppträde af sorgspelet Kalmar-Unionen. Detta samband under en gemensam Konung innebar nödvändig försakelse af Sveriges sjelfständighet, hvars instundande öde kunde läsas i Norriges historia; och var så mycket vådligare, som förslaget influtit i allmänhetens behag, under begrepp af det enda, det säkraste medel att häfva Rikets

iråkade förlägenhet. Vi få förlåta mängden af menniskor, att de häftigt ömma vid ett närvarande ondt: att de, under känslan af dagens börda, vilja borthandla sin framtida säkerhet, emot en ringa lättnad för ögonblicket; men det blifver alltid den upplysta patriotens skyldighet, att, äfven med sin undergång, sätta sig emot en sådan yrsel, och oförskräckt leda de af sin svaghet kränkta sinnen tillbaka till sin välfärd. I mindre saker, dem ovanan och ifvern så ofta förhöja i samhälls-öfverläggningar, hörde man aldrig Grefve Höpkën tala vid Riksdagar; i de öfriga äfven sparsamt; men i detta högmål förenade han sig icke blott med dem, som talade för Rikets sjelfbestånd, utan han liksom höjde rösten öfver dem, då han (i Mars månad 1743) hos Riddarskapet och Adeln företedde ett starkt och öppenhjertigt Betänkande mot begge Kronornas förening. Det var denna skrift, som öppnade ögonen på de mindre omtänksamma: som utrotade sjelfva villfarelsen och satte Svenska Riddarehuset i den författning, att hellre underkasta sig de mest osäkra öden, än tillåta, att Riket störtades genom en så uppsåtlig sjelfspillan.

Vi erinra oss med glädje, huru denna och öfriga farligheter i sjelfva sammanloppet lyckligt förbytte sin förskräckande art, då de gåfvo oss Stamfadern för ett nytt Konungahus, Konung Adolf Fredrik.

Krigets underliga gång hade tilläfventyrs

förverkat någon del af de fördelaktiga tankar, Europa fattat om Sveriges styrka, igenom dess nya regeringssätt; och förtroendet med grannarne, en gång brutit, kunde snart åter falla sönder. Det hemligaste bemödande inom ministèren gick derföre ut på thronföljarens förmälning i något sådant regerande hus, som kunde gifva Riket kraftigt bistånd vid påkommande rörelser; och Prinsessan Lovisa Ulrikas hitkomst gaf ett skyndsamt uppfyllande af denna och flera önskningar. Strax föreslog Preussiske Envoyén Finkenstein ett defensift förbund, till hvars beredande visse Herrar förordnades, att med honom sammanträda, då det hette, att Grefve Höpken skulle föra pennan. Ju starkare förmur emot Rikets illviljare denna sammansättning syntes blifva, ju mer arbetade andra makter emot framgången, hvilken ock häftades intill 1747, då Ryske Ambassadören Korff nyligen i Grefve Tessins sak hade blottat så tilltagsna tänkesätt i Svenska statssaker, att Rikets Ständer ej längre kunde underlåta, att hos Kongl. Maj:t anhålla om undertecknande af ett förbund, som redan i flera år legat färdigt. Följden af detta var, att Ministèren, som med kallsinnighet sökte förekomma alla ytterligheter, likväl kunde igenom rustningar till lands och sjös gifva Svenska kronan den aktning, att Regeringen sedermera undgick så farliga anledningar till grannsämjans förstörande.

Under Riksdagen 1746 afled Grefve Carl

Gyllenborg: en Herre, som framgent kommer att bibehålla en hög plats i Svenska häfderna. Han hade från ungdomen umgåtts med statssaker, och det i alla slags tidskiften: under Konung Carls lyckliga; under dess olyckliga; under Baron Görtz's vidsträckta; under påföljande inskränkta vändningar, och slutligen såsom Kansli-President, denna tid ganska betydande: hade alltid varit verksam, ofta utan att synas sådan; nu mera, nu mindre väl upptagen hos dem som styrde; alltid igenom sina egenskaper i den ställning, att han behöfdes: kände noga Europeiska Staterna, deras intressen och hvar nations sätt att handhafva dem: hans förtroende ibland enskilta vänner, gifvit eller njutit, blef oföränderligt: var menniskokännare, systematisk, lärd, vitter, vänlig, glad i umgänget, kunde begagna sig af händelser och leda dem så, som hade de varit bestämde till föresatt ändamål: hade skarpsinnighet till stora, och tålamod till långa planer: vågsam i äfventyrliga tider, och djerf så snart faran var stor. Jag nämner detta, för att gifva samma begrepp om denna Herre, som Grefve Höpken alltid var mån att bibringa. Han talte aldrig om honom utan beröm och ömmaste erkänsla: han anså honom som sin fosterfader och en föresyn; han fick ock snart emottaga hans rum och bekymmer.

Hittills har man sett Grefve Höpken deltaga i de vigtigaste ärenden inom Kansliet, men såsom underhafvande, och endast ansvarig för

hvar och en del, som till hans besörjande anförtroddes; nu kallas han vid Grefve Gyllenborgs död till Kongl. Maj:ts och Rikets Råd, samt fem år derefter till KansliPresident; och i begge dessa embeten, hvad kunde ersätta den förlust han led på sitt lugn, på sin frihet och sjelfva det af dem uppkommande lefnadsnöjet? Tillåten mig, M. H., att öppenhjertigt yttra mig, medan jag följer Grefve Höpken på denna oroliga bana. J kännen bäst hans förtjenster, och desse äro så verklige, att det vore vanheder för tidehvarfvet, om förbehållsamheten finge uppoffra den minsta del af hans rätt till ett ärefullt minne. I en stilla och afskild lefnad må hvar och en med trygghet tillita sin dygd om sitt försvar; men i allmänna värf, under split och oenighet, söka store män förgäfves att freda sig. I sin lifstid få de i egen sinnesstyrka skaffa sig värn; efter döden är upplysningen skyldig att bära skölden framför deras friska minne; icke att skyla något svagt ställe, utan för att afvärja de skott, som ett ännu öfverlefvande agg möjligen kunde sända ifrån sig.

Vi må betrakta de tider, då Grefve Höpken sattes till styrelseverket, om vi skola dömma om hans förvaltning, om hans gerningar. Ett Folk, hvilket olyckan på det hårdaste förföljt vid enväldets slut, var återkommit till frihet, och denna medförde då ett gemensamt deltagande i allmänna ärenden. Konungavalet och fredsfördragen, efter Konung Carls död, sön-

drade först sinnena: söndringen lifvades af påföljande förbund: uppeldades af missämja mellan slägter och slägter. Fred och tarflighet födde efter hand välmåga, välmågan begär att råda, begäret ifvern, och ifvern den förändring, som utmärker 1738 års Riksdag. De följande saker af nya förbund, krig, konungaval ökade hettan emellan öppna partier. Gamla och unga Hofvet hade ingen stridighet sins emellan; men sådant kunde ej afhålla tvenne stridiga flockar att anse dem på olika sätt, och att äfla om deras förtroende. Till 1723 fruktade man Konungens makt: ifrån 1727 till 1738 Rådets myndighet; och när denna skulle häftas af Ständers närmare befattning, förlorades all jemvigt. Regeringsärendena föllo under ett oinskränkt befäl, som stundtals fördes, ombyttes vid hvar sammankomst, och flyttades ofta emellan osynliga händer. Härigenom försvann stadga och sammanhang i sakernas gång; deraf anledningar till tadel och missnöjen. Föreskrifterne mellan Riksdagar, nödvändigt villkorliga, utställde på möjligheter och händelser af många skaplynnen, gjorde verkställigheten lika vacklande, helst då vederbörande mindre fingo afse det som borde göras, än hvad som kunde försvaras.

Med sådana utsigter öppnades för Grefve Höpken Kongl. Maj:ts Rådkammare, der tidens vedermöda förvarade ymniga ämnen till bekymmer. Otrygghet på gränsorna, farhåga för stämplingar emot unga Hofvet, krigsrustningar utan

nödiga tillgångar, Ryska flottor seglande vid våra kuster, tvetydig ställning med England, Konungen försvagad af ålder och sjukdom; hvarunder Regeringen likväl uppmuntrades af de glada anvisningar på framtida sällhet, hvilka företedde sig hos den nyfödda ArfPrinsen, och ej litet stärktes genom KronPrinsens inträde i Rådet samt medelst närmare förbindelse med Danska Hofvet: en förbindelse, hvilken grundlagt Svenska Folkets nuvarande glädje, att se Riket välsignadt med en Drottning, hvars milda dygder, inympade i en dyrbar telning af Vasa-stammen, skola kännas, vördas och njutas af sednaste efterkommande.

Konung Fredrik gick ur verlden (1751), och Rikets Ständer sammanträdde, då Grefve Höpken måste böja skullrorna åt en börda, under hvilken Grefve Tessin redan tröttnat, Presidentskapet i Kansliet. Man vore benägen att föreställa sig, det thronens intagande af en ung, älskansvärd och dygdig Konung, skulle mildra i nationen de tänkesätt, som gjorde regeringen så tungförd, under sednaste åren; men såsom förut är anmärkt, var jemvigten inom styrelseverket förlorad, och makt i menniskohand föder ett ständigt växande begär. Derföre, i stället att vid kröningen så jemka, att hvar del återställdes till sitt sannskyldiga bruk och det helas helgd, drogs all styrka till Ständer, och den synbara regeringen vanmäktades: Konungen af oförmåga, Rådet af ett gränslöst ansvar.

Under utseende af en förökad makt hos Rådet slöts således KröningsRiksdagen, emot all Hofvets förmodan. De nya skrankor, som omgåfvo Konungaväldet, lyste i de flestas ögon såsom Frihetens segertecken: man trodde sig förvandlade till Romare; man borde ock tala deras språk. Denna ton, vid Ständernas åtskiljande, gaf tillkänna hvad tungomål som nästa Riksdag skulle gälla, och Rådet, som kände vigten af tillkommande Ständers större eller mindre välbehag, likasom föranläts häraf att använda en uppmärksamhet, hvilken ofta bragte Råds-Embetet i en brydsam motsats till Konungahögheten. Om Grefve HÖPKEN vid slika tillfällen deltog med sina medbröder, och om han någon gång utmärkte sig ibland dem, så torde vi böra ihågkomma, att tidernas skick, hans plats, hans egenskaper satte honom i en obehaglig nödvändighet att göra den strängaste uttydning öfver sin pligt: att en växande frihet är ömtålig, samt att ett Folk, som sträfvar efter välde, mindre fördrager måttan, än faran att alldeles gå miste om sitt föremål.

Emedlertid var Grefve HÖPKENS förnämsta omsorg upptagen af utländska sakerna, hvilka dagligen omklädde sig och syntes förebåda något våldsamt utbrott. Sveriges ställning fordrade mer än någon annan tid säkra vänner; desse borde sökas i gemensamma intressen, och dem hade Regeringen redan funnit hos Frankrike.

rike. På denna grund hade Ständerna, vid 1747 års Riksdag, tillstyrkt bekräftandet af den med nämde Krona några år förut ingångna förbindelse; på samma grund förnyades den ock nu 1754, då villkoren för Sverige vida förbättrades. Med Danmark och Ryssland blef förtroendet fullkomligen återställdt, och de öfrige Makterne tycktes nog allmänt hysa vänliga tänkesätt emot Riket. Sådan var vår yttre författning, då Konungen af Preussen bröt med Saxen och Österrikiska Huset, hvarigenom hela Europa efter hand sattes i rörelse. Sverige påkallades snart att deltaga. Hofven i Wien och Dresden begärde uppfyllandet af de löften, dem Sverige gifvit i Westfaliska freden, enligt hvilka Tyska Rikets säkerhet borde med eftertryck försvaras emot hvarje dess Ledamot, som störde invertes lugnet; och denna fordran stod föga att afslås, sedan Riksförsamlingen i Regensburg förklarat sig emot Konungen af Preussen. Sverige erkände således, att pligten af garantiens fullgörande vore för handen, hvarefter armén sattes i stånd, utreddes och öfverfördes till Pommern.

Krig i en fri Stat och under delade tänkesätt kan ej annat än draga oro öfver Ministèren, så framt icke lyckan öfverhopar med framgång, och således ålägger de missnöjda en tvungen blygsamhet. Pommerska kriget fick ej en så förmånlig vändning, och Grefve Höpkens öde kunde således anses bestämdt. Rikets Ständer

kommo tillsammans medan kriget ännu varade, och ett rop upphof sig emot Rådet. Här öfvervägdes icke: om krig möjligen kan beständigt undvikas: om ett sådant undvikande alltid vore det nyttigaste för Staten: om villkoren och utsigterna denna gången bort föra Rådet till deltagande i kriget; utan här jemfördes krig och fred, deras verkningar för det närvarande, och den olika känsla, som medborgaren deraf hämtade. Ett enda utslag var då möjligt: Kriget ondt och Rådet brottsligt. Följden blef, att fem af Rikets Råd dels förlorade, dels frånsade sig Ständernas förtroende, och bland dessa sednare var Grefve Höpken.

De, som påminna sig denna tidens stränga omdömen, lära ock erinra sig, att Grefve Höpkens namn i synnerhet ofredades för ett Votum, rörande kriget. Det var icke blott fredsbrottet som fördömdes, utan äfven skälen, som ingingo i den föregående öfverläggningen. Han hade, till följe af sitt vigtiga kall, här anfört hvad som kunde sägas för och emot kriget; han hade således utbredt sig öfver den goda verkan på krigsmakten och inrikes styrelsen, som trupparnas rörelse syntes lofva, slutande med den anmärkning, att en långvarig stillhet försämrade menniskor, äfven som den i öfriga naturen vore förderflig *). Dessa tankar, grundade i alla tiders erfarenhet och aflemnade till ett hemligt Protokoll, kommo stympade i

*) Utdrag af RiksRådet Grefve Andras von Höpkens

händer på menigheten, som nu trodde sig känna en öfverlagd plan, att försänka Rike i nöd och undergång. Men fick menigheten känna, att Grefve Hörken just i detta Votum, i denna öfverläggning afstyrkte kriget? Att han ensam då verkade upphäfvandet af ett i Rådet redan tagit beslut, som ledde till bifall af fredsbrott? Fick den känna, att Ständerne, under förlidne Riksdag, hade tagit första steget till orolighet, och utan Grefve Höpkens hörande, beviljat Franska Ambassadörens begäran om en Eskaders utrustande? Fick den känna, att Grefve Höpken vid det tillfället med största möda bragtes från sin föresats, att nedlägga ett embete, vid hvilket hans försigtighet ofta sattes utom rådslagen, men hans heder skulle svara för utgången? Fick den känna Regeringens förbindelse, ålagd i Ständernas svar på Sekreta Proposition, att sorgfälligt nyttja konjunkturen? En konjunktur, som ännu mörk och ostadgad,

Votum i Rådet den 11 Maj 1757, sådant som det i landsorterna kringspriddes.

- - - - Angående rörelse för tropparna, så torde det vara nödigt att minska kärleken till boställen, och skräda ur armén dem, som tjena för fredens skull och icke för krig: att återföra en förfallen krigs-disciplin, att upprätta armén på ett sätt, att den ej må likna Jugurtas krigshär, och ändtligen att minska i landet antalet af politici och frondörer, som uppväcka oro bland menigheten, bekymmer för en Regering och mindre anseende hos främmande Makter. I naturen är en långvarig stillhet förderflig, och menniskor korrumperas af samma medel - - - -

hade gjort det intryck på Ständerna, att de ingått i sjörustningar, utan ringaste fråga om ersättning; denne konjunktur skulle Rådet försumma, sedan den uppklarnad hade tagit det förmånliga utseende, som beledsagade arméns öfvergång. Hofven i Wien, Dresden, Versailles och Petersburg förenade med hela Tyska Riket: Danmark i rörelse i enahanda afsigt: Ryssland ifrigt att förmå Sverige till deltagande: Franska och Kejserliga Hofven erbjudande krigskostnaden, samt försäkrande vidare förmåner vid fredsslutet. Och emot hvilka skulle denna Europas allmänna styrka vändas? Emot Brandenburgska och Hannoverska Husen: just de tvenne Hus, hvilka, under Sveriges olyckor, hade tvungit sig till besittning af dess länder på Tyska botten. Felade Grefve Höpken denna gång, så ogilla för alltid upplysning och rådighet såsom äfven tyrliga egenskaper hos en Statsman.

Men om tiderna gjorde ljus och sanning, dessa lärdomens foster, till otrygga ledare i statsvägen, så blefvo de likväl i Grefve Höpkens enskilta lefnad ett oskyldigt sällskap, det han med så mycket större rättighet åtnjöt, som han ifrån barndomen hade vanlagt sig om deras förtroende, och beständigt underhållit umgänge med dem. Vänskapen för dem hade kallat honom till Akademien, hade fört honom kring verlden: de hade rest och hvilat med honom: deltagit i hans arbete, i hans nöjen: varit i medgången hans råd, i motgången hans styrka, i faror hans

säkerhet: skaffat honom anseende hos de stora, vördnad hos de små; högaktning hos de upplyste, och en förtrolig sammanlefnad med de lärda. Det var således skäl för honom att älska dem: för dem att aldrig öfvergifva honom.

Så afskilda de Lärdas yrken synas ifrån politiska verldens stora rörelse, äga de dock en mycket nära gemenskap med hvarandra. Desse män i sitt enöde böra betraktas såsom arbetare, hvilka, hvar för sig, förfärdiga vissa delar, dem mästarens konst slutligen sammansätter, och således åstadkommer ett verk, som har värde af sin verkan, och verkan af delarnas fullkomlighet. Verket är Samfundets styrelse, mästaren Statsmannen, som i utöfningen måste sträcka sin åtgärd, lyckligt eller olyckligt, till alla de saker, som Samfundet innefattar; och hvilken lärdomsgren blifver då för honom öfverflödig eller gagnlös? Om man sett Nationer styras på vinst och förlust: om man sett dem ickedestomindre äga ett slags bestånd; hvad annat bevisar sådant, än att deras grundförfattning haft en godhet, som uppehållit dem, eller att Samhället, likasom alla lefvande ting i naturen, har en viss invertes kraft, som oaflåtligen stretar emot dess förstöring? Men se den upplysta Statsmannen hvars hela själ är öga, väpnadt med vettenskapernas synglas, för att kunna följa sakerna i deras aflägse rymder: se honom afmäta alla delar af samhälls-styrelsen, och gifva dem ett noga bestämdt förhållande till hvarandra. Det är han

som säger: Denna väg skall lagen gå, för att aldrig förvilla medborgaren: denna väg rättvisan, för att alltid trygga den laglydige: hit skall jordbruket föras, för att uppbringa slögderna: hit slöjderna för att uppdrifva handeln: hit handeln, för att stadga penninge-verket: hit penninge-verket, för att blifva Statens styrka; i dessa stånd, i dessa näringar skall tarfligheten strängt bevaras: i dessa må öfverflödet njuta en viss frihet; så skall den allvarsamma lärdomen, så den lätta vitterheten drifvas, för att bilda dygdiga tänkesätt: så skola tänkesätten ledas, för att komma till patriotism: så patriotismen upplysas, för att arbeta på allmän välfärd: så allmän välfärd handhafvas, för att sprida enskilt sällhet öfver alltsammans.

Kanske detta är mera en målning i sinnet, än en plan, som låter sig utföras: kanske menniskan skulle i sitt mörker icke kunna, i sin upplysning icke vilja ingå i de medel, som härtill fordras. I alla fall blifver möjligheten säker på den Styrandes sida, fastän verkställigheten måste bero af de tillfälligheter, dem folket, lagen och landet medgifva. Med allt detta finnes dock icke något folk, något land, någon lag, som icke tillåter den upplysta statsmannen att ådagalägga sitt nyttiga nit för samhället; och huru skulle eljest Grefve Höpken, redan som en ung man, hafva kunnat lemna sitt fäderneland så utmärkta vedermälen deraf?

Under sina resor igenom Tyskland, Holland, Flandern, Frankrike samt Italien, och under ett långt vistande i England, hade han sett dessa staters välmåga, oaktadt deras nästan gränslösa utgifter: han hade funnit grunden härtill i deras stora tillgångar, och tillgångarna såg han hänledas ifrån Regeringarnes uppmärksamhet, samt den enskilta flit och omtanka, hvarmed näringarne sköttes. I den öfvertygelse, att ett lika bemödande i Sverige skulle åstadkomma samma förmån, återkom Grefve HÖPKEN till fäderneslandet, der han träffade flera behjertade män, som både insett och talat för en så nyttig sak; men hvilka alltid häftades af hinder, dem ingen hade nog mod eller styrka att häfva. Han ingick derföre i förtroende med dessa, uppmuntrade och styrkte dem med sin ifver, den han slutligen gjorde gällande vid 1739 års Riksdag, då Sekreta Utskottet första gången emottog honom såsom ledamot. Ingen del af allmänna hushållningen lemnades ovidrörd i det då af Ständerna antagna system; landtbruk, bergverk, fabriker, planteringar, handel, skeppsfart, allt städades, lättades och understöddes.

Men Nationen var ovan, och kanske ej nog lättrörd till den häftighet som kräfves, för att genombryta de första svårigheter vid ett så stort företagande. I Riket var ej brist på upplysta och vältänkande män, tjenlige till så goda afsigters befordrande; men desse, dels kringspridde i orterna, dels inneslutne i sina kamrar, och

utom all befattning med de saker som skulle främjas, voro ur stånd att nog kraftigt bidraga till ändamålet. Grefve Höpken hade ej förr hunnit inse olägenheten, än han hade uttänkt botmedlet, på ett sätt, som, jemte Rikets nytta, skulle medföra dess evärdeliga heder. Han förenade sig med några stora snillen, en Linné, en Alströmer, en Trievald, stiftade Vetenskaps-Akademien, och kallade till ledamöter alla dem, hvilka voro utmärkte af sina arbeten, sina insigter och sin ömhet för det allmännas upphjelpande. Det är lätt att begripa, huru gagnelig verkan sådant skulle hafva på det nya närings-systemet. Den kloke hushållaren företager icke ett större verk, utan att förut känna dit hörande saker, äfven till sina grunder; och dessa grunder, huru skulle de tydligare läggas i dagen, än igenom vettenskapernas undervisning? Hvar skulle den säkrare hämtas, än hos landets mest upplysta män, förbundne i ett Samfund, der deras och hela nationens erfarenhet, kunskaper, försök, uppfinningar gingo till gemensamhet, och der allt sådant, på det nogaste granskadt och öfverlagdt, aflemnades till allmänhetens underrättelse och uppmuntran?

Grefve Höpken var för mycket vän af de praktiska vettenskaperna, att äska deras biträde till Svenska hushållningens förbättrande, utan att deremot förbinda Svenska snillet till den hedrande erkänsla, att i lika måtto arbeta på deras uppkomst och förkofran. De hade, genom

bruket af de lärdas språk, hitintills varit alldeles otillgänglige för allmänheten; men fingo nu efter hand göra sig kända i modersmålet, och således tillvägabringa en allmännare upplysning, hvilken i sin tid skulle godtgöra vettenskaperna deras gjorda försträckning. Med dem hade Grefve Höpken, vid inrättningen, på god tro slutit ett sådant aftal, det Akademien till sin ära, mera än uppfyllt, och med detsamma låtit hvar afhandling i sina arbeten blifva en lofskrift öfver sin Stiftare.

I ett land, hvarest vettenskaperne hunnit utbreda sitt första ljus, yttrar snart vitterheten sin benägenhet att inflytta; men för att ej synas påtrugad, fordrar hon dock, det de förnämste likasom erbjuda ett rum, enligt med hennes värdighet. I Sverige fogade sig denna sak lyckligare, än på något annat ställe; ty just då det begynte dagas, just då en Gyllenborg, en Tessin, och flere, vaksamt besörjde, att ingen ny stråle skulle förgäfves falla på Svenska Parnassen, inträffade sådana omständigheter, som, öfver naturens senfärdiga ordning, fortskyndade ljuset, och förmådde i synnerhet Sånggudinnorna, att tidigt bortlägga sin första förbehållsamhet. Någon deras vålnad hade väl Dalin sett skymta i sina föregångares skrifter, och drog deraf så mycken känsla på dem, att han kunde söka deras umgänge, samt derigenom tillvinna sin sång en tillförne okänd styrka och behaglighet; men vitterhetens hufvudsakliga framgång

skulle, jemte Rikets öfriga sällhet, beredas i ett nytt KonungaHus. ADOLF FREDRIK och LOVISA ULRIKA. Detta höga Par, oss beskärdt att först lägga kraftig hand vid Svenska snillets finare odling, gjorde strax sitt Hof till urskillningens och smakens högskola, der språket, vältaligheten, skaldekonsten, historien med ovanlig ömhet uppfostrades, och hvarest de, som skötte dem, med lika ynnest bevärdigades. Häri var väl en säker uppmuntran; men för fullkomligheten borde vissa lyckliga snillen, en EKEBLAD, en SCHEFFER, en RUDENSKÖLD, i en stadgad samling antaga sig de öfrigas handledning, och derföre inrättades Vitterhets-Akademien, hvars sak Konung ADOLF FREDRIK på det ömaste försåg, då han öfverlemnade stiftelsen och vården åt sin högtälskade LOVISA ULRIKA. Grefve HÖPKEN erhöll, vid utförandet häraf, Hennes Majts närmaste förtroende, så väl i föregående öfverläggningar om Akademiens göremål, som vid författandet af dess lagar: lagar, i hvilka vi alltid skola vörda den höga Stiftarinnans stora afsigt och bemödande, att befrämja sitt folks upplyftande till jemlikhet med Europas mest hyfsade Nationer, och derjemte med erkänsamhet skönja Grefve HÖPKENS gåfva att städa medlen, samt att sätta dem i den ordning, som förde verket till sitt föresatta mål; der en annan mästares hand skulle utstaka för den uppbragta Vitterheten en ny farled till högsta fullkomlighet.

Det tillhörde Grefve Höpken att lemna ingen del af menskliga kunskaper i sitt fädernesland obesörjd, och således borde han äfven åtaga sig Kanslers-Embetet vid Upsala Akademi. De som kallade honom härtill, hade ett gemensamt afseende på hans lärdom och statsklokhet. Såsom lärd skulle han befordra vettenskaperna, såsom statsman den allmänna uppfostran. Denna sistnämda njuter vanligen det omdöme, att hon är en högst vigtig sak; men som hennes brister eller fördelar aldrig låta känna sig annorlunda, än på afstånd och framtid, så bortskymmes hon ofta af det närvarande, och det omdöme hon får, råkar i fara att hellre tagas för ett gångbart talesätt, än för en sanning, hvarpå samhällets välfärd i betydligt mått hvilar. Det är emedlertid uppfostran, som enväldigt bestämmer ett folks seder: sederna, som lika enväldigt stadga eller upplösa dess grundlagar. Ämnet var således värdigt en statsman, och det hade funnit en sådan i Grefve Höpken. Han sträckte ock genast sin åtgärd till qväfvande af vissa oordningar, hvilka hade sitt ursprung utom Akademien; äfven som han inom verket sökte återgifva hvar del den kraft, som tarfvades till det helas jemna och förmånliga rörelse; men han hade föga mer än begynt sin Akademiska styrelse, då han, som tillförne är omnämdt, afträdde ur Rådet, och lemnade Akademien så mycket skäl att förtryta kortheten af det hopp, som i längden lofvade dess otvifvelaktiga fullkomlighet. Öfver sin förmodan fick dock Akademien

begagna sig af Grefve Höpkens nitiska omsorg ännu några år, hvartill han föranleddes af den hugnande tanka, att snart aflemna vården om vettenskaper, uppfostran och Akademiens hela lycka i händer på Rikets då varande KronPrins, hvars lysande egenskaper i dess första ålder borde få utbreda sig öfver blomman af Sveriges ungdom, och ingjuta hos densamma en försmak af framtidens sällhet, samt första känslorna af den odödliga tacksamhet, hvilken sedan i hela sin vidd skulle honom tillhöra.

Mine Herrar! Fägnade sig Grefve Höpken af dessa föreställningar, huru kan jag dölja mitt hjertas glada rörelse, då jag ser i samma omständigheter vår KronPrins, som med enahanda förtjenst uppnår en lika rättighet till Svenska ungdomens vördnadsfulla tillgifvenhet: en Prins, som dessutom skänker mig den enskilta lycksalighet, att i dess dagliga umgänge finna tankan om dess växande dygder förvandlas ifrån hopp till visshet. Den Högste, som förlänar honom nåd härtill, synes i denna sin godhet vilja på en gång belöna och stärka Svenska folkets trogna tillgifvenhet för ett högtförtjent Konunga-Hus.

Men den pligt, som förbinder mig att uppräkna Grefve Höpkens förtjenster, frikallar mig icke ifrån aktning för en annan skyldighet, den, att ej missbruka edert tålamod, mine Herrar! Jag må derföre, med uppoffrande af ordningen, vidröra denna Herres öfriga öden, alla hedran-

de för hönom, lärorika för oss och efterkommande.

Det vore förgäfves att tro, det endast sakernas sammanhang i verlden leder menniskor till ett stort namn, då likväl det stora har mindre grund i händelserna än i personens egenskaper. De förre skapa tillfället: de sednare göra dess bruk eller missbruk; icke ens utgången får inmänga sin röst i domslutet öfver en stor menniska. Cato undertrycktes, Marcellus gick i landsflykt och Cesar föll; men deras namn skola aldrig falla, så länge en upplyst verld skönjer på skillnaden emellan ära och lycka. Det är denna sanning som hugsvalar dem, hvilka i vrånga tidskiften måste vaka för det allmänna: denna sanning, som styrkte Grefve Höpken, då hans förvaltning råkade misshaga den rådande öfvermakten.

Jag har redan något nämt om detta missnöje till sina anledningar, hvilka allraminst funnos i Grefve Höpkens egenskaper. Desse, mera kände både af vänner och ovänner, än att de kunde sakna högaktning, voro följder af en lika så lycklig natur som sorgfällig uppfostran. Grefve Höpkens Fader, Friherre Daniel Niklas Höpken *), hade sjelf erfarit, att

*) President i Kongl. Kommerse-Collegium. I sitt äktenskap med Friherrinnan Elonora Lindhjelm hade han Sonen, Grefve And. Joh. von Höpken, som föddes den 11 April 1712.

ehvad skapnad tider och seder ikläda sig, kunna de likväl aldrig förraska en man, som med upplyst förstånd och stadgade tänkesätt går sin väg fram. Han såg, att den kommande dagen liknade sig mera till äfventyr, än den förbigångne, och han önskade derföre att göra sin egen själs styrka ärftlig hos denna sin son. Medlen härtill voro kunskaper, icke ordningslöst påskyndade, utan gifna efter sig företeende behof, nu till att elda en nyttig, nu till att qväfva en skadlig böjelse: nu att väcka en dvalande håg till liflighet: nu att rikta blodets anliggande häftighet till ett helsosamt mål: allt i sin tid, allt till bestämdt bruk vid nästa steg på en framskridande ålders obanade väg. När förståndet härigenom leddes till vana att råda öfver känslorna: till begär att föröka insigterna: till förmåga att bringa hvar insigt i sammanhang och tillämpning, så skulle tiden nödvändigt gifva en lycklig fullbordan, den Grefve Höpken äfven uppnådde vid Akademien och under dess vidsträckta resor. Dess lysande natursgåfvor ökade i synnerhet värdet af denna uppfostran. Ett lätt begrepp, en liflig inbildningskraft, ett skarpt omdöme och ett eldigt snille; hade en själs väsende kunnat emottaga större förmögenheter, säkert hade de funnit rum hos Grefve Höpken.

Vanligen händer, att så sällsynta förmåner äro åtföljde af öfverdrifvit förtroende till sig sjelf och deraf uppkommande påstående om tidigt afseende och företräde framför andra medborga-

re; men tie års tjenstlös uppvaktning i Kansliet befria Grefve HÖPKEN ifrån en sådan förevitelse. Icke en gång, sedan han kom i ställning att sjelf kunna välja sitt rum i samhället, såg man hos honom något tecken till äregirighet. Han hade, fyra å hvarandra följande Riksdagar, med allt möjligt inflytande deltagit, såsom Sekreta-Utskottets Ledamot, i den högst verkande makten, och emellan Riksdagarne beständigt varit Grefve CARL GYLLENBORGS förtroliga biträde; men han hade dock ej låtit befordringslyckan föra sig längre, än till andra Expeditions-Sekreterare-sysslan vid Utrikes Ärendena. Att han hastigt upphöjdes till RiksRåds värdigheten, var så mycket mindre någon långsträckt plan af honom sjelf, som detta steg icke var påtänkt många dagar förrän det skedde, utan förorsakades af Grefve GYLLENBORGS död, hvilken gjorde Grefve HÖPKENS inträde i Rådet oundgängligt, så väl i anseende till kedjan af utrikes sakerna, som nog mångas önskan, att se Guvernörs-Embetet hos den unga Arf-Prinsen tillfalla honom. Detta dock icke så anfördt, som skulle Grefve HÖPKEN hafva vägrat en heder, hvilken så högtidligt bestyrkte hans förtjenst; att förakta det, som verlden kallar ära, vore att förstöra de dygder, som leda till henne.

Men om själens styrka höjde Grefve HÖPKEN öfver all fåfäng äregirighet: om den fredade honom ifrån andra svagheter, hvilka gemenligen qvälja stora snillen, så måste han deremot

erfara, att denna dygd, mindre sträng, hade tillväventyrs ådragit honom mindre olägenheter. Han styrde, under rörelser af häftiga partier, dem han ej fick neka politiskt afseende vid många tillfällen; men hvilka han icke heller kunde underlåta att såsom filosof betrakta. Han kände, att i fria stater, der många skola öfverlägga om allmänt väl, flera olika begrepp om medlen måste finna rum; helst sakerna, då de först uppkomma öfver politiska horisonten, äro omgifne med en luftkrets af mångfaldiga och oredigt skimrande möjligheter. Desse få alla något ljus ifrån sjelfva saken; men deras färg beror dock af strålarnas brytning i ögat, följaktligen af det läge, som hvar och en åskådare har. Jag vill säga: I sakerna ligga många anledningar till skiljaktighet; hos personerna ännu flere. I sådana saker kan man ej vara kall; ty man tror sig stadga egen och efterkommandes antingen beständiga välgång eller beständiga ofärd; och omdömet skall byggas på det, som har mesta sannolikhet af godt. Sannolikheten utrönes igenom en noga kännedom af alla de delar, som ingå i en sak: igenom deras jemförande med förbigångna händelser af samma art. Således fordras härtill mycken upplysning, mycken skarpsinnighet: egenskaper, som, då de ej kunna vara lika hos alla, måste verka olika omdömen. Den ena följer sitt ämne i en fortfarande utsträckning, alltid beledsagad af kunskap och erfarenhet: den andre har knappast börjat utföra

samma

samma uppsåt, förrän ljuset blifver allt; och i detta mörker måste han förtro sig, nu till fördomen, som bedrager, nu till naturliga böjelsen, som förvillar. Detta böjelsernas fält, huru många afvägar har det icke? Huru många osammanstämmande ljud höras der icke? den idoge ropar på lugn, den uppretade på hämd, den vällustige mäter allt efter sitt nöje, den försagde efter sin fruktan, den modige talar för äfventyr, den lidande för upprättelse, den lättsinnige rådfrågar oraklet, hushållaren strider emot utgifter, och den girige bönfaller om förskoning. Alla dessa, förde af sin känsla, hafva nu utlåtit sig i saken, efter bästa öfvertygelse; uppsåtet är godt; men det är samma välmening, som ena gången vill det orimliga, och en annan gång utbryter i medborgerligt raseri. Sålunda uppstå ofta partier i ett land. Också händer, att en nation på sanningslika skäl delar sig i flockar, att man ej mera må förevita dem deras stridiga gång, än vatten, som samlas på höga berg, att de efter samma tryckningslagar falla utföre åt båda sidor. I begge händelserna ser Filosofen dem an, såsom voro de ett folk, med enahanda välvilja, sammanslår deras förtjenst, glömmer deras brister, tilldelar hvar medborgare dess rätt, och utkräfver af honom dess skyldighet. Jag beskrifver här Grefve Höpkens tänkesätt, hvilka, under den ifrigaste söndring, aldrig svigtade, och dem han med noggranhet alltid utöfvade. Inga parti-afseenden gällde i hans embete; den han

hade att befalla måste lyda; i domstolen kände han saken, icke personen, och hans verkliga förtroende kunde ej vinnas igenom annat, än skicklighet och förtjenst. Dessa grundreglor instämde icke med allas önskan, allas uträkning; och när härtill kom, att Grefve Höpken ej sällan i sakerna ville gå mera säkra, men mindre begärliga vägar, hände honom att blifva ansedd, nu såsom obegriplig, nu såsom obeqvämlig. Han viste väl detta, och förstod, att en stel dygd skall alltid förtjena, aldrig vinna sin tids bifall; men sådant borde ej förändra hans beslut; ty han kände med lika visshet, att hvad man offrar åt svagheten, är en förlorad styrka, att falska medel hafva en farlig återverkan, och att det vore nog odryg ära, som skulle sökas i en försnillad dygd eller en förkränkt rättvisa.

Med dessa satser stod ock Grefve Höpkens hela öfriga uppförande i närmaste gemenskap. Trög befordrare, njugg på löften, fattig på smicker, nogräknad på skäl, svår att bedraga, ogen emot egennytta, hätsk emot missbruk och oböjlig att skilja sig vid ordning. Behagade icke alltid dessa tänkesätt, och kunde oviljan för en stund bestrida deras värde, så förmådde den dock aldrig förkrossa deras väsende. Det var den stund, då Grefve Höpken frivilligt lemnade sin Rådstol; men dröjde det länge, innan Ständerne sågo vissa medborgares misstag i hans anfallande, och allas förlust i hans bortgång? Hade några få Ledamöter ifrat emot hans sty-

relse, så voro snart samtelige ense i den önskan, att se honom återtaga sitt rum. Han kallades tillbaka; men gick ej.

Man skulle säga: Grefve Höpken hade lidit oförrätter, och vid sådana tillfällen är vanligt, att menniskohjertat tager ett slags förkylning, hvilken sedan ej så lätt häfves: Kanske kunde han icke alldeles försaka hämdens sötma: i den seger han nu hade, var en enda förhöjning möjlig, den, att igenom afslag gifva varning för stället, der stora egenskaper ej mera borde drista att visa sig, och en emot honom missbrukad makt skulle således skrida till sin förvandling. — Men hvarföre en så vrång uttydning? Hvarföre dessa skäl hos en Herre, som endast behöfde rådfråga sin erfarenhet, för att hämta sitt beslut? När denne sade honom, att enskilta begär ej sällan fingo stämpel af allmän välfärd: att regeringssättets motvigt var dess förtryck, och att endast styrelsens plågor kunde numera lifnära den trånande friheten; så innebar Råds-Embetet en förvaltning, der rådslagen ej voro skyddade af en upplyst öfvertygelse: der ansvar fordrades för följder, som bero af lyckans utslag: der tadel belastade hvar gjord, och förebråelse hvar ogjord gerning *). Medgif det ondas nödvändiga tillväxt till den höjd, att de bästa afsigter skulle blifva misstänkte, sjelfva framgången förhatlig; och se då ett tillstånd,

*) Se Memoriälet till Rikets Ständer den 3 Dec. 1760.

der Grefve HÖPKEN borde antingen bortlägga all verksamhet i embetet, eller ock skulle hvar patriotisk tanka inom dess eget bröst blifva ett försåt för dess stillhet: hvart kraftigt steg för fäderneslandet, en krigsförklaring: dess återstående lefnad, ett fälttåg emot maktgirighet, afund, egennytta, oordning; och, då allt vore bragt till ytterligheter, hvad hindrade en dag, att bitterheten eller det tanklösa nitet ville svalka sin lusta, föll ströfvande in på hans rena uppsåt, och hyrde försmädelsen såsom en fackla, med hvilken hans ännu förvarade ära borde uppbrännas? Det var således ej den vises mod, det var öfvermodet som skulle bjuda alla dessa faror spetsen; och Grefve HÖPKENS vägran skall aldrig trycka hans namn.

Så nödgades Grefve HÖPKEN undandraga tiderna sin tjenst, motsagd af sitt eget hjerta, som alltid stod qvar vid fäderneslandet. Förändra sig omständigheterna: ser han Folket återbragt till sansning, Styrelsen till ordning och Riket till stadga, strax är han färdig att glömma sina fordna vedervärdigheter, sina tilltagande år, sina aftagande krafter, och träder tillbaka till Råds-Embetet, på nådig kallelse af en Konung, den han uppriktigt älskat och vördat *), för dess stora egenskaper samt den lyckliga rådighet, hvarmed de största saker blifvit utförde

*) Se Grefve HÖPKENS Äreminne öfver Grefve TESSIN, sid. 44, 45.

för detta land. Efter sex års troget uppfyllande af sina pligter, tvingar likväl åldern Grefve Höpken att anmäla sitt behof af hvila, till hvilken han då beledsagas af sin Konungs synnerliga nåd *), sina medborgares tacksamma högaktning. Mine Herrar! J kände Grefve Höpken alltför väl, att kunna tvifla, det han förstod göra sig lycklig i sitt lugn. Medel dertill hade han i sitt stora vett, och tillfällen gåfvo en kär maka **), älskade barn †), upplyste vänner, emellan hvilkas sällskap, sina böcker och fria betraktelser öfver verldens lopp, han med mycken tillfredsställelse delade sin tid. De som njöto hans umgänge, sågo i detsamma sättet, huru en tänkande man förenar lärdom med kännedom af verlden, den stränga bokstafven med den i sammanlefnaden nödvändiga efterlåtenhet. Med obekanta och dem som ej vunnit hans förtroende, var han fåtalig och mycket aktsam på sina ord: ibland vänner ledig, helst i sitt hus, der han ville se förnöjligheten uppbragt, och

*) Se Kongl. Maj:ts nådiga Yttrande den 14 Nov. 1780, tryckt af Baron Rehbinder, i dess Beskrifning öfver Svenska Riks-Kanslerer m. m., sid. 151.

**) Grefve Höpken var gift först med Grefvinnan Ulrika Eleonora Sparre, som afled 1747; sedan med Friherrinnan Vilhelmina Ribbing, död 1775.

†) Af förra äktenskapet, Grefve Fredrik Ulrik von Höpken, född 1745, död 1766; af det sednare: Dottren Grefvinnan Eleonora Vilhelmina v. Höpken, född 1755, gift med Kammarherren, Friherre Carl de Geer till Löfstad; Sonen, Grefve Anders Johan v. Höpken, född 1765.

der skämtet gerna fick tränga sig emellan allvarsamma ämnen. Hade sjelf för mycken fullkomlighet att berömma något svagt, och för mycket snille, att ej känna ett slags lidande dervid. Okunnigheten, när den tillmätte sig någon betydelse, fördrog han endast af höflighet, på hvilken den öppna dårskapen icke alltid fick göra sig räkning. Hans värdighet tycktes mindre lägga tvång på andra, än på honom sjelf; hade dock lätt att vinna vördnad, både igenom sitt umgänge och sitt utseende. Var välgörande med urskilning, ej benägen till prakt eller öfverflöd, men vägrade allraminst hvad man egentligen kallar vällefnad. Hade mycken flit, och, intill sista stunden, afdelad tid för sina göremål. I sakerna rådde köld, i uttrycken vigt, i dess skrifter en eld, som eftertanka och erfarenhet vändt till det djupsinniga. Han skattade högt de Romares böcker, läste dem ock beständigt: framför alla, Tacitus. Hans penna gaf sällan något åt allmänheten, men gaf dåmästerstycken. Finge vi en gång se hans anteckningar för sin tid, så skulle Svenska vältaligheten med skäl förhäfva sig af en historisk författare, som ändtligen begvämat de gamlas styrka att meddela sig åt de nyares fullständighet.

Ett hastigt tilkommande slag ändade Grefve Höpkens lefnad den 9 sistl. Maj, sedan han, under en jemn och god helsa, uppnått 77 års ålder. Sjelf blef han af Konung Adolf Fredrik försatt i Grefligt stånd, och var vid sin

afgång den äldste Råds-Herre: den äldste Serafimer-Riddare *), hvartill han vid stiftelsen blef utnämd: den äldste bland Eder, Mine Herrar! den äldste i Kongl. Vettenskaps-Akademien, hvars Sekreterare han ifrån dess början varit, och hvilken syssla han ej nedlade förr, än då han såsom Hofmarskalk inträdde i Rådkammaren: den äldste i Kongl. Vitterhets-, Historie- och Antiqvitets-Akademien: dess förste Direktör vid inrättandet: dess förste President vid förnyandet **); många ljus, som nu brinna öfver dess graf. Men hans egenskaper, hans gerningar, hafva de kunnat förvärfva honom dessa utvertes tecken: hafva de böjt Öfverhet och medborgare, att för samtiden så ärefullt stämpla hans förtjenst: ännu mera skola de förädla hans hågkomst hos en tacksammare efterverld; i sina verkningar skola de framgent berömma sitt upphof, och de skola för alla åldrar framställa Grefve Höpken, såsom född i olyckliga tider, för att sjelf bidraga till deras förbättring: uppfostrad under allvarsamma seder, för att längre fram blifva dem ett stöd: lärd, för att befordra vettenskaper och i vänlighet förmå dem att skatta till samhället: vitter, för att utvidga sammanlefnadens behagligheter: medborgare, för att upp-

*) Valspråket: Pro Fide, Lege, Rege.

**) Grefve Höpken var äfven Ledamot af Kongl. Vettensk. Societeten i Upsala, Vitterhets-Akademien i Marseille, Historiska Institutet i Göttingen samt Ekonom. Societeten i Bern. Se Bar. Rehbinders Beskrifn. öfver Sv. Riks-Kanslerer m. m., sid. 149, 153.

offra sig åt ett fädernesland: tidigt förd till allmänna ärenden, på det elden af hans ungdom skulle hålla värman i en upplyst patriotism: styrande, för att, under namnets tyngd, åstadkomma så mycket godt, som var möjligt: åter enskilt, för att vidare slippa allmän otack: nu bortgången, för att framdeles saknas, i den mån som hans likar blifva sällsynte.

Likväl, Mine Herrar! är den allmänna, den enskilta saknaden vid Grefve HÖPKENS bortgång värdigt tolkad i den oro, som edra känslor röja; ty ibland Eder har han funnit utrymme för sin själs stora förmåga: hos Eder har han funnit säkra domare öfver densamma: i edra öfningar har han till slutet deltagit: med Eder har han senast lefvat, senast lyst. Och hvad skulle mildra eder förlust, om J ej känden den lyckan Eder är förvarad i den synnerliga vård J njuten af en Hög Stiftare och Beskyddare, hvilken, lik våra Stora GUSTAFVER, i mod, i upplysning och kärlek för vettenskaper, i alla tider, äfven som de, skall skörda lagrar af alla slag.

SVAR,

på Grefve GYLDENSTOLPES *Tal, af Akademiens Direktör, Herr* ELIS SCHRÖDERHEIM.

MIN GREFVE!

Den heder Ni tillegnat Akademien att värdigt tolka allmän och enskilt saknad vid Grefve HÖPKENS bortgång, har Akademien sökt att förtjena med omsorgen för sin ersättning, i valet af hans efterträdare. Akademien har vunnit sin önskan; och med det Äreminne Herr Grefven helgat denna stora man, har hon tillika förmått uppfylla sina förbindelser emot honom. Det var han, som vid Akademiens skapelse intog det första rummet, öppnade dess sammankomster, och frambar till dess Stiftare vår och efterkommandes tacksamhet: vår, för den heder vi åtnjuta; deras, för de skyldigheter oss åligga att den förtjena.

Ett ovanligt snille kastade redan sina gnistor i Grefve HÖPKENS barndom. En ovanlig uppfostran gaf dess låga ett tidigt utbrott. I mulna dagar och en tryckande luft, steg det snart till höjden, och bådade en klarare himmel för vettenskaper och vitterhet, deras älskare och idkare. Råds-Embetet, länge förbehållit de äldsta af Rikets infödda ätter, eller de män, som grånat under vapen och förtjenster, anförtroddes honom, utan att höra till de förras hus,

långt förr än han uppnått de sednares ålder; och huru kunde han mera hedra sitt tidehvarf, mera utmärka dess företräde, än då han, den förste i alla rikets värdigheter, äfven den förste i alla lärda samfund, lemnade dem icke blott ett beskydd af sitt namn, sitt anseende och sin myndighet, utan ock reglor samt efterdömen med sina arbeten, med egen lärdom och insigter, med smak och den förträffligaste styrka i skrifsätt. Åt dem helgade han slutet af en ärefull lefnad. Han liknade de ålderdomens minnesmärken, som, ehuru anfallna af tidens förstörelser, pryda de orter, hvilkas namnkunnighet de gjort eller förökat, besökas med vördnad och rådföras till mönster vid de byggnader, som uppföras för tillkommande sekler.

Man sade fordom om VERGINIUS, då han högaktades i lugnet, sedan han undanbedt sig all upphöjelse, att han njöt sin ära, läste sin historia, och lefde med sin efterverld. Hans bortgång hedrades med en allmän saknad; och, på det ingenting skulle fela i hans ära, gjorde TACITUS hans loftal *).

Huru var icke Grefve HÖPKEN att jemföra med honom, och huru lika deras belöning!

Då man förundrar sig, Min Grefve! öfver behagen i eder målning, dess rikedom, blandning och dag, finner man den tillhöra samma

*) Se PLINII Epist. I. Bok. II., och Supplem. till TACITI Annal. Bok. XVI. Kap. 79, 94.

skola, hvari Grefve Höpken förfärdigat sina mästerstycken, och under edert tal tror man sig höra honom förtälja de tiders händelser han med Tessin och Ekeblad öfverlefvat, med dem tillskapat eller förekommit.

Då efterverlden, vid den dyrkan som stiftas till hans åminnelse, uppsöker och samlar hans arbeten och förrättningar i rikets handlingar, i de lärdas skrifter och enskilta berättelser, skola de jemföra dessa upplysningar med edert vittnesbörd. Ni har sett honom, Min Grefve! i hofvet, i stora verlden, i umgänget, och Ni har sett honom med upplysning och högaktning, utan afund eller täflan att dela hans ansvar och hans anseende. Det är inom dessa kretsar, som hemliga suckar förråda sig och begären: der skrymtan fäller sin larf, förställning tröttnar eller förhastar sig: der egenkärlek är döf för allt, utom sig sjelf: der naturens och vänskapens band upplösas: der ofta en enda man målar sitt hela slägte; men det är ock der, som allmänhetens gissningar uttydas, ryktets misstag rättas: der man hvarken skrämes eller förledes af luftsken, som tändas och försvinna: undersöker orsakerna till händelserna, drifvadrarna till rörelserna, och förutser vädrens förändringar, innan de kännas af hopen eller verka på kropparna: der, som stora egenskaper stifta sin odödlighet, sanningen tager sin seger, dygd och ära skiljas ifrån lyckan. Der var det, som Tacitus författade historien af sin tid, Plutark framkallade och

jemförde hjeltar, från flera folk, af flera tider; Cicero fann sig äfven der; men han förvillade sina omdömen, förbytte sina tankesätt och upphöjde både Cato och Cesar.

Edert Tal, Min Grefve! tillhör både Akademien och fäderneslandets häfder; men tillåt mig en anmärkning. Då Ni förtäljer, huru Grefve Höpken, med ett starkt och öppenhjertigt betänkande, utrotade villfarelsen om en i den tiden olycklig förening af Nordens Kronor, och uppmuntrade Riddarhuset, att kalla till Sveriges thron den älskade Adolf Fredrik, har det undfallit Eder, huru ödet derföre beredt honom en särskilt erkänsla inom detta samfund, då minnet deraf här upplifvas igenom Eder, som denne Konung så utmärkt och beständigt hedrat med vänskapens företräden: af Eder, som, under Sveriges välsignelser, emottagit vården om hans Sonsons uppfostran.

Etthundrade år äro förflutna sedan Herr Grefvens Farfar, med ett lika ansvar, beredde den kärlek och högaktning, som tillhört eder ätt; men Carl XII, skapad för äldre tidehvarf, mera för sagorna än historien, större i lägret än på thronen, tillbedd af tapperheten och begråten af ett folk, som glömde sina olyckor, för att upphöja hans segrar, försmådde andra råd, än dem han tog af sitt mod, all annan undervisning, än af faran.

Ett sällare hopp lemnar den Herre, i hvars dygder Herr Grefven förutser sin största till-

fredsställelse: hvars ädla böjelser och förträffliga natursgåfvor redan försäkrat Sverige, att de böner äro hörde, hvarmed Han så ifrigt begärdes, den glädje varaktig, hvarmed Han så allmänt emottogs. Måtte Han icke, som CARL, söka sina efterdömen hos Macedoniens Hjelte, men hämta dem af de Konungar, hvilkas namn Han bär, och, mycket senare än CARL, intaga deras thron! Med Hans namn skall edert, Min Grefve! följa till efterverlden, tacksam under lyckliga följder af edra omsorger.

Intag emedlertid, Min Grefve! edert rum inom Akademien; dess arbeten tillhöra edert embete; då Ni för eder Prins på vägen till odödligheten, bör Ni här tända de Snillen, som skola lysa i Hans dagar: här upplifva de Skalder, som skola sjunga Hans ära, och här rena språket för dem begge.

HANDLINGAR

RÖRANDE

SVENSKA AKADEMIENS

HÖGTIDSDAG

DEN 20 DECEMBER 1789.

INNEHÅLL:

Direktörens Tal.

Lofsång öfver BALTZAR HORN, Grefve till Rantzin, af CARL GUSTAF NORDFORSS.

Lefvernesbeskrifning öfver NILS GÖRANSON STJERNSKÖLD, af CARL GUSTAF NORDIN.

Den 20 December 1789 hade Svenska Akademien offentlig Sammankomst på Stora Börs-Salen, hvilken Konungen och KronPrinsen täcktes bevista i dertill inrättade Lektare med galler.

Akademiens Direktör, Herr Elis Schrö-derheim, *öppnade Sammankomsten i följande ord:*

I Rom hördes inga Skalder när Jani Tempel öppnades. De söngo ej i Augusti Hof förr än han nedlagt vapnen. Om Svenska Snillen ej ännu hunnit deras fullkomlighet, hafva de dock icke häpnat för krigsbullret. Tända i ett land, som framfödt Europas Segrare, brinna de med sina fäders mod och under ett mäktigt beskydd öfva de sina röster för att höja dem till segerns ära, till fredens högtid vid dess sälla återkomst.

Akademien, som delar deras öden, har med alla de känsler, hvilka, under loppet af ett snart förflutit år, uppfyllt Svenska bröst, tillika förenat en oafbruten håg att fortsätta sina arbeten, och med dem betyga sin Stiftare den enda tillåtna, den enda värdiga tacksamhet. I dag har Akademien uppfyllt sin första pligt emot den Gud, hvars fruktan är vishetens begynnelse, med rörda hjertan hemburit Honom ett billigt lof för det framfarna, och med det enda förbehåll, som minnet af Lützens fält infört i Sveriges böner, begärt för sin Konung den odödlighet, för hans vapen de segrar, som följde GUSTAF ADOLF, af hvars födelse Akademien tillika begått åminnelsen. I detta ögonblick möter Akademien en vördad Allmänhet, för att kungöra sina omdömen öfver de arbeten, som täflat om dess belöningar.

I Vältaligheten hade Akademien framstält RiksFöreståndaren STEN STURE den Yngres Äreminne. Ett enda försök dertill har inkommit, hvilket Akademien icke funnit uppnå sitt ämne, icke förtjena belöning.

I Skaldekonsten hade Akademien begärt en Sång öfver Grefve BALTZAR HORN till Rantzin, som stupade förledit år i sjöslaget vid Hogland. Ibland tie medtäflare har Akademien tilldömt högsta belöningen åt den, som förde till valspråk: *Man bör ej fråga: huru många fel har det? utan: huru många skönheter?* Under upplåsandet deraf lär Allmänheten gilla Akademiens dom.

SÅNG

ÖFVER

BALTZAR HORN,

GREFVE TILL RANTZIN,

AF

HERR CARL GUSTAF NORDFORSS,

ÖFVER-AUDITÖR.

Skaldestycke, som vunnit Stora Priset år 1789.

Man bör ej fråga: huru många fel har det? utan: huru många skönheter?

Se, natten kringger mig! den helga timma slår,
Då själen lugn och fri sitt väsen njuta får.
O Hoglands Hjelte, Horn! jag vid dit stoft mig sänker.
Ljuf och odödlig är den vällust det mig skänker.
Nu, då din höga dygd jag helga vill min röst,
Låt strålen utaf den få låga i mitt bröst.
Den skall min tjusta sång den sälla styrka gifva,
Att samma höga eld hos mina bröder lifva.

Förd utaf Gustafs blick, stark som hans hämds beslut,
Af kämpar ren en här från Svitiod vandrat ut.
På hafvets rymd steg Carl. Uppå den våg han höljde,
Han härars skräck och död i tysta åskor döljde.
— Ej inbördes till krig — nej, Svitiods Prinsar gå
Att med förenad arm en allmän ovän slå. —
Hur säll, o Horn, din dygd! den ej behöfde fråga
För hvilken utaf dem ditt lif du borde våga.

Följ begges arm, och glöm hur förr en osäll verld
Sett Svenska Prinsars blod på Svenska Prinsars svärd;
Sett bröders vilda hand mot bröders hjerta rasa,
Nu höljd i svekets natt, nu klädd i vapnens fasa;
Än Försten söla sig i sina fränders blod,
Än störtas från sin thron af dessas öfvermod. —

Se Vasa Ättlingar i mera ljusa tider,
Då samdrägten sin krans kring deras hjessor vrider;
Då begges själ är en i alla ödens fall,
Bland fridens blomsterfält, bland tusen dödars knall.

Sarmaten, stolt och vild, sitt svärd nu blottat hade,
I oro än sig lik. Den till sin flagga sade:
Du hvilar! — skall din makt blott kännas af sig sjelf?
Hvi hvilar du? — Nej, flyg och verldens ordning hvälf.
Flyg, att nationerna min höghets vilja tyda.
Hvar strand skall ödmjuk stå; dig våg och vindar lyda.
Låt bäfvan fatta allt hvar du ditt dunder för.
Flyg, österns glans och makt till folkens nesa gör;
Dess tjusta fält till grus, dess konungar till slafvar.
Låt solens uppgång se blott öcknar, brand och grafvar.»

«Och om uti sin fart din segerstolta blick
I något hemligt skär på afstånd skåda fick,
Att Svitiods barn mot dig i vapen ville tåga;
Om ur sin fruktans rum ännu en gång de våga,
Der mina segrars lag har tvungit dem at bo,
Der vinken af min nåd dem ändtlig skänkte ro:—
Behöfver du din makt att dessa förödmjuka? —
Förbigå hinderlös, och i en blink dem sluka. —
Det fordom ärat dig att tvinga dessa små:
Nu är det blott din lek att flera verldar slå».

Den gick. — I hvarje vind dess sträckta segel förde,
Dess högmod ren förut nationers bäfvan hörde.
Der fri den gungar fram på böljors brustna svall,
Den tror sig uti dem se hundra throners fall. —
Så stolt lät den sitt hopp sin djerfva önskan följa;
Och ville för sig sjelf sin egen fruktan dölja.

Men så, som Nordens fjäll, då vinterns vreda makt
På tusen stormar förd i öde verlden lagt,
Förutan fruktan stå der Bores andar ila,
Och dubbel styrka få — så Svitiods hjeltar hvila,
Så säkre i sin kraft. Som i den vises bröst
Är lugn vid glädjens blick, är lugn vid qvalens röst;
Dess dygd densamma är, oänderlig af öden —
Så hög, så lugn är Carl mot hotaren och döden.
Sarmatens vida makt han trygg och sorglös ser,
Och med ett säkert mod åt alla faror ler.

Men fasans stund är nu. — Ren dödens fackla svingar. —
Jag detta såg. -- Hvad röst skall det på sångens vingar
Till evigheten ge? — Min röst blott bäfva här!
Att sjunga gudars bragd ej gudars makt begär;
Hur, tusen åskmoln likt, jag såg dem mot hvarandra
I dystert hot, i mörk förfärlig tystnad vandra;
Hur, tusen åskmoln likt, i samma ögonblick,
Blixt, dunder, skräck och död från deras sidor gick;
Hur ryslig deras strid, i lågor halft begrafven;
Hur gny och fasa röt mot himlarne, mot hafven;

Hur jorden bäfvade; hur stormen häpen dog;
Hur emot grottans barm förskräckta vågen slog;
Hur seglarn trotsar nu, nu vräkes i det djupa,
I samma ögonblick, hur hjeltar danas, stupa;
Bland denna ryslighet af smärtor, skrän och sår,
I hvarje kämpes bröst hur samma låga rår;
Hur der ett enda bröst kan tusen känslor nära
Af vildhet, mensklighet, af fasa eller ära;
Och sist, hur döden sjelf, i raseriets fjät,
Far öfver blodets fält, och ler, och njuter det.

Förstumma här, min röst! —säg blott hvad sjelf jag kände:
Hvar helig tår jag göt, hvar önskans suck jag sände;
Min bäfvan vid hvar blixt, att hjeltens fall den var,
Mitt hopp, att med sin eld den Sveriges seger bar.--
Låt så en broders blick se sina bröders våda;
Låt hvarje känslolös den stora syn få skåda:
Om ren kans själ förglömt, han känt ett samfunds-band,
Han säkert känner då, han har ett fosterland.

Men Carl försvann!--hvad makt förmår hans ljung-eld gömma?
Se moln af fiender kring hafvets hjelte strömma!—
Skall då hans äras dag uti sin morgon dö? —
Hvad! Ensam skall hans arm en samlad här förströ?
Han krossar tusen der, der tusen fly. —Förgäfves.
Af en oändlighet hans dunders röst förqväfves,

Så blixten, der den höljd af nattens skyar är,
Gnyr, ljungar, skingrar dem; men dock begrafves der.
Se inga faror mer, som ej kring CARL sig hvälfva.
Hans åskor redan dö, hans dystra kämpar skälfva.
Han har ej hoppet mer. Hans styrka saknar sig. —
Se detta ögonblick, o HORN! är värdigt Dig.

Vild, lik den hvirfvelstorm som gnyr från fjällens säten,
Som raseriet stark, med hämden uti fjäten,
I denna natt af död, som hjelten inneslöt,
Med tusen dunders eld din vredes arm sig bröt.
Jag ser dig, lik en Gud, Sarmatens kölar skaka.
Förskräckte, splittrade och sjunkande tillbaka,
De lemna CARL... Men ack! din höga bragd, din dygd
Hvi tolkar jag? då nog den stolta flaggans blygd,
Dess slitna lemningar, som kring med vågen hvälfva,
Dess häpne flyende, som än på afstånd skälfva;
Och Svitiod, som sin Prins och segern vann igen,
Och CARL med tacksam själ högtidligt tala den? —
Jag, — som för ryktet gömd, dess blick dock önska vågat,
Som ej din styrka fått, dock af dess känsla lågat,
Kan dyrka blott och se den lön du vunnit der.
Det ändtlig nått sitt mål, det eviga begär,
Som från din första stund uti ditt hjerta svallat,
Den helga eld, som dig till högre dygder kallat;
Du nått det stora mål för alla hjeltars själ,

Att sjelf få offra dig för millioners väl —
Och derför, der du bär Carls och Sarmatiens öden,
I denna fasans natt, der du befaller döden,
Du sjelf tar den emot. — Men dessa smärtor! — nej!
Du känner blott din dygd, men dessa plågor ej.
Förgäfves dödens makt sin hela afgrund gjuter,
Då hjelten midt i den en evig himmel njuter.

Du föll! — Hur mörk den sorg som följer dina spår!
Du ser dit Fosterland, du ser din Konungs tår.
Du ser de kämpar der, som dig mot döden följde,
I dyster tystnad stå, af sorgens skuggor höljde,
Ibland dem Han, hvars vink befaller vågens rymd,
Hans saknad djupast är, hans själ är dunklast skymd.
Och denna makas blick, stum, tårlös, vild och bruten!
Den blixt, som träffat dig, i hennes barm är skjuten.
Du hör de spädas rop, som tryckas till dess bröst,
Och ditt och dödens namn dess suck, dess enda röst.

Men lyft din blick och se odödlighetens sköte,
Se ärans himmel ren sig öppna vid ditt möte;
Och forntids-hjeltar der, som sträcka dig sin famn;
Och sekler, kommande att tjusas af ditt namn.
Se öfver jordens rymd, se tusen slägters skara,
Hvars hjertan och hvars lof din höga bragd bevara.
Se Sverges vapenglans, som börjat skugga få,
Igenom Carl och dig sin fordna klarhet nå.
Af dina djupa sår hur hennes kämpar lära
I tapperhetens land hvad väg man går till ära.

Hör denna yngling der, och dessa suckars tal!
Din bragd, o Hjelte! är hans vällust och hans qval.
Att likna dig hans sköt skall tåras och skall brinna,
Men med sin dyrkan blott förmå din himmel hinna.
Hör dessa gråhårsmän, hvars häpna ånger ser
Hvad höghet väntat dem, men väntar dem ej mer.
Hur mången Konungs blick du ser med oro söka
En hjelte, som lik dig hans spiras glans kan öka;
Hur mången tystnad Bard, som åt din tapperhet
Vill helga än en sång för sin odödlighet!
Då våra barn ej mer för Svitiods ära ömma,
Då först skall man ditt namn, din bragd, din storhet glömma;
Och då den ädles blick ej mera har en tår,
Då först din tysta graf ej några tårar får.
Låt afund mot dit lof i all sin illska brinna,
Det då skall mera stort till evigheten hinna.

Och fast en lycklig dag på hundra åldrars fall,
En trött och härjad jord den sanning känna skall,
Att ingen storhet vins i menskoslägtets plågor,
Att äran döljt sin blick för strid och svärd och lågor;
Då uppå tjusta fält de efterkommande
Ett enda fjät ej mer af glömda vapen se: —
Skall dock i lika glans ditt höga rykte brinna;
Din dygd skall verldens lof, din bragd dess undran vinna.
Den eld, som nu hos dig har dödens blixtar tändt,
Den kring en lugnad jord blott lif och sällhet sändt.

Den vises blick förstår de sanna hjeltars låga,
Att skapa och att slå hos dem är en förmåga;
Att högsta själars dygd, lik Gud, i skötet bär
Den kraft som välgör allt, den kraft hvars hämd förtär.

Ifrån den ljusa verld af dyrkan som du vunnit,
Din sända blick har tändt de lågor, hvilka brunnit
I dessa ädlas bröst, som redan följt ditt spår.—
O Hjeltar! i hans sköt sin lön er mandom når.
J hunnit hvilans famn---er hämd kan den ej njuta.
J önsken än ett lif, att än en gång det gjuta.
Ert svärd, som röker än, vill ljunga från er hand,
Och tviflar om det stridt likt Horns för fosterland.
Jag, som mig till ditt stoft i ensam tystnad sänker,
Och på din bragd, din död, med tjust beundran tänker,
Skall denna stora dygd jag evigt önska då,
Och af dess ljusa lön en stråle icke nå?
Skall med ett fåfängt hopp jag känna denna låga?
Då jag dess åtrå har, skänk mig ock dess förmåga!
Mig denna höga lott, den sälla styrka gif,
Som hjelte eller vis att gläda menskors lif!
Då skall, der friden bor, min lefnad himmelskt flyta,
Att jordens natt och qval i ljus och sällhet byta,
Och, der en fiends arm mot fosterlandet sträcks,
Min själ, som vid hans hot i hämdens lågor väcks,

Skall le, då jag min arm bland svärd och dödar dränker,
Och njuta tusen lif den stund mitt lif jag skänker.

Men vandrar till din graf den usling, hvilkens själ
Förgätit thronens rätt och fosterlandets väl;
Som orörd sett hur ömt en Konungs tårar runnit;
Den niding, som känt hat då Sverges kärlek brunnit;
Som, då en blandad rök sig höjt mot ljusets flod
Af våra fäders hem och våra bröders blod,
Förrådt sitt fosterland --- kan till din graf han våga --
Han då, om aldrig förr, skall känna ångerns låga,
Skall känna blygdens tyngd af hämdens viggar full;
För dagen skall han sky, och bäfva från din mull.

J ädle, hvilka än för Svitiod vapen kläden,
Som edra fäders fjät med deras styrka träden, —
Än fosterlandets hopp på er med glädje ser,
Att hvad en Horn begynt fullbordas skall af er.
Se Ryktet, lyssnande, på nya röster kalla
Att låta edra namn för nya sekler skalla. —
Bedröfvad, tyst och skön i glömda dalars skygd
Se Friden hvilar döljd. — Den fordrar af er dygd
Att sig på våra fält få utan rodnad visa;
Och med ett ärans lugn att edra bragder prisa.
Och Gustafs segerarm er glad till mötes går,
Att sina lagrars skörd med Eder dela få.
Så skall er äras höjd till edra fäders gränsa,
Och edra ljusa namn bland sista åldrar glänsa.

Man bör ej fråga: huru många fel har det? utan: huru många skönheter?

Se, natten kringger mig! den helga timma slår,
Då själen lugn och fri sitt väsen njuta får.
O Hoglands Hjelte, Horn! jag vid dit stoft mig sänker.
Ljuf och odödlig är den vällust det mig skänker.
Nu, då din höga dygd jag helga vill min röst,
Låt strålen utaf den få låga i mitt bröst.
Den skall min tjusta sång den sälla styrka gifva,
Att samma höga eld hos mina bröder lifva.

Förd utaf Gustafs blick, stark som hans hämds beslut,
Af kämpar ren en här från Svitiod vandrat ut.
På hafvets rymd steg Carl. Uppå den våg han höljde,
Han härars skräck och död i tysta åskor döljde.
— Ej inbördes till krig — nej, Svitiods Prinsar gå
Att med förenad arm en allmän ovän slå. —
Hur säll, o Horn, din dygd! den ej behöfde fråga
För hvilken utaf dem ditt lif du borde våga.

Följ begges arm, och glöm hur förr en osäll verld
Sett Svenska Prinsars blod på Svenska Prinsars svärd;
Sett bröders vilda hand mot bröders hjerta rasa,
Nu höljd i svekets natt, nu klädd i vapnens fasa;
Än Försten söla sig i sina fränders blod,
Än störtas från sin thron af dessas öfvermod. —

För detta år hade Akademien låtit slå en Skådepenning öfver Herr NILS GÖRANSSON STJERNSKÖLD, Riks-Råd och Amiral, hvilken Skådepenning å ena sidan visar Herr STJERNSKÖLDS vapen (emedan bröstbilden ej kunnat erhållas) med omskrifvit namn och titel; och å den andra Herkuls stjernbild, sådan som den på himmelsgloben föreställes, med öfverskrift: QUEM VIRTUS ADDIDIT ASTRIS: *Hvilken tapperheten gifvit rum bland stjernorna.* Bilden och öfverskriften äga gemensamt afseende så väl på STJERNSKÖLDS förtjenster, som på dess namn. I afskärningen läses: POST CLARISSIMAS RES GESTAS PRO PATRIA OCCUBUIT MDCXXVII: *Efter de mest lysande bedrifter stupade han för fäderneslandet 1627.*

Herr NORDIN uppläste derefter det af honom författade

MINNE

MINNE

AF

RIKSRÅDET, AMIRALEN och GUVERNÖREN,

HERR

NILS GÖRANSON STJERNSKÖLD.

En af sin Öfverhet och Fäderneslandet högt förtjent Herre, RiksRådet samt Guvernören öfver Dal och Vestergötland, NILS GÖRANSON STJERNSKÖLD återkallas i dag till det Svenska Allmännas hågkomst, medelst Skådepenningen som vid Akademiens högtidliga sammanträde plägar företes. Han lefde under två stora Konungar, CARL IX och GUSTAF ADOLF; i begges hand var han ett medel till Rikets upprätthållande och välfärd: ifrån begges omdöme leder Akademien sin första pligt att högakta hans minne.

Det är ämne för en rik betraktelse, att tillika kasta ögonen på en Konung och de stora Män, som omgifva honom. Man ser då den visa uppmärksamhet, som lärde Regenten att urskilja dessa sällsynta varelser: den dygdiga försakelse, som ville känna deras värde; man röres af fäderneslandets lycka, att finna dess uppkomst försäkrad igenom tänkesätt, som gynna naturens bestämning med så höga själar; man beundrar deras egenskaper, dessa domkrafter till samhällets upplyftande; man skönjer dessa krafters förening i det storas fullbordande, då denna samling, stärkt af inbördes ljus och biträde, låter sina gerningar, sin ära och sina namn flyta tillsammans i ett gemensamt majestät. Hvem skådar GUSTAF ADOLF i dess odödlighet och icke ser henne tillika inrymma alla.

de stora män, som, lifvade af hans dygd, deltogo i hans värf, och gemensamt med honom helgade åt riket sitt hjerta och sin tjenst?

Hade denne Förste någon tid kunnat anses mindre, än verlden nu känner honom, så skulle STJERNSKÖLD draga mycken vinning af den ärefulla händelse, att han var den förste ibland Svenska Fältherrar, som med sin erfarenhet ledde GUSTAF ADOLF på krigets bana. En länge qväfd missämja emellan Sverige och Danmark utbröt, vid slutet af Konung CARLS lefnad, i öppet vapenskifte. Fienden hade fördelar, som gjorde honom med skäl fruktad. På dess sida var folkstyrka, igenom ett mångårigt fredslugn: penninge-tillgångar, igenom förbättrad hushållning: goda anförare, igenom öfning i utländsk krigstjenst; CHRISTIAN den fjerde regerade: en Konung i sin bästa ålder, som ägde både drift och klokhet att sjelf utföra ett krig, det han väl öfverlagt och länge beredt. Deremot var Sverige i uppenbar delo med Polen och Ryssland. Oroligheterna hade oupphörligen varat öfver femtie år; af denna anledning både folkbrist och fattigdom. Krigshären stod vid Rikets östra gränsor: tvedrägten rörde sig hemma och försvagade den ringa qvarblifna styrkan. CARL emottog olyckan med sitt vanliga mod och rådighet. Han hade endast sin sextonåriga Son och sitt utmattade folk; men den förres egenskaper lofvade allt, det sednares trohet gjorde allt för Konung och Fädernesland. Konungen

och Prinsen samlade hvar sin armé och förenade sig, för att frälsa Kalmar, dit Stjernsköld kallades, att deltaga i befälet. Carls bräckliga ålderdom, Prinsens oförsökta ungdom syntes göra hans närvaro till ett behof, och då glömde han alla de kraftiga skäl, hvilka eljest hade bort förmå honom, att undanbedja sig detta förtroende.

Innan Svenska krigsfolket blef sammandragit, hade Kalmar stad igenom storm gått öfver; slottet äfventyrade samma öde, om det ej snart undsattes. Stjernsköld vid Prinsens sida, under den gamla hjeltens ögon, såg sitt bemödande så väl användt, att denna vigtiga ort i alla afseenden skyndsamt förstärktes; och oaktadt fiendens försteg, torde dess ställning hafva blifvit ganska tvetydig, så framt icke Christer Sommes förräderi betagit Svenska vapnen all lycklig verkan af de gjorda anstalter. Förlusten af rikets hufvudfästning åt denna sida, gjorde ett våldsamt intryck på sinnet hos Konung Carl, som, redan anmanad af döden, reste ifrån Rysby skans, och lemnade Stjernsköld ensam vid befälet derstädes. Här skulle han nu hindra de Danskes vidare inträngande i landet, betäcka Östergötland samt Småland för ströfverier ifrån den kanten och, framför allt, bibehålla sin svaga plats. Skansen anfölls, men försvarades med det mannamod af Stjernsköld, att fienden förbytte belägringen i ett skyndsamt återtåg till Kalmar.

Konung Carl lefde allenast några få dagar, sedan han lemnat Rysby. Riket förlorade en stor Konung, och en ännu större uppträdde i hans ställe. Hade Svenska folket kunnat inse vidden af den nya hjeltens tillkommande ära, visserligen hade det gjort våld på sin fruktan, och förmått sig att glömma, huru vanmäktigt det var; men nu målades med möda ett hopp för den vältänkande Medborgarens ögon, innan det utplånades af tre farliga fiender, och en ännu farligare ovilja inom landet. Stjernsköld var ibland dem, som lyckligtvis kunde både fatta och behålla ett godt hopp; ty han hade redan gjort ett fälttåg med Gustaf Adolf, och derunder erfarit dess klokhet i förberedelsen, dess mod i utförandet af tvenne vigtiga förrättningar, Christianopels eröfring och Ölands befriande ifrån Danska väldet. Att Stjernsköld tillbaka vunnit Konungens förtroende, visade sig snart. Danske Fältherren Breide Rantzau hade gjort flera infall ur Skåne in i Småland, och framfor med grymhet; hvilket gaf Konungen anledning att skynda till Rysby, och vidare derifrån till Danska gränsen. Stjernsköld fick befallning att vara följaktig, då landet icke allenast blef friadt från ytterligare våldsamheter, utan äfven ett häftigt inbrott skedde i Skåne, hvarest inom sex dagar staden Vä jemte de i vägen liggande socknar härjades och förbrändes. Den utdrifna fiendtliga hären drog sig mot Halland, så att Konungen vid Markaryd måste ställa krigsfolk till denna lands-

ändes betäckning. Befälet uppdrogs Stjernsköld, och orten blef i säkerhet.

Vid denna tid utförde Konung Christian sitt beslut, att med alla krafter angripa rikets hufvudfästning i vester. Kalmar var redan borta, och förlusten af Elfsborg skulle lemna riket öppet för de vådligaste försök. Konungen förordnade derföre Stjernsköld till Ståthållare på denna fästning, och ålade honom tillika att inbringa med sig nödig förstärkning af manskap; men detta sednare hade så många svårigheter i verkställigheten, att Stjernsköld ej möjligen kunde framkomma, innan belägringen redan var begynt, och stället omgifvit af hela fiendtliga styrkan. Han intog då med sitt folk vissa pass, för att hindra fiendens utsväfningar, medan han afvaktade Konungens behag; och fick strax derefter befallning att förena sig med Fältmarskalken Jesper Matsson Kruus, hvilken stod längre upp i Vestergötland. Denna sammandragna styrka blef efter Elfsborgs och Gullbergs öfvergång det enda värn, som var öfrigt för riket. Konung Christian nyttjade sin krigslycka, tågade uppföre landet, och utbredde sig intill Lidköping, då Kruus och Stjernsköld, under Gustaf Adolfs eget anförande, drefvo fienden tillbaka och förföljde honom neder emot Vesterhafvet.

Men en annan Dansk krigshär, under Gerdt Rantzow, hade från Kalmar tågat till

Vimmerby, i tanka att förena sig med sin Konung vid Jönköping; hvarföre Gustaf Adolf, utan att stanna, måste begifva sig emot Östersjösidan, der Rantzou blef nödgad att återvända till Kalmar. Emedlertid hade Christian fått luft och trängt sig opp till Jönköping, dit Konungen således genast hastade, och med sin blotta ankomst förmådde fienden att återtåga till Elfsborg. Under alla dessa rörelser hade Stjernsköld beständigt åtföljt Konungen; men då ett fiendtligt infall ifrån Norrige på Dalsland och vidare omkring Venern föresågs, skickades han att uppbåda allmogen i Nerike och nästliggande landskap till nödigt försvar; hvarefter han, med detta i hast inöfvade krigsfolk, först lägrade sig inom bråtar och förskansningar på Tiveden, samt ryckte, på Konungens befallning, vidare in på Dal, der han förjagade fienden, skyddade landet och emottog kunskap om en efterlängtad fred.

Hela detta krig hade varit ett öfningsfält för Svenska tålamodet, som dock uppehölls af den outtröttliga vaksamhet, hvarmed Konungen och dess närmaste befälhafvare skötte alla saker. Så stora faror kunde ej afvisas, och så täta motgångar icke öfvervinnas annorlunda, än igenom hjeltemod och en ädel orörlighet vid lyckans oförrätter. Konung Gustaf Adolf misstog sig ej om dessa anledningar till Stjernsköldz nit, och det belönades strax med Jönköpings län. Samma län hade under kriget i

synnerhet känt tyngden af rikets förlägenhet, och tillika betygat en osviklig trohet vid alla dess missöden. Än sköfladt och brändt af fiender: än tryckt af gärder, inqvarteringar och durkmarcher: beröfvadt sitt manskap, nu igenom mordisk hemsökelse, nu igenom täta utskrifningar till krigstjenst: hunger besvärade, och en ohäfdad jord hotade: nya skatter pålades, de största som Svenska nationen någon tid burit. I så svagt tillstånd emottog STJERNSKÖLD länet; men dygd hos honom, som styrde, och dygd hos dem, som lydde, gjorde allt drägligt; och landet fördes igenom goda författningar efter hand tillbaka till förkofran och bestånd. STJERNSKÖLDS befattning inskränktes dock icke blott inom länets styrelse; han hade tillika Jönköpings fästning i sin vård, samt förnämsta befälet öfver allt i Småland, Vestergötland och på Öland stående krigsfolk: en följd både af Konungens försigtighet och dess förtroende till Höfdingen, så vida Konung CHRISTIAN skulle i sex år hafva det angränsande Elfsborgs län i underpant, och man af GUSTAF ADOLFS hemliga bref till Landshöfdingen finner, att Danmarks vänskap denna tid ej var ansedd såsom alldeles tillförlitlig.

Om förvaltningen af så beskaffade embeten kan kallas stillhet, så njöt STJERNSKÖLD fyra års hvila, efter femton års oafbrutna äfventyr och krigsmödor. Han hade ännu knappt gått ur barnåldern, då hans fader, såsom Ståthållare

på Kalmar slott, fängslades och fördes till Polen af Konung SIGISMUND. Sonen, som häri hade ett lika, vann dock snart ett blidare öde, i det han, efter öfverkomsten till Marienborg, fick tillstånd att gå i tjenst, vid Hertigliga hofvet i Pommern, der han ock tvenne år sig uppehöll. Faderns förlossning verkade då den unga STJERNSKÖLDS hemkallande, att tjena hos CARL, den han såsom Lif-Page följde (1601), under Lifländska fälttåget i belägringarne för Pernau, Felin, Karkhus, Dorpt, Wolmar och Kåkenhusen, samt i slaget vid Riga, då förstaden intogs och uppbrändes.

Vid aderton års ålder, synes detta kunnat gifva nog öfningstillfälle i krigskonsten; men STJERNSKÖLDS begär att se densamma, efter folkslagens särskilta omständigheter, satt i verkställighet, och dess tilläfventyrs icke ogrundade förmodan, att finna denna vettenskap bragt under säkrare reglor på andra ställen, förmådde honom att gå i utländsk tjenst, hvartill han äfven erhöll sin Konungs tillstånd. Med vårt sätt att tänka, skulle vi svårligen fatta anledningen till en föresats, som STJERNSKÖLD förde med sig ifrån Sverige, nemligen: att endast såsom soldat och i lägsta tjenstgöring tillbringa den tid, som han frånkände sitt behöfvande fädernesland. Tvifvelsutan lära dock tidernas art hafva medfört skäl, dem vi lättare kunna neka bifall, än STJERNSKÖLD, och de många samtida ynglingar, hvilka, äfven som han, följde

detta tänkesätt. Våre förfäder hade väl hårda krigslagar, men lydnaden leddes dock mindre ifrån deras stränghet, än underhafvandes tillgifvenhet, hvilken åter erhölls i den mån, som umgängessättet utmärkte gemensamt deltagande i soldatens ofta tryckande öden. Detta deltagande misstänktes aldrig såsom förställning hos förmannen, då han igenom ett föregående frivilligt nedlåtande till menige mans villkor, var i stånd att med hvar soldat jemföra sin erfarenhet, så väl af krigets möda, som dess fara, och hvilken erfarenhet sedan åstadkom den öfvertygelse, att hans egen känsla gjorde honom till en upplyst och oväldig domare öfver sina underhafvandes skyldigheter.

Två store Generaler, Prins Maurits af Nassau och Ambrosius Spinola begynte just vid denna tid sin täflan om Förenta Nederländernas sjelfständighet. Den förre var protestant, och hade emot den sednares företrädare vunnit en redan stadgad krigsära, så att Stjernsköld utan tvekan valde dess tjenst; i hvilken han, jemte dagligen förefallande större och mindre drabbningar, fick deltaga i eröfringen af Grave. Ett år var tillräckligt att fatta den goda ordning, varsamhet och omtanka, som rådde i Nederländska krigshären; så att Stjernsköld kunde, efter dess förlopp, begifva sig till Ungern, der han, i Kejsarens tjenst, bevistade tre fälttåg emot Turken, och hade således ymnigt tillfälle, i många och hårda slagtningar, att fin-

na tillämpningen af en uppdrifven och städad krigskonst emot de nationer, hvilka utöfva hela sin styrka i häftiga anfall och en vild framfart. I den mån Sveriges fiender liknade Kejsarens, var detta en kunskap, som skulle göra förmånlig verkan i Svenska armén, och borde således snart hembringas till fäderneslandet.

Konung Carl, som vid Stjernsköldts utresa lemnade Lifland, beslöt att åter med sin närvaro gifva eftertryck åt rörelserna derstädes; och Stjernsköld ville denna, äfven som förra gången, följa honom. Under nämda utrikes fälttåg bibehöll Stjernsköld sin föresats att tjena blott såsom soldat, men han hade dock, till betyg af sitt välförhållande det sista året, i Ungern emottagit Officers-fullmakt, hvilken gaf Konung Carl en fördelaktig anledning, att vid återkomsten nämna honom till Fändrik vid dess Lif-Drabanter. I denna egenskap gick han öfver med Konungen till Lifland (1605), hvarest han nyttjades vid Dünamundes intagande, Rigas belägring och i slaget vid Kerkholm. Detta sistnämda fältslag hör till de olyckor, som en krigshär lider, utan att förverka det ringaste af sin ära; och allraminst träffade någon förevitelse Stjernsköld, hvilken tvertom belönades för ådagalagd tapperhet vid detta tillfälle, i det han genast antogs af Konungen till dess Kammarherre, och strax derefter förordnades till Ryttmästare vid Adelsfanan. I denna syssla upptaga belägringarne af Wittensten, Wolmar och Dorpt

det förnämsta af hans göremål, under den käcka och redliga Grefve JOHAN FREDRIKS af Mantsfelt anförande. Det dröjde ej länge innan Konungen behöfde honom till en ännu vigtigare förrättning, Ståthållarskapet i Pernau, hvilket dock snart förbyttes i samma embete på Dünamunde, som innan kort hade att vänta våldsamt besök af Lithauiska Fältherren CHODKEVITZ. Pernau, der han lemnat sin maka och sin späda son, föll igenom förräderi i fiendens händer, medan han sjelf var belägrad i Dünamunde. CHODKEVITZ understödd af staden Riga, gjorde sig all möda att till uppgifvande tvinga STJERNSKÖLD, hvars förlägenhet var bekant; men han uppehöll ett helt år fiendens väntan, innan fästningen på de hederligaste villkor afträddes. Hemresan till Sverige var olycklig, igenom skeppsbrott, ur hvilket han blott hämtade sitt och de sinas lif; men Konungens uppriktiga nådebetygelse öfver hans oförskräckta uppförande, bragte så alla föregångna vedervärdigheter i förgätenhet, att STJERNSKÖLD, några dagar efter sin ankomst till Stockholm, begaf sig tillbaka och gick såsom Fältmarskalk in i Ryssland.

JAKOB DE LA GARDIE och EVERT HORN sysselsatte Ryska makten på en sida, medan HERRMAN WRANGEL å en annan belägrade Ivanogorod. STJERNSKÖLD aflöste WRANGEL och fullföljde dess förrättning med strängaste uppmärksamhet; hade ock hopp att snart ige-

nom makt eller öfverenskommelse erhålla staden, då ett skott träffade honom, som, i afsigt att undersöka den nedskjutna vallen, hade vågat sig alltför nära fästningen. Olyckan var så mycket större, som en skada, den han fått i Turkiska kriget, härigenom uppbröt, och betog all möjlighet att bestrida det honom uppdragna befäl, hvilket lemnades till en annan, då han måste öfvergifva lägret och intaga den sjuksäng, ifrån hvilken han, såsom sagdt är, kallades till Danska kriget.

Det är äfven anfördt, att STJERNSKÖLD vid slutet af detta krig fick vid Landshöfdingembetet i Jönköping njuta någon hvila; men i den mån sakerna med Ryssland närmade sig till förlikning, syntes GUSTAF ADOLF vilja lägga allvarsam hand vid de Polska; och STJERNSKÖLDS egenskaper voro för mycket kände, att dervid icke sättas i verksamhet. Kort förr än fredsfördraget i Stolbova afslutades, befallte Konungen honom att resa till Holland, der han, under föregifvande att värfva krigsfolk, borde söka förmå General-Staterne att biträda Sverige med en flotta af sexton örlogsskepp. Det förtroende, som han under sin tjenstetid i Nederländerna vunnit hos Prins MAURITS af Nassau, nyttjades väl till understödjande häraf; äfven som Prinsen, för Konungens skull, gerna hade sett dess afsigt främjad; men dessa staters invertes otrygghet och snart tilländalöpande stillestånd med Spanien, satte dem ur tillstånd att

ingå i ett företagande af så äfventyrliga följder. Emedlertid stadgade denna beskickning förtroendet emellan begge makterna, och grundlade den benägenhet, som RiksRådet Skytte strax derefter, i andra ärenden, härstädes erfor. De öfrige saker, som voro Stjernsköld anbefallte, gingo efter önskan. Han antog i Konungens tjenst skickliga Sjö-Officerare, värfvade ett större antal soldater och matroser, uppköpte skepp, som rustades till örlogs, och förde sjelf denna eskader lyckligt till Sverige samma dagar, då Ryska freden blef bekant.

Såsom prof af Konungens ynnest, hade Stjernsköld, vid sin ankomst till Holland, emottagit kallelsebref till Råds-embetet; och Konungens välbehag öfver detta nu utförda värf, förklarades igenom det nådiga förtroende, hvarmed honom uppdrogs hufvudbefälet öfver allt krigsfolket i Lifland. Första verkan häraf var Dünamundes intagande, hvarpå följde Pernaus belägring och bestormande, samt vidare slaget vid Hapsal, hvilket satte kringliggande orter i någon säkerhet. Han blef ock nu förordnad till Ståthållare i Pernau, hvarmedelst han, i förbindelse med Dünamunde och Salisburg kunde hålla Riga likasom belagdt, och göra dess rörelse så besvärlig, att samma stad snart skulle förmås till erkännande af Svensk höghet; men så väl denna uträkning, som uppsåtet att snart göra ett allvarsamt försök till dess kufvande, gick förloradt igenom Farens-

BACHS förräderi. STJERNSKÖLD fick icke heller dröja länge i Lifland. Den föreskrifne tiden för Elfsborgs lösen lopp till ända, Konungen hade betalt till Danmark pantskillingen, och fästningen med tillagda härad återställdes till Svenska kronan. Både ortens läge och de stora afsigter Konungen hade med Göteborg, gjorde befälet ganska vigtigt. En stad, af naturen ämnad till något stort, till stället utsedd af GUSTAF ADOLF, till inrättningen föreslagen af ADLER SALVIUS, borde i anläggningen först befordras af STJERNSKÖLD. Han blef ock i synnerhet af denna anledning satt till Ståthållare på Elfsborg, samt General-Guvernör öfver Vestergötland och Dal; hvarvid Konungens ifver för sin stora inrättning, och hans eget nit allraminst tillåto att något försummades.

Konung GUSTAF ADOLF hade, efter Rigas intagande, sett Sveriges besittning af Lifland mer och mer befästas; han hade ock igenom sina segrar i Polska Preussen bemödat sig att böja Konung SIGISMUND till fredligare tänkesätt; hvilket bemödande han ytterligare ville göra gällande genom sitt andra fälttåg derstädes. I sådant afseende borde sakerna åt Liflandska sidan sättas i det skick, att Konungen för deras skull ej sedan måtte blifva nödgad att förminska sin styrka eller förändra sin verkningsplan i Preussen; hvarföre ock STJERNSKÖLD föregående året skickades till Lifland,

att

att såsom Guvernör i det nyligen intagna Dorpt och öfver dess Län med underliggande orter, besörja om landets goda styrelse och värn samt alla de säkerhetsmått, som försigtigheten fordrade; men innan Konungen reste öfver till Preussen, kallades STJERNSKÖLD tillbaka ifrån Liffland, emedan GUSTAF ADOLF ej ville sakna dess biträde, under förestående fälttåg. Vid Pillau, der Konungen landsteg, qvarlemnades, till ställets försvar, flera regementer, öfver hvilka STJERNSKÖLD såsom General antog befälet; men gick sedan på befallning att förena en del af denna styrka med stora armén vid Tolkemit, hvarefter han gjorde Konungen sällskap till Braunsberg, som var belägradt af Polackarne, hvilka slogos och förföljdes till Wormt, der han, för att bevaka sin post i Pillau, lemnade Konungen, som gick till gamla lägret vid Dirschau. STJERNSKÖLD var dock knappt återkommen, förrän Konungen ryckte tillbaka till berörde Wormt, befallande honom att likaledes infinna sig; och var denna stads intagande den yttersta förrättning, i hvilken han med sin stora Konung fick deltaga.

Också återstod för STJERNSKÖLD blott en enda strid, hvilken skulle kröna alla de öfriga. Vid sin afresa ifrån Pillau, ålade Konungen honom, att såsom Amiral emottaga den utanföre Danzig liggande flottan. Han träffade fiendens örlogsskepp, som både till antal och styrka voro

honom öfverlägsna. De hade samma dag utlupit ifrån hamnen och voro försedda med alla behof, då deremot Svenska flottan, af sjukdom försvagad, saknade äfven det nödvändiga. Så olika i förmåga och rustning möter Stjernsköld oförskräckt sin fiende. Slaget börjas, och segern tvekade länge mellan makten och tapperheten. Svenske Amiralen, som genom en saktad vind förlorade den undsättning han väntat af de öfriga skeppen, ser sig omgifven af flera fiendtliga, hvilka igenom äntring söka vinna hvad ej kunde erhållas igenom en mera aflägse strid. Det hör ej till arten af min beskrifning, att måla hettan och den förfärliga utsigten af denna drabbning: huru Amiralen, sjelf på det häftigaste angripen, ser sitt enda åtföljande skepp, lika våldsamt täflande, vara i lika våda att öfvervinnas: huru för hans ögon detsamma springer i luften; med vilja påtändt af dess anförares modiga förtviflan: huru i sista nöden han för första gången länar exempel af en underhafvande, och befaller att på lika sätt undanrycka sig sjelf för fiendens seger *); jag

*) Denna händelse har RiksKansleren, Grefve Axel Oxenstjerna, i sin Dagbok för år 1627 sålunda antecknat: «Den 18 Novembris, som var en Söndag, om morgonen bittida, vedh klockan 7, lupe 10 af de Dantzigers eller Polniske Skepp, som dhe tillrustat hade i Dantzig, och dagen tillförende med folk väl besatt, uth genom munded, hvarest Stiernskiöldh sjelf lågh med Jägeren, och så strax hos honom ett af dhe andre Örlig-Skeppen strax uthföre; men dhe andre 4 Skeppen, låge längre uthi Sjön. Som nu

nämner blott, med den enfald mig egnar, att här var målet af hans bana, att här var stun-

den Dantziger Ammiralen var uthkommen, och ärnade att strida medh Stiernskiöldh skjutande, begynte ock att gifva på hvarandre fyr, befann Capitaine Storck sådan kamp att vara olijk; alldenstund Stiernskiöldh medh Stycken var bättre försedd, och deremot de Polniske Skeppen starckt medh folck besatte och till talet flere. Måste Polniske Ammiralen Arendt Dijkman läggie till Stiernskiöldh an och entra medh honom, efter som ock de andre Skeppen gjorde tillika, och få några medh dhet andre Skeppet. De öfrige 4 Svenske Skeppen, som syntes att liggia deruth, att få dem Dantzigers emellan sig och Ammiralen, kunde, för stilla väder skuldh, icke komma up; dess föruthan gick ock vädret, så mycket dhet var, dem i sjelfva slaget under ögonen, så att dhe icke, i den hastigheten kunde komma dhem andre till undsättning; hvarföre lade 4 Skepp till Stiernskiöldh, ett på hvardera sidan, ett för Galeijan och ett för Spegelen, och så i lika måtẗo, 4 eller 5 till det andre; och endoch dhe fecktade en god stund medh hvarandre, så att våre slogo dem några stormar af, medh fiendens stoore afsaknad, lijkväl blefve dhe på sidlycktene öfvermannade; hvaröfver den andre Capitainen på Solen, satte elden på krutkammaren, och dermed satte Skeppet i brandh och slog up en stoor hoop af fiendens Soldater tillika medh sigh i luften; hvilket Stiernskiöldh merckiandes och så väl kunnandes aftaga, att han sig ej eller längre värje kunde, befalte ock att sticke elden på krutkammaren, och som hans dräng lopp med luntan åstad, blef honom med ett Stycke, skutet hufvudet af; och strax derpå Stiernskiöldh sjelf i venster axelen armen af; och endock han ropade, att man skulle sättia elden på krutkammaren, så hinte han dock icke så länge att lefva, hvaröfver dhe blefvo Skeppet och

den, då han skulle offras för fäderneslandet, för sin kärlek till äran, för det mod, som förgäfves strider emot natur, lycka och öfvermakt.

Jag tviflar icke, att ju mängden af STJERNSKÖLDS förrättningar och de många saker, som

STIERNSKIÖLDHS kropp mechtige; och dermed hade det slaget en ända. De andre våre Skepp, seendes medh dessa, allt vara förlorat, gofve sig, med vinden till Siös. Af våre äro, in alles 70 man blefne fångne; dock ingen Officerer. Af fienden äre blefne dheras Ammiral DIJKMAN, Capitaine STORCK och så till 400 man, som dhe sakna, föruthan qvetste och sargade, till ett stoort taal, och ähre på ett Skepp blefne öfver 70 man. Skeppet Jägeren är sedan infördt på strömen om Vesselmynde. STIERNSKIÖLDHS lik blef inburet i Store kyrkian och der nedersatt, till Resolution ifrån Konungen i Pålandh.» (Blef sedan, den 12 Okt. 1628, begrafven i Gillberga Kyrka i Södermanland.)

I Ärke-Bisk. LAUR. PAULINI öfver R. R. STJERNSKÖLD författade lefverne, fogadt till Likpredikan, läses: «Ther lade thå fiendens Admiral med sitt skepp til vår Admiral och flacherade med Stycken på hvarandra, så länge the voro något ifrån hvarannan; men fienden skyndade sig til att äntra skeppet. Thessförinnan blef sal. Herren skuten med en musquet först i halsen och andra resan i ryggen. Skepps-Capten SIMON STYFVERT blef skuten genom halsen: att han föll straxt ned i holskeppet. Blefvo ock många både af fienden och våre nedskutne. Therefter lade fiendens Admiral med två skepp tillika om bord med Herr NILS STIERNSKÖLD: Ridder St. Jöran på högra och Denen på venstra sidon; så kom ock thet tredje skeppet efter och sköt fast på sal. Herrens skepp, m. m.»

jag varit föranlåten att vidröra, mindre åstadkomma stora begrepp om honom, än om det varit hans öde, att medelst några få och i hastig verkan lysande gerningar göra sig påmint hos en efterverld. Vi böra dock erinra oss, att de störste män hafva i omständigheterna sig föreskrifven en lag, som bestämmer sättet, huru deras dygd får visa sig. Hade STJERNSKÖLD upplefvat den dag, då GUSTAF ADOLF öppnade Tysklands fält för Svenska Fältherrars klokhet och hjeltemod, så hade ett Leipzig, ett Lützen, ett Dömitz, ett Wittstock, ett Prag ej mindre kunnat förhäfva sig af hans, än andras ärorika namn, hvilka igenom sina segrar gifvit ryktbarhet åt dem; men STJERNSKÖLD var befälhafvande ofta i länder, der större fältslag ej ägde rum: ofta emot fiender, som ej kände annat krigssätt, än ströfverier och förraskningar. Och om han således förblef vid den ordning, som fälttågets egenskap gaf vid handen: om han fogade sig efter de råd, som hvar orts natur och hvar fiendes krigsbruk medförde, så fullgjorde han på sådant sätt en upplyst anförares skyldighet, och uppnådde derigenom ändamålet af sitt embete.

Är det ett försigtigt väsende, mod, drift och ståndaktighet, som utmärka en god anförare: är det ett upplyst nit för fäderneslandet och försakelse af egen beqvämlighet, egna förmåner, som gifva vittnesbörd om en god medborgare: hvilken Svensk man lär i dessa afseen-

den taga företrädet af STJERNSKÖLD? Se vi honom förordnad till betäckande af Lifland, af Småland, af Östergötland: huru fullkomligt svara icke hans anstalter och dessa orters trygghet emot hans förordnande? Se vi honom vid bestormningarne af Wittenstein och Wolmar, så är han på förra stället den förste, som med värjan i handen rödjer sig väg öfver muren: på det sednare den, som sjelf med yxan öppnar portarne och först inbryter: Se vi honom i försvaret af Dunamunde, så bibehåller han en svag fästning ett helt år, ehuru utfall och stormningar medtagit besättningen så, att han sjelf måste sköta kanonerna; ehuru hungern och sjukdomen plåga det ringa öfverblifna manskap, som han aflönar med sitt eget silfver och guld. Och det är den tappre CHODKEWITZ, som belägrar honom: CHODKEWITZ, som, då han ser honom oböjlig för nöden och eländet inom murarna, vill tvinga honom med hotelser, att dess fångna hustru och barn skulle umgälla hans förtvifladе motstånd; STJERNSKÖLD svarar, *att deras öde rör honom, men de äro dock hans egne, och fästningen hör Konungen till.*

Med sådana tänkesätt, alltid färdiga till utöfning, skulle STJERNSKÖLD nödvändigt äga sina Konungars förtroende, och i detsamma nya tillfällen att utvidga sina förtjenster emot fäderneslandet. En man, som aldrig kände något tungt i sin pligt och aldrig någon fara i sin skyldighet: när denne tillika drefs af ett begär

att vara verksam, så må man väl säga, att han var ämnad åt de tider, på hvilka han lefde. Så många och särskilta embeten, på så många och afskilda orter; på en gång Ståthållare i Jönköping och Dorpt: Befälhafvare öfver krigsfolket i Vestergötland och Lifland: beständiga krig, beständiga sjöresor: beständiga brister på alla ställen: ofta förrättningar öfver hoppet: ofta befallningar öfver möjligheten; men STJERNSKÖLD, som hade nog känsla för fäderneslandet, att med kryckan under armen göra hela Danska kriget, borde icke vekna för svårigheter, hvilka åtfölja alla stora företaganden och hvilka bereda den ära, som kröner dessas lyckliga utgång. Hans eldighet kom honom väl till måtta vid sådana tillfällen; äfven som densamma för ett ögonblick kunde någon gång sätta sinnet i jäsning. Vi hafva emellan Konung GUSTAF ADOLF och honom vexlade bref, som upplysa begges öppna väsende, men utan ringaste fara om den synnerliga nåd, som han alltid bibehöll. Hans trohet, oförtrutenhet och ifver i alla saker hade fästat Konungens hjerta vid honom *), och

*) Konung GUSTAF ADOLFS tillgifvenhet för RiksRådet STJERNSKÖLD gick så långt, att den vid ett tillfälle åstadkom en häftighet, som förtjenar, för sin anledning, att ursäktas, och för sina förmenta följder, att ifrån glömska bevaras. Det är en allmän sägen, att det agg, som Hertig FRANS ALBRECHT af Sachsen Lauenburg hyste emot Konungen, skall hafva uppkommit af en örfil, som Konungen gifvit honom eller en af dess bröder. SAM. PUFENDORFF är den, som anses först hafva kungjort händelsen i bref till Hof-

hans glada umgängessätt hade ifrån första mötet i Rysby läger gifvit Konungen nöje, hvar-

Rådet Pregitzer 1687, hvarest den nämnes såsom en af ganska få i Sverige känd sak; och tyckes hemligheten hafva härrört af det bemödande, som Riks-Kansleren Gr. Axel Oxenstjerna genast använde, att igenom en skyndsam förlikning afböja de ledsamma följder, som denna öfverilning hade kunnat medföra. Emedlertid är sjelfva saken otvifvelaktig och bestyrkes af ett bref, förvaradt i RiksArkivet. Det är skrifvit af Presidenten And. Liljehök långt förut, under hans obehagliga stridighet med Kurfursten af Brandenburg, således 1677. Han yttrar sig: *Anno 1652, då sal. Gr.* Gustaf Lejonhufvud *och sal. Gr.* Clas Tott *hade en skillnad sig emellan, sade Drottning* Christina, *att hon ej ville tåla någon Svensk Adelsman i sitt hof, den som ville hålla till godo en affront, fastän en Konung i Böhmen honom den tillfogade; och Konung* Gustaf Adolf *gaf en Förste af Sachsen Lauenburg med egen hand en formel kindpust, för det att han satte sin fot för Herr* Nils Stiernsköld, *i mening honom i dansen att fälla.* Stället uppgifver Pufendorff vara gamla Drottning Christinas hof, och således skulle detta hafva tilldragit sig förr, än utgången af året 1625, då Drottningen afled. Samme författare säger ock, att Konungens häftighet träffade Hertig Frans Albrecht personligen; men Professor Georg Schubart i Jena har berättat för Assessor Olof Benzelstjerna och denne för RiksArkivarien El. Palmsköld, att då Hertigen på sin döds-säng erkände sig vara Konungens baneman, skall han hafva sagt, att sådant skett, *för att hämna en örfil, som Konungen en gång hade gifvit hans bror,* Frans Carl, *så starkt, att bloden gått ut genom näsan.* Fyra af dessa bröder voro under kriget i Konungens tjenst; äfven vet man med visshet, att Prins Julius Henrik förut

före han ock, så ofta sysslorna tillåto, vistades omkring dess person.

Han var son af RiksRådet JÖRAN CLASSON STJERNSKÖLD och Fru CHRISTINA BJELKENSTJERNA: var gift med MAGDALENA STAKELBERG, dotter af Lifländska LandtRådet JOHAN STAKELBERG. Af fyra söner, som han efterlemnade, föllo de tre äldste tidigt i krigen; den yngste, CLAS STJERNSKÖLD, blef, i anseende så väl till egna, som i synnerhet dess faders förtjenster, uppsatt i Friherrlig värdighet *).

var i Sverige, och att hans mindre eftertänksamma uppförande i Drottning CHRISTINAS hof blifvit med misshag af Konungen ansedt, hvarom kan läsas Konungens bref till Enke-Drottningen af d. 15 Apr. 1613. Möjligen torde SCHUBART hafva förblandat bröderna JULIUS HENRIK och FRANS CARL; och i sådant fall blifver det lättare att finna, huru ett länge samkadt och skäligt missnöje öfver Prinsens obetänksamhet kunnat öfvervältiga Konungens sinne och utbryta på sätt, som sagdt är.

*) Detta upplyses af Friherre-Diplomet, dat. d. 28 Maj 1651, hvarest Drottning CHRISTINA yttrar sig: «Så althenstund Vår Troman, Landshöfdinge öfver Västmanland och Assessor uti Vårt General RijksBärgzampt, Oss Älskelig Edle och Välborne Herr CLAES STIERNSKÖLD til Bijby och Thuna, hafver, jämpte det, att han af en här i Rijket berömd och uhråldrig Familia, såsom af de STIERNSKÖLDER, herkommen är, uthi en rum tid tjent Oss och Sveriges Chrono, uti åtskillige Charger, dem han väl, berömligen och till Vårt godhe och nådighe behag och nöije förestått och igenomgångit hafver; Vij ock, jämpte detta, medh nåder ihogkomme och ansee de långlige, rättrådige,

Herr NILS STJERNSKÖLDS Ätt är på svärdsidan utgången; men hvad han gjort för Kon-

tappre och oförtrutne tjenster, som denne Herr CLAES STIERNSKÖLDS Fadher, Salige Herr NIELS STIERNSKÖLD til Thuna och Bijby, fordom Sveriges Rijkes Rådh och Gouverneur öfver Elfsborgz Lähn, Vår Salige och högtärade käre Herr Fadher, Konung GUSTAF ADOLF den Andre och Store, glorvördigst i åminnelse, uti sin lifstidh och alt in i sin dödsstund hafver bevist, så i krigs som inrikes tjenster, under hvilke han åtskillige och förnämblige Charger hafver gått igenom, och sigh uti den ene, som den andre, enkannerligh uti krijgh och alle dervidh anpræsenterade occasioner så väl, tappert och manligen, jämväl ock uti förnämde Gouvernementer öfver Dorpt och bemälte Elfsborgz Lähn, så rättrådeligen, flijteligen och försichteligen förhollit, att Högstbemälte Hans Majestät dertil ett godt och nådigt behag och åtnöje burit, och uti consideration af sådane hans godhe qualiteter och förtjenster, honom uthi Rijksens Rådh kallat och förordnat hafver. Hvarföre hafve Vij, förandes Oss till sinnes sådane, icke allenast Herr CLAES STIERNSKÖLDS Oss, uthan ock hans sahlige Fadhers, Hans Majestät Vår Högtärade Sahlige käre Herr Faders trogne, tappre och vanlige præsterade och bevijste tjenster; hvilka hos Oss så mycket mera æstimeras, som han Fadhren, Sahlig Herr NIELS STIERNSKÖLD sådant sitt välförehållande emot sin Öfverhet och Fäderneslandh med sitt liflåt, uthi ett häftigt träffande medh Rijksens fiendher til sjös, utaf ett undfångit skått af ett Stycke-lodh, igenom hvilket honom, medh ett slagsvärdh fächtande, hans högra arm är afskuten vorden, bekräftat hafver, til en åminnelse af sådane Fadhrens och Sonens tappre och trogne tjenster, honom Herr CLAS STIERNSKÖLD, med förbättring af hans förre gamble Adelige ständ och upphöjelse til Friherre ständ velat betänkia och förse» m. m.

ung och fädernesland, skall tacksamt förvaras under tidens fortfarande lopp och framgent fästa vid hans namn en ärefull åminnelse.

Sjelfva Friherre-Vapnet har ock i allt afseende på Fadrens öden och bedrifter, så vida detsamma i första och fjerde fältet föreställer ett fyrande krigsskepp, och på den tillkomna hjelmen samt i andra och tredje fälten, en blottad arm, som, hvilande på en styckekula, håller ett segrande slagsvärd, med krona på klingan.

INTRÄDES-TAL,

HÅLLIT I

SVENSKA AKADEMIEN

DEN 17 MARS 1790,

AF

KONGL. HOFPREDIKANTEN OCH KYRKOHERDEN I ULRIKA ELEONORAS FÖRSAMLING I STOCKHOLM,

MAGNUS LEHNBERG.

Sedan Svenska Akademien den 27 Augusti 1789, i framlidne Herr Riks-Rådet m. m. Grefve MATTIAS VON HERMANSONS *ställe till Ledamot valt Hof-Predikanten* MAGNUS LEHNBERG, *och detta val vunnit Konungens, Akademiens Höga Beskyddares Nådiga bifall, hade Akademien den 17 Mars 1790 offentlig Sammankomst på Stora Börs-Salen, då Hof-Predikanten* LEHNBERG *tog sitt Inträde med följande*

TAL.

MINE HERRAR!

Edert samfund, Mine Herrar, gifver åt tänkarens öga ett intagande skådespel; och jag vågar säga, att det uppträde, han här i dag betraktar, skall ej förminska hans nöje. Ju mera förändringen är stark, och olikheten synbar mellan den medlem J mistat, och den J antagen, ju mer skall han känna sig benägen att gilla edert val. Han framställer sig för min tanka den ryktbare mannen, uppfödd vid Alpernas fot, med herdarnes enfald och den vises fåfänga: den mannen, i sina villor älskvärd, som ville hafva bortbytt samfundets lif mot den försvunna jemlikhetens hvila. Han skulle i dag skåda edert samhälle: han skulle fördömma edra yrken tillika med sina egna; men han skulle älska den lag, som Eder förenar: han skulle, vid eder åsyn, glömma de vidriga intrycken af en verld,

der han sett sina bröder evigt kriga om sjelfgjorda företräden, och samfunden darra under braket af sammanstötande öden: han skulle skåda bilden af en Stat, der icke gifves höghet eller lycka: der, stor genom naturens värdighet, man ej känner annat öfvervälde än själens styrka, annat begär än mödan, lugnet och friheten: han skulle i denna stiftelse se en smickrande teckning af det tillstånd, som hans känsla skapat och begråtit, ett åminne af menskligheten första rätt. Och, jag dristar fråga, hvem helst, varm för sitt slägtes ära, i dessa stunder betraktar eder författning, hvem helst, ur sjelfva skötet af ståndsoch ödens skiljaktighet, ser menniskor här samla sig att blifva likar: ser rådsalarne, kriget, templen och den ensliga skuggan framgifva åt detta samfund medborgare; ser dessa utan ringhet och utan företräden dela en smak, ett föremål och en ära: skulle han ej tro sig skåda en högtid, bestämd åt naturen, och dess upplysta söner, höjande i en härmad oordning dess bild, ropa till verlden, att ej förgäta ett gemensamt ursprung.

Mine Herrar, om detta begrepp vanligen ej skulle vara det första vid eder åsyn, om det synes främmande för edert sanna ändamål, tror jag det åtminstone naturligen infalla i en stund, då ur medelmåttans kretsar jag, okänd för mängden af edra åskådare, inlåtes i en lysande samling, och efterträder en stor Man. Skulle man ej tro

att

att eder högtid kräfde en af de minsta medborgares deltagande, och att denna egenskap varit den stora grunden för edert val?

Men om jag måste öfvergifva denna behagliga synvilla, framställd, jag erkänner det, af min inbillning att rättfärdiga eder ynnest, och mildra allmänhetens dom öfver min lycka: om denna allmänhet, med afseende på de yrken, hvartill J mig kallat, äskar att, inför dess åsyn, jag dömmer mig sjelf öfver en förtidig heder, erkänner jag dess rätt, med fara, att ej kunna förnöja dess åstundan. Det är en pligt i detta samfund att gifva sanningen fart; men i en dom, som denna, är det kanhända möjligare att vara sann, än att synas det. Hvem skulle ej bele en sväfvande fåkunnighet, om jag tilldömde mig skicklighet för mitt rum? Hvem skulle förlåta mig, om jag vägrade den åt en medborgare i detta samfund? Och ofta i den mest nedstämda bekännelse af egen vanmakt, hvad tror en besviken verld sig upptäcka? Kanhända ödmjukhetens skugga, som släpar sig i vanans spår; kanhända fruktan, som kastar ett smicker åt afunden: hon ville se ett hjertas oförställda känsla, hon ville se en blygsamhet nog sann, att ej förneka sin fåfänga. — Jag talar inför tänkare och snillen: icke dessa undransvärda forskare, som genom siffertal nedkalla begrepp från aflägsna verldar; men inför hjertats filosofer, som räkna ut menniskan genom sin erfa-

renhet: det är de, som skola förstå hvad han kände, den ärelystne men sedige soldat, som efter tvenne utan vanära bevistade fälttåg, såg sig flyttad ibland anförare.

Mine Herrar! Om bland det folk, som en slump eller en faderlig svaghet ryckt ur arbetarens lugn, för att helgas åt embetsmannens förhoppning; om bland detta folk det vore en yngling, som, mellan saknaden af den glädje hans ålder begär, och trösten af den vishet vedermödan påtvingar, häftades af gömda mödor på en kringstängd ban, och såg förgäfves tillbaka på den sorglösa rymd han öfvergifvit: kanhända skulle ej naturens vän vägra honom sin tillgift, om någon gång han såg honom väckas af den försåtliga nyfikenhet, att pröfva ett ljusare öde. Tilläfventyrs skulle ej den vise bele denna främling i lyckans verld, om af en benägen ändringslag framskyndad några steg ur skuggan, han skulle öfverlemna sig åt naturens enfaldiga rörelser: om under intrycket af en oförmodad omvexling, han såg honom glömma jemförelsen mellan den styrka han medförde till sitt nya rum, och den styrka det äskade; lemna åt en annan dag att tryckas af öfverlägsna skyldigheter; men hasta till sin lyckas upphofsmän, och i en ljuf förvirring helga dem deras lön: sanningen af hans känslor.

Mine Herrar! Jag är vid edra fötter: J sen mig lycklig, och J kännen igen edert verk. Jag uppehåller Eder länge vid ett ringa ämne; för-

låten det åt densamma böjelse, som reste det första tempel på jorden, och göt den första glädjetår på en lyckligare likes hand. Tacksamheten har velat tyda Eder det hjerta, som J öppnat för okända intryck. Jag talar ej här om nöjet af den ärefulla rätt jag i dag tillträder, att räknas till edert antal. De rörelser jag åsyftar, äro äldre än denna skänkta rätt. Jag utgår ur qvafvet af tunga öden, och jag återfinner i Eder den majestätliga samlingen af dem, som öppnade min dag. Då J blott trodden Eder vara mine domare, voren J mine välgörare; och det är genom denna heliga karakter, jag redan i tvenne år varit eder skuldnär. Edert första bifall, mine Herrar, sänkte sig ej endast till min enslighet, att lifva dess skugga; det gaf mig varelse i de kretsar, som vörda edra namn; det steg ända till eder Store Beskyddare, och nedkallade på en lyckad vågsamhet dess ljusa syn. Under det jag hembär eder detta vittnesbörd af min förmåga att känna, och min vanmakt att prisa eder ynnest, skulle jag våga lyfta min stämma till honom, hvars ära äfven edra snillen misströsta att besjunga? Jag ser en älskad Konung ej längesedan återskänkt åt eder glädje, för att snart å nyo kallas till aflägsna stridsbanor. Af denna dyrbara hvila mellan öfvervunna faror, och dem som ännu beredas; af dessa lyckliga dagar, på hvilka hvar redlig medborgare täflande hastar, att tyda honom sitt lof för allmänt beskydd; af denna det Svenska hjertats högtid, skulle jag våga tillegna mig det när-

varande ögonblick, att bära honom mitt offer för enskilt sällhet? Skulle jag drista nämna, hvilka mönster jag härmat för att gillas af Er; huru han sjelf väckt det svaga snille han belönar? Men jag fruktar att den stora själ, hvars nåd gått emot mina försök, hvars välgerningar dem åtföljt, ej ville höra mitt lof. Huru skulle den svaga rösten af min tacksamhet förnöja en Konung, lika van att emottaga erkänslans offer och förlåta otack, endast af sitt eget ädelmod belönt. Mitt pris ökar ej hans ära. Äran af ett frälsadt folk och dess förädling ljusnar i de fjät han går, och skall med tidernas fart tändas ännu klarare för efterverlden. Hvar stor tanke som födes inom detta samfund, och hvar ädel rörelse den uppväcker; det är de, som skola göra min Konungs lof; under det jag, tyst och vördnadsfull, nöjer mig med den rätt, att välsigna min välgörare.

Men ni, min Herre, hvars omsorg vårdar dessa häfder! Ni, som med godheten, fått snillets eld och lugnet, för att vara Prinsars fostrare, och den högsinta svaghetens tröst: närmaste vittne af den blidare lott mig tillfallit! Det har varit stunder, då Ni sett betryckets tårar i de ögon, som nu täcka Eder; och jag vet att edert hjerta skall vara öppet för den suck, som lifvets återstående öden någon gång skola aftvinga ett alltför känsligt sinne. — Att ej kunna vägra, är eder dygd och edert ädelmodiga fel. Då ingen annan märkbarhet skall fästa mitt

namn i detta samfunds tidböcker; låt det åtföljas af denna enda anmärkning, att det var Akademiens bifall, som skänkte mig min Konungs ynnest, lyckan och en vän.

Men edra ögon, mine Herrar, se efter ett annat föremål, och edra hjertan smaka ej en annans erkänsla, helgade åt egen saknad, åt egen tacksamhet. Jag skulle kanhända ej irra mig, om jag trodde att, intill detta ögonblick, J ej hafven hört min röst; eder sorg har mig blott åskådat, som man skådar den tysta minnesvården, uppreşt på ett rum, der en stor man eller en vän sig ofta uppehållit. Min närvaro påminner eder endast förlusten af eder fordna Ledamot, Grefve MATTIAS VON HERMANSSON. Här skulle hans like framträda, begråta på hans mull en vän, och framlocka andras tårar. Den skulle helga hans åminnelse, som honom på en gemensam bana följt; som känt och granskat hans förtjenster. Jag lyder en främmande pligt. Jag kallas fram ur den hopen af medborgare, som på längsta afstånd betraktat hans ära. Jag säger hvad jag vet, utan annan fördel än sanningens; och om utan brott jag kunde åsyfta någon vinst för egen fåfänga, skulle det vara den, att, äfven i arten af min föreställning, det måtte röjas, åt hvars minne jag detta offer bär.

Bland dem, mine Herrar, som i tidernas följd skola efterträda edra spår inom detta samfund, skall utan tvifvel det blifva många, hvil-

kas hela upphöjelse bestått i det bifall de här vunnit, hvilkas minne ingen annan vård bevarar, än den uppmärksamhet, som här tecknat deras namn, och den erkänsla, som här klagar vid deras bortgång. De skola ärade utgå ur denna snillets helgedom, för att hafva blifvit der inlåtne. Det är ej så med de lysande män edert samhälle intill denna tid förlorat. Det är nu tredje gången efter dess stiftelse, som dessa hvalf hafva gifvit genljud af edra förluster; och vid hvar och en af dessa sorgens högtider, begråter eder saknad en man, som genom höjden af sitt borgerliga anseende, genom glansen af sitt snilles förtjenst, kunnat bjuda mer åt edra yrken, än han af dem kunnat begära. Grefve Hermansson, lik sina förut bortgångna medbröder, var redan på höjden af sina öden. Allt hvad lyckan och Konungars nåd kunna åt en medborgare förära, hade han redan vunnit; allt hvad samhället af den lycklige med billighet äskar, hade han redan gjort. Mognad och tröttad i vigtiga värf, utmärkt af den högsta börds- och det högsta embetes företräden, helgad af den sena ålderns tunga, men myndiga ära, i alla samfundets kretsar bådad af ett rykte, som förhöjde då det skyddade hans värdigheter, blef han nästan på grafvens brädd skänkt åt Eder, mine Herrar, mindre för att genom nya mödor bereda en vård åt sitt namn, än att låna den åldriga förtjenstens anseende åt en späd inrättning, af hvilken, för all belöning, han endast kunnat återhämta någon gladare hvilostund för

sina år, och denna snart förvissnande lager, som häftas på hans urna.

Grefve HERMANSSON, genom sitt embete hög, har under sin lefnad, jag upprepar det, varit stor genom sitt rykte. Längst i den enslighet, der min barndom undrande mottog de första begrepp om en okänd verld, hördes Grefve HERMANSSONS namn. Hans öfverlägsna snille, hans vidsträckta förmåga förkunnades af dem, som ingenting mer af honom med visshet kände, än hans namn och purpurmantel.

Denna dubbla ära, mine Herrar, under hvars prakt han ock bland Eder inträdde, ryktets och höghetens, jag nalkas den med en fri vördnad, att den närmare beskåda. De strålar den spridt, voro för honom och hans samtid: de orsaker henne alstrat, äro för oss och för efterverlden. Det är en tid för uppsatte män att vara glömde eller beundrade: det är ofta en annan tid då de blifva kände. Den verld, som hämnande reser sig mot en öfverlägsen storhet, är den samma verld, som blundar och tillbeder. Menniskor äro någon gång uppställda bland sina likar, som det synes, endast för att gifva ett onyttigt skådespel. Den medborgare J begråten, liknade han dessa? Var Grefve HERMANSSONS upphöjelse af en slump, hans ryktbarhet den lättsinniga låghetens och den härmande maklighetens lof åt hans höghet? Det är ej politikens, det är menskligheten rätt och fördelar, heliga för detta samfund, som bemyndiga den-

na fråga på en stor mans graf. Att låta sanningen den besvara, är att göra hans äreminne. Fordrades till detta ändamål att mäta statskonstens höjder, att genomsöka dess irrgångar, att utreda gåtor och förlika systemer, så skulle däldernas uppföding erinra sig sitt rum, och lemna åt andra, att granska en bortgången statsman i hans tidhvarf. Jag tror det vara nog för den pligt eder kallelse mig ålagt, nog för den afsigt jag nämt, att under en allmän åsyn öfver hans lefnad, utleta och sammanföra de drag, som synbarast utmärka det egna i hans öden, i hans själs förmåga och hans sinnesart.

Grefve Hermansson har lemnat åt sina efterkommande en värdighet, den han af inga anor emottagit: det Stånd der vi sett honom lysa, dit har han sjelf upplyft sig: han var skapare af sin höghet och sitt namn. Så skall efterverlden tala; och hon skall hafva gjort en stor anmärkning för hans ära; om det är sant, att ingen skapar utan en gnista af gudomlighet. Åtminstone är det en händelse, som nog sällan förekommer, att alltid vara ny, som förutsätter en följd af omständigheter, värdiga samfundsmannens och filosofens ögonkast. Mitt öga är ej gjordt för den ljufliga synvillan af en allmän jemnlikhet, som föder skaldernas inbillning och den vises fåfänga: jag trängtar ej till vildens ödemarker att njuta dess verklighet: begreppet om ett samhälle, är begreppet om olika öden och stånd. Jag ville ej heller, fåkunnigt med-

lidande, framlocka medelmåttans och de ringare kretsars uppfödingar ur sitt lugn, för att fika efter högheten. Låt dem åtnöja sig med den äran, att vara naturen närmast, att endast vara födde till menniskor. Må der en son, vis genom okunnigheten om behofvet, nöjd med några ax af den skörd han bergat, tro sig lycklig att af intet våld och ingen ärelust jagas från den torfva, i hvars tillredning han sett faderliga händer aftyna.

Emedlertid, under det vi göra enfaldens och medelmåttans lof, förnekom ej dessa frånlägsnare delar af samhället deras rätt, att stundom se ett barn ur deras sköte högre uppstiga. Må någon gång den ringare medborgaren njuta det stora skådespel, att se sig förädlad i sin like. Kanhända skulle han glömma, att han tillhör staten, om han ej stundom skådade på dess höjder den, som sjelf eller i närmaste förfäder ätit samma bröd som han, och hvilat i samma skugga. Om hvar medborgare gagnar staten, i samma mån han den högaktar: om dess aktning för samhället mätes efter dess aktning för sig sjelf; om det helas väl beror på de enskilta krafternas förening; huru vigtig regel i statskonsten, att ingen må misskänna sitt värde? Mine Herrar, J hafven sett Grefve Hermansson vara ett exempel af denna lära.

En man, som, den förste af sin ätt, uppstiger till det högsta anseende, en man som skapat sig sjelf, har redan derigenom en ostridig

rättighet hos verlden till en gynnande fördom. Det är förståndets pligt att hos honom förutsätta ett sammanlopp af ovanliga omständigheter: det är hjertats att förmoda, det han i någon nyttig egenskap öfverträffar. Är den tid der han sig uppbragt, af den art, att hans uppkomst ej beror af en endas, men af mångas godtycke: att under mäktiga intressens strid, han ej kan helga sig åt ett, utan att förolämpa det andra: att det sednares hämd skulle förfärligare hota, ju mer han för det förra varit gagnelig: att hans förhållande i nyttiga värf ej skulle granskas efter medlen, men dömmas af utgången: då bådas ännu säkrare en sällsynt man, som natur och lycka förenat sig att upplyfta. Grefve Hermansson, ställd i en sådan tid, var af dessa mäktiga krafter lika understödd. Under det tidskifte, då hans tillkommande stora öde bereddes, hvad se vi? Det är ej en rik yngling utan snille, som, kallad af fåfängan till ett embetsrum att sköta makligheten, slumrande väntar en tidig lycka, att kröna onyttiga tidsfördrif: ej en af dessa duglighetens martyrer, som under omätliga arbeten kämpa mot en hemlig öfvermakt, försöka öfverallt, öfverallt tillbakadrifvas, och ändtligen med mycket snille och mycket vidrigheter, hinna till den rättigheten att otadladt beklaga sig: det framställer sig här den leende utsigten af en eldig själ, som i en medfödd styrka och förvärfvad fullkomlighet, söker förtjensten och äran, under det lyckan, glad och beställsam, utstakar dess väg, borttröd-

jer svårigheterna, och skyndar henne i en stigande fart till dess belöning.

Naturen, om hon ej ämnar ett stort snille till allt, hade bestämt Grefve HERMANSSON för statssaker. Ämnad för detta mål, hvad hade han ej nödigt af lyckan? Det tillhörde henne att fästa honom på den väg hans böjelse utvalt. Han kände ej i början nog säkert sin kallelse: han misstänkte sin fart, och var färdig att kasta sig på villsamma banor. Det berodde af ett ögonblick, och denne herre, som vi sett göra heder åt purpurn, hade varit LandsSekreterare i Upsala *). En vidrighet fästade honom på hans ban, men den var sänd af en vänlig lycka, hvars hemlighet det är att gynna i motvinden. Det tillhörde kanhända denna makt, att till hans fördel vända det val han gjort mellan de stridiga politiska tänkesätten. Hvad parti skulle han omfatta? Kanhända det, som vid dess inträde på embetsvägen var det rådande? Försigtigheten tillstyrker det; men lyckan vägrar, talande genom hans öfvertygelse och rättfärdigad af utgången. Han borde icke höra det välmenande rådet af anförvandter, som inom detta tänkesätt voro mäktige, icke deras myndighet, som bestraffar hans villfarelse, icke ömheten som bäfvar för hans öde: han borde följa dit den hemliga rösten kallade: han gick; och inom fy-

*) Sedan Grefve HERMANSSON varit någon tid tjenstgörande i Stora Kansliet, sökte han att bli LandsSekreterare i Upsala; men fick afslag.

ra år är det parti segrande, i hvars sköte han grundat sin förtjenst och skördat sin ära.

Det som förmörkar medelmåttan, och är odugligheten säkra förnedring, att framträda bland store män, bör räknas bland de lyckligaste händelser för ett snille. Jag tvekar ej att sätta bland de mest utmärkta drag af Grefve HERMANSSONS lycka, att den skådeplats, der han uppställdes, var densamma, der GYLLENBORGARS ljusare statskunnighet lyste för allmänhetens beundran, att väcka TESSINERS täflan och HÖPKARS efterföljd. Bland sådana efterdömen stiger ärans begär, och fullkomligheten nalkas. Hvad fordrades mer för hans ändamål, än att hans snille vann en mognad och hans skicklighet ett namn? Hvar finner han en man, hvars åldrade förmåga kan anföra honom i vigtiga värf, och hvars myndiga anseende kan bevittna hans styrka? Hans lyckliga öde skänkte honom äfven denna mannen i Envoyén VON NOLKEN. Jag nämde honom med uppsåt, för den odödliga vördnad Grefve HERMANSSON bar för hans minne. Det var han, under hvars stränga granskning och vänliga umgänge, Grefve HERMANSSON i de mest grannlåga ärenden dagade och fullkomnade sin skicklighet. Det var honom han biträdde, än under beskickning vid ett hof, der vänskapen i sin brytning ännu skulle sparas, och en hemlig invertes jäsning till Rikets fördel hänledas: än vid en freds-kongress, som kräfde så mycket mera klokhet i underhandlingen, ju mera lyckan mot fäderneslandet

varit vidrig, och fiendens seger obestridd: det var ändtligen denne store kännare, som gaf hans förtjenst det första vittnesbörd. Det var han som kunde säga till styrelsens hufvudmän, då Grefve Hermansson till fosterbygden återsändes: Jag förtror eder en man, som naturen åt vidsträckta värf och höga embeten egnat. Han har ej tidens ålder, men han har snillets, för hvilket ett tietal af år, i nyttiga mödor användt, är hundrades erfarenhet. Frukten ej att upplyfta honom i Rikets tjenst: öfverallt der den mesta förmåga äskas, är han eder nödig. Äskar man denna famnande hastighet i begrepp, som i ett ögonblick innesluter de vidsträcktaste föremål, och sammanbinder de mest skilda afseenden: eller denna ljusa skarpsinnighet, som skapar dag i sjelfva mörkret, och reda i de mest invecklade ämnen: eller denna fina känsel i förstånd, som aldrig misstager sig om det rätta: eller denna eldiga rörlighet, för hvilken arbetet är ett behof: eller denna ihärdighet, som leker med den långsamma mödan: naturen har skänkt honom dessa egenskaper, och vanan har dem befästat. Mine Herrar! Om i detta vittnesbörd, till dess innehåll länadt af en upplyst domare, jag tecknat grunddragen af en rik andas och en stor embetsmans förmåga: om J sjelfve, under delade mödors och en delad äras erfarenhet, deri igenkännen Grefve Hermanssons bild: så tror jag mig tillräckligt hafva visat brodden till den lager han skördat: den sanna grundläggningen till hans höghet och hans namn.

Mitt öga rör den högre synpunkt, som uppstiger ur Grefve Hermanssons lefnad: den tid då hans öfverlägsna egenskaper, erkände för att beundras, och beundrade för att lönas, löntes med en större ära, att sprida ett vidsträcktare gagn. Om jag betraktat de omständigheter honom hit ledsagat, såsom verkningar af en egen lyckas gunst, är det visserligen icke att jemföra honom med dem, om hvilka man sagt allt, när man nämt deras lycka. Men kanhända dessa framskyndande händelser, dem man ej sjelf skapar, förtjena de just derigenom, att såsom sällsamma anmärkas, att de här förenat sig med ett värdigt föremål. Den ovanliga förtjensten, rätt uppdagad, är säker om sin höjd: ett stort rykte har rätt att befalla öfver lyckan: Grefve Hermansson begär ej längre hennes ynnest. Äran skall följa hans spår; men det är hans namn, som växande företräder att bereda framgången. Efter flera hedrande steg på embetsbanan, och vid hvart steg mera utmärkt, ser jag honom anländ till detta skifte, som ej mindre utmärker hans än fäderneslandets historia.

J erinren Eder, mine Herrar, arten af de tider och de vägningar mellan styrelsemakter, hvilkas oroliga följder flere ibland Eder sjelfve erfarit, och af hvilka man ej längesedan ifrån detta rum hört en så fullkomlig målning *).

*) Herr Grefve Gyldenstolpes Inträdes-tal i Svenska Akademien.

I alla konster, der mennisko-själen pröfvat sin styrka, är fullkomlighet antingen vunnen eller möjlig. Det synes vara ett undantag för konsten att styra menniskor. Efter alla snillets uppflygter att söka bestämda lagar för denna konst, återkommer det tröttadt, och frågar efter sjelfva begreppet om den bästa. Det frågar ännu, hvilken är fullkomligheten närmast? Åtminstone synes det ej vara den, som skapas af upptända passioner; så vida all passion, äfven den ädlaste, leder genom sin natur, först till ytterlighet, sedan till förgängelse. Så uppkomma någon gång systemer, så falla de tillbaka i sitt intet; men de som deri verkat, böra granskas efter den lag de följt, och dömmas efter ädelheten af begäret.

Jag är vid det ryktbara Riksmöte *), der bland en mängd af föremål, dem en bristande erfarenhet ej kan mäta, bland många, dem inbillningen flyr, jag endast fäster mig vid ett, som underhåller en gladare känslas uppmärksamhet. Det är det vackra uppträdet, mine Herrar, af lyckliga snillen, som utbreda stora natursgåfvor för en hel nation som dem beundrar. Hvilka röster höja sig i dessa allmänna salar? Hvad okända behag förljufva styrkan af Nordens tungomål? Man hör Scheffrar och Hermanssöner, man hör flere tala för en upplyst menighet i ämnen, vigtiga till sin natur, och kära ännu för sin nyhet? Hvad borde ej alstras

*) 1755 och 1756.

af rika snillen, väckte af den stora tankan, att vårda ett folks fördelar, eldade af föreställningar om förflutna missöden, om en närvarande lycka och tillkommande farligheter? Ännu skymtade för deras syn i sorgsna vånader de elände, som från Ukränens öcknar öfversvämmat ett tröttadt fosterland. De glömde, kanhända, i häpnadens synvilla, att dessa olycksfall redan stodo häftade i en försvunnen tid, och togo för deras sanna väsende skuggorna, som stucko sig opp och sväfvade öfver framtiden. Men själens intryck var sant, och utbröt i tal och skrifter, hvilkas då ovanliga smak och styrka gjorde ära åt tiden och deras författare.

I upptäcken, mine Herrar, bland de främste af dessa utmärkta män, Grefve HERMANSSON. Det var här de lyste i fullkomlighet, dessa snillets egenskaper, som stadgade hans namn, som hämta sin största ära af Dens omdöme, på hvars kallelse han med Eder förentes. Ryktet förkunnar ännu med hvad framgång han här ådagalade en skarpsinnig statsmans och en stor talares förmåga. Men om detta rykte skulle en dag med hans samtidige förloras, skola dock hans skrifter upplifva det för en granskande efterverld. Det var Grefve HERMANSSONS snille förbehållit att tränga sig fram öfverallt, ända in i protokollet. Om detta för trettiefyra år syntes ett underverk, är mindre besynnerligt, då än i sednare dagar, under en mera odlad vitterhet,

exemplen

exemplen äro sällsynta. Grefve HERMANSSON äger emedlertid den äran obestridd, att i detta afseende hafva gjort epok. Desse allmänne handlingar, hörande till det Riksmöte jag anfört, och som ej bära men tillhöra hans namn, äro ett förödmjukande bevis mot deras fördom, som skulle tro, att ett lätt och prydligt skrifsätt vanärade lagarnas majestät, eller missegnade borgerliga ärenden. Det möter i dessa skrifter af hans hand intet af allt det som utmärkte fordna handlingar. Ingen af dessa långa och invecklade meningar, som synas ämnade för embetsmannen, ej för den sakägande: intet dräpande slöseri af ord: ingen tvetydighet, som någon gång både fördömmer och frisäger: öfverallt hvar han framgår är ljus, korthet, öfvertygelse: derföre läsas de, sedan deras ämnen ej mer intaga.

Det snille, mine Herrar, som kunde gifva behag åt allmännare och låga föremål, kunde äfven höja sin gång och stiga med ämnets värdighet. Det är kanhända i ämnen som kräfva en högre och friare anda, man säkrast urskiljer det egna eller det länta hos en författare, den härmande medelmåttan från det skapande snillet. Grefve HERMANSSONS skrifsätt bar den ljusaste stämpel af naturens kallelse. Om man borde göra en jemförelse, skulle man sätta det emellan Grefve TESSINS prydda och Grefve HÖPKENS djupare stil, och man skulle ej der-

före göra det medelmåttigt. Man ser, att jag må nyttja en namnkunnig talares omdöme öfver sin like, «man ser en författare, som med stränghet förbjuder sig alla främmande prydnader; som vill, att orden skola vara tankans uttryck, och aldrig dess prakt; som äger sig fullkomligt, som kan förvara sig både från det slags styrka, som upptänder i stället att röra, och denna hastighet, som förblandar ämnena, och denna utsökta finhet, som gissas men ej förstås, och denna yppighet af snille, som slösar men ej njuter sin rikedom.» Han hade mod att vara enfaldig och stor. Der visar sig, med ett ord, en vis man af smak, som frambär trygg och obekymrad sitt ämne, säker om sin seger, af naturen begåfvad med den hemliga konst, att förnöja endast genom öfvertygelsen.

Denna naturens gåfva, gåfvan att författa, är lika så sällsynt, som den är dyrbar. En filosof, en betraktare af menniskors seder och gerningar: en statsman, som dem styr, kan hafva mycket tänkt, mycket skrifvit, mycket erfarit, utan att äga en stil, ett eget, ett segrande skrifsätt. Men hvad sällsammare lycka, att äga alla dessa egenskaper förenta! När statsmannen med öfningens erfarenhet förbinder filosofens betraktande ordning och den skapande författarens ingifvelse: det är då han känner menniskorna och händelserna, och befaller dem: det är då han äger denna stora vältalighet, som vinner ljud, öfvertygar eller tvingar: det är då

det allmänna förtroendet skall gå honom till mötes, en skakad samtid skatta sig lycklig genom hans upphöjelse, och efterkommande gifva honom rum bland stora män.

Mine Herrar! Jag är säker att ej irra mig, då jag egnar åt Grefve HERMANSSON denna sällsynta själs förmåga: jag går ej blind och dristig, att i efterverldens namn förkunna honom en ära, den hon sjelf skulle vägra, eller i medlefvandes lofva honom en belöning, den han ej rönt. Af hvem skulle hans stora egenskaper bevittnas, om ej af Eder, som antingen från ungdomsåren delat hans ban, eller i detta vitterhetens tempel beundrat hans snille? Då jag utstakar höjden för hans minne, hvad gör jag annat, än upprepar den ärefulla dom, som hördes ljuda vid eder instiftelse: «Hans snillesgåfvor, förvarade i Rikets handlingar, hade redan förtjent honom en namnkunnighet, som han då gick att dela med Akademien.»

Detta vittnesbörd ensamt sätter odödlighetens stämpel på hans namn. Det var den märkvärdiga tidpunkt vi betraktat, som gaf åt denna förtjenstens ryktbarhet dess mognad och dess segrande dag: det var derifrån som han gick med stora steg till de yppersta hedersställen. Öfverallt hvar han sig framställde, gaf man rum för HERMANSSON. Och, J veten det, mine Herrar, det var ej bland okunniga och undersamma menigheter, färdige att

vika för all verklig eller antagen storhet, som han beredde sig väg: det var ej åt det rådande partiets gunstling, man lemnade ett tvunget företräde; det var bland upplysta och skarpsinniga män, som han framgick; det var Författaren till betänkandet om Grundlagarne, och till Instruktionen för KronPrinsens Guvernör, som tog af förtjenstens rättmätiga domare sin belöning. Jag vill icke här tala om dessa utmärkta rum i staten, hvartill han snart upplyftades, ej om det högsta för en medborgare, dit hans vunna aktning honom fört, ej om den stigande förädlingen af hans namn, hvarmed Konungens nåd gjort hans ära lysande; det gifves ännu säkrare vittnesbörd åt förtjenster, det gifves offer åt ett aktadt namn, som icke lemna någon tvetydighet åt framtidens granskning, och Grefve Hermansson har njutit dem. Föreställen Eder, mine Herrar, Rikets Ständer i en grannlaga tid och i en ställning, att, mer än vanligen vara rädde om förtroendet, skarpsynte att finna den största skicklighet förenad med den största trohet: föreställen Eder, med ett ord, att de söka medborgare, åt hvilkas händer de i vissa ömtåliga ämnen kunna öfverlemna hela den makt, de såsom lagstiftande äga: att det är fem bland ett helt folk, åt hvilka de tro sig kunna uppdraga denna förrättning, och det är då de påminna sig Grefve Hermansson. Jag har här återkallat den kända händelse, då, i förening med fyra andra, honom blef anförtrodt att vårda Rikets angelägenhet i anseende till främ-

mande Makter, och föreskrifva Rådet dess väg. Tillåten mig ännu, mine Herrar, föra Eder till minnes denna, kan hända ej mindre märkvärdiga händelse, då flere förtjente män, med honom föreslagne till ett stort Embete, af en frivillig aktning för hans öfverlägsenhet, undanbådo sig att med honom täfla. Om sådana offer aldrig varit bjudna åt medelmåttan, och om stora egenskaper dem sällan skördat, så hafva desse bort anmärkas i Grefve HERMANSSONS lefnad, såsom ej mindre egna för hans öde, än för hans förtjenst.

Men hvilken är denna oväntade och ljusa syn? Man skulle ej lättligen föreställa sig, att den, som bland 1756 års Ständer beredt eller stadgat sitt namn, att författaren till det ryktbara Riksmötets handlingar, borde vinna ynnest vid thronen, utan att afvika från det tänkesätt han tjent. Man känner en undersam häpnad, att se Grefve HERMANSSON inträda i ett Hof, och inför en Drottning, som bar en stor själs missnöje öfver ett förolämpadt Majestät. I följd af det nya embetes pligt, hvartill han blifvit upphöjd, är han befalld att tala vid ett främmande Sändebuds företräde, och han är beredd. Detta ögonblick är vigtigt: hans skicklighet och hans lycka skola bepröfvas. De tjena honom begge. En okänd talegåfva, underhållen af rika tankar, väcker Drottningens uppmärksamhet. Det var omöjligt för stora egenskaper, att af henne på en gång vara kände

och hatade: från denna stund är vägen honom öppnad till Dess nåd; och J veten, mine Herrar, till hvad ynnest han efter hand uppsteg, hvad utmärkt förtroende han sedan utan omvexling njutit af ett KonungaPar, hvars älskade minne ingen Svensk utan rörelse upplifvar.

Här återkallar tankan förflutna tidehvarf, och kastar derjemte en blick på de tillkommande. Jag känner, att hvilka helst må blifva tiders och ödens förändringar, skall man alltid välsigna en Ätt, som skänkt oss kunskapernas ära, tillika med konsten att förlåta. Man skall alltid sammanbinda den tidepunkt, som muntrande upplifvat och skyddande fullkomnat Svenska snillet, med den, då de fordne GUSTAFVER odlade dess frö, och derigenom beredde sin odödlighet. Så, i aflägsna dagar, må den Prins, som återbär GUSTAF ADOLFS namn på hans thron, genom hans dygder föreviga sin ätts och sin egen ära, och höra lofsånger af våra efterkommande, som han af oss njutit våra välsignelser och våra hjertan.

Den enskilta frid, Grefve HERMANSSON vid Hofvet grundat för sig sjelf, fullkomnades genom den allmänna, i hvars beredning han ägde en så utmärkt och hufvudsaklig del. Ehuru en omständlig teckning af särskilta värf öfverstiger den omgränsning jag mig här föreskrifvit, skulle jag dock ej, utan brott mot det namn jag omtalar, hafva underlåtit, att vid sidan af

hvarannan framställa dessa vackra minnesmärken af Grefve Hermanssons lefnad. Tillfället att utplåna ett fel, som att stadga lyckan, erbjuder sig en gång, och flyr den mödosammaste eftersökning. Grefve Hermanssons visa snille förstod att nyttja detta skänkta ögonblick. Om, genom nitet för ett tänkesätt, det han älskade äfven i dess öfverskred, han uppväckt sin Öfverhets misshag: om, villad af lofvande utsigter, och af den fart nyspända tankar gifva sig, han medverkat till företaget af ett krig, i sin början hatadt af den ena hälften i nation, och i sin utgång älskadt af ingendera; så vände han ock samma själs styrka, som vållat misstagen, att mota eller förmildra deras följder. Rikets fördelar, bevakade genom klokheten af hans fredsunderhandling, och lugnet återställdt, gåfvo honom rätt till erkänsla af dem, som voro mest benägne att honom dömma; och under glädjen, som den allmänna fredsfesten födde inom Konungahuset, glömde man ej att i hans omsorger igenkänna denna sällhets upphof. Man gjorde rättvisa åt Ministerns förmåga, och älskade undersåtens nit. Deltagare, som befordrare, af fridens högtid, föreså han här och smakade sin belöning i sin Öfverhets försäkrade nåd, och jag skulle utan fel kunna säga vänskap, sedan, genom fördomars fall och det stigande ljuset, en Konung och en Vän äro namn, som aktas värda hvarandra. Konungens förtroende, J kännen det, mine Herrar, var från denna tidepunkt öppnadt för Grefve Hermanssons råd, och

dess umgänge för hans glada snille. Han var i ärendena, som i ensligheten, lika omistlig, lika sökt och efterlängtad. J upptäcken här de vackraste dagar af hans lefnad; och hade han sjelf skolat utmärka det ljus, i hvilket han helst ville vara bevarad hos efterverlden, hade det utan tvifvel blifvit att föreställas vid sidan af en mild och ädelmodig Prins, hvars af tiden förtyngda omsorger han lättar, från hvars hvilostunder han jagar bekymrens hågkomst, och af hvars ömma välvilja han njuter den ymnigaste föda för sin egen ro.

Jag skall ej ur lugnet af dessa föreställningar åter följa honom ut på höjderna, dit han kallades: jag lemnar honom der, att brottas mot stormarne af stridiga tänkesätt, att skapa politikens välfningar, eller af dem medföras, att bereda sig medborgares granskning, eller deras erkänsla, att se sin heligt fredade lycka någon gång hotas af mörknande missöden, och öfvervinna dem: det är ämnen, med hvilka framtida häfdatecknare skola rikta Fosterlandets historia. Jag hvilar vid en återhämtad syn af det, som samtiden hos honom allmännast erkänt, som J, mine Herrar, vid hans bortgång, lifligast i edra sinnen återkallen: de ovanliga själs- och sinnes-egenskaper, honom utmärkt.

Det rykte, som under hans lefnad kringförde hans namn, upprepar ännu vid hans aska, att hans snille var en heder för tidehvarfvet,

och hans skicklighet ett mönster för dem, som i Rikets värf arbeta. Mängden af de ärenden, i hvilka han varit nyttjad, och den olika naturen af de verk, hvilkas styrelse han fört, rycka tänkarens beundran liksom med våld till hans förtjenster. Det är en krets af Riks-ärenden, som har Statens förhållande i afseende på utrikes Makter till föremål: den fordrar hos sakernas förvaltare en anda, fyndig i stort, mäktig af vidsträckta anläggningar, vakande att följa det politiska verldssystemets gång, förese dess förändringar eller skapa dem, i tillfällets ögonblick vända dem till fördel för sitt land, och alla dessa egenskaper fullkomnade genom en granskad kännedom, jag vill icke säga af nationernas intressen och deras särkilta sätt att dem vårda, men af de vid styrelseverken nyttjade personer, dessas enskilta inflytande, sinnesbeskaffenhet och begär, med konsten att leda dem till åsyftade ändamål. — Det är en annan krets, som omfattar Rikets hushållning: den kräfver en olika art af egenskaper, mindre eld och mera betänksamhet, mera riktighet i uträkningen, än dristighet i planen, mera noggrant än upplyftadt snille, med en oändlighet af kunskaper, som icke bjuda sig åt själen, men åt mödan. — Från dessa kretsar går jag ut på ett nytt fält, som rättvisans handhafvande öppnar: hvilket eget skaplynne, hvilken likdelad uppmärksamhet på samfundet och på menniskan, hvilken hemlig konst att gifva åt de stela lagarna den milda menniskokänslan, utan att inskränka de förras myn-

dighet, utan att gifva rum åt den sednares nycker. — Att utmärka sig i en enda af dessa Riksvårdens grenar, blef aldrig medelmåttans lott. Men att omfatta dem alla, att hafva för hvardera ett särskilt snille, att synas för hvar och en lika enkom bestämd, det tillhör blott dessa synnerligen gynnade själar, för hvilka Skaparemakten öppnat sin rikedom.

Om man föresatt sig att författa en granskning öfver Grefve HERMANSSON, skulle man vid detta ställe tvingas att blifva hans loftalare. Han fördes genom alla dessa banor, och han uppfyllde dem. Han uppammades för Kansliärenden, och han blef deras mästare. Han sattes till styrelsen för KammarRevisionen, och han gaf åt detta samfund ett anseende, som det förr aldrig ägt. Han blef anförare för KammarCollegium, och han beredde glömskan af dem, som honom der företrädt. Han inkallades i Rådet, att vårda lagarnas helgd, och man beundrade en mognad domare.

Ej en gång syntes han behöfva tidens biträde, att fullkomnas i de särskilta embeten han beklädde. Ehuru nykommen och främling inom ett verk, lemnade han dock aldrig rättighet att honom sådan anse. Ärendena i deras art, i deras gång, det goda och det felaktiga i förvaltningen, medlen till dess förbättring, allt tycktes förklara sig och redas för hans första åsyn. Också var han utan motsägelse aktad bland de vidsträcktaste kännare af sitt land.

Den fosterbygd han tjente, ägde i sin allmänna författning, i lagar, i folklynnet, i de minsta och mest aflägsna banor för göremålen, ingenting undangömdt för hans omständliga och granskade kunskap. Om, vid betraktandet af denna sällsamma förmåga, man billigt erkänner vidden af ett snille, billigt beundrar en lycklig böjlighet, att lämpa sig till så afskilda föremål; skulle man derjemte kunna förgäta den eldiga rörlighet, den ihärdighet i arbete, utom hvilka naturens rikedomar voro förgäfves slösade?

Äfven detta mödans lif var ett hufvuddrag i Grefve Hermanssons sinnesförfattning. Han skulle verka eller dö. Han var ej derföre af dessa sysselsatta varelser, som synas jaga efter omsorger, för att tryckas af eviga besvär. Det är ett omätligt afstånd mellan småsinnets beställsamhet och den manliga själens rörelse. Det förra fiker, äflas och flämtar efter ögonblicken; den sednare verkar beständigt, och är aldrig utan tid. Hit hör ordentligheten, som helgar den bestämda embetstimman, driften som fördubblar dess längd, nitet som någon gång inkräktar från hvilans stunder, för att rikta mödornas. Det var genom dessa dolda krafter, som Grefve Hermansson, att jag så må tala, kunde mångfaldiga sin ensamma varelse, och med sin enda själ upplifva de särskilta verk, hvari han arbetat. Den tomma enslighet, der tankan flyr för sig sjelf, eller njuter sig i gagnlösa betraktelser, har aldrig fått tillmäta sig en

stund af hans lefnad. De minnas ännu sitt nöje, de, som ofta öfverraskat den gamla Rådsherren, der, i skuggan af hans boningsrum, mellan digra akter, hans hand och tanke mödade sig att reda invecklade embetsmål, under det hans anlete tecknade hvilans vederqvickelse. Derigenom var han alltid i förväg för ärendena; och ett ondt, det han hos sig sjelf aldrig känt, det han aldrig kunde förbarma sig öfver hos andra, var senfärdighetens bekymmer. Olycklig den embetsman under hans befäl, som uppoffrat sina pligter för sin maklighet. Detta fel kunde svårligen af någon annan lycklig egenskap utplånas. Ville någon njuta ett företräde af denna stränga förman, den skulle likna honom, den skulle känna sitt kall och uppfylla det, utan val af omständigheter, tider eller tillfällen. Beklagade sig odugligheten öfver hans vanvårdnad, hans förakt; så var förtjensten så mycket säkrare, att utmärkas af en anförare, hvars känsla af eget värde ej tillät honom att misskänna en skicklighet som liknade hans; hvars ända intill ytterlighet varma nit för de verk han styrde, ej kunde åt glömskan lemna de bästa medel till deras uppkomst. Huru många värdige embetsmän, som i dag begråta hans fall, lära ej välsigna den driftiga ledare, som eldat deras ungdom till en ädel verksamhet i Rikets tjenst; som med sitt efterdöme grundat deras skicklighet, med sin omvårdnad deras lycka, och med båda de ärefulla värf, i hvilka de framgent skola hedra sig, honom och fäderneslandet!

Det var ej att berömma Cicero, som Cato yttrade sig, att Rom den tiden hade en *nöjsam* Konsul. Den odödliga talarens muntra och skämtsamma lynne kunde ej behaga den stela dygd, som var byggd på föraktet för naturens glädje. I sanning vore det ock en inskränkt ära för en hög medborgare, att endast omtalas som en rolig man. Men Cato talade om Cicero: och Cicero skämtade i sina tal, och lifvade umgänget med sitt snille, och frälste Rom, och styrde Senaten, och stridde för de oskyldiga.

Låt ingen säga, att det tunga, det sträfva lynnet grundlägger eller ökar fullkomligheten hos den styrande, hos embetsmannen. Är det derigenom han bereder sig dessa nödiga befordringsmedel för sina värf, underhafvandes tillgifvenhet, rättsökandes förtroende, det allmännas kärlek? Jag säger mer: är det genom denna sinnesställning han för sig sjelf lifvar och upplättar de tunga mödor, som tillhöra hans kall? Det var aldrig det vilda ögats mörker, den hotande röstens dån, som lockade den betryckta, att söka skuggan af den mäktiges beskydd: det var aldrig det hemligt frätande missnöjet, som födde mod att arbeta för fosterlandet. Af sinneseld utan lynnets mildhet uppkomma tyrannen och missdådaren, af glädtighet utan drift födes veklingen; men i den sälla stund, när glädje och verksamhet förentes till en varelse, då skaptes en Konung och en stor embetsman. Om eder egen grannlagenhet, mine Herrar,

det tillät, skulle jag kunna nämna dem, som ännu, genom dessa egenskapers lyckliga förening, äro prydnader för staten och umgänget. Men jag stannar vid mitt ämne. Jag har nämt Grefve HERMANSSONS verksamhet, dess eld; och ingenting är djupare fästadt i edert minne, än den rika munterhet, den lätta och glada själ, som honom utmärkt. Det var genom detta förråd af medfödd glädje, som han träffade nöjet öfver allt, äfven i mödans tyngder; och nöjet, njutit inom eget bröst, huru skulle det icke verka på hans tänkesätt, och sprida sig i hans sammanlefnad? Huru skulle det ej ingifva honom en segrande välvilja för menniskoslägtet, sitt fädernesland, sitt hus? Hans underhafvande, som på embetsrummet kände sin förman, hvem sökte de i hans enslighet? — Sin vän, som länade eld åt deras snille, munterhet och hopp åt deras besvär. Denne Herre, som i ärendenas förvaltning endast lefde för sin pligt — man såg honom i umgänget, och dömde det vara hans bestämda kallelse. Vore ej det enda så artade snille bekant, som efter honom skördar samma beundran, skulle man säga, att han ej lemnat sin like i gåfvan att förnöja ett samqväm. Hans möte var en högtid för nöjets vän, och det enda ledsamma i hans umgänge var afskedstimman. Allt omkring honom lefde och log. Hans skämt öfverraskade åhöraren, äfven då det väntades; eget i tankan, som i ljudet och åtbörden. I dessa kretsar härmas ännu af saknaden hans glädje, och hans lifligheter upprepas.

Men ju mera den glada bildningskraften hos honom var rik, ju mindre kände han småvettets behof, att leka med föremål, som, heliga genom sin natur och sin inflytelse på samfundet, vägra att läna sig till löjets tjenst. Så iklädde sig glädjen, njuten eller meddelad, oskuldens värdighet; lifligare och varaktigare genom säkerheten för kommande stunders förebråelser; så fann sig ock Grefve HERMANSSON i intet lefnadsskifte af sitt glada lynne öfvergifven. Sjelfva den sena ålderns köld, och obehaget af dess mulna dagar kunde ej bryta hans sinnes munterhet och ro. Den sörjande vänskapen, som vid hans plågobädd spådde sin förlust, fann honom leende bland smärtorna, och i lifvets qväll, då Religionen fästat hans hjerta i en annan verld, skänkte hans öga ännu ett löje åt grafven, der tänkaren stannar och erinrar sig — en Herre, som genom stort snille förvärfvade stor lycka, och fäste den: en djupsinnig statsman, som var glad: en nöjets vän med allvarsamhet, hushållning och värdiga seder; egenskaper, hvilkas förening i alla tider skall utgöra en sällsynt man.

Mine Herrar! Någon talare skall en dag uppstå, som bättre beskrifver Grefve HERMANSSONS lefnad. Hvad mig vidkommer — jag återgår att förkunna de sanningar, som förljufvade hans död. Det är de samma, mine Herrar, som skapa trohet och lugn, trefnad och lycksalighet i samfundet. Kunde jag med någon framgång arbeta i denna ban, det vore målet för min ära-

lystnad; jag skulle ej då vara onyttig för mitt rum, min Konung och min fosterbygd. Denna ära vunnen, skulle tyda min tacksamhet mot eder Höge Beskyddare och mot Er; och huru lyckligt skulle jag söka den, om af edert umgänge, edra efterdömen, jag kunde lära eder segrande konst, att röra och intaga.

SVAR

SVAR

till Herr LEHNBERG, *af Akademiens Direktör, Herr* ELIS SCHRÖDERHEIM.

MIN HERRE!

Om Alpernas Filosof åter kunde besöka den verld han lemnat och beklagat, och han dervid skulle finna Akademien äfven så oförliknelig, som eder målning; borde min röst icke höras, icke blandas med ljudet af eder, eller ock borde det tillåtas mig, att endast utgjuta min enskilta saknad af en Herre, som med undervisning, med tålamod och rättelse i flera och tjuge år behagat använda en fåfäng möda, att meddela mig sin egen skicklighet för Konungens och Rikets tjenst. Ett utbrott af de känslor edert Tal uppväckt, skulle gifva min tacksamhet ett slags vältalighet. Det skulle gillas af den man, som kände menniskohjertat, yrkade dess pligter och försvarade dess rättigheter. Det skulle med samma skäl gillas af Eder, min Herre; men det är icke i mitt, det är i Akademiens namn jag har den äran att tilltala Eder.

Lagar, vanan, Akademiens allmänna önskan fordrar, att förklara Eder de tänkesätt, hvarmed Ni här emottages; men hvilka ord kunna uttrycka, antingen den högaktning Akademien redan betygat Eder, med de dubbla lagrar hon fästat på eder hjessa, eller den upplyftande förtjusning,

hvarmed hon hört Eder inför altaret välsigna Gustaf Adolfs minne, då hon trodde sig höra någon af de heliga män, hvilka med Andans ingifvelser fordom uppenbarade Himmelens sanningar, eller upphöjde Konungars ära, hvilka Herren i nåder skänkte sitt egendoms-folk.

Icke behöfver Akademien förklara Allmänheten skälen till edert val, det vore mera nödvändigt att ursäkta dess dröjsmål; men om någon egenkärlek är loflig, så bör det förlåtas henne, att hafva förvarat Eder för sin ära och sin tröst, till någon af de förluster, hvarmed naturens ordning hotat henne ifrån dess första inrättning: af denna omtanka delar Allmänheten i dag med Akademien en lika tillfredsställelse. Begge upptäcka emellan Eder och den Herre, hvars rum Eder lemnas, en annan likhet än den Ni sjelf funnit. Han, som Ni, min Herre, öppnade sig vägen till äran med sitt eget snille, och gjorde den med förtjenster. Måtte tiden gifva Eder hans år, och lyckan i flera delar fullfölja vår jemförelse.

Plinius, som erkände för Gudarnas yppersta gåfva den dubbla förmåga, att göra hvad som förtjente beskrifvas, och att skrifva hvad som förtjente läsas, huru lycklig skulle han icke hafva funnit Grefve von Hermansson, som lemnat ämnen åt Historien, och arbeten åt Rikets handlingar. Ifrån det tidehvarf, då Sveriges häfder börja att omtala honom, börjar til-

lika ett förbättradt skrifsätt i allmänna ärenden. Vidlyftighetens mörker och villor fly för urskillning, korthet och tydlighet, och samma röran-de språk talade han med en öfvertygande styrka vid Rikets allmänna möten. Hvilket bevisande vittnesmål af hans beundrade skicklighet, kunde jag icke begära vid detta bord, af en Herre, som anförde dessa sammanträden, som aldrig förhastat vänskap, förtroende eller aktning.

Tidernas omständigheter framställde Grefve Hermansson på skådeplatsen i flera uppträden. Deras ombyten fordrade förändringar, hvilka han med mera vanliga egenskaper aldrig förmått att uppfylla.

Att granska deras skrifter och förhållande, hvilka under allmänna oroligheter uppoffra sig åt fäderneslandet, fordrar en lika, om icke större försigtighet än målningar. Man måste söka deras rätta dag och mäta sitt eget afstånd, för att icke skada sitt omdöme. Man kan ogilla konstnärens val af de ämnen och händelser han velat föreställa; men smaken och styrkan i tanken och utförandet hedra alltid hans snille, ehvad sinnesrörelser taflan uppväcker hos åskådaren.

Om de män i alla tider blifva sällsynte, hvilka med urskillning, kännedom och allmän nytta omfatta flera ämnen, skilda till sin natur eller i den handläggning de tarfva, huru skall icke efterverlden högakta Grefve von Hermansson. Utrikes ärendena, dem han följt ifrån ung-

domen, der hans snille visat sin rikedom, hans kunskaper sina förråd, lemnade han, för att intaga det rum, der lagens stränghet vårdar Kronans inkomster, der siffran, som han förut endast nyttjat att förvara brefvexlingens hemligheter, skulle med sin oemotsägliga tydlighet upplysa göremålen och öfverläggningarna. Flyttad derifrån till det angelägna verk, der Rikets välmakt i landets hushållning befordras, der Kronans och undersåtares tvister slitas, der medborgares rättigheter bevakas emot inbördes förtryck eller tilltagsenhet, der, under en rättvis och välgörande Konungs spira, de Statens förluster, den osäkerhet i enskilta besittningar ersättas och afhjelpas, som varit olycklige följder af dess företrädares öfverdrifna, antingen frikostighet eller stränghet. Kallad tillika till Råd-Kammaren till de flesta öfverläggningar, i de mest riksvårdande ärenden, huru tillräcklig har han icke varit för dem alla, huru driftig, huru ofta har han icke med egen hand författat besluten eller stadgat dem med sina omdömen, och under allt detta, huru munter och ledig i umgänget, huru eldig i sitt skämt, huru målande i sina berättelser, med ett ord: eftervärlden skall igenkänna honom i edert Tal, min Herre, och edert helïga kall skall öka dess trovärdighet.

De dagar äro förflutne, då man trodde verlden och dess Regenter böra tillskrifva edert stånd de största olyckor, de grymmaste förföl-

jelser, nitets förblindelser, fanatismens raserier, högfärdens våld, egennyttans bedrägerier, sedernas förderf och religionens fall. I alla tider, under hedendomen och barbariet, hafva deremot vettenskaperne haft de största förbindelser. I de sednare har menskligheten fått förena med dem sin erkänsla för sina andeliga fäders ömma omvårdnad. Namnkunnige män hafva förenat Kyrkans och Statens purpur, och Homer har icke gifvit Ulysses en mera evig odödlighet, än Biskopen af Cambray beredt sonen i dikten om hans äfventyr. Inom fäderneslandet skola främmande arbeten icke längre åberopas till mönster för den andeliga vältaligheten: Svenska lärare gifva dem sjelfve, och deras omsorger skola lättas af edert biträde. Kallad att bära Herrens ord inför de mäktige på jorden; sänd till en samling af hufvudstadens invånare, att förkunna Hans bud, seder och rätter, hvilka tillfällen yppas icke för edert heliga nit, edra ovanliga gåfvor, edra sedelärande efterdömen? Med hvad styrka skall icke eder rena röst kalla åskan ifrån Sinai, och med hvad behag sprida skenet ifrån Tabor? Huru skall icke Skaparens godhet pråla i eder målning af Hans verk, Hans nåd och rättvisa förklaras i eder uttolkning af Hans lagar, huru skall icke själen, undervist af Er om sitt värde, hjertat om sina pligter, samvetet om sin belöning, upplyftas till sitt Ursprung, bevekas till kärlek för sina likar, och under allt detta, egenkärleken, denna starka driffjäder, uppväckt, retad och smickrad, komma dygden

till hjelp, att förakta lasten, att segra öfver begären, att i tiden likna Birger och Gyllenhjelm, för att i evigheten njuta deras sällhet, hos efterverlden deras åminnelse.

Akademien förbehåller sig de stunder själavården lemna Eder hinderlös att använda, och hon längtar så mycket mera, att se Eder här förenas med de Fäder hon redan räknar ibland sina Ledamöter, som hon alltid önskat sig den äran, att med sina arbeten intaga ett rum i Svenska Kyrko-historien.

INTRÄDES-TAL,

HÅLLIT I

SVENSKA AKADEMIEN

DEN 10 DECEMBER 1790;

AF

HERR CHRIST. BOGISLAUS ZIBET,

REGERINGS-RÅD, KONUNGENS HAND-SEKRETERARE,
RIDDARE AF KONGL. NORDSTJERNE-ORDEN.

Sedan Svenska Akademien den 13 November 1790 i framl. KammarRådet och Riddaren af Kongl. Nordstjerne-Orden, ANDERS AF BOTINS *ställe till Ledamot valt RegeringsRådet och Riddaren* CHRISTOFER BOGISLAUS ZIBET, *och detta val vunnit Konungens, Akademiens Höge Beskyddares, nådiga bifall, hade Akademien den 10 derpåföljande December offentlig sammankomst på Stora Börssalen.*

Akademiens Direktör, Herr LEOPOLD, öppnade sammankomsten och yttrade sig dervid:

Akademien samlar sig i dag, för att efter en afliden Medbroder, Herr AF BOTIN, emottaga en ny Ledamot i RegeringsRådet, Riddaren af Kongl. Nordstjerne Orden, Herr CHRISTOFER BOGISLAUS ZIBET. Men hennes första uppmärksamhet tillhör ett ämne af mer allmän vigt. Jani tempel är tillslutit; friden återställd. Hufvudstaden har, sedan vår sista allmänna sammankomst, inom sina tryggade murar emottagit sin Konung, vår Skyddsherre, och vid sidan af Honom en Arfförste, begge krönte af stridens lagrar, begge ämnen för Europas rättvisa loford och det Svenska folkets tacksamhet.

Svenska Akademien äger, genom sina stad-

gar, den ärefulla rättighet, att vid alla för Konung och Rike lyckliga händelser frambära till thronen dess undersåtliga deltagande. Hennes höge Stiftare har velat, att detta samfund, språkets vårdare, smakens och upplysningens organ, skulle tillika vara det af medborgerlighetens känslor, af nationens tänkesätt. Aldrig var ett kall värdigare, aldrig uppfylldes det med lifligare rörelser, än af oss i dag. Ofta tillförne, då budskapen om Konungens framgångar för ett ögonblick tröstat dess darrande Gemål, dess Son, dess Hus, eller under en kort hänryckning bortvändt hans folks ögon ifrån återstående faror på närvarande segerminnen; redan då, säger jag, har af dessa anledningar Akademien enskilt hemburit sin Skyddsherre den beundran, som utkräfves af tapperheten, den värdiga tillfredsställelse, hvarmed hans vapens ära uppfyllt ett folk, ännu stolt af fordna lagrar. Med en vis men sann erkänsla har hon sett Konungen återgifva nationen den upphöjning, det vapenvärde ibland folkslagen, som under en lång hvila vanligen aftaga. Dessa återställda, tackar hon honom i dag för en ännu kärare gåfva, den ädlaste Konungar kunna skänka den olyckliga jorden, hvars öden de välfva, — för *Friden*, ljuf att njuta oafbruten, lycklig äfven då den unnas af en tröttad fiende; men ärefull, då man sjelf gifver sig den, då den samtyckes, ej utverkas; då dess heder bekräftas af Europas vördnad, dess hvila njutes på lagrar, och dess villkor förvaras i hemburna segerminnen.

Epoken af Staters sällhet, J veten det, mine Herrar, var alltid nära förbunden med den af deras ära. Ett högaktadt folk var aldrig fullkomligen olyckligt: dess häftiga brytningar förråda ännu fördolda krafter; dess vissa undergång begynner med föraktets tränad. Om det funnes ett, som, darrande under tyngden af främmande makt, tvekade att mot ett otroget lugn byta en kort fejd, vore detta folk tvifvelsutan förloradt för häfderna. Dess snille skulle aftyna af brist på ädla rörelser, och dess krafter, under en feg hvila, förtäras i deras sista grundämne. Grekland saknar ej blott sina hjeltar och sin krigsära: det har förlorat sina konster, sina seder, sin borgerliga välmåga, och nästan sitt menniskovärde. Emellan ruinerna af dess fordna prakt suckar den orklöse Albanen med förslafvade sinnen, under armodets och föraktets eviga mödor, hårdare än härtågens. Så länge Rom hemsökte sina fiender, var det folkrikt och lysande: det föll, när det väntade dem under sina murar. Öcknar och slott intaga vida sträckor af det, under embytliga ok, liknöjdt slafvande Asien. Jag talar detta inför ett samfund af statsmän, häfdatecknare, filosofer: ett samfund, stiftadt till en hjeltes åminnelse, som föll stridande; samladt under en hjeltes ögon, som återburit friden.

Om, under förflutna åren, då aldrig hufvudstaden emottog sin Konung, utan under villkor att återlemna honom åt nya strider; då glädjen

af en dags framgång alltid uppvägdes af fruktan för den följandes öde; och Sverige, hvart ögonblick darrade för den stunden, då hans af ryktet hemburna odödliga namn ensamt skulle återstå oss af vår ära, vår styrka: om under denna tiden Akademien ännu lifligare känt faran af hans mod än hedern af vårt vapenrykte, vittnar detta om den sorgfälligare trohet hon smickrar sig att dela med Konungens värdigaste undersåter. Hon har bort bäfva, att se en Prins, vid hvars dagar ett helt folks trygghet fästades, alla tider, alla stunder, i fältet, på böljan, öfverallt der farorna hopades, gifva soldaten efterdöme af en dristighet, som skulle hafva upphöjt hvar enskilt; af en kroppshärdighet, hvartill en Konungs lefnadsätt aldrig utan våda tillåter att ombytas. Det är först efter faran, nu då hon, vid sin Beskyddares knän, rör den oliv hans svärd skördat, som hon kan lemna sin fulla beundran åt ett mod, hvars ytterlighet hon tillförene darrat att uppelda. Det är nu, som hon utan denna förebråelse kan möta med sitt rätta offer Segraren af Uttis, Valkiala, Fredrikshamn och Svensksund; kan högmodas att teckna honom sådan, som han en dag skall synas i häfderna: Stor af vapnens rykte, upphöjd af sjelfva motgångens, liksinnig i mödor och mäktig sitt snille i de vådligaste ögonblick. Men jag har nämt häfderna, och det tillhör oss icke att förekomma dem.

Den Fjortonde Ludviks första fälttåg var

en fortsatt högtid, och dess läger ett hof, täflande med hufvudstadens: den Tredje GUSTAFS har varit en sann krigsskola, en sammandragen tafla af CARLS vådor och GUSTAF ADOLFS segerbragder. I detta läger hafva vi sett, under farornas undervisning, framlysa och danas Fältherrar, kanhända nog att trösta oss öfver saknaden af BANERER och TORSTENSÖNER, om olyckligare tider framdeles satte fäderneslandet i behof af deras erfarenhet, eller gåfve en vidsträcktare öfning åt deras insigter. Ifrån detta läger har Sverige emottagit friden, och tillika med henne, dessa tappra försvarare, hvaraf vi sett de flesta lemna oss, ädlingar af hopp, för att återkomma män af förtjenst eller erkände hjeltar. Det är omgifven af sådana, som Konungen efter slutadt fälttåg, under menighetens fröjderop, emottagits i sin hufvudstad, värdig arfving af GUSTAF ADOLFS thron, den han genom sitt mod upprätthållit. Få torde äfven finnas ibland dem af Rikets upphöjdare stånd, som med deras närvarelse pryda denna sammankomst, hvilka ej tillika ur fridens händer återfått någon make, någon son, någon anhörig, som på farans fält hedrat sitt namn, tillagt nya till sin ätts fordna förtjenster emot fäderneslandet, och förökt med en ny skörd dess äldre lagrar. Sjelfva detta samfund, hvars tänkesätt i dag tolkas, kunde högmodas af delaktighet i denna ära, vore ej den närmare förening mellan dess Ledamöter, som gör i detta enda tystnaden och blygsamheten till deras ge-

mensamma pligt. Men hvilken tystnad, hvilken blygsamhet kan gömma deras glans, som segern upphöjt? De allmänna papperen hafva sedan tre år sammanljudat af deras lof: deras rykten hafva gått för dem: hvarje medborgare nämner dem, hvarje landsort emottager dem med aktning och erkänsla, återkommande, antingen från stridens bana, prydde af lagrar, eller från en hedrande fångenskap, åtföljde af fiendernas vittnesbörd om deras mod. O J lycklige fäder, som ännu lefven vittnen af edra tappra söners ära! J värdiga makar, som trycken till edert bröst dessa fäderneslandets hämnare! Skullen J bortbyta emot ett oafbrutet lugn, emot de förflutna årens trygghet, dessa lagrar, dessa hedrande sår, dessa äretecken, denna allmänna vördnad? Konungens hand har belönat hvar särskilt förtjenst, och hvart bröst som äger den, känner dessa belöningars smickrande värde: mig tillhör ej att deråt vilja gifva en ny upphöjning. Men J, ädle stridsmän, som genom edert mod återkallat till våra vapen Europas förundrade ögonkast: om ett samfund, stiftadt af den Konung, vid hvars sida J stridt, helgadt åt språket och hjeltars odödlighet; om detta samfund genom någon förtjenst vunnit eder aktning; om, efter de lagrar J skurit, dess tänkesätt ännu smickra eder stolthet; och om den svaga röst, som händelsen anförtrott att vara dess tolk, med ett ögonblicks bifall af Er kunde höras, så emottagen här, i närvaro af hvad nationen äger mest lysande, detta offentliga offer, som minnets yrken helga åt tapperheten.

Och J, som på stridens fält slutat edra berömda dagar, eller der af dödens hand emottagit eder första lager, öfver eder aska hvilar det rättvisa Minnet, och odödliga Rykten sprida redan dess glans öfver edra sörjande anhöriga. Häfderne skola förvara edra bragder, sången upphöja dem. Dess röst har redan blifvit hörd. Den hjeltens skugga, som på Hoglands bölja stupade vid CARLS sida, har redan emottagit dess belöning. Hon skall ej tystna. Och så länge Svenska spiran bäres af en hjelte, som sjelf stridt för Minnets ära; så länge Sånggudinnorna äga ett tempel vid hans thron, skall det icke sägas att Svenskt blod runnit oberömdt för Konung och Fädernesland.

Herr ZIBET blef derefter af Sekreteraren införd, och tog sitt inträde med följande

TAL.

Mine Herrar!

Utan skrymtan, utan förställd blygsamhet, fel dem jag icke vidkännes, betygar jag min sanna förundran att intaga ett rum ibland Eder. Om de yrken, som en längre tid varit mina, kunnat fordra egenskaper, dem edert valspråk gjort till eder lösen, hafva de icke förmått gifva dem; om de varit i långväga slägtskap med vitterhet, hafva de åtminstone hindrat mig att idka den. Hvad jag icke redan gjort, bör föga af mig väntas. Ehuru elektrisk snillets eld må vara, kunnen J icke lifva eller utvidga en låga, den naturens obevekliga lag bjuder aftyna.

Men, jag ser det, mine Herrar, J viljen belöna den sannskyldiga vördnad jag helgat snillen, hvarest de också finnas; den förtjusning, hvarmed jag betraktat dem som lyste från sin höjd; den öppna vänskap, hvarmed jag gått dem till möte som började sin bana, glad att med min högaktning förekomma de smickrande belöningar, som en dag väntade dem. Jag skulle ej våga tillegna mig denna förtjenst, så ringa den är, om icke i edert eget samfund jag kunde äska ojäfviga vittnesbörd.

Förlåten mig, mine Herrar, detta sätt, kanske det enda, att rättfärdiga ett val, som, bekräftadt af eder höga Skyddsherre, icke lemnar mig

mig något annat än det af lydnad. Den är jag också edra lagar skyldig, och skulle bryta deremot, om jag mera ordade om mig, då de göra till min första pligt att tolka eder saknad vid förlusten af en värdig Medlem, Konungens Troman, Kammar-Rådet och Riddaren af Kongl. Nordstjerne-Orden, Välborne Herr ANDERS AF BOTIN.

Ödet hade bestämt hans lifstid att innefatta flera märkliga tidskiften, bland de mest fruktbara af minnesvärda händelser *). Men skild, i början genom sitt läge, sedan af de yrken som upptagit hans lefnad, och alltid genom sina fredsamma böjelser, ifrån de välfningar som skaka folkslag och förändra stater, ger hans jemna vandring mig ingen rättighet att återföra er uppmärksamhet på så höga föremål. Det är icke en statsmans, en fältherres, utan en stilla medborgares, en redlig embetsmans, en lärd mans lugna lefnadslopp jag bör afskildra.

Att höja sig öfver det medelstånd, hvarifrån Herr BOTIN härstammar, bevisar antingen en

*) KammarRådet AF BOTIN var född 1724. Hans Fader var Krono-Befallningsmannen i Kalmar Län och Södra Möre Härad, HANS BOTIN, gift med ANNA MORING. Farfadern ANDERS KNUTSON, som i samma Fögderi innehaft samma syssla, var gift med BRITA BRAUN, Dotter af Prosten NICOLAUS BRODERI BRAUN, Stamfader för trenne adeliga ätter, BRAUNERSCHÖLD, BRAUNERHIELM och VON BRAUNER.

ovanlig lycka eller en ovanlig förtjenst. Måtte jag blott kunna göra hans minne rättvisa, och det skall ej blifva tvetydigt, om hans uppkomst varit lyckans eller hans eget verk.

Hans mognare ålder framter för många ämnen till ett loftal, för att tillåta mig söka dem i hans barn-år, denna förnuftets osäkra gryning, som med en klar morgon så ofta förebådat en mörk dag; denna föga märkvärdiga tid, förlorad för oss sjelfva och andra, då den icke användes att utveckla själens förmögenheter, att dana hjertats böjelser. Hvad vi sett Herr Botin vara, är oss en säker borgen, att hans uppfostran hvarken blifvit försummad eller som ett hastverk påskyndad.

Sorgfälligt undervist i sitt fädernehus, besöker han Nordens äldsta Lärdomssäte först vid den ålder, då en i nyare tider mera otålig ungdom det redan öfvergifvit *). Han dväljes der, icke den tid som behöfs att vinna ett hedrande vittnesbörd, men den som fordras att det umbära. Den olyckliga stadga, som gjorde första fullmakten och största skickligheten till samord, som skulle skynda halfmogna ynglingar ifrån Rikets läresäten i Rikets tjenst, hade ännu icke sett dagsljuset.

Naturen, oändligen omvexlad i sina otaliga alster, är likställig i de lagar hon dem föreskrif-

*) Herr Botin var något öfver 20 år, då han affärdades till Akademien i Upsala.

ver. Hon bjuder dem alla framkomma, tillväxa, aftaga och försvinna, och dess hand afmäter med sträng rättvisa dessa skiften. De frukter sommaren mognat, hafva redan förtorkat då hösten nalkas. — De, som skola längre tid gagna, fordra längre tid att fullkomnas. Menniskans långa barndom är ersatt genom längden af hennes lefnad, då den nedgående solen icke igenfinner de dagsvarelser, som dess uppgång gaf lif och några timmar hunno fullborda.

Sant är, att värf som begära mera eld än stadga, mera dristighet än kunskaper, mera drift än erfarenhet, kunna med ungdom förlikas. De andra trifvas bättre i manna-ålderns säkrare händer. Om undantag gifvas, äro de sällsynte tillfälligheter, som icke störa en evig i varelsernas natur grundad ordning.

Upsala Akademi såg misslynt Herr Botin skiljas derifrån och svika hennes hopp, att genom honom öka antalet af sina ryktbara Lärare *). Men han hade gjort sitt val, och var redan deruti, hvad han alltid sedan visat sig, oombytlig.

Tvenne ämnen, som delade hans håg, tycktes täfla om hans besittning, och han har njutit den föga allmänna heder, att utmärka sig genom båda. Historien (tillåten denna jemförelse)

*) Då varande Histor. Professoren, sedan Biskopen öfver Lunds Stift, Dokt. Celsius, ville öfvertala Herr Botin att emottaga Docenturen i Historien.

hade för honom alla behag af en älskarinna; men under en faders ögon hade han, att uppfylla en slägtförbindelse, lofvat sin tro åt Rikets KammarVerk. Då detta är med Lagfarenheten befryndadt, blifver hans första omsorg, vid sin ankomst till hufvudstaden, att söka tillträde till Konungens Högsta Nämd *). Han skyndar sedan till det Verk, som hos oss förvarat forntidens handlingar och skall öfverlemna våra tiders till efterverlden. Det är ur detta rika nederlag af häfder, rådslag, lagar och författningar som han med eget arbete hämtar kunskaper, dem mången med mera beqvämlighet söker i sammandrag. Så nedstiger bergsmannen i jordens sköte, utbryter, bereder och renar de metaller, som en dag skola rikta händer, dem de ingen möda kostat.

När finnen J, M. H., snillet mera vördnadsvärdt, då det lyder en smickrande böjelse, svingar sig till höjden och i en lysande flygt hänrycker åskådarne och förnöjer sig sjelf; eller då det, med försakan af sin kallelse, fjättrar sin gång, och, sänkt i mörka hvalf, höljdt med dammet af multnade handlingar, icke eftersträfvar annan ära, än den att gagna? Hvad annat ändamål kunde ingifva Herr BOTIN det svåra företag, att med otröttlig forskning, på en obanad och för qvickheten motbjudande väg, fram-

*) År 1751 blef Herr BOTIN antagen till Auskultant i Kongl. Svea HofRätt, och samma år till Extraordinarie i Kongl. Riks-Arkivet.

bringa ett vidlyftigt arbete, det första i sitt slag, lika oundgängligt för besutna Svenska män och för domaren, som skiljer deras tvister. Han har af begge vunnit och skall af begge behålla en evärdelig tacksamhet. Han har fört historiens ljus i Kammarlagarnas mörker, och behofvet att känna deras föreskrift åtföljes af nöjet att finna deras ursprung *). Historien bjuder till att återtaga sin rätt och för alltid fästa Herr BOTIN vid sina yrken. Han befordras till Assessor i Antiqvitets Arkivet, och om RiksHistoriegrafs-Embetet icke blef honom uppdragit, vederfares honom åtminstone den rättvisa, att offentligen dertill pröfvas värdig **). Men allmänna öfvertygelsen om de grundliga insigter, dem BOTINS Svenska Hemman ställt i full dag, öppnar för honom det af Rikets Collegier, som vårdar Kronans gods och skyddar undersåtarnes rätt; utkräfver skatten, men lider icke att dess källor tömmas eller genom ensidiga afledningar uttorka; hvars gömmor förvara alla landets besittningar, och äro en borgen för deras säkerhet, hvars

*) *Beskrifning om Svenska Hemman och Jordagods*, hvars *första del* om Svenska Hemman i allmänhet utkom 1755, och *den andra* om Kronohemman, följande året. *Tredje* om Frälse- och *fjerde* om Skattehemman, hafva icke följt, men lära till en del finnas beredde ibland K. R. BOTINS efterlemnade handskrifter.

**) Herr BOTIN erhöll den 20 Okt. 1756 Fullmakt att vara Extraord. Assessor i Antiqvitets-Arkivet, och blef sedermera uppförd på förslag till RiksHistoriegraf.

vidsträckta omsorger icke hafva andra gränsor än Rikets *).

Jag skulle med misshag återkalla, att tvenne fullmakter, de enda Herr BOTIN emottagit, då de voro vedermälen af hans landsmäns aktning, blefvo tillika bland den tidens talrika bevis af Ständers utvidgade inkräktningar på Konungamakten, om det icke syntes mig utom allt tvifvel, att Ständers underdåniga men bjudande önskan denna gång blott förekommit Konungens vilja att belöna en förtjent undersåte. Denna framlyste på ett utmärkt sätt i den Kongliga nåd, som få år derefter försatte Herr BOTIN i adeligt stånd och värde **).

En nyare filosofi, lik en förstörande vulkan, som ödelägger de olyckliga trakter, der den brutit afgrundens fängsel och med en förfärlig bäfning varnar aflägsnare länder, obilligar i sin sjelfkloka vishet en värdighet som går i arf. Men, mine Herrar, i sjelfva den gudomliga Platos hjerna aflades en Republik, som mera än tjuge sekler icke kunnat framföda. Den som blott är filosof, kan han vara lagstiftare? Denne förenar med förnuftets klyftiga slutsatser ers

*) År 1762 den 29 Juni befordrad till KammarRåd med säte och stämma, och det på Rikets Ständers föreskrift, genom hvilken han äfven förut fått Assessors Fullmakten.

**) 1767 den 24 Jan. blef Hr BOTIN af Konung ADOLF FREDRIK utnämd till Adelsman, hvilket stadfästades genom Konung GUSTAF III:s sköldebref, utfärdadt den 22 April 1776.

farenhetens säkra lärdomar. Då de förre uppstapla menniskans rättigheter, visa de sednare behofvet att dem inskränka. Han vet, att en fullkomlig jemlikhet är ett tankefoster; att staters bestånd hvilar på ordning, ordningen på lydnad; att lydnaden blir motvillig der alla sträfva till befälet, hvartill alla tro sig berättigade; att den, som finner sig i närmare afstånd från Statens högre kall, är mindre frestad att förkorta vägen dit genom lönnstigar; att om skilda värf i samhället fordra skilda egenskaper, skilda lynnen, måste ämnen dertill på olika vis, med olika kunskaper, tankesätt och seder tilldanas. Härtill finner han intet medel säkrare, än olikhet af stånd, hvilken, om den ock vore ett inbrott i naturslagen, är en nödvändighet i den borgerliga; om den möjligtvis kunde umbäras i en oblandad folkregering, förblifver dock en väsendtlig beståndsdel af den monarkiska.

Födsel kan förlora sin rätt; men tillfaller den derföre den sanna förtjensten? Om många skatter gåfvo en dag samma företräde som många anor gifvit, skulle den fortplantade läran, att samla såsom fäderne samlat, blifva ädlare, nyttigare än den, att uppoffra såsom de uppoffrat?

De gifvas utan tvifvel, som med egen styrka lyfta sig öfver den krets ett blindt öde syntes dem föreskrifva, då deremot lysande slägttaflor hafva stundom sina skuggor. Men huru många storverk, huru många odödliga bragder hade icke varit ogjorde, utom förbindelsen att

upprätthålla äran af ett ärfdt namn, utom hoppet att lemna ett förvärfvadt till efterkommande!

Dessa betraktelser, mine Herrar, kunna icke för väld misstänkas, vid en mans graf, som utan födselns hjelp skapat sitt eget öde. Det är tidehvarfvets lynne, som aftvingar oss både dem och den önskan, att om adelskap på jorden utplånas, det likväl måtte öfverlefvas af de dygder, som varit dess första ursprung och bort blifva dess ständiga ledsagare; att den folkyra, som, under sken att krossa fördomar, trampar rättigheter, fotade på sekler och bevarade af lagar, icke måtte en dag upplyfta förmätna händer emot de heligaste föremål af borgerliga samhällens vördnad; att den efterlängtade, den så högt prisade naturliga jemlikheten icke till slut återför den äldsta naturliga lagen, våldsrätten!

Herr af Botin, frälseman, var nu medlem af lagstiftande makten. Nöjd, då han deri deltog, att hysa och följa egen öfvertygelse, har han aldrig ilfänats att på denna skådeplats spela en person. Han kände sig icke äga vigten af en hufvudman, icke lågheten af ett verktyg, icke menighetens blinda ifver. Honom må icke derföre påbördas en brottslig sorglöshet om det allmänna bästa. Visom, till hans befrielse, de från hans penna flutna afhandlingar: om Finansen, denna staters puls, af hvars häftiga, jemna eller matta slag deras helsa och sjukdom med visshet utrönes: om Öfverflödet, ett upphof till välmåga och fattigdom: om Partier, frihetens

försvarare och dess banemän. De sanningar han i alla tyder, fingo ett förökadt värde af det medborgerliga nit, som återkallade dem i tider, då de syntes alldeles förgätne *).

Sin verksamhet bespar af Botin till ämnen af icke mindre otvifvelaktig nytta. Betraktom honom i utöfningen af det embete, hvartill han var förtjent, då det honom anförtroddes, som icke någon tid i hans hand blef en lärspån.

Vigtigare ärenden uppdragas åt flera personers gemensamma förvaltning; ty många ögon se mer än få, och af olika meningars sammanstötning bör den sanna framkomma. Den Ledamot som af orklöshet tänker efter sin granne; den som, med förmögenhet att sjelf fälla ett omdöme, af vekhet gifver vika för en annans; är väl icke så straffbar som den orättvise, men lika onyttig med den oduglige. Ingen af dessa förebråelser kan göras af Botin. Med full rättighet att fatta egen öfvertygelse, hade han styrka nog att följa den. Afsigter, hat eller välvilja hafva aldrig förledt hans oväld. Den var lika ren, då han dömde emellan enskilta, hvilka åtminstone genom sin klagan kunna hämnas sitt lidande, och då han emot deras tilltag försvarade statens rättigheter, dem han icke trodde mindre heliga än deras. Hans erkända oegennytta var i

*) Förslag till en sådan förbättring i Svea Rikes Mynt- och Finansverk, som Rikets närvarande tillstånd synes tillåta, tryckt 1765. Tankar om yppighet och öfverflöd, lämpade till närvarande tider, utkom samma år.

hans ögon en så medelmåttig förtjenst, att han skulle rodna för sin talare, om han hörde mig prisa som en dygd, hvad han ansåg som en ärlig mans första skyldighet.

Samma insigter, samma anda hafva följt honom i andra befattningar, der han, antingen såsom ständig eller tillkallad Ledamot, deltagit i beredandet af goda hushållslagar, eller i förvaltningen af särskilta Drätselverkets delar. Alla dessa honom uppdragna värf fulltyga både ett hedrande förtroende till hans nit och en nådig omsorg att det belöna *).

Bland de nyttiga mödor han offrat Rikets tjenst, förgätom icke den han nedlade vid verkställandet af det visa, det faderliga beslut, hvilket ombytte den förut vanlottade löntagarens öde, på det de axlar, som bära sysslans tyngd, icke må nedtryckas af behofvets.

Menniskan äger väl icke den rättighet, ett

*) 1773 kallad af Kongl. Lag-Kommissionen till biträde vid öfverseendet af en förnyad Storskiftes- och Ägodelnings-Förordning för Finland. 1773 och 1774 tillförordnad KronoFullmäktig vid General-Assistans-Kontoret. 1775 i nåder förordnad att biträda Kongl. Lag-Kommissionen vid utarbetandet af uppkomna frågor om mera säkerhet i arrenden af landtegendomar, och om förkortning af den för dessa brukliga lagfartstiden. Dessutom har KammarRådet af Botin varit Ledamot i Kongl. SkogsKommissionen, i Kommissionen till Landhushållningens upphjelpande samt i Direktionen öfver Krono-Lotteriet.

alltseende Väsende allena förbehållen, att döma menniskor efter deras uppsåt. Den girige, som gagnar staten då han riktar sig sjelf; den ärelystne, som räddar sitt land för att der se sin egen ärestod, förtjena hvad de eftertrakta. Otacksamheten allena kan lasta dem. Men vackra gerningar få dubbelt värde, då deras ursprung är ädelt, och vi kunna utan smickran säga, att Botin fullgjort sina pligter af dygdig drift, för egen tillfredsställelse, och behöfde ej äggas dertill af hoppet om högre värdigheter. Nästan vid hälften af sin lefnad hade han uppnått det rum, der han den slutat: olik hopen, som oförsynt stormar lyckans tempel, och aldrig emottager en hennes ynnest, utan att derpå grunda anspråk till en större.

Hvilken är mera vis, den, hvars oroliga begär, alltid sträckta efter aflägsna föremål, blifva icke varse en sällhet som är närmare; som förlorar sin enda egendom, det närvarande, för en osäker vinst, framtiden; som, född att njuta, tillbringar sin tid att önska? eller den, som, nöjd med sitt öde, följer dess skickelse utan klagan, utan afund, och som framför allt icke uppoffrar sitt lugn åt sin ärelystnad?

De hederstecken, som förtjensten icke med rop utkräfver, uppsöka stundom henne. Herr af Botin erfor det, då hans Konungs nåd upptog honom till Riddare-värdighet, och prydde hans bröst med sinnebilden af den stjerna, som icke lyser mindre klart derföre, att hon, på sitt

rum orörlig, icke ställer sitt lopp åt höjden af fästet *).

Då jag, mine Herrar, med hastiga steg öfverfarit den bana, som Herr AF BOTIN i Rikets tjenst långsamt genomvandrat, har jag blott till hälften fullgjort mitt åliggande och er fördran. Den tid han användt att samla ett ovanligt förråd af embetsmanna-kunskaper och att dem utöfva, har aldrig hindrat honom att följa en oemotståndelig böjelse för vitterhets- och lärdomsyrken. Så sant är det att tiden, alltid för lång för den orklöse och otillräcklig för den beställsamme, blifver intetdera för den som honom rätt nyttjar.

Den som, utan kärlek för vettenskaperna, söker dem blott såsom medel att framtränga, förlorar vid tilltagande år, bland sysslor och förströelser, hvad han utan håg i ungdomen samlat. Hos Herr AF BOTIN finna vi det sanna kännetecken af en lärdomsälskare, att aldrig åt glömskan öfverlemna en gång vunna kunskaper. De äro en skatt, som mögel höljer eller erg förtär, så snart den ej genom nyttjandet ökas.

Bland de lärdomsfält, dem han utan uppehör skördade, veta vi att Historiens lockade oftare hans håg. De höga vettenskaper förebrå denna, att hennes sanningar äro ofta sannolik-

*) 1775 den 27 November utnämdes Herr AF BOTIN till Riddare af Kongl. Nordstjerne-Orden.

heter, och få sällan samma osvikliga visshet som deras. Skiljom icke en träta emellan syskon. Hvarföre förringa det ena för att upphöja ett annat? Och månne vissheten af sanningar är allena måttet af deras värde? Är då deras gagnelighet utan vigt?

Om Historien är det synglas, hvarmed den vise i det framfarna skådar det tillkommande; om hon är den skola, der jordens herrskare lära konsten att regera; om hon utstakar den kosa, som fört herradömen till höjden af sällhet och ära, de klippor, som begrafvit dem i tidens haf; om hon hämnar verldens välgörare på deras samtids otacksamhet, och förtryckta folk på deras förgudade tyranner; kan det då med fog klagas, att en urminnes händelse synes tvifvelaktig, att några nyare ledas från ännu förborgade ursprung? Må fornsökaren sväfva emellan gissningar, och anekdotskrifvaren förlora sig i palatsens smågångar! Den sanne filosofen uppehålles ej af dessa små föremål för en grannlaga och ofta onyttig nyfikenhet. Han jemför tidehvarf med tidehvarf, en regeringstid med en annan, och påtrycker dem alla deras rätta stämpel af ljus eller mörker, af vishet eller oförstånd, af styrka eller svaghet. Bredvid Rikens häfder sätter han den kanske mera dyrbara historien af deras lagar, seder, konster och vetenskaper, och i det samband dem förenar upptäcker han orsakerna till nationernas förflutna öden, och förespår de tillstundande.

Hvad hädelse, om en sådan vettenskap nämnes ett blott minnesverk! Minnet förvarar händelserna; men att dem i sin rätta kedja framställa, med sanningens rena dag bestråla, är snillets ensak. Det var dess starka drag, som igenkändes i BOTINS första försök, och Prins STYRBJÖRN och BIRGER Jarl lofvade redan en författare af godkänd art *). Huru noggrant detta löfte blifvit uppfyldt vittna hans sednare arbeten, hvilka, på främmande språk öfversatta, tillvunnit både honom och Svenska vitterheten lärda utländningars vitsord och aktning **). Icke mindre sträng för sig än för andra, har han vid samma granskningsfackla, hvarmed han upptäckt deras misstag, ransakat sitt eget verk, och hans sex tidehvarf, omskrifna, förbättrade och tillökta, blefvo till Svenska ungdomen den sista gåfva af hans redan darrande hand †).

Ett annat samfund, som delar eder saknad,

*) Stora och namnkunniga Svenska mäns lefverne, Första stycket om den Kongl. Prinsen STYRBJÖRN, utkom 1750. Andra stycket om BIRGER Jarl till Bjälbo, 1754.

**) Utkast till Svenska Folkets Historia, sex tidehvarf, tryckta 1757, 1760, 1761, 1764. Anmärkningar vid v. DALINS Svea Rikes Historia, utkomne 1771. Begge äro på Tyska öfversatte.

†) Herr BOTIN har till Uppfostrings-Sällskapet skänkt ett nytt manuskript af sitt Utkast till Svenska Folkets Historia, och den upplaga deraf Sällskapet besörjer, får ett ostridigt företräde för den förra, så i afseende på tillökningarne, som derigenom, att författaren häri öfverallt uppgifvit sina sagesmän.

mine Herrar, tillegnar sig med mera skäl den rättighet att pröfva halten och dömma värdet af Herr Botins historiska arbeten. Hos Eder gäller den förtjenst han ägt, att kläda sitt fosterlands historia i en anständig drägt, hvarken belastad med behagsjuka prydnader eller förställd af en låg vårdslöshet, begge lika ovärdiga hennes ädla väsende. Eder tillhör att skatta den pensel, som afmålat personer, tider och seder med så lifliga färgor, att om också duken någon gång röjer en slösande inbillning, blifver dock taflan bland de konstens stycken, som behålla ett varaktigt värde af mästarens ypperliga skicklighet. J kunnen icke vägra edert loford åt det nit som sjelfmant börjat, hvad Eder är ålagdt att fullborda, lagstiftningen för ett språk, som förgäfves äger rikedom, ljud och styrka, så länge det i sin laglöshet finner ett hinder för sin odling *).

Förenom oss med dem, som önska att Botins penna varit mera alsterrik. Denna önskan hedrar en författare. Men fredom hans minne för beskyllningar emot hans arbetsamhet. Beklädd med ett embete, nyttjad i flera värf, kunde han vanvårda dem? Gjord för sammanlefnaden, borde han beröfva sig dess nöjen? Hurudan skulle denna blifva, om kunnige män derifrån förvistes, för att blott dväljas i sina arbetsrum. Tillfällen gifvas kanske, då beläsenhet, förenad med sällskapsvett, tjenar bättre, utbre-

*) Svenska språket i tal och skrift utkom 1777.

der åtminstone mera smaken för vitterhet, än stora verk, hvilkas ofantlighet ofta derifrån afskräcker.

Allmänheten känner icke alla sina förbindelser emot Herr af Botin. Mer än en skrift, som icke bär hans namn, är likväl hans verk. Om han förtegat det af en blygsamhet, som döljer sig då hon gagnar, gör det honom dubbel heder; men vanhedrar tiden, om den tvingat sanningens tolk till en varsamhet, gjord för den fega smädaren allena.

Den klagan vore mindre orättvis, att Botin velat omfatta en större vidd än han hunnit afmäta. Om han icke börjat före Odens tid, skulle han icke slutat före Gustaf Vasas. Historien gagnar oss ofelbart mest, då hon upplyser de tidehvarf som gränsa till vårt: lik dagens stjerna, som på långt afstånd ger svagare ljus och ingen värma, men hvars inflytelse blir välgörande i den mån hon oss nalkas.

Då Botin icke tröttnat att följa fädernes-landets öden genom sekler af vildhet, mörker, slafveri, blodspillan och förödelse, huru har han kunnat stanna, då sällare, då ärefullare tider nalkades, beredde af en Svensk Riddersman, hvars största välgerning mot sitt land var den, att emottaga en vanmäktig, med brott befläckad och i blod sölad spira? Förd med vishet och mandom, nedlade han henne glänsande af makt

och

och ära; och hans belöning är den heliga känsla, den ljufva darrning, hvarmed hans dyrkade namn ännu i dag intager Svenska hjertan. Jag vet icke hvilket missöde för en Svensk häfdetecknare är större: att sluta sin historia då Sverige första gången gick att taga ett rum bland Europas mäktiga riken, eller att sluta sina dagar då Sverige visade möjligheten att ännu en gång dit uppstiga.

Herr af Botins uppsåt, att fullfölja hvad han med framgång begynt, rättfärdigas likväl af en efterlemnad mängd anteckningar, frukter af många sömnlösa nätter, ämnen samlade med oafbruten möda, ärnade till vitterhetens tjenst: Måtte de blifva ett nyttigt arf i hennes händer!

I sen der, mine Herrar, hvad af Botin för vitterheten gjort. Om jag icke redan nämt hennes tacksamhet emot honom, har jag deri följt ordningen af hans öden, der förtjensten alltid förekommit belöningen.

Det samfund, hvars blotta namn tyder vidden af dess förbindelser och hvars rykte vittnar att de blifvit uppfyllde, Vettenskaps-Akademien, var det första som tillegnade sig af Botin, och lade hans namn till deras, som hedrat henne och gagnat det allmänna *).

*) Herr af Botin blef Ledamot af Vettenskaps-Akademien år . . . , af Vitterhets-Akademien 1773 den 27 Jan., af Svenska Akademien den 20 Mars 1786.

En Vitterhets-Akademi var stiftad, och Stiftarinnans klarsynta val gaf Botin det rum han der förtjenade. Detta träd, planteradt af en Drottning, som vettenskaperne skulle evigt begråtit om hon dött utan arfvinge, hade sett sina grenar skingrade af stormars våld eller ofruktsamma af ilars köld. En blidare dag hade då uppgått. Men hvilket öga dristade förutse den höjd, dit detta träd, under en väldigare ans, skulle hinna.

Samma tid såg samma mäktiga hand upplifva Vitterhets- och skapa Svenska Akademien. Botin förblef Ledamot af den förra och kallades till den sednare.

Det tillfälle sig här tillbjuder, ett öfligt bruk, och framför allt en sann böjelse, en uppriktig tacksamhet synas berättiga mig att offentligen betala Eder, mine Herrar, den skatt jag är Eder skyldig. Åminnelsetal likna ej sällan de rökverk, som tändas vid grifter, icke för de döde, som deraf ingen känsla njuta, utan för de lefvande, som dem med vällust andas. Men bör jag förgäta, att jag är en saknad Ledamots, och icke Samfundets, loftalare? Om verlden skall återskalla af ert beröm, får icke första ljudet deraf utgå från detta bord. Hvad jag i går med oväldughet kunnat säga, förbjudes mig i dag, då jag redan hör Eder till.

Den erinran är deremot en skyldighet, att, om eder Instiftare i sitt första val ville gifva

Eder ett efterdöme då J skolen välja, var det en afundsvärd ära att räknas bland de första grundstenar, på hvilka Konungens hand fotade det tempel han på en gång helgade åt fosterlandets store män och åt sitt modersmål, som skall föreviga deras minnen.

Ibland de altaren, som sanningen Eder åläg-ger att i denna helgedom uppresa, hvem blir icke varse det, som med så ostridig rätt upphöjer sig, åt hvilket den heligaste pligt, eder billiga tacksamhet, inviger främsta rummet: detta altar, omgifvit med snillets och segerns dubbla lager, och prydd med den rostrala krans, hvarur fredens friska oliveqvistar framskjutit. Efterverlden skall hölja det med den smickerlösa dyrkan, de rena offer, som icke oskära dess helgd. Jag vågar ej nalkas det utan med en vördnadsfull tystnad. Min beundran är för sann, att icke vara stum; min lefvande erkänsla för djup, att jag ett ögonblick skulle tro trettie års välgerningar kunna gäldas med tomma ljud.

Herr af Botin, Ledamot af trenne Akademier, inträdde i dem alla beledsagad af allmänhetens röst, som honom dertill i förväg utnämt. Denne oinskränkte domare eftergifver aldrig sin pröfningsrätt, och är aktningsvärd, äfven då han den missbrukar. Dess uppsåt är rättvist, och dess fördomar en öfvergång. Huru skulle ej dess bifall vara vitterhetens uppmuntran, då sjelfva dygden önskar det såsom en belöning!

Hvarföre kan jag icke undgå att längre följa Herr AF BOTIN, att i slutet af hans lefnad framställa en tafla, bedröfvande för Er, förödmjukande för menskligheten! I hans sista år hade med kroppens helsa också själens krafter synligen aftagit. Sådan är då den lott, som sjelfva snillet, denna stråle af Gudomligheten, icke kan undslippa. Och likväl högmodas det ej sällan öfver ett ljus, som åren skola fördunkla, som förtäres af sin egen låga.

Icke nog häraf. BOTIN var af ödet ämnad till ett mera rörande, ja förskräckande bevis af menniskors svaghet, deras intet. Ett slag i hjernan utsläcker minnet, insveper i töcken hans förnuft i samma stund, då han helgar det till statens tjenst, på det rum, der det aldrig blifvit missbrukadt till rättvisans förtydande *).

BOTIN lefde ännu, eller med mera skäl, ett helt år öfverlefver han sig sjelf. Redan död för alla, utom för skyldskapen som vårdade och vänskapen som ömkade honom, har han ändtligen upphört att vara till.

Den vård jag honom rest, begär att prydas med hans afbild: hvarföre har jag icke med hans rum ärft hans konst!

Med en lätt och eldig fattningskraft, som

*) 1789 den 20 Sept. fick Herr AF BOTIN ett anfall af slag, just under en föredragning i Kongl. Kammar-Collegium: var sedan jemt sängliggande, till dess han den 22 Sept. 1790 afled.

hos många stannar vid ytan, förenade Herr af Botin det genomträngande vett som forskar, det tålamod som segrar öfver ledsnaden att undersöka, och ett lyckligt minne stod hos honom i förbund med en klar urskillning.

Stadgad och hel i sina tankesätt, ville han aldrig förställa, kunde aldrig ombyta dem. Som sanningen trodde han rättvisan vara blott en, och hatade all jemkning med båda.

Liknöjd om lycka, var han lika litet omtänkt att skynda sin egen som att störta andras: och bland dem hon upphöjt öfver honom, kunde han förtjena vänner, aldrig beskyddare.

Sjelf öppen, trofast, ordhållen och med den känslofullhet som lätt såras, fordrade han med stränghet af andra hvad de aldrig hos honom saknade.

Det ringa värde han fästade vid rikedomar, ökade hans behof deraf: med hans lynne kunna de icke förvärfvas.

Filosof af det lyckliga slaget, som i verldens lopp finner flera ämnen till löje än tårar, rådde i hans glada skämt det salt som väcker smaken, icke den gälla som ger vämjelse.

Hans talegåfva, närd af kunskaper, var i umgänget en källa som vattnar, aldrig en ström som öfversvämmar.

Denna teckning saknar ännu ett hufvuddrag, som med mera dag skall upplifva de an-

dra. Utan att fika efter en besynnerlighet, som alltid är liten då den ej är okonstlad, voro alla hans dygder, äfven hans fel, hans sätt att känna, tänka och vara, alldeles hans egna: intet var lånt, intet härmadt. Och denna i hela hans väsende rådande egenskap tycktes genomtränga sjelfva hans rörliga och talande anletsdrag, hvilka, utan att vara intagande, icke misshagade.

Han slutade sitt ensliga öde, utan att det med en Makas varit förenadt? Om icke den broderliga ömheten i hans bröst intagit den faderligas ställe, hade den af honom började ätt också med honom utslocknat *). Men hans förtjenster, hans skrifter, den äran att hafva tillhört edert och andra vittra samfund, skulle, så visst som en ättelängd och säkrare än denna minnesvård, räddat Herr af Botins namn från förgängelsen.

*) Konungen tillät Herr af Botin år 1776 att adoptera sin broder, Kongl. Räntmästaren Hans Samuel af Botin.

SVAR

till Herr ZIBET, *af Akademiens Direktör, Herr* CARL GUSTAF LEOPOLD.

MIN HERRE!

Då Akademien, efter återställdt lugn, med en å nyo väckt ifver öfverlemnar sig åt sina vanliga yrken, har er förtjenst varit, bland ämnen utom henne, det första som kallat hennes uppmärksamhet, och er förening med henne, den första skänk hon emottagit af sin Skyddares hand. Om Ni, vid hennes stiftning, genom äldre förtjensters företräde, eller sedan, genom ett enda vals orättvisa, saknat den äran att vara af hennes tidigare Ledamöter, äger Ni åtminstone den, att hon ännu så nära sin upprinnelse, icke längre bort umbära er förtjenst. Den enhällighet hvarmed hon, att jag så må tala, eröfrat Er, tillåter mig att stanna vid detta enda bevis. Fostrad af Sånggudinnorna, och under deras skydd emottagen af lyckan, återfordra de i dag af henne deras verk; och Ni tillhör dem för alltid ifrån detta ögonblick. Vid åsyn af vår vinst glömma vi likväl vår förlust, och Ni har gjort att den ej kan glömmas. En man af stort värde inom detta samfund har beklädt det rum Ni bland oss intager. Ni har tecknat honom, sådan som han varit: svår att ersätta; och Akademien har kallat Eder att efterträda honom. Denna kallelse, min Herre, är på en gång det

vackraste offer åt hans minne, och det enda värdiga loford öfver edra egenskaper.

Om ett namn efter döden kunde äga för filosofens tanke något redbart, eller för hans hjerta något som förlåtligen retade dess begär, vore det ej äran att nämnas i aflägsna århundraden: det vore billigare den, att på en gång slå, med hela skenet af sin odödlighet, det samma tanklösa slägtes ögon, ibland hvilka han nyss vandrade bortblandad och obemärkt. Jag säger dristigt *bortblandad*, ty det är ej i ringhetens kretsar som han endast kan vara det. Den bär inför verldens ögon det afundade tecknet af en rättvisare lycka, hos hvilken detta utvertes värde är det enda, som gör ett större antal med honom jemförligt. Den rätta glansen af ypperliga egenskaper, lärda eller medborgerliga, upprinner ibland oss liksom annorstädes, vanligen först öfver deras mull. Men denna minnets ära begynner tidigare genom vårdar, sådane som den Ni upprest öfver eder företrädare. Det är ej efterverlden, som deraf skall fordra undervisning om hvem Botin varit. Hans förtjenster tala till henne derom. Det är samtiden, som alltid har behof att man säger henne hvad hon förlorat. Er hand, min Herre, synes gjord för denna teckning. Ni har skildrat en förtjent man, följd af lyckan, oaktadt den smickerlösa stolthet, den allvarsamma rättsinnighet som sällan fäster hennes välvilja; Ni har lyckats deri (om mig tillåtes att låna jemförelsen ifrån ett

yrke som varit edert): Ni har lyckats deri, af samma grund som Cinnas författare öfverträffat att måla den Romerska sinneshöjden, och Feders skald ömhetens mildare rörelser: begge hafva de blott följt ingifvelserna af deras egen sinnes-art.

När denna själens visa styrka, som Ni hos eder företrädare upphöjt, inträffar hos en vanlig man, gör hon deraf åtminstone alltid en god medborgare; när hon, under en lyckligare stjerna förenas med en lika styrka i snillet, alstrar hon sådana författare, som den Ni hedrat med ert lof: författare, hvilka tidigt försaka den svaga artighetens toma lekar, tidigt vända sig ifrån ord till saker, tidigt flytta inbillningens krafter till förståndets yrken. Derifrån hos filosofen och häfdetecknaren dessa vidsträckta forskningar, dessa djupa långsamma undersökningar, som ej förtjusa men undervisa, ej belöna med handklappningar, men med sinnets tillfredsställelse. Derifrån hos skalden och vältalaren denna mogna, vigtiga styl, som aldrig flödar i toma uttryck; som förminskar prydnaderna och fördubblar sakerna: derifrån ändteligen, M. H., sådane skrifter som Botins arbeten och edert loftal.

En stor författare har sagt i våra dagar: Ordens tidehvarf är till ända, och sakernas har kommit. Denne store författare har rätt; men gifves det ej i allt en afväg till det ytterliga? En upplystare tid fordrar tvifvelsutan, att i en

skrift, som skall löna mödan af hennes läsning, finna annat än leende bilder, sinnrika ordspel och prunkande talesätt. Hon begär med rättvisa, att stylen tar sin höjd af ämnet, och att snillet närés af sakerna. Deraf följde likväl aldrig, hvad man hos oss allmännare velat förmena, att skrifsättets skönhet, denna ingifvelsens stundliga förtrollning, som kläder begreppen i färgor och skepnader, som ger dem lif och rörelse, vore en blott snillets fåfänglighet, tillåtlig endast ynglingen, men hvarifrån den mogne skribenten med en värdig sträfhet åtskiljer sig. Låtom oss bekänna det: Man är ej nyttigare, derföre att man är utan behag, eller grundligare, derföre att man har en förtorkad bildningskraft. Hvart slag har utomdess sin enskilta förtjenst; men man vill ej åtskilja dem. Deraf händer, att man blott gillar ett enda skrifsätt; och att den som gjort en god bok i historien, ofta dömmer löjligt öfver en skrift i vältaligheten. Denna förvillelse i så lika yrken har ej något ovanligt. Mången, säger Boileau, har gjort sig ett stort namn i skaldekonsten, som aldrig lärt att skilja Lucani värde ifrån Virgilii. Lycklig den, hvars snille alstrar redbara sanningar, utan att förakta de behag de antingen ej fordra, eller han ej kan gifva dem. Lyckligare den, i hvars skrifter nyttan och behaget otvunget förenas.

Att hafva ställt denna anmärkning till Eder, M. H., det är att redan hafva gjort dess tillämpning. Om Akademien, för att i allmänhetens

ögon rättvisa det val hon i Eder gjort, behöfde andra grunder än ert rykte, andra bevis än det Tal Ni i dag lemnar åt hennes handlingar, skulle hon finna dem öfverallt i er lefnad. Hon skulle säga, att en Man, född med icke mindre snillets behag, än en ren urskillning; som fullbordat dess odling genom en fortsatt läsning, och mer ännu genom eget eftersinnande; som hos främmande folkslag med en tänkares öga betraktat deras konster, deras seder, och deraf dragit en ny fullkomlighet för sin smak, en ny rikedom för sitt omdöme; som funnit sättet att göra sig angenäm för den vackra verlden, oaktadt den själsmognad som hon ofta fruktar, och hämtat ur det högre umgänget alla dess finare behag, utan att antaga dessa omdömets förhastelser, denna tyckets enväld, hvarföre det vanligen anklagas; en Man ändtligen, under hvars inseende vår Lyriska skådeplats gjort sina första framsteg, och som sjelf hedrat den med sin sång; hon skulle säga, M. H., och allmänhetens röst skulle dertill gensvara, att en Man af dessa egenskaper icke länge kunde blifva henne, för hennes yrken, umbärlig.

Då jag ibland edra förtjenster, M. H., icke bort lemna oberördt, hvad hos Eder det högre umgänget med någon rätt kunde såsom sitt verk tillegna sig; har jag dermed hvarken vågat sätta denna ton af den så kallade vackra verlden, i jemlikt värde med edra öfriga egenskaper, eller vågat stödja det anspråk hon så ofta förnyar,

att nämnas språkets och smakens lagstiftare, åtminstone deras yppersta skola. Låtom oss tillstå, att om en menings allmänhet afgjorde dess sanning, vore denna oemotsäglig. Men kanhända har man gjort samhällets lysande värden, häri som i annat, något mer än rättvisa. Det är sant, att den vackra verlden talar i våra dagar merendels öfverallt CORNEILLES, RACINES och LA BRUYERES rena, ädla och lifliga språk; men talade hon ej förut mindre rent, mindre ädelt med BALZAC och VOITURE? Detta nya språk, är det då hon som skapat det? eller var det RACINE, LA BRUYERE, CORNEILLE, desse män, uppstigne ur hopen för att blifva hofvens och nationernas lärmästare, för att gifva åt tidehvarfven, att jag så må säga, förädlade sinnen, och åt lyckans högre värdigheter ett uttryck, dem anständigt? Äfven VOLTAIRE fann ej samqvämsspråket på långt när sådant han lemnade det. Det är då visst, M. H., att det högre umgänget icke alltid erkänner sina förbindelser emot snillets söner, hvilka det påstår sig skapa, smickrande sig att hafva gifvit dem, hvad de tvertom af dem emottagit. Det sanna snillet, tilläggom det, vill samla sig i lugnet och hvilan. Dessa odödliga arbeten, som upplyst, förbättrat och förtjusat tidehvarfven, dessa ljungeldar af snille, de enda kanske, som förtjena att bära detta namn, hafva ej alstrats bland sammanlefnadens lysande förströelser: de hafva nästan alla utgått ifrån den aflägsna hyddans stilla mörker. När en man, hvars egenskaper skulle hafva gif-

vit ryktbarhet åt hvad enslighet som gömt honom, vägrar sig åt författarens kallelse, lemnar behaget af dess yrken, för att dela sig åt verlden och sammanlefnaden, är det en vinst som hon gör, mera än en ära som han tillegnar sig. När språket och konsterne i saknad af hans biträde, som i dag, återfordra honom, är det en förening emellan det högre umgänget och vitterheten, för dem begge åtminstone lika nyttig, lika hedrande. Men det gifves ett yrke, låtom oss ej förgäta det, lika ämnadt att förädla samhället, och att bevara det ifrån att vanartas utöfver denna förädling: som på en gång upphöjer den lägre hopens begrepp och känslor, och emotstår hos de högre, så långt det kan emotstås, förderfvet af yppigare seders lättsinnighet: ett yrke, som, utan den vådliga tonen af en bestraffning, ofta satt taflan af den ädlaste moral midt ibland utbrotten af de mäktigares laster, och, utan att fela i vördnaden, drabbat med åtlöjets gissel alla ståndsdårskaper. Detta yrke är skådeplatsen, uppfunnit af jordens välgörande snillen, skyddadt af dess visare Regenter. Det är här, M. H., som den belefvade verlden segrar genom en viss oumbärlighet. Man kan säga, att utan att vara dess lagstiftare är hon dess föremål. Behöfver jag nämna huru stor del denna konst utgör af tidehvarfvets vitterhet? Flera af de öfriga skaldeslagen försvinna småningom ur sammanlefnaden; dettas behag tillväxer tillika med behofvet deraf. Hvadan sker likväl, att dess framgång hos oss föga kan jemföras med

vår öfriga vitterhet? den Svenske Dramaturgen finner uppmuntran, beskydd, smickrande belöning; men huru sällan finner han en sann granskares stadgade rättvisa, en upplyst rådgifvares nödvändiga tålamod? Verldskännaren ser ej nog djupt i konstens lagar, konstens son äger ej nog verldskännedom. Hvem förenar begges förtjenster?

I fall en älskare af Sofoklers konst, M. H., vore nog lycklig att med sitt första försök falla i edra händer, skulle han hedras af ert bifall, eller vinna af er granskning. Han skulle i Er finna en sträng domare, men en nyttig vän. Ni skulle föra honom tillbaka till ställen af hans plan, der den antingen afvek ifrån sannolikhetens eller scenens hemligare fördelar. Ni skulle hämma hans utflygt i de utbrott af passionen der den förvillades: Ni skulle genom edra smickerlösa råd gifva (så långt styrkan tillåte honom att följa dem) hans språk renheten, ädelheten, höjden af Corneilles eller Konungars: Om jag ej säger Er, M. H., att detta verkligen skett, är det för att bespara Er förvirringen, att emottaga en offentlig erkänsla.

HANDLINGAR

RÖRANDE

SVENSKA AKADEMIENS

HÖGTIDSDAG

DEN 20 DECEMBER 1790.

INNEHÅLL:

Berättelse om Sammankomsten. Direktörens Tal.

Lefvernesbeskrifningar öfver Grefve MAGNUS STENBOCK och Hertigen af Villars, af Herr Grefve GÖRAN LUDVIK OXENSTIERNA.

Lefvernesbeskrifning öfver Grefve RUTGER VON ASCHEBERG, af Hr CARL GUSTAF NORDIN.

Sång öfver Grefve BALTZAR HORN, af Herr JOHAN STENHAMMAR.

Den

Den 20 December 1790 hade Svenska Akademien offentlig Sammankomst på stora Börssalen, den Konungen, KronPrinsen och Hennes Kongl. Höghet Hertiginnan af Södermanland, i de dertill inrättade lektare med gallerier, täcktes bevista.

Akademiens Direktör, Herr CARL GUSTAF LEOPOLD, *öppnade sammankomsten med följande ord:*

Akademien firar i dag, efter föreskriften af hennes stadgar, sin årliga högtid. Af Religionens röst har hon hört ifrån Altaret tolkas den Hjeltes dygder, till hvars åminnelse hon blifvit stiftad. Uppfylld af dessa dygders åtanka, samlar

hon sig under sin Stiftares beskydd på detta rum, med äfven samma fortfarande rörelser af beundran och vördnad, förändrande dervid endast föremålet, och tilläggande deri blott sin enskilta tacksamhet.

Ibland sex skrifter, som inkommit öfver Akademiens utsatta Täflingsämne i Vältaligheten: *Åreminne öfver Riks-Föreståndaren* STEN STURE *den Yngre*, hade ingen kunnat belönas, och bland tie försök öfver Skalde-ämnet: *Bref till dem, som söka odödligt namn*, hade endast N:o 8, med valspråk, *Nisi utile est quod facimus, stulta est gloria*, förtjent Akademiens uppmärksamhet. Hon hade tillagt detta Skaldestycke det mindre Accessit; men Författaren hade ej gifvit sig tillkänna.

Akademien hade derföre, med sin Höga Beskyddares tillstånd, både i Vältaligheten och Skaldekonsten förlängt det till ända lupna årets Pris-ämnen.

I anledning af en okänd gifvares begäran, hade Akademien till Täflings-ämne utsatt: *Lefvernes-Beskrifningar öfver Grefve* MAGNUS STENBOCK *och Hertigen af* VILLARS, *med jemförelse på Plutarks vis.* En enda skrift hade blifvit insänd, den Akademien funnit värd den utfästa fördubblade Belöning.

LEFVERNES - BESKRIFNINGAR

ÖFVER

KONGL. RÅDET och FÄLTMARSKALKEN

GREFVE MAGNUS STENBOCK

OCH

FRANSKA GENERAL-MARSKALKEN

HERTIGEN AF VILLARS;

AF

HR GREFVE GÖRAN LUDV. OXENSTIERNA,
MAJOR VID ÖSTERBOTTENS REGEMENTE OCH RIDD.
AF KONGL. SVÄRDS-ORDEN.

Skrift, som vunnit Stora Priset år 1790.

GREFVE MAGNUS STENBOCKS LEFVERNE.

Du har din bana fyllt, nu står ditt minne åter.
OXENSTIERNA.

I det lugn Sverige njutit, hvilade vår åtrå länge med mera behag vid föreställningen af fredens sällheter, än vid krigets lysande målningar, och valde hellre till ämne för vårt beröm medborgarens dygder, än anförarens, för hvilka fäderneslandet ej kunde tolka sin erkänsla, utan att förnya bekymren af de tider, i hvilka hon blef förtjent. Småningom skildt ifrån åtankan af sina fordna beskyddare, med hågkomsten af sina förflutna faror, syntes känslan af välgerningen flyttas i samma afstånd som behofvet, och krigarens rykte liksom tystna under stillheten af det land han försvarat. Sjuttietre år äro således försvunna, sedan grafven emottog stoftet af den hjelten, som räddade Sverige, och ännu tolkade ej vältaligheten hans ära, ännu saknade Fältmarskalken Grefve MAGNUS STENBOCK dess offer bland det folk, han hedrat och frälst! Hans minne tycktes vänta omständigheter, likare dem i hvilka han lefvat, och hans beröm vilja förtäljas i tider, då hans dygder på nytt skulle sökas och utöfvas. Det förkunnas omsider emellan vapnen der det blef förtjent, och framkallas ändtligen i dag för fäderneslandet af

en Konung, som nyss, främst i faran, till sitt folks försvar upplifvat och återfunnit dess gamla mod; som, ömsom krönt af tapperhetens lagrar och af snillets, tände med samma hand krigets bloss och häfdernas fackla, och sjelf, lysande af segrarnas ära, uppväckte fordna hjeltars minnen till eftersyn för dem han ledsagade och beredde.

Tidens bok har väl redan emottagit Grefve Stenbocks namn för odödligheten; men historien, sysslosatt att upptecknа folkslags öden, hinner sällan lemna fullkomlig dag åt enskiltas lefnad. Rättvisan och erkänslan egna således särskilta minnen åt deras förtjenster, såsom följeslagare af historien, att utreda skälen till de välfningar hon berättar, och förklara de ofta dolda vägar, modet och ståndaktigheten vandrat, i beredandet af de verk, dem häfderna först såsom fullkomnade upptecknar. Denna omsorg, delad emellan undersökningens och vältalighetens möda, anförtroddes rättvist af en upplyst Stiftare åt det samfund, han i Sverige egnade vitterheten och smaken. Det var der historien skulle lära det språk, hvarmed hon bör tilltala seklerna, och snillet ledas till de värdigaste af sina föremål: Dygdens beröm och tolkandet af förtjenta medborgares ära. Bland dessa kunde Grefve Stenbock ej förgätas, och ej nog att vältaligheten omsider täflade om hans minne, borde han i en ännu större dag framställas för verldens åsyn, vid sidan af en annan

höfding, fordom som han sitt fäderneslands försvar. Så jemförde Rom och Grekland sina hjeltar, och ur denna motvägning af tider, tillfällen och verkningar, utvecklade sig för eftervärlden deras förtjenster i olika förhållanden, men med gemensam ära, och lysa ännu med en ökad glans, af hvarandra gifven och återtagen. Det tillhör dygderna att ej frukta jemförelse. Utan stolthet som utan afund, befara de ej att af hvarannan utplånas; ej att inbördes förringas af lyckans sken, någon gång mera strålande kring den enas bana, än kring den andras. Med lika kärlek för menskligheten, med lika uppoffrande för Fosterlandets sällhet, mötas de ändtligen efter mer eller mindre hinder i samma odödlighet. Tidernas ändring utstakar olika vägar för deras vandring. De ombyta deras verkningssätt och medel, ej syftemålen för deras önskningar, och vittnen af enahanda hjeltemod, sågo Helsingborg och Denain endast olika faror öfvervunna med samma styrka, endast olika svårigheter kufvade med samma snille.

Om dessa rum ej nu mera kunna nämnas, utan att väcka två anförares minnen, som der uppreste sina ärestoder; om två tappra folk, omsider uttröttade af fienders mängd och sjelfva bördan af sina segrar, nästan på samma tid sågo deras räddning fästad vid Stenbock och Villars; om de ändtligen, anfallne inom egna boningar, anförtrodde sina sista vapen åt deras händer, och sina sista hopp åt deras mod; om

begges namn omsider blifvit införlifvade med varelsen af de riken de frälst, hvad ämnen förtjena mer att föreställas medborgare i alla samhällen, och hvilka hjeltar följa hvarandra med mera rätt till odödligheten. Jag tycker mig se dem, ledsagade till dess tempel af nationerna dem de tjent, emottagas der af deras begge Regenter; dessa lysande föremål af lyckans omskifften och hela Europas förundran, som ömsom emottog deras lagar, ömsom såg deras egna troner skakas, men uppehållas af tvenne undersåtares mod. I denna jemförelse af förtjenster, skall ej jag tillvälla mig rättigheten att utstaka företrädet. Jag öfverlemnar dess pröfning åt efterverlden: nöjd att för seklernas domstol frambära några handlingar vid afdömmandet af hjeltars täflan.

På Sveriges thron, upprest af Gustaf Vasa, vacklande och blodig under dess söners bullersamma regeringar, men befästad af Gustaf Adolf och Carl X, hade denne sednares son uppstigit. Han emottog med glansen af sina företrädares ära, äfven det anseende Sverige genom dem vunnit i Europa, och om deras segrar ej af honom öktes emot Brandenburg, hade de likväl så mycket mera tillväxt i det krig han var tvungen att föra emot Danmark. Men Sverige, stridbart och fruktadt, önskade återhämta sina krafter. Femtie års vapenskiften visade blott en kedja af framgång; men det återstod att njuta frukten af dessa mödor, och bo-

ta skadan, äfven af lyckliga krig. Carl XI kom att skänka Sverige denna sällhet. Han älskade friden, men vördad; han ville att hans vapen skulle hvila, men fruktas. Handel, åkerbruk, näringar, redighet i den invertes styrelsen blefvo hans föremål och källan till en allmän välmåga. Ur deras rika sköten uppväxte snart ökade flottor, förvarade skatter och fördubblade krigshärar af medborgare, som i Sverige allena strida för en egen jord. Europa sargadt af blodiga krig, såg med förundran i Norden ett folk, som, mera mäktigt i sin stillhet än under de mest lysande fälttåg, samlade men återhöll sina krafter, och hvilade i trygghet vid den invertes styrka, som ensam bevarar fordna segrar och bereder de tillkommande.

Det var för dessa som Grefve Stenbock föddes år 1664, son af RiksRådet och Öfver-Amiralen Grefve Gustaf Otto Stenbock och Grefvinnan Christina Catharina de la Gardie. Född med alla de förmåner, dem samhället öfverlåter åt en länge ansedd ätt, förfäders bedrifter och förbindelser med Konungahuset, såg han ej annat än pligter der andre se rättigheter, och emottog dessa händelsens gåfvor endast som lån, dem han i tjenster mot fäderneslandet borde återbetala. Från första ungdomen leddes hans håg till krigets yrken, och att på en gång samla dess vettenskap och dess erfarenhet, hade han redan besett Frankrike och Holland, och äfven antagit tjenst hos denna re-

publik; men hemkallades på sitt tjugeförsta år som Kapiten af Carl XI, och emottog af dess hand det svärd, hvarmed han en gång skulle försvara dess Sons rike.

Det lugn Europa en tid åtnjutit, afbröts å nyo, då Prins Vilhelm af Oranien kallades af ett förbittradt folk till försvar af den religion och den frihet, som Konung Jakob II, enväldig, nitisk och oförsigtig, ej af sina förfäders olyckor kunnat upplysas, att ej ofreda. Englands nya beskyddare var kommen, och Konungen, uppfyllande omsider måttet af Stuartars olyckor, flyktade från ett rike, som evigt tillslöts för hans ätt. Men Ludvik IV, stolt att nämna sitt hof Konungars fristad, emottog den flyktande Monarken och till hans bistånd förklarade England och Holland krig, hvilka åter snart hos Kejsaren och Spanien funno bundsförvandter, som gladdes att mot Frankrike och dess ännu alltid segrande Konung utöfva en efterlängtad hämd. Kriget var snart allmänt, och Sverige, utan att deri deltaga, lemnade åt Holland begärda hjelptroppar. De fördes af Fältmarskalken Grefve Bjelke, och Grefve Stenbock gjorde med dem under hans befäl fälttåget 1689.

Följande året såg honom ändtligen öfva sina första vapen, då han vid slaget vid Fleurus förde en bataljon med lika tapperhet som beröm. Den främste i faran och den siste att lemna valplatsen, sågs han, då den förenade armén

nödgades draga sig tillbaka, längst uthärda fiendens eld, och slutligen betäcka återtåget med en tropp, alltid färdig att strida. Om en ynglings första steg på krigets fält ofta förespå dem han är ämnad att göra, vistes då redan hos Grefve Stenbock det mod, den rådighet och den ståndaktighet, hvarmed han i framtiden skulle fylla målet af hjeltars bana. Nödgad att med den öfriga armén vika för en öfverlägsen styrka, hade han likväl redan vunnit ett allmänt loford, bibehållit Svenska namnets ära, ökat hedern af sitt eget, och förtjent att af sin Konung emottaga belöningen af ett Regemente.

Han skildes genom denna befordran från Holländska tjensten, och afsändes, under Generalen Grefve Mellins anförande, med sitt Regemente till Kejserliga armén, men återkallades snart till Bremen, hvarifrån han ej förr än på andra året derefter befalltes att med samma tropp aftåga till Rhenströmmen *).

*) Man har med mycken sannolikhet berättat, att den kända ovänskapen emellan Grefve Wellingk och Grefve Stenbock, som för den sednare hade så betydliga följder, vid denna tid tagit sin början. Grefve Wellingk hade omsorg om utrustande af de troppar, som ifrån denna provins skulle stöta till Kejserliga armén, men visade mindre benägenhet för hela denna expedition, samt afsade sig äfven befälet. Grefve Stenbock deremot, styrd af samma tänkesätt för de allierade och emot Frankrike, som dess svärfäder Grefve Bengt Oxenstierna, gjorde nitiska påminnelser.

Fälttåget 1692 aflopp utan synnerliga märkvärdigheter för Kejserliga armén, men blef hedrande för Grefve Stenbock, i det han vid den beslutna öfvergången af Rhen, hvartill bryggor skulle flottas uppföre strömmen förbi hela Franska armén, begärde och undfick det farliga värf att framföra dem. Alla krigets faror mötte honom på en gång i denna förrättning. På ena sidan af Rhenströmmen var hela Franska armén uppställd med hotande batterier. Vid Rindurkheim uthärdar han i 3 timmar en jemn eld af 36 grofva kanoner; vid Worms mötes han af några tusende man Infanteri med 16, vid Sandhofven med 4 kanoner, och ändtligen, sedan han öfvervunnit dessa svårigheter, emottages han vid Manheim af en oupphörlig och korsad eld af 72 kanoner. Hans mod och skicklighet segrade likväl öfver dessa hinder, och utan betydande förlust anländer han med sitt befäl efter 4 dygn till Ladenburg. Han kommer dit att deltaga i en ny fara och vinna en ny ära. Den tilltänkta gången öfver Rhenströmmen misslyckades genom orsaker, i hvilka han ej deltog; men Kejserliga armén, nödsakad att draga sig derifrån, fick tillskrifva honom sin räddning, i det han med Svenska tropparne lemnade dem beskydd emot en öfverlägsen fiende.

Som det med Sverige upprättade förbund om hjelptroppar med året 1693 gick till ända, återvände han vid den tiden från Holland till Stockholm, och erhöll Konungens tillstånd att

söka nya fälttåg vid Kejserliga armén. Han följde dem under Prinsens af Baden befäl, och, först af Kejsar Leopold utnämd till General-Adjutant, sedan till Öfverste, bevistade slagen vid Langenkandel och Wiselock tillika med de mindre träffningar, som dagligen föreföllo vid stränderna af Rhenströmmen. Sista året af detta krig yppar inga märkvärdigheter, hvari Grefve Stenbock deltagit. Freden, på hvilken redan arbetades, gjorde att ingen af de krigande makterna ville våga mycket. Året förr än freden i Ryssvik återgaf Europa dess lugn, lemnade Grefve Stenbock främmande makters tjenst och hvilade en tid på de vapen, han nu mera skulle helga åt fäderneslandet allena.

De mörka tider voro längesedan försvunna, då Sverige, skakadt af inhemska oroligheter och grannars våld, söndrades af de förra och härjades af de sednare. Riktadt, stilla och fruktadt, hvilade det på sin makt; rådfrågadt men ej oroadt i Europas välfningar, föreskref det lagar och lefde lyckligt under sina egna. Till denna höjd af välmakt var det uppstigit under Carl XI:s regering och i en väpnad fred, den han älskade men gjorde ännu mera fruktansvärd för sina grannar, som under vänskapens sken dolde deras afund till beqvämligare tider. Dessa tider skulle äfven snart nalkas. Försynen kallade Carl från en thron, der aktningen för honom sjelf, lika så mycket som för hans rikes styrka, återhöll deras hat, redan färdigt att utbrista. Han

dog för bittida för Sveriges, för sin efterträdares, torde hända äfven för en sednare framtids lycka; men freden åtföljde åtminstone hans lefnad, den segern börjat, och kallad till medlare emellan de stora makter, som vid fredsmötet i Ryssvik öfverlemnade åt hans billighet och anseende jemkningen af deras tvister, skänkte han under sina sista dagar åt Europa det lugn, han bibehållit för sitt rike. Han dog, och ett allmänt välstånd, en vidsträckt handel, mäktiga flottor, ökta krigshärar, samlade skatter, vidsträckta länder, väldet i Östersjön, verldens uppmärksamhet, Nordens fruktan och våra grannars afund, var det arf han med Sveriges spira lemnade i Carl XII:s händer.

Denne unge Prins började sin regering med att afsluta det bemedlingsverk, som dess Fader ej hunnit fullborda, och en Konung, som aldrig skulle njuta fredens sällhet, började sin lefnad med att besegla den för andra, under det man stämplade emot honom sjelf. Redan aftalades i hemlighet Sveriges delning emellan dess grannar. Tsaren i Ryssland hade ingått förbund med Konung August och Danmark, i hopp om olika fördelar, men alla grundade på Sveriges olycka: Tsaren, att vinna tillgång till Östersjön, eröfrade provinser, som låge honom närmast, och sysselsätta de vildar han sökte skapa till ett folk; August, Kurförste i Sachsen, tillika Val-Konung af Polen, af ovilja emot Sverige, och att, vid delningen af dess stater, antingen vin-

na Lifland för sig sjelf, eller, genom hoppet af dess förenande med Polen, indraga detta Rike i sina tvister. Och ändtligen Danmark, för att underkufva Holstein, som ägdes af Svenska Konungens svåger. Danmark, som alltid födde afund emot Sverige, och endast väntade dess olyckor, att låta den utbryta. Tiden syntes äfven gynna dessa förslag. Carl XII hade ärft sin faders thron, men ej dess anseende. Han tycktes ej gifva hopp att följa dess fotspår, och ansågs uppoffra göremålen åt yra och fåfänga tidsfördrif. De anförare, som fordom ledsagat våra härar, voro ej mer, och de nya voro ej kände. Allt syntes således sammanstämma till utförandet af trenne grannars förslag emot ett Rike, som styrdes af en ung Prins, den de som oförfaren ej kunde frukta, eller föraktade som öfverlemnad åt sina nöjen.

Så dömdes af en trolös statskonst den Konung, som i våra tider återkallat minnet af Alexander, och hvars fel och olyckor kanhända endast bestått i öfverdriften af de dygder, man trodde honom sakna. Tapperheten var hos honom en medfödd egenskap. Han kände aldrig fruktan, och trodde inga öden, som ej af modet kunde tvingas; men då han ej rördes af motgången, öfverlemnade han sig i hoppet åt lyckan, likä helt som han föraktade olyckan; alltid intagen af den förras möjligheter, alltid trotsande den sednares hinder. Med orygglig billighet i sina tänkesätt, ändrade han aldrig

ett beslut, som han ansåg rättvist. Han hade ofredat ingen, om han ej blifvit ofredad; förolämpad kunde han ej försonas, utan genom den hämd han tyckte sig äga rätt att fordra. Med detta lynne förente han alla de dygder, som pryda thronen. Han var öm för menniskor, känslofull för andras lidande, ädelmodig, välgörande, uppriktig, oombytlig i vänskap, villig att förlåta, ej att straffa, älskades af sitt folk, tillbads af sina stridsmän, med hvilka han delade lika öden, ansåg ordhållighet för den heligaste bland pligter, och kunde glömma alla oförrätter, utom en trolöshet.

Det var denna ordhållighet, denna vördnad för löften, som länge insöfde honom vid våra grannars stämplingar. Misstankan var honom lika okänd som fruktan. Han dömde andra efter sig sjelf, tryggade sig på en besvuren fred, den han ej brutit, på försäkringar, dem han ansåg heliga; och kunde ej tro att Tsaren ämnade anfalla honom, då han i Stockholm dagligen genom trenne Ambassadörer försäkrades om dess vänskap, när ändtligen rustningar på alla sidor, Saxiska tropparnes annalkande emot Lifland och Danskarnes inbrott i Holstein upplyste honom på en gång om politikens falskhet och Sveriges fara. Men om vissheten deraf oroade Sverige, uppväckte den hos Carl helt olika känslor. Kriget och hämden intogo på en gång hela hans omtanka, och skild i ett ögonblick

från

från alla andra föremål, fattade han för sin framtid de beslut han ej mera skulle rygga. «Jag har föresatt mig, att aldrig börja ett orättmätigt krig,» sade han, «men äfven att ej sluta ett rättvist, innan jag kufvat dem som tvinga mig dertill. Mitt beslut är tagit: jag ämnar angripa den första, som hotar, och sedan den är öfvervunnen, hoppas jag att injaga någon fruktan hos de andra.» Med förundran hörde man hjeltars språk af en yngling, och såg deras enfald i försakandet af alla nöjen och strängheten af det lefnadssätt han oförändradt antog. Han hade ej allenast beslutit att försvara sig, utan äfven att föra kriget in i fiendernas land. Anstalterne togos derefter, och de voro snart fullbordade i ett land, der alla behof ymnigt voro uppfyllda. Konungen lemnade Stockholm och reste till Carlskrona, der flottan redan segelfärdig väntade på hans ankomst.

Grefve Stenbock hade emedlertid, efter sin hemkomst ur främmande tjenst, erhållit ett Regemente och befälet i Wismar, der han halftannat år sysselsattes att förbättra stadens förfallna fästningsverk. Under det korta lugn, han der åtnjöt mellan de fälttåg han bevistat och dem som förestodo, använde han sin ledighet, att i flera skrifter, dem han i ett verk ämnade utgifva, samla sina förvärfvade kunskaper i krigsvettenskapen; värdigt föremål för en anförare under vapnens hvila: och långt efter uppfyldt af

en annan höfding, som i sina handlingar underrättat verlden om de medel, med hvilka segrarne beredas. Men hjelten af Fontenoi ägde den lyckan, att få lemna dessa undervisningar fullkomnade till efterverlden, när göremålens mängd på en gång hindrade segervinnaren af Helsingborg att fullborda samma föreskrifter och blanda författarens ära med krigarens. Stillheten upphörde snart för Grefve Stenbock, då Konungen, vid början af de förestående oroligheter, kallade honom till fäderneslandet från de göremål han utom Sverige förrättade. Kalmar Regemente och garnisonen i Carlskrona anförtroddes honom först, och ändtligen nämd till Öfverste vid Dal-Regementet, följde han med detsamma Konungen vid dess öfvergång och landstigning på Seland, i ett af de mest lysande tåg, dem krigshistorien omtalar. Sjelfva Köpenhamn fruktade denna segervinnare, som nu nästan ägde Danmarks öde i sina händer. Men Carl, nöjd med att stadga Hertigens af Holstein, fordrade endast att dess länder skulle honom återställas tillika med krigsomkostningarna, föreskref sjelf fredsvillkoren, som undertecknades i Traventhal, hvarigenom Hertigen återfick besittningen af sina redan intagna länder.

Knappt var denna fred afsluten, förrän Konungen skyndade till sina länders försvar på andra sidan om Östersjön. Grefve Stenbock afsändes då, att med några skepp i Christianstad intaga nya troppar, med hvilka han anlände till

Pernau, och skyndade till hufvudarmén, dit Konungen redan från Seland var ankommen.

Under denna tid hade Konungen i Polen redan börjat belägringen af Riga. Att påskynda en så betydande stads intagande, hade Tsaren emot en annan gräns framryckt med 100,000 man. Men fåfängt strider myckenheten mot konsten. Sachsiska hären blef tvungen att upphäfva belägringen, mindre af fruktan för Hollands föreställningar, än af omöjligheten att öfvervinna Grefve Dahlberg. Dahlberg, hvars blotta namn utgör dess loford, som ensamt hade att tacka sitt mod och sitt snille för sin upphöjelse, som, sedan han i sin ungdom tecknat vägen på Bält för Carl X och segrat vid sidan af dess Son, nu ändtligen för dess Sonson beskyddade ett helt land, angripet af sammansvurna fiender, och vid åttatie års ålder ännu med samma mod i Riga försvarade de murar han sjelf uppfört.

Konung Carl hastade emedlertid, med den förstärkning han med Grefve Stenbock undfått, till Narvas undsättning, som på samma gång belägrades af Tsaren, mot hvilken han var så mycket mer uppretad, som dess Ambassadörer ännu i Stockholm besvuro freden, då deras Herre nalkades Narva med 80,000 man. Denna stad, nästan utan alla försvarsverk, och endast försedd med en liten garnison, hade snart bort blifva intagen af en så talrik krigshär; men tie veckors belägring utmärktes blott med nya för-

luster. Tsaren var redan förskansad i sitt läger, då han fick underrättelse om Svenska arméns öfverkomst till Lifland. Ej nöjd med den makt han redan ägde, samlade han nya troppar, för att, om icke förstöra hela Svenska armén, åtminstone lägga oöfvervinneliga hinder i vägen för dess framkomst. En corps, nästan så stor som hela Svenska armén, utsattes som fältvakt i ett pass, igenom hvilket Konungen nödvändigt skulle marchera. En annan af 20,000 man ställdes längre fram, och den tredje af 30,000 man närmare Narva; sjelf anförde Tsaren en annan af lika storlek med den sistnämde, med hvilken han tänkte taga Svenska armén i ryggen, men såg sig i en hast bedragen i sitt hopp. Konung Carl nalkas emedlertid med 8000 man, strider och förskingrar de tre fiendtliga arméer, kommer till Narva, angriper Ryska lägret, försvaradt af 80,000 man och 150 kanoner, drifver fienden på flykten, nedgör 18,000 man och förföljer de flyktande, till dess mörkret gjorde slut på striden.

Vid början af denna batalj erhöll Grefve Stenbock befallning, att med en corps angripa fiendens förskansningar; hvilket äfven skedde med den framgång, att han efter 3 timmars fäktande bemäktigade sig ett af deras starkaste försvarsverk, hvarvid äfven 28 fanor blefvo vittnesbörd af hans framgång. Natten hade emedlertid gjort slut på striden; men Konungen, som befarade en ny den påföljande dagen, beordrade Grefve Stenbock att under mörkret be-

mäktiga sig ett af fiendens starkaste batterier. Uppeldad af striden och den ära han redan vunnit, förglömde han plågorna af sin undfångna blessyr, och gick med ett gladt mod att fullgöra sin Konungs befallning, hvilken äfven så lyktades, att all gemenskap emellan båda flyglarna af den ännu öfriga fiendtliga armén blef afskuren. Fördelen häraf var den, att 11,000 man morgonen derpå sträckte gevär och gåfvo sig fångna till Grefve Stenbock, oaktadt han då ej ägde mera än 600 man.

Hela denna stora armé var således dels nedgjord, dels fången eller förskingrad, och Grefve Stenbock, som till en så betydande seger hufvudsakligen bidragit, blef äfven genast befordrad till General-Major.

Det tycktes, som den stora del han ägde i denna seger, lagt första grunden till den vänskap, hvarmed Konungen nästan framför alla andra hedrade honom. Att vinna denna Herres aktning fordrades mod, rådighet och god vilja: ingendera felades hos Grefve Stenbock, och Konungens ynnest tillväxte för honom dagligen, i samma mån som han den förtjente. På valplatsen förvärfvade han den med sin tapperhet, i öfverläggningarna med sin klokhet, i det enskilta förtroendet genom uppriktighet och sanning, i den dagliga lefnaden genom sin vänlighet och behaget af ett lätt och okonstladt umgänge. Snart emottog han deraf ett bevis, i det han befalltes att taga öfverinseendet af hela In-

fanteriets exercis: utmärkt prof af det värde en stridbar Konung satte på hans insigter, och det hopp, hvarmed han räknade på dess framtida tjenster. Men om denna tidpunkt tycktes för Grefve STENBOCK begynna CARLS oförändrade vänskap, började den äfven emot honom den hemliga afund, som skulle åtfölja hans dagar, och som, alltid fästad i spåren af Konungars ynnest och af förtjensten, vaknade nu med dubbelt hat emot en, som förenade dem begge. Politikens ställning, som den tiden delade allas böjelse emellan antagandet af Franska förbundet eller sjömakternas, begge tillbudna åt Sverige vid det nyss begynta Spanska successions-kriget, och der Grefve STENBOCK med nit understödde de sednares önskan och sin Svärfaders, Grefve BENKT OXENSTJERNAS förslag, ådrog honom äfven ovilja af de förnämsta, som följde ett annat tänkesätt. Han kände dessa obilliga missnöjen och föreså de stormar afunden i tysthet arbetade att sammandraga, men sökte ej för dem annat skygd, än sina tjenster emot Konung och Fosterland, och, trygg af sitt samvetes vitsord, öfverlemnade åt framtiden sitt öde.

Konungen i Polen, som, oaktadt Rysk hjelp, blifvit tvungen att upphäfva den påbegynta belägringen för Riga, hade allt hittills afvaktat Tsarens öde, att derefter rätta sina krigsplaner. Om hans fruktan för Svenska makten varit billig, ökades den efter nederlaget vid Narva. Han föreställde sig, att Konungen i Sverige, som re-

dan öfvervunnit tvenne af sina fiender, nu skulle anfalla honom med hela sin styrka. Tsaren deremot hoppades, oaktadt sin lidna förlust, snart igen kunna visa sig i spetsen för en lika talrik krigsmakt, och att förekomma segervinnarens vidare framsteg, hade han och Konungen i Polen kommit öfverens om en förbättrad krigsoperation jemte en ny allians, som undertecknades i Birzen, der de båda träffades. Genom densamma smickrade de sig, att tvinga Konungen i Sverige till sådan fred, som de sjelfve ville föreskrifva; men Konung Carl deremot, underrättad om detta förbund, och förutseende de svårigheter honom skulle möta, om det hann verkställas, beslöt att förekomma faran, till hvilken ända han bröt opp med sin armé och marcherade sjelf åt Riga och Dwina. Denna ström hade han beslutit att passera, oaktadt fiendtliga armén under Fältmarskalken Steinaus befäl var posterad på andra sidan: denna föreslagna passage gick lyckligt, och deraf kan hedern äfven med skäl tilläggas Grefve Stenbock, som ej allenast med sin corps först passerade nämde ström, utan hade äfven med densamma börjat bataljen, innan den öfriga delen af Svenska armén hunnit öfver. Striden blef genast lika allmän, som häftig. Steinau försvarade sig lika tappert, som han blef angripen; men omsider blesserad och urståndsatt att vidare fullfölja striden, lemnar han Konung Carl en fullkomlig seger. Carl uppehöll sig ej länge på valplatsen, utan fort. satte sin march in åt Kurland samt vidare

till Lithauen, der han äfven höll sitt intåg i Birzen, samma stad, der Tsaren och Konungen i Polen kort förut slutit den nyss omtalta alliansen.

Inom ett år hade nu Konung Carl öfvervunnit sina tre mäktiga fiender. Tiden var således kommen, på hvilken han kunnat sluta en fred, lika ärefull för honom sjelf, som gagnande för hans Rike. Sverige var hämnadt, dess afundsmän öfvervunne, dess besittningar fredade. Lyckligt, om dess unga Hjelte kunnat förlåta sina fienders förslag, sedan han brutit dem, om han förmått glömma egna oförrätter, sedan de allmänna voro tillfredsställde, och ej i Augusts afsättande sökt enskilt hämd, sedan segern hämnat hans Rike. Lyckligt ändteligen, om han emot detta beslut hört Grefve Stenbocks föreställningar, och tillåtit dess försigtighet att mäta gränsor för sitt mod. För upplyst att ej inse svårigheterna häraf, och allt hvad Sverige, vid misslyckandet af denna föresats, kunde lida, använde Grefve Stenbock allt det förtroende han vunnit, att afråda sin Konung från fortsättandet af ett krig, hvars utgång aldrig kunde blifva mera gagnelig eller mera lysande, än den var, men hvars olyckor kunde medföra de vådligaste följder. Vanligen önskar den unga tapperheten de faror, bland hvilka hoppet smickrar dess begär efter ära. En högre dygd fordras, att med alla en anförares egenskaper, föredraga Fäderneslandets sällhet för sin egen namnkunnighet, och af kärlek till det allmännas väl, ge-

nom fredens yrkande, i sjelfva segerns ögonblick uppoffra hoppet af dem, man ännu skulle förvärfva. Men förgäfves förenades hans råd med de flestas. De blefvo utan verkan emot Konungens föresats, som beslutit sin hämd i Augusts afsättning; och Grefve Stenbock, sedan han fåfängt yrkat på freden genom underhandlingar, hastade sig nu att påskynda den genom vapnen.

Redan voro de förda af den retade segervinnaren inom Polens gränser, dit han tågade att uppsöka sin fiende i sjelfva hjertat af dess Rike; och värdig att bana vägen för Carl, var Grefve Stenbock redan afsänd med en betydande styrka, att fördrifva de sväfvande flockar, som rundtomkring härjade landet. De försvunno öfverallt vid hans ankomst, ömsom nedergjorde, ömsom förströdde; och sedan Prins Wisnowiskis corps tvenne gånger blifvit slagen, återgick Grefve Stenbock till hufvud-armén, med hvilken Konungen redan var tågad från Warschau och endast väntade hans återkomst att angripa Konung August, som med 30,000 man innehade en fördelaktig ställning vid Clissow. Svenska armén utgjorde ej mer än 12,000 man; men Konungen, som ej var van att jemföra styrkan, drog ej i betänkande att anfalla sin fiende följande dagen. Grefve Stenbock tillika med General Liewen anförde Infanteriet i sjelfva Corps de bataille; men de kallades begge med en del af deras tropp till Konungen på venstra flygeln, der striden begyntes, och genom

Heras ankomst skingrades fienden på den sidan. Grefve Stenbock åtföljde derefter Konungen sjelf under allt det öfriga, och stadgade slutligen dess fullkomliga seger, då han med sin kolonn förjagade de Polska från en fördelaktig höjd, den de innehade. Konung August, som under denna batalj uppfyllt alla skyldigheter af en anförare, blef likväl tvungen att vika, sedan han förlorat större delen af sin armé, tillika med hela sitt läger, artilleri och krigskassa, som med en myckenhet troféer blefvo segervinnarens byte. I samma mån denna batalj befordrade de Svenskas framsteg, voro äfven dess följder olyckliga för Konung August. Han nödgades draga sig undan till Cracau, der han hopsamlade öfverlefvorna af sin krigshär, som väl ökades af nya Sachsiska troppar; men ständigt förföljd, lemnade han äfven denna stad, som intogs af Konung Carl, och hvaröfver befälet med en stark garnison anförtroddes åt Grefve Stenbock.

Emedlertid skänktes ett ögonblicks hvila åt den Svenska armén: en hvila, nödvändig till uppfyllande af de behof och de brister, dem ett vidsträckt tåg och ständiga drabbningar förorsakat. Det var ej Grefve Stenbocks enda lott, att föra krigshären i striden, han skulle äfven styra dess hushållning; och kort efter bataljen vid Clissow, ville Konungen, att han som Direktör öfver FältKommissariaterna, skulle antaga denna vigtiga del af krigets omsorger. Afläningar, beskattningar, ammunition, beklädnad,

lifsmedel, allt öfverlemnades åt hans inseende, och skulle af honom anskaffas och förvaltas. Om denna befattning ej smickrar med samma ära som sjelfva vapnen, och om den beredande mödan ej lyser med lika glans, som den utförande tapperheten, skapas likväl krigets framsteg af hushållningens ordning, och segerns hastighet af omsorgen för dess medel. Men ej nog, att med skarpsinnighet inse dessa medel, och med ordning och erfarenhet nyttja dem till deras behof: hjertats egenskaper fordras äfven till denna förvaltning. Grefve Stenbock, oegennyttig att blott befordra det allmännas gagn; mensklig att mildra krigets plågor, äfven hos fiender; omtänksam på utvägar; försigtig i deras val; stadig i besluten; ömsom sträng, ofta medlidande, alltid rättvis, satte, genom sin drift och sin ordning, Konungen i det tillstånd, att ej vid sina krigsrörelser motas af de brister, som ofta hindra de bästa förslag, och lemnade en eftersyn, ej mindre huru arméer böra underhållas, än föras.

Förlusten af slaget vid Clissow var under allt detta ej den största olycka för Konung August. Den ökades af söndringen inom Polen, som ändtligen utbröt i sin fulla styrka, sedan den länge varit i tysthet beredd. Enväldig i sina Arfländer, hade man tyckt honom vilja styra sitt Valrike efter samma lagar, och syfta i Polen till den makt, som han ägde i Sachsen. Hans första steg, utmärkta i detta afseende, hade väckt misstankar och motvilja, som ändtligen förvand-

lat sig till missnöjen, lika vådliga för det allmänna som för honom sjelf. Dessa tänkesätt vunno nya krafter, när Republiken, blottställd för främmande vapen, såg sina länder uppfyllas af ett krig, hvari hon sjelf ej deltagit, och på en gång förebrådde sin Konung ej mindre frihetens förtryck, än fienders ankomst inom sina gränser. Lithauen, på samma tid delad i tvenne partier emellan Prinsarne Sapieha och Oginski, födde inom sitt sköte ett inbördes krig, och Konung August saknade all den hjelp han derifrån kunnat hoppas af den sednare, sedan den förre sökt och erhållit Konungens i Sverige beskydd. Sådant var tillståndet inom Polska Riket, när Konung Carls ankomst på en gång delade i tvenne uppenbara partier en redan söndrad nation.

I denna sinnenas ställning, då hat och fruktan, ständiga förluster och svaga tillgångar, vissa olyckor och osäker räddning gjorde alla rådvilla, förklarade ändtligen Segervinnaren sig ej kunna tillfredsställas, utan genom Konung Augusts afsättande och en annan Regents väljande i hans ställe. Polska adeln, som genom detta Konungaval kallades på nytt till utöfvandet af sin mest smickrande rättighet, sattes äfven derigenom i rörelse af alla de olika tänkesätt, dem hämden, försigtigheten, ärelystnaden och egen fördel föreskrefvo. En del ingick med häftighet i Konung Carls åstundan; en del trogen åt fordna löften, blef förenad med sin för-

följda Konung; några ville afbida utgången att följa lyckan, och fruktan ålade tystnad på andra. De upplyste kände åter väl, att AUGUST velat rubba deras frihet, att han börjat kriget, med hopp, att inveckla Republiken deri; men de fruktade äfven en segrare, som, då han tycktes åtaga sig hennes sak, kunde pålägga hvad tvång han ville, och ägde makt att sjelf bryta de lagar, han syntes hämna. Konung CARL, ehuru stor hans öfvervigt var, fann likväl omöjligt att vinna sitt ändamål, om han ej kunde stadga dessa vacklande tänkesätt till sin förmån, och leda den förnämsta delen af Adeln på sin sida. Öfverläggningar och samråd blefve härtill oundgängliga, och gåfvan att öfvertala, lika nödvändig som konsten att segra. Konungen lemnade dessa underhandlingar tillika med sitt förtroende åt Grefve STENBOCK. På valplatsen hade han varit vittne till dess mod, i rådplägningarne till dess kunskaper, och kände hos honom ett snille, som på en gång insåg svårigheterna och botmedlen. Grefve STENBOCKS många och olika göremål hade hos honom ej utsläckt kärleken för de vackra vettenskaper, till hvilka hans böjelse kallade honom, ej mindre än till kriget, och från sin ungdom hade han sökt och fattat den rörande talegåfva, som genom hjertat verkar så mäktigt på menniskors öfvertygelse. Han föresåg ej, då han, lik Roms gamla anförare, delade sin tid emellan vältaligheten och vapnen, att han äfven en gång, lika som de, skulle genom den förra lifva modet hos sina bestörta

medborgare, och med de andra försvara sitt lutande Fädernesland.

Det var i Palatinatena Reussland och Wolhynien, han först med Polska Nationen gick att öfva denna egenskap, då han, en tid efter segern vid Clissow, ditsändes, under sken att indrifva kontributioner af dessa provinser, såsom tillgifne Konung AUGUST. Han fann en del af deras Adel i Lemberg, som snart talrikt samlades i Wissnia, der han med dem begynte sina underhandlingar. Hans omsorg att vinna förtroende genom sin uppriktighet, att skingra den allmänna fruktan genom ådagaläggande af sin Konungs oförfalskade ömhet för deras rättigheter, att smickra dem genom den frihet en segrande Monark ville lemna åt deras beslut, är förvarad i det manifest han utgaf vid detta möte. Hans skicklighet, att med olika skäl röra de olika sinnen han skulle öfvertala, hans gåfva att stadga de vacklande, uppelda de ärelystna, ingifva mod åt de syaga och fruktan åt de trotsande, förenad med behagligheten af hans föreställningssätt och hans umgänge, öfvervann till slut alla svårigheter och gaf honom den hedern, att från Kongressen i Wissnia få sjelf medföra tvenne Deputerade till Konungen, som på begge provinsernas vägnar försäkrade om deras tillgifvenhet och anhöllo om dess beskydd. Han återtog väl nu sina förra göremål; men följden af hans förda underhandlingar röjdes året derefter, då

vid Riksdagen i Warschau Konung Carls parti redan öfvervägde Augusts medhållare.

Han hade emedlertid knappt hunnit föreställa dessa Deputerade, förrän han af Konungen afsändes med ett starkt detachement, att fatta sin ställning vid staden Thorn, som, sedan hon af Konung August blifvit nödgad att emottaga en Sachsisk besättning, ansågs som fiendtlig, och hvars belägring således var beslutad. Utom att emottaga det grofva artilleri, som dertill väntades från Riga, skulle han äfven afbida en ansenlig transport af troppar och krigsförnödenheter, som voro afsände med en eskader från Carlskrona. Efter lång väntan anlände det förra från Lifland genom Dantzig, och den sednare framkom till dess redd, hvarifrån Grefve Stenbock emottog altsammans vid Oliva, och, efter en march, den myckenheten af hans tross gjorde svår och hvarvid han var af fiender omgifven, anlände lyckligt till Konungen, som med denna mäktiga förstärkning genast lät börja bombarderingen af Thorn. Men då detta syntes utdraga på tiden, beslöt Konungen att med storm förkorta en belägring, som för länge uppehöll dess mod. Allt bereddes dertill, och Grefve Stenbock, utsedd att föra befälet vid stormningen, väntade endast den påföljande dagen, när staden genom en begärd och antagen dagtingan undandrog sig det öde, som hotade henne. Grefve Stenbock, i stället att med väpnad hand öfverstiga dess murar, fick endast mottaga

dess besättning till fångar och öfversände dem till Sverige med samma skepp, som medfört de vapen, hvarmed de blifvit öfvervunne. Från denna belägring afgick han till Elbingen, att der begära fritt genomtåg för de troppar, som skulle afsändas till Ermeland, och att af staden äska mottagandet af Svensk garnison i stället för den Brandenburgska, som hon till sin säkerhet hade begärt af Konungen i Preussen; och då Elbingen efter sitt afslag på denna åstundan, med lika lycka som hastighet, af Konungen sjelf öfverrumplades och intogs, nödgades den, under uppfyllande af de föreskrifna villkor och brandskatts erläggande, genom Grefve STENBOCK öfverlemna sig åt Konungens ädelmod.

Under allt detta hade staden Dantzig året förut afslagit allt hvad Konungen af henne begärt. Hon undvek väl att deltaga i de närvarande oroligheterna; men om fruktan för de Svenskas hämd hindrade henne att uppenbart förklara sitt tänkesätt, syntes hon likväl i hemlighet Konung AUGUST tillgifven. Denna stads rikedom, dess hamn och belägenhet, gjorde för Konungen i Sverige en nödvändighet att tvinga henne, om hon ej kunde öfvertalas. En ny och ansenlig transport från Sverige var åter anländ till dess redd, och Grefve STENBOCK, som gick att mottaga densamma, syntes andra gången i Dantzig, att på Konungens vägnar förnya hos Magistraten de påståenden, dem han året förut

förut fåfängt anfört. De utskylder staden lemnade åt AUGUST, skulle erläggas till Konungen i Sverige. Den förras Embetsmän i Dantzig skulle afsättas och nya antagas, och Staden skulle ändtligen återställa en gammal fordran, som tillhörde några Svenska slägter, af den skatt Konung CARL KNUTSON vid sin flykt der fordom nedsatt, hvarjemte henne böds att träda till den allmänna konfederationen, som nu var samlad i Warschau till frihetens återställande och landets säkerhet, sedan Polska thronen ändtligen var förklarad ledig, och hvarom äfven vid samma tid kallelsebref ankommo från Kardinalen Primas. Af alla dessa omständigheter var den sista den angelägnaste att vinna, och Grefve STENBOCK sparde ingen möda att dertill förmå Magistraten genom föreställande, så väl af nödvändigheten, som de fördelar deraf kunde väntas; men då en hel månad gick förbi utan svar, nödgades han sjelf förelägga densamma ett förslag till det äskade beslut, hvilket ändtligen efter några samtal antogs, då två deputerade i hans händer öfverlemnade Stadens förklaring, hvarigenom hon uppsade all förbindelse med Konung AUGUST, begärde Sveriges beskydd, och förenade sig i allt med Konfederationen i Warschau.

Denna sednares åtgärd med det nya Konungavalet gick emedlertid långsamt, genom ständiga hinder, som kastades i vägen, och Konun-

gen som fann att dess närvaro blef nödvändig att påskynda detta verk, bröt opp från Heilsberg, sedan han emottagit Dantzigs förklaring och den förstärkning honom tillfördes från Sverige. Efter fjorton dagar anlände han till Blonie, tre mil från Warschau, då ändtligen STANISLAUS valdes till Konung. Det verk Konung CARL påsyftat var således fullbordadt, och en ny Regents utväljande fyllde måttet af hans hämd emot AUGUST. Men hans eget mod, hans håg att sjelf uppsöka faror och äran att trotsa dem, hans ifver att i egen person förfölja den fiende han afsatt, tillåto honom ej att hvila nog länge vid Warschau, för att der befästa den nya Konungen och afvärja de försök, som af den förra skulle göras till återvinnande af en förlorad thron. Vid tidning att Konung AUGUST hastigt öfvergifvit Jaroslaw, sändes Grefve STENBOCK att der upprätta magasin. I ett lika skyndsamt som segrande tåg följde Konungen honom till denna ort; men såfängt eröfrades Jaroslaw, såfängt hade Grefve STENBOCK den hedern att uppfordra, intaga och brandskatta fästningen Lemberg. Konung AUGUST belägrade emedlertid Warschau, intog Polens hufvudstad, skingrade Konfederationen, och STANISLAUS, tvungen att draga sig till Lublin, lemnade, under sin beskyddares frånvaro vid aflägsna segrar, den thron, dit han nyss var upplyft af dess vapen.

Den tiden var likväl ännu fjerran, då STANISLAUS skulle alldeles sakna detta mäktiga för-

svar. Konung Carl, uppretad af fiendernas framsteg under sin frånvaro, återvände från Lemberg och förföljde dem öfverallt. Genom de svåraste marcher, utmärkte af hans egen outtröttlighet och de Sachsiskas undanvikande, nalkades han åter Warschau, gick öfver Bug och Weichselströmmarna (öfver hvilka Grefve Stenbock kastade broar i fiendens åsyn), och såg under vägen staden Posen fåfängt belägras af Ryska och Sachsiska troppar. Vid denna ankomst drog Konung August sig å nyo från Warschau, att vid Cracau hopsamla sin styrka och afbida de troppar honom tillsändes från Tyskland; men Konungen lemnade dem ej tid att förenas. Han skyndar emot de Sachsiska, hinner dem omsider och segrar öfver dem vid Punitz, der de efter mycken förlust drogo sig inom Schlesiska gränsen, frälste sig öfver Oderströmmen, och genom broarnas upprifning undgingo att vidare förföljas. Detta slag, hvarvid Grefve Stenbock förde befälet under Konungen sjelf, var det sista i hvilket han vid dess sida syntes på segerns fält. Till belöning för den del han ägt i denna lyckliga drabbning, nämdes han till GeneralLöjtnant; men den öfriga tiden af hans vistande i Polen, och mest vid Konungens person, företer ej mera för honom sjelf den följd af vigtiga händelser, som förut och efteråt uppfylla hans lefnad. Andra folkslag skulle ej mera vara vittnen af hans mod bland aflägsna vapenskiften. Sverige, hvars lyckliga tidehvarf nalkades sitt slut, tycktes liksom

förut återbegära sitt tillkommande försvar, och emottog det, då Grefve Stenbock, vid slutet af året 1706, förordnades till General och Guvernör i Skåne. Högre pligter, än dem han redan uppfyllt, förestodo der hans förstånd och hans hjerta, och då han i främmande fälttåg vunnit krigsåra, väntade odödligheten honom äfven på fäderneslandets stränder.

Ändtligen lemnade han den hjelten, han så troget åtföljt. Han omfamnades af honom för sista gången, och huru mycket ömmare hade ej detta afsked varit, om han kunnat förutse de olyckor som förestodo den Konung, för hvilken han så länge stridt, den vän han så länge älskat. Han hade ledsagat honom under dess lyckliga tid: han undvek att vara vittne till dess förluster, och när segern snart öfverallt skulle öfvergifva Carl XII:s mod, gick Grefve Stenbock att ensam ännu fästa den vid hans fanor. Med glädje emottogs han i Sverige af den provins, för hvars säkerhet han kom att vaka. Han fick nu på en tid af två år hvila från krigets besvär och liksom andas i fredens sköte. Men om dessa stunder voro få, användes de af honom så mycket nyttigare. Med samma drift, han hittills omfattat alla krigets ämnen, antog han nu omsorgen för det landskap han hade att styra. Ett långvarigt krig hade infört oredor i alla delar; han fann Lagarne i vanhelgd och vårdslösade, under det att kriget ensamt sysslosatte omtanken; undersåtarne förtryckte af egen-

nyttiga embetsmän, under sken af de allmänna behofven; handeln i vanmakt, åkerbruket aftagit och fattigdomen nära. Med forskande öga upptäckte han skadorna och med omtänksamhet deras botmedel, så långt möjligheten medgaf dem. Ingen del af landets hushållning blef försummad. Intet Stånd lemnades ouppmuntradt att arbeta för ett gemensamt ändamål. Ingen nekades att till honom sjelf anförtro sina besvär. Upplyste Domare kallades att skipa rättvisan; brottslige embetsmän blefvo genom hans åtgärd straffade och andre tillsatte; åtskillige fabriker anlagde och nya näringsfång öppnade. Städerne förenades om en förbättrad handelsordning, hvars verkan slutligen visade sig i åkerbrukarens uppmuntran genom dess varors orubbade afsättning. Sädesförråd började inom landet, dess försvarsverk upphjelptes så mycket man kunde, och ett förbättradt tillstånd medgaf ändtligen sammanskott till de allmänna behofven. Genom dessa omsorger hoppades Grefve Stenbock, att inom sitt Län återföra välmågan och låta dess invånare njuta frukten af fredslugnet, som ännu var unnadt åt Rikets gränsor.

Konungen hade emedlertid i mer än tvenne år med lika lycka fullföljt kriget emot Tsaren, sedan han genom freden i Altranstadt slutat sina tvister med Konung August. Men under sina framsteg lärde han sjelf krigskonstens lagar åt den medtäflare, som snart skulle rycka segern ur hans händer, då lyckan omsider öf-

vergaf de vapen, hon så länge ledsagat. Sverige drog under allt detta bördan af sin Konungs krigsära. Fälttågens aflägsenhet gjorde alla tillsändningar svårare och kostsammare, och Konungens ställning i djupet af ett främmande land, utan fästningar eller annat värn än en armé, som med möda kunde tillökas, men dagligen besvärades af fienders myckenhet, som ständigt förnyades ur egna kringliggande länder, gjorde fruktan för en olycka så mycket större, som botmedlen voro omöjliga. Denna ställning väckte hela Europas uppmärksamhet och förminskade i Sverige hoppet om en lycklig utgång. Konung AUGUST, som ej kunde glömma förlusten af sin Krona, och tillika kände Konung CARLS belägenhet, hade emedlertid ingått ett förbund med Konungen i Danmark, som lofvat anfalla Sverige och derigenom hjelpa honom återtaga sitt Rike; hvarvid Konungen i Danmark äfven sjelf hoppades förbättra sina förluster och hämna den tvungna freden i Trawenthal. Utöfningen häraf var lemnad åt tillfällen och omständigheter; de yppades ändtligen genom det olyckliga slaget vid Pultava, då hela Svenska armén blef förlorad och Konungen tvungen att flyktig begifva sig till Turkiet, sedan han sett sin segerrika bana slutas af en olycklig dag och sitt Rike öfverlemnadt åt de vidrigaste öden.

Sverige, sänkt i ett djup af olyckor, skildt från sin Konung, blottadt på försvar, med föga

medel till sin räddning, vaknade omsider knappt ur första bestörtningen af detta nederlag, förrän rykten om Danmarks rustningar förnyade dess bekymmer. Ehuru de ej tycktes kunna påsyfta någon annan, sökte man likväl smickra sig med det hoppet, att en besvuren fred ej skulle brytas, som var bekräftad af så många andra Makter. Grefve Stenbock ensam insåg från början hvad som förestod. Han viste att Danmarks ovilja endast var hindrad af omständigheterna, och att vanmakten, men ej förbundets helgd, återhållit dess hat. Han tviflade nu mera intet ögonblick på dess utbrott, när de kunde tro sig våga utan fara, och mätte Danmarks mod efter Sveriges olycka. Men då han sålunda var öfvertygad om ett förestående krig, sträckte han i detsamma sin omtanka till alla de försvarsanstalter som voro i hans förmåga. Så mycket han i lugnet sökt befordra välståndet och förmögenheten af den Provins, som var anförtrodd åt hans styrelse, så mycket blef han äfven nu sysslosatt med omsorgen för dess säkerhet. Han sammandrog de två i Skåne förlagda KavalleriRegementena, förbättrade Fästningarna så mycket i hast kunde ske, uppsatte vårdkasar längs med stränderna, brefvexlade med Regeringen om flottans iståndsättande och utlöpande, förmante invånarne till trohet och deras pligters fullgörande, utsatte posteringar på de till landstigning tjenligaste ställen, anlade magasiner, rekryterade garnisonerna och regementena, och yrkade att den hemmavaran-

de armén, med all möjlig skyndsamhet, skulle sättas i rörligt tillstånd. Den drift han härvid ådagalade och som endast tjente till landets försvar, klandrades dock af många, som ej föreställde sig fredsbrottet så nära. Han fortfor dêt oaktadt i sitt bemödande, utan att röras af deras omdömen, och lemnade åt tiden att utvisa, om hans anstalter varit nödvändiga eller ej.

Konungen i Danmark, som i tysthet börjat sina krigsrustningar, fortsatte dem med all möjlig skyndsamhet. Dess uppsåt var så väl förborgadt, att ingen i sjelfva Köpenhamn viste ändamålet med så starka väpningar. Örlogsflottan tacklades der under sken att fira en af de Kongliga personernas födelsedag, och armén sammandrogs under förevändning af exerciser. Till England och Holland, hvilka som Garanter af Trawenthalska freden kunnat bevaka dess bibehållande, gjordes särskilta beskickningar, dels för att underrätta dem om det tilltänkta kriget, dels ock, att under åtskilliga invändningar förmå dem ej lägga hinder i vägen för ett inbrott i Sverige. Dessa Makter gjorde väl några föreställningar häremot, och lofvade äfven i början att bistå den angripne med en örlogsflotta; men deras löften voro lika fruktlösa för Sverige, som deras föreställningar voro svaga emot Danmark. På Seland var emedlertid en armé af 12000 man samlad, som vid tidningen om Grefve Stenbocks försvarsanstalter i Skåne ökades med 4000 man. I Norrige voro tvenne arméer ihopdragne,

den ene af 12000 och den andre af 6000 man, samt dessutom en Flotta af 18 krigsskepp, färdig att utlöpa.

Det var ej nu mera fredsbrottet med Danmark, men blott stället af Danskarnas infall, hvarom man ännu var oviss; men i villrådigheten hvar det skulle yppas, afgjordes intet af dem, som ägde makten. Grefve Stenbock ingaf väl tidigt en plan om Skånes försvar, men dels bristande tillgångar, dels väntan på sjömakternas hjelp, dels förtröstan att den sena årstiden, åtminstone till en annan vår, skulle uppskjuta faran, uppehöllo de beslut som genast behöft tagas. Man smickrade sig äfven, att det förbund Konungen slutit med Turkiska Kejsaren skulle medföra någon ändring i sakernas ställning; men då alla hopp försvunno och Danska rustningarne ständigt öktes, började Regeringen ändtligen att vidtaga försvarsanstalter, som redan bort vara fullkomnade. Tvenne regementer nedsändes till Skåne, och Grefve Stenbock utnämdes att kommendera alla de troppar der funnos och som vidare kunde anskaffas. Han sjelf begaf sig till Malmö, och samlade der alla Officerare, Borgerskapet och Ståndspersoner, underrättade dem om Rikets våda, uppmuntrade dem i rörande föreställningar till dess försvar, och att så mycket mera hos dem upplifva medborgarens känslor, aflade han sjelf på Rådhuset i Malmö, efter ett tal som väckt allas tårar, en ny trohetsed åt Konungen och Fäder-

neslandet, den han af de församlade äskade och emottog. Af de troppar han omsider erhållit, hade han lagt Öfverste Hjerta med dess Regemente vid Qvistofta, och Grefve Lewenhaupt med dess regemente vid Rå fiskeläge. GeneralMajoren Gyllenstjerna skulle med en annan corps vid Herslöf bevaka fiendens rörelser; och sedan signaler voro öfverkomne för de skilda detachementena att kunna underrätta hvarandra om stället af fiendens landstigning, tog Grefve Stenbock sjelf sitt högqvarter i Landskrona, att derifrån med mera lätthet kunna sträcka sin närvaro till alla ställen.

Innan kort syntes, hurn bedragne de varit, som förut klandrat hans försvarsanstalter och smickrat sig, at Danmark ej skulle bryta freden. Dess armé var redan om bord, och flottan som i Köpenhamn endast väntade på vind, ankom den 1 Nov. till Svenska stranden, hvarest den vid Rå fiskeläge kastade ankar. Konungen i Danmark kom sjelf dagen efter till flottan och gaf befallning om landstigningen, hvilken ej kunde hindras af de få troppar, som der, efter signalerne, sammandrogos, och förrättades med fullkomlig ordning på ett förmånligt ställe, hvars begge sidor voro betäckta af moras, gärdesgårdar och stenmurar, emellan hvilka slätten var emot hafvet öppen, att bestrykas af den utanföre liggande flottans kanoner.

Grefve Stenbock, att ej förgäfves uppoffra de få troppar han ägde och af hvilka Sve-

rige väntade sin räddning, sökte ej, med deras säkra förlust, att motstå landstigningen, utan drog sig undan till Bälteberga och derifrån till Svenstorp. Hans oro, att ej genast på fältet kunna möta en vida öfverlägsen styrka, ökades ännu mer af fästningarnas usla tillstånd, dem man, oaktadt alla hans trägna påminnelser, ej gifvit honom tillgångar att fullborda och hvarigenom landet nu var blottställdt för fiendens framsteg, hvart den ville, under det att behof och brister af alla slag hindrade ständigt hans egna företaganden. Med befallning, att i det yttersta bibehålla de ställen, på hvilka trupparne nu voro fördelte, lemnade han befälet deraf åt GeneralMajoren GYLLENSTJERNA och skyndade sjelf att sätta Malmö i möjligaste försvarsstånd, med hvars belägrande han väntade att Danskarne skulle börja deras fälttåg. Ett större och vigtigare kall, än denna fästnings försvar allena, mötte honom der, i det hela Rikets välfärd anförtroddes af Regeringen åt hans händer, med full myndighet att till landets försvar göra och låta. Nöden hade omsider tvungit denna rättvisa af dem, som förut ej gynnat honom, och afunden som följer dygden öfver allt, utom i faran, upphörde med sin förföljelse, så länge man behöfde hans försvar. Grefve STENBOCK emottog detta förtroende i den mest vådliga ställning, sedan man så länge lemnat hans råd och hans föreställningar utan afseende och nu gaf honom rättigheter, som för verlden fördubblade hans ansvar, utan att i samma mån öka

hans styrka. Men fäderneslandet och hans egen ära kallade honom, han lydde, och gick att befästa dem begge.

Fienderne hade emedlertid intagit Helsingborg, tvungit invånare och landet deromkring att svärja Konungen i Danmark trohetsed, och dels med föreställningar, dels med hotelser, förmått dem att i staden inrätta betydande magasin. Härifrån utspridde de sig omkring landet, indrefvo kontributioner och spannmål, hotade med lifsstraff åtskilliga som vägrade aflägga den äskade trohetseden, fängslade andra, bemötte alla med våld, och bröto sjelfve deras utgifna Manifest, i det betalning vägrades för de varor landets invånare, af fruktan för våldsam medfart, nödgades framskaffa. Emot slutet af Nov. månad gick fiendtliga armén i vinterqvarter, sedan hon afsändt ett betydligt detachement till Lund, der all spannmål och alla lifsförnödenheter borttogos, och en Garnison af 1500 man inlades. Landskrona och Malmö fästningar hotades äfven med belägringar, och den sistnämde var redan inspärrad af 4000 man, som tillika hemsökte landet med kontributioners indrifvande. Grefve Stenbock, som emedlertid gjort en resa kring landet och besett fästningsverken, återkom nu till Christianstad och tog sjelf befälet öfver de deromkring posterade tre regementen kavalleri, hvilken corps han sedermera förökte med en bataljon Sachsare. Häri bestod nu hela hans styrka, de nya regementena voro ej

ännu i ordning, och de gamla, som kunde utgöra 5000 man, voro dragna till Norrska gränsen, der ett inbrott äfven befarades. Dessa omständigheter föranlåto Grefve Stenbock att förblifva i Christianstad hela påföljande månaden, under hvilken tid han sysslosattes med anskaffande af lifsmedel, magasiners upprättande i Ljungby och Loshult, som voro utsedda till samlingsställen för de väntade tropparne, och med alla öfriga anstalter till det förestående fälttåget, då man hoppades att armén kunde vara samlad.

Första dagarna af år 1710 uppbröt fienden med 6000 man, att angripa den vid Christianstad stående corps, sedermera gå in i Blekingen och vidare till Carlskrona, hvars eröfrande var honom så mycket angelägnare, som genom Svenska flottans förstörande den Danska kunde utan fruktan öfver allt anfalla Svenska besittningarne. På inlupen berättelse härom, lät Grefve Stenbock indraga sina utsatta posteringar, afsände deraf en del att betäcka de nyligen anlagda förrådshus, och en annan att bevaka de broar, öfver hvilka fienden skulle tåga. Som han ej ännu såg någon möjlighet, hvarken att möta fienden på fältet, eller att försvara Christianstad mot en vida öfverlägsen styrka, lemnade han detta ställe för att, genom Blekingska passens befästande, befria Carlskrona för dess tillämnade öde, och reste sjelf till Carlshamn att draga försorg om lifsmedels anskaffande; lemnande emedlertid befälet åt GeneralMajoren

Gyllenstjerna, med föreskrifter huru han sig i dess bortovaro borde förhålla.

Vid återkomsten ifrån nyssnämda ställe, fann likväl Grefve Stenbock mot sin förmodan sakerna i ett vida förvärradt tillstånd, dels i anseende till fiendens framsteg, dels ock igenom den betydande minskning af folk, som yppat sig genom en emedlertid vid Fjelkinge förefallen drabbning, vid hvilken Danskarne behållit fördelen genom den fruktan, som intog de Svenska, och mångas öfverlöpande till fienden. Denne var snart öfverallt mästare i Skåne, utom fästningarna, dem han ej ännu angripit. Grefve Stenbock, som nu med sin corps stod vid Norries pass, ansåg det ej tjenligt till försvar, emot en öfverlägsen fiende, helst årstiden nekade honom att uppföra nödvändiga försvarsverk. Han bröt derföre opp, marcherade till Mörum, och sedan manskapet der fått hvila, tågade han till Rönneby, att kunna komma Carlskrona till undsättning, hvars fara nu var så mycket större, som fienden redan bemäktigat sig Carlshamn. Lyckan gynnade härvid Grefve Stenbock, emedan Danska armén, på blotta ryktet om den Svenskas antågande, uppbröt från Carlshamn, och gick till Christanstad att der förena sig med sin hufvudstyrka.

Vid sin ditkomst erhöll ändtligen Grefve Stenbock den länge efterlängtade underrättelsen, att de utlofvade regementena voro i stånd

satta och redan på vägen till Vexiö, som han utsatt till deras mötesplats. Att ännu mera påskynda deras ankomst, reste han dem der sjelf till mötes, på det han med det första skulle kunna bryta in i Skåne, och genom detta oväntade anfall nödga fienden att dela sin styrka. Han fann i Vexiö för sig GeneralLöjtnanten BURENSKÖLD, som af honom sjelf var begärd till biträde, jemte halftannat regemente; de öfriga kommo några dagar efter, så att han den 30 Jan. hade omsider en armé, af omkring 7000 man samlad. Nyss uppsatte, unge och oförsökte, svagt utrustade med beklädnad och gevär, ersatte dock deras goda vilja det, som felade dem i prydlighet och erfarenhet. Det nit, hvaraf de voro uppfyllde, öktes snart genom kärleken till deras anförare. Grefve STENBOCK, som af dem hade Rikets frälsning att vänta, sparde ingen möda att med godhet, frikostighet och förtroliga samtal vinna deras tillgifvenhet, i det han underviste dem om deras skyldigheter, och hvad Sverige hoppades af deras mod. Han mottog dem mindre med en befälhafvares myndighet, än med ömheten af en fader, som, beredd att med dem dela lika öden, förädlade i deras hjertan soldatens pligter, i det han med dem förenade medborgarens; och detta unga folk, som nyss med bäfvan nalkades oförsökta faror, uppeldadt af hans föreställningar och modigt af hans eftersyn, trodde sig snart ej mer kunna öfvervinnas, när det stridde för fäderneslandet och ledsagades af Grefve STENBOCK.

Med denna corps uppbröt han nu den 31 Jan., och tog vägen åt Christianstad, men stannade tre mil derifrån vid Åsby, försåg med starka förskansningar och ett betydande detachement den dervid belägna Hasselrö bro och förstörde två andra, på hvilka fienden kunnat gå öfver samma ström. Sedan han der till den 11 Febr. afbidat flera troppar, som tillstötte från särskilta ställen, men i brist af tillräckliga lifsmedel ej kunde behålla sin armé samlad, gick han med sin styrka, delad i två kolonner, af hvilka han sjelf förde den ena och GeneralMajoren Ascheberg den andra, från Åsby till Glimminge, rastade två dagar i Hästveda och ankom ändtligen till Vankifva, der Danskarne, som ej väntade att blifva angripne, ej kunde hindra honom att bemäktiga sig Möllerö pass, så mycket vigtigare för dem, som de genom dess förlust blefvo afskurne från Helsingborg. De nödgades således draga sig ifrån Christianstad till Vä, hvilket skedde med sådan hastighet och oordning, att de der qvarlemnade ett betydande magasin som föll i de Svenskas händer.

Sedan armén rastat en dag i Vankifva, uppbröt densamma i tre kolonner och marcherade att intaga passet vid Forestad och Haslebro. Fienden som såg sig förföljd, drog sig med hast åt vägen till Lund, för att bemäktiga sig Lyckeby Ås, jemte passen vid Getinge och Käflinge; detta hade väl kuunat hindras, om ej tropparne

parne behöft hvila, hvilket var så mycket angelägnare, som de den påföljande dagen skulle verkställa en svår march. Grefve Stenbock, som emedlertid erhållit underrättelse om Danska arméns ställning, beslöt äfven att der angripa henne; order voro derom gifna till General-Löjtnanten Burenskjöld, att med sin corps, bestående af kavalleri och tillräckligt artilleri, gå öfver vadet vid Forestad bro, taga genaste vägen till Hassleby och anfalla fienden, då Grefve Stenbock sjelf, genom en annan väg, skulle der vara honom till mötes; men denna väl anlagda plan misslyckades genom ett missförstånd af orderna, och ägde ej annan följd än en skärmytsel, som väl aflopp till de Svenskas fördel, men som dock var af ingen jemförelse mot den som kunnat väntas af det öfverenskomna anfallet.

Så väl i anseende till det påkommande mörkret, som fiendens återtåg och troppernas trötthet, samlade Grefve Stenbock dem till Trolleholm, Näs och Ask, der de inqvarterades att åtnjuta en dags hvila. Emedlertid inlupo underrättelser att fienden vore samlad vid stora Harje, beläget en mil från Svenska armén. Order gåfvos genast om uppbrott och anfall, och marchen började om morgonen den 20 Febr.; men nya kunskaper inhämtades, att Danskarne äfven uppbrutit och tagit vägen åt Helsingborg. Grefve Stenbock hade, torde hända, genom en

omväg kunnat möta dem, men trodde sig snarare kunna bringa dem i trängsel och förmå dem till batalj genom det han förföljde dem. På det ej dagen skulle fruktlöst gå förbi, jagade han dock deras eftertroppar med sitt kavalleri, hvarvid äfven en skärmytsel föreföll vid Möringe pass, dock utan särdeles betydenhet. Grefve Stenbock förlade derefter sina troppar i Möringe, Slava och Anderslöfs byar, der de, i brist på proviant och hästar, nödgades förblifva några dagar, under det han sjelf reste till Malmö, att der, genom Borgerskapets biträde, anskaffa de bristande lifsmedlen, beordrade äfven en bataljon af Malmö garnison att stöta till armén, och återkom dit den 24, sedan han från fästningen medtagit artilleri och andra förnödenheter till det anfall han beslutit.

Efter den vid Möringe pass förefallna träffning hade fienden under mörkret aftågat i sådan tysthet, att ingen var underrättad hvilken väg han tagit; men slutligen blef genom några fångars berättelse bekant, att han marcherat till Helsingborg, och att dess armé, bestående af 15,000 man, der afvaktade den Svenskas ankomst. Beslutet blef strax tagit till angripande, order derom utgifna, och armén gick den 26 till Gisholmen och Hesslunda, der hon rastade öfver natten. Osäker om anfall ifrån fiendtliga sidan, så vida båda arméerna nu voro hvarandra så nära, framtågade den Svenska i beständig ordning öfver morasen och de i vägen va-

rande passen, hvarvid Öfverste-Löjtnant Bennet anförde avant-gardet, bestående af 1000 man, understödt af fem bataljoner Infanteri och två regementen Kavalleri. Särskilta order voro gifna till hvar befälhafvare om dess förhållande i händelse af anfall; men denna försigtighet blef dock här onödig, så vida fienden hade ingen kunskap om de Svenskas ankomst. Grefve Stenbock, som, igenom denna Danskarnas säkerhet, så mycket bättre kunde dölja sin afsigt, utvalde en lång och elak väg att nalkas dem så mycket oförmodligare och att vid framkomsten genast kunna angripa deras venstra flygel från en sida, den han viste att de ej bevakat och på hvilken de ej en gång utställt förposter. Från Fleninge, der han stannade att öfver natten taga nödvändiga mått till den förestående drabbningen, uppbröt han tidigt om morgonen den 28 Febr. genom Allerum och Pilshult. Öfverste-Löjtnant Bennet med Avant-gardet borttog emedlertid under marchen åtskilliga fiendtliga förvakter; men, sedan af dem några räddat sig med flykten, hördes, genom de i Danska lägret skedda larmskott, att Svenska arméns ankomst var röjd. Vid framkomsten till Pilshult syntes således hela fiendtliga armén uppställd i slagordning på Fäladsmarkshöjderna i den mest förmånliga ställning, hafvande Helsingborg bakom sig, ett stort moras emellan sig och den Svenska, sin högra flygel betäckt af nyssnämda moras och sin venstra utsträckt öfver vägen emellan Helsingborg och Pilshult. Denna fördelaktiga ställning gjor-

de anfallet så mycket svårare, men Grefve STENBOCK beslöt ickedessmindre att företaga det. Svenska armén, som marcherat i kolonner, var redan formerad i linie, och anfallet började af General-Löjtnanten BUREENSKÖLD, som, oaktadt en ganska stark eld af fiendens kanoner, trängde fram öfver moraset och angrep genast fiendens högra flygel; den han väl till en början bragte i oordning, men då han ej nog snart blef understödd, nödgades återvika och blef dervid sjelf fången. General-Majoren GYLLENSTJERNA och Öfverste LEWENHAUPT återbragte med andra linien af denna flygel snart sakerna i ordning, sedan de tillbakadrifvit fienden. Danske Befälhafvaren General DEWITZ, som såg de sinas förlust, afsände väl strax två regementen till deras bistånd, men då denna hjelp befans otillräcklig och man fruktade att hela dess högra flygel skulle gå förlorad, ryckte han sjelf dit med ännu fyra sqvadroner ifrån den venstra. Denna förstärkning kom likväl för sent, och General DEWITZ blef endast vittne till Danskarnas flykt, som af de Svenska förföljdes ända till förskansningarna för Helsingborg.

Medan detta påstod, hade äfven Svenska Infanteriet tillika med Artilleriet hunnit öfver moraset. Danska Infanteriet i corps de bataille var ganska väl posteradt på en höjd utmed samma moras, och framföre försvaradt med kanoner och spanska ryttare. Dessa svårigheter afskräckte dock ej Grefve STENBOCK att med dess an-

gripande begagna sig af sin på högra flygeln redan vunna fördel. Öfverste HAMILTON beordrades genast att angripa det och understöddes af General-Majoren PALMQVIST, hvilket äfven skedde med sådan framgång, att en del af fiendtliga Infanteriet blef kastadt öfverända. General-Löjtnanten MEYERFELT och General-Majoren ASCHEBERG, som emedlertid med lika framgång angripit fiendtliga Kavalleriet på venstra flygeln och drifvit det på flykten, kommo nu General-Majorerne SPARRFELT och TAUBE till undsättning, som voro i en skarp träffning med den öfriga delen af Danska Infanteriet, under befäl af General-Majoren EICHSTEDT, hvilken slutligen, nästan omringad, måste draga sig tillbaka. Så väl under reträtten, som under sjelfva träffningen, hade Major CRONSTEDT, som kommenderade Artilleriet, gjort ett ganska stort nederlag ibland fienderna. Sjelfva deras flykt blef dem lika olycklig, som striden varit vidrig; de förföljdes af den segrande armén under deras egna kanoner vid Helsingborg, hvarvid flera bataljoner under vägen omringades och gjordes till krigsfångar. Efter två timmars batalj hade Grefve STENBOCK således vunnit den fullkomligaste seger. Danskarne förlorade 4000 man på platsen, 3000 fångar, 29 metallkanoner, 2 haubitser, en stor hop fanor och standarer, jemte hela lägret och största delen af deras tross. Svenska förlusten var åtskillige Officerare och 810 man döda, jemte ett betydande antal Officerare och 2100 man blesserade.

Fienden var nu slagen, och återstoden af hans armé hölls af den Svenska instängd i Helsingborg. Kanhända hade Grefve Stenbock i första förskräckelsen kunnat angripa de öfvervunna inom deras försvarsverk; men utgången var oviss, och förlusten hade varit af för mycken betydenhet, med en armé den han borde spara och i synnerhet ej blottställa, att genom en motgång förlora det mod hon vunnit genom segern. Han föreslog att fienden skulle blifva nödsakad lemna Skåne. Att dertill tvinga honom blef dess hufvudändamål, och i sin berättelse nyttjade han sedermera som skäl till sitt uppförande den ostridiga grundsats, *att man åt en flyende fiende* borde göra *guldbryggor.*

Han intog med sitt folk det fiendtliga lägret framför Staden, inom hvars vallar Danskarne sysslosattes att till Helsingör öfversända sina sjuka, blesserade, fångar och öfverblifna tross. Att således ej våga för mycket, valde Grefve Stenbock att låta beskjuta Staden, hellre än att med stormande hand anfalla den, och under det han lät allt dertill beredas, sysslosatte han sig att förskaffa sina blesserade all den hjelp omständigheterne gjorde möjlig. De sårade af fienden åtnjöto af honom samma omvårdnad: värdig en ädelmodig segrare mot olyckliga likar, dem nederlaget försatt ur antalet af dess fiender och eländet återfört till den lidande menskligheten gemensamma rätt. Åtskillige fångne Officerare fingo resa hem, emot försäkran att återkomma

efter någon viss tid; samma förmån beviljades äfven en del soldater, med villkor af utbyte mot ett lika antal Svenska fångar. Desse bemöttes i Danmark med lika välvilja, och följden af Grefve Stenbocks ömhet emot sina fångar utverkade äfven, att General-Löjtnanten Burenskold och General Adjutanten Bildstein blefvo befriade från deras fångenskap.

Andra dagen efter denna batalj ryckte Grefve Stenbock med armén närmare Helsingborg, sedan Major Cronstedt förut blifvit beordrad att med sitt artilleri beskjuta staden och förskansningarna, hvilket äfven så lyckades, att åtskilliga hus blefvo itända, ett krutmagasin sprängdes i luften, och en stor del af fienden, intagen af förnyad förskräckelse, hastade sig på båtar till de utanföre till ankars liggande skeppen. Grefve Stenbock drog sig sedan tillbaka, men återkom tvenne dagar efter, då Cronstedt åter på samma sätt oroade fienden. Detta Grefve Stenbocks förhållande, jemte Danskarnas fruktan för en befarad storm, påskyndade äfven deras affärd, som skedde med sådan hastighet påföljande dagen, att de qvarlemnade en stor del spannmål och hästar; den förra blef dock förut gjord obrukbar, och de sednare, 6000 till antalet, blefvo ihjelstuckne, hvarmed de innan aftågandet uppfyllde alla gator, hus, kamrar och brunnar. På sådant sätt skedde denna arméns bortgång från Helsingborg, som blifvit förstörd i det land hon var sänd att intaga.

Om Grefve Stenbock länge suckat under bördan af Sveriges öden, såg han det nu ändtligen befriadt och sig sjelf som medlet till dess räddning. Han hade försvarat dess gränsor, stadgat dess säkerhet, och vördad som en Skyddsgud af landsmän dem han frälsat, af en krigshär den han tillskapat och med den han delat mödan, faran och segern, åtnjöt han omsider, efter så många besvär, den största belöningen för en medborgare, tacksamheten af ett fädernesland, som med förtjusning upphöjde hans förtjenster. Den Kongliga Familjen i Stockholm, Regeringen, alla Stånd, hela Riket lyckönskade honom genom bref och sändebud öfver hans seger. Allt täflade i en allmän glädje att tolka hans beröm, och utländske anförare instämde i Sveriges loford. Marlborough, som skakade Ludvik XIV:s thron, betygade Grefve Stenbock sin vänskap och högaktning. Eugene gjorde honom lika försäkringar: Eugene, som nu hos Grefve Stenbock berömde samma tapperhet, hvarmed Frankrikes hjelte skulle en gång möta honom sjelf vid Denain, och med lika mod segra för ett lika olyckligt fädernesland. Men då äran kring en förtjent anförare redan utspridde den glans, hvarmed hon i alla tider skall omgifva hans minne, hvi får hennes sken ej upplysa edra namn, j ädelmodige medborgare som stupat i segern, Fäderneslandets värdiga och förgätna barn? J, som med edert blod köpt dess säkerhet, men glömmas af dess häfder! Grekland hade förevigat edra namn vid sidan af Termo-

pyles hjeltar. Här veta vi dem ej. Men efterverldens kärlek och förundran belönar likväl edra uppoffringar, och hvar gång tillkommande slägter åter skola strida för den jord j försvarat, skall Fäderneslandet på nytt framkalla edra dygder till deras eftersyn och eder tapperhet till ämne för deras täflan.

Sedan Grefve Stenbock nu åtnjutit den lyckan att befria sitt land ifrån en hotande fara, tillät han armén att åtskiljas: en så mycket större nödvändighet, som den ständiga bristen på lifsmedel dagligen tilltog. En del af dessa troppar afsändes till Bohuslänska gränsen, hvaremot en annan del skulle qvarblifva i Skåne. Sjelf reste han till Malmö och återtog väl till någon del styrelsen öfver Provinsen, men sysslosatte sig förnämligast med de göremål, som angingo armén, dess vårdande och iståndsättande. Åtskilliga författningar vidtogos i detta afseende; och om de ej hunno medföra all den nytta han påsyftade, vittna de dock om det oafbrutna nit, som styrde alla hans företag. Men omöjligheter lågo honom i vägen, dem han ej ensam kunde afhjelpa. Han reste således till Stockholm, der Ständerne då voro församlade, att för dem afmåla tillståndet och genom deras biträde vinna den hjelp omständigheterne fordrade. Dess ankomst till Hufvudstaden var lika glädjefull för dess invånare, som smickrande för honom sjelf. Glansen af hans seger tvang hans ovänner till tystnad, och afundens röst qväfdes för en tid

under allmänhetens. Regeringen, för att betyga honom sin högaktning, utnämde honom, på Konungens vägnar, till Fältmarskalk, och Stockholms Borgerskap, intagit af en ädel erkänsla för hans tjenster, återskänkte honom hans Faders hus, som han sjelf en tid förut nödgats pantsätta för en ansenlig summa, af hvilken han lika ädelmodigt användt det mesta till sina troppars behof.

Tiden tillät ej Grefve Stenbock att deltaga i Riksdags-ärendena, utan endast sysslosatt med det som tillhörde Landets försvar, yppade han i särskilta tal till Ståndén Rikets och arméns belägenhet, jemte nödvändigheten att bota det förras skador och afhjelpa den sednares behof. Dessa föreställningar, tolkade med sanning och styrka, emottogos med välvilja och uppmärksamhet. Till Regeringen ingaf han förslag om landets försvar och arméns förökande. Han yppade der Danmarks förnyade krigsrustningar, visade nödvändigheten af Flottans snara utlöpande, att hindra nya landstigningar, dem en illa försedd armé ej kunde afvärja, ådagalade angelägenheten af Fästningarnas upphjelpande och anläggning af nya skansar, Artilleriets iståndsättande och förökande, förbättradt underhåll för sina Officerare, jemte tillräckliga summor att uppfylla arméns brister och hålla henne i rörligt tillstånd. Med det som af dessa ämnen genast kunde beviljas återvände han till Skåne och gick att i Carlskrona bese flottan, i

hvars utredning han ännu fann mycket fela, ej mindre än vid armén i Skåne, der han vid sin återkomst mötte allt i största oordning: ännu intet gjordt af hvad man lofvat, inga brister uppfyllde, inga mått vidtagna, missnöjet lika allmänt som fattigdomen, och hela provinsen utblottad. Han skyndade att för Regeringens ögon lägga denna oroande tafla, förenad med kunskapen om Danmarks nya tillrustningar; och öfverlemnad åt bekymmer, dem man tycktes förakta, eller åtminstone ej skyndade att afhjelpa, anhöll att förlossas från en börda, den han förgäfves fortfor att bära, och att befrias från befälet i ett land, der den ära han nyss vunnit skulle förmörkas af oundvikliga olyckor. Men fåfängt väntade han att hvila. Hans öde var för alla tider fästadt vid fäderneslandets, och emot alla svårigheter nödgades han fortfara med omsorgen för dess försvar. Det öfverlemnades till en början honom sjelf helt och hållit, utan vidare hjelp af de styrande, som uppdrogo honom att utse de tillgångar han af dem begärt; antingen att för större ansvar blottställa en förtjenst, som kanhända sårade någras afund, eller nedslagne af en ställning, som ej visade något hopp öfrigt för det allmänna.

Skånske fästningarne, till hvilkas förbättrande Regeringen ändtligen samtyckt, utgjorde nu Grefve Stenbocks förnämsta syftemål. Christianstads upphjelpande verkställdes först, efter en af honom sjelf gifven plan, med sådan drift,

att arbetet inom kort tid var färdigt; sedermera förbättrades äfven Malmös och Landskronas fästningar, så att de äfven blefvo försatte i temligen godt försvarsstånd. Medan Grefve Stenbock var härmed sysselsatt, inlupo berättelser, att Danska armén, 24,000 man stark, var samlad på Seland, och att Flottan, med en ansenlig mängd transportskepp, var segelfärdig. Anstalterne voro äfven tagne i Skåne, alla regementen voro uppbådade och anbefaldta att samlas på anvista ställen, så snart vårdkasarne syntes i brand; men oaktadt några Danska krigsskepp stundom syntes under segel, blef dock ej ännu någon fiendtlighet föröfvad, utan i stället den i Maj månad började underhandling om fångarnas utvexling bragt till slut. Men i början af Sept. månad utlopp ändtligen den i Kögebugt församlade Danska Örlogsflottan, 30 segel stark, och ledsagade 170 stycken transportskepp, ställande sin kosa åt Danzig, att der intaga Ryska hjelptroppar. Grefve Stenbock, som nu såg ingen tid att förlora, lemnade Regeringen härom genast underrättelse och uppsände äfven sedermera Öfverste Bennet, att genom sin närvaro påskynda de oundgängligaste behofs anskaffande. Nödvändigheten förböd numer alla dröjsmål, och man beslöt att med det första tillsända Grefve Stenbock monderingspersedlar och penningar, jemte förstärkning till dess armé af de regementen, som dels blifvit hemförlofvade, dels ock varit förlagda som betäckning omkring Carlskrona. Genom hans o-

uttröttliga yrkande, hans föreställningar, hans biträde och hans besök i denna stad, hade Svenska Flottan ändtligen blifvit segelfärdig. Hon var redan utlupen och hade äfven träffat den Danska, som återkom till Kögebugt, utan att hafva erhållit några Ryska troppar. Den 24 Sept. föreföll äfven der emellan dem en batalj, vid hvilken Svenska Flottan förlorade tvenne skepp, som stannade på grund och af våra egna uppbrändes. Den Danska deremot förlorade ett som sprang i luften, jemte ett antal proviantskepp som blefvo tagna. Båda Flottorna gingo sedermera, dock på olika tider, åt Östersjön, men i början af Oktober seglade den Svenska tillbaka till Carlskrona och den Danska likaså till Kögebugt.

Sedan Svenska Flottan återvändt till Carlskrona, fördubblades fruktan för Danskarna så mycket mera, som de nu voro mästare i sjön och kunde således ej möta några hinder att landstiga på någon af de Svenska besittningarna. Det troddes väl, både att Konungen i Danmark ej skulle börja några fiendtligheter, i anseende till de lofvade, men uteblifna, Ryska hjelptropparna, som äfven, att han varit nöjd att nu afsluta en billig fred, om de utländske makterne derpå velat arbeta; men Grefve Stenbock vågade dock ej sätta tro till någondera delen, utan sammankallade i stället ett Krigsråd i Malmö, att öfverenskomma om landets försvar; hvarvid hans omsorg sträcktes ej allenast till Skånes, u-

tan äfven till den öfriga gränsens bevakande, lika blottställd för fiendens infall. Förslaget härom insändes till Regeringen; och till Landshöfdingarna afgingo bref med påminnelser om det begärdta manskapet och ett skyndsamt anskaffande af arméns förnödenheter.

Danskarne förblefvo likväl stilla öfver vintern; men förnämsta orsaken till denna hvila lär förmodligen hafva varit fruktan för pesten, som, inkommen till Sverige från Turkiet, redan hade borttagit mycket folk. Att afvärja denna förödelse i Skåne, der större delen af Svenska Armén då var samlad, fordrades af Grefve Stenbock nya omsorger. Han lät utsätta vakter på alla vägar, att hindra gemenskapen med de smittade orterna, anlade öfverallt quarantänshus att förekomma sjukdomens vidare utbredande inom landet, och kungjorde för allmänheten undervisningar så väl om läkedomar, som andra försigtighetsmått. Ehuru man väl trodde att denna nya olycka, i det hon fyllde måttet af Sveriges plågor, åtminstone skulle afskräcka fienden att nalkas dess gränsor, vågade likväl ej Grefve Stenbock att upphöra med sina försvars-anstalter; men då han omsider erfor, genom säkra underrättelser, att på Seland ej voro mer än 12,000 man, hvaraf en del var förlagd i vinterqvarter och en annan utposterad längs med stränderna, för att hindra kommunikationen med Sverige, beslöt han äfven att förlägga sina troppar; och på det ingen skulle af inqvarteringen

lida orätt, sammankallade han Provinsens Adel, Prestestånd och Borgerskap, att öfverenskomma om dess jemkning, hvarvid han, att föregå andra med efterdömen, inlade manskap så väl på sina egna gods, som på dem han under arrende mottagit af Kronan.

I det sålunda alla plågor på en gång syntes föröda Sverige, i det man tillika för nästa fälttåg hotades af hela Danmarks styrka, förenad med Rysslands, försvann likväl ej hoppet, och modet ökades i samma mån som svårigheterna. Alla möjliga mått blefvo vidtagna. Regeringen och Nationen instämde med hvarandra att våga det yttersta till Rikets försvar. En ny Corps uppsattes i Bergslagen, de gamla regementena tillöktes, kläder, gevär, ammunition och proviant anskaffades med mera skyndsamhet än kanhända förr under lyckliga tider; och allt beredes med den drift, hvars styrka endast kännes af ett ädelmodigt folk, som på en gång uppretas af sina olyckor och minnet af sin fordna storhet. Utsigterne tycktes således förespå, att det tillstundande fälttåget skulle för båda krigande makterna blifva af den största betydenhet. Emedlertid hade något hopp om en ändring i allmänna ställningen visat sig detta år, genom en Traktat, som i Regensburg blifvit upprättad emellan Kejsaren, England och Holland, hvarmed dessa Makter försäkrade Pommern och Brehmen för Sverige emot Ryska, Danska och Sachsiska tropparna, likasom Sachsen,

Schlesien, Holstein, Schleswig och Jutland emot de Svenska. Denna underhandling, som möjligtvis kunnat förskaffa Sverige fred med Danmark, gillades väl till vissa delar af Regeringen i Stockholm, men protesterades vid alla Hof af Konung Carl, som förbehöll sig att obehindrad få använda mot sina fiender, hvar det helst fordrades, all den makt och alla de medel som honom voro förlänta. I anledning af denna protest bröt således Konungen i Danmark den försäkran han gifvit åt dessa Makter, genom upphäfvandet af sin nyss ingångna neutralitet, vid det åtskilliga Svenska skepp blefvo borttagna, och små partier äfven började oroa Skåne, hvilket föranlät Grefve Stenbock att, medelst posteringars utsättande, söka freda dess invånare. Att emedlertid på en gång kunna omfatta alla ämnen, så väl af landets hushållning, som befälet af armén, återtog han nu sitt Guvernörsembete, som kriget på visst sätt afbrutit, och ägde den glädjen, att genom sina författningar se pestsmittan aftaga och slutligen upphöra. Hans omsorger för tropparna lättades under allt detta på det utmärktaste sätt af de Styrandes biträde, som till Arméns underhåll ej allenast lemnade Kronans tionde-spannmål från flera Län, utan äfven sände honom betydliga penningesummor, upplänta hos enskilta personer och ansenligt ökade genom den Kongl. Familjens ädelmod, som för de allmänna behofven lemnade till myntning sitt eget silfver.

Men

Men under det Grefve Stenbock således oafbrutet fortfor att tjena Fäderneslandet, hade Konungens långvariga tystnad öfver allt hvad han gjort, varit ett hemligt ämne för hans oro. Han viste med hvad förtrytelse många ansett denna Herres vänskap för honom, och fruktade ej utan skäl afundens stämplingar i sin frånvaro, men försattes på ett smickrande sätt ur detta bekymmer, då han i början af året erhöll Konungens lyckönskan till segern vid Helsingborg och kallades till Kongl. Råd, med bibehållandet af befälet öfver armén i Skåne. Han igenkände med ömhet sin Konungs välvilja i detta bref, der Carl XII med öppenhjertigt leford tycktes fägna sig att hedra en Hjelte i sin vän. Detta utnämnande till Råds-embetet följdes af Grefve Stenbocks väljande till Kansler för Lunds Akademi, efter Kongl. Rådet och Kansli-Presidenten Grefve Nils Gyldenstolpe. I de få ögonblick hans omsorger kunnat lemna honom, hade Grefve Stenbock på allt sätt sökt att gagna detta lärosäte, och emellan krigets oroligheter alltid vakat för vettenskapernas öfningar. Han vägrade ej att styra det samfund han beskyddat, och ansåg med välvilja ett val, som bort egnas åt hans egen lärdom, om det ej varit ett offer af erkänslan. Men om han ägde skäl att emottaga sin befordran såsom en förtjent belöning, kunde han dock ej utan saknad lemna sin Guvernörs-syssla i Skåne och öfvergifva ett land som han älskade, och der hans

omsorger belöntes med den fullkomligaste tillgifvenhet och kärlek. Han hade delat alla dess öden: i fredslugnet arbetat för dess sällhet, i kriget för dess säkerhet. Han hade hoppats att i lyckligare tider, dem han aldrig fick skåda, stadga dess välgång genom sina författningar, och i framtiden nämnas, ej mindre som dess välgörare, än som dess försvarare. Men detta hopp nådde ej sin fullbordan. Kallad att intaga sitt säte i Rådet, skildes han med ömhet och rörelse från ett folk, som haft dess fader till sin förste Svenska Styresman, som älskat Sonen ifrån dess spädaste ungdom, och nu hedrade hans bortgång med sina tårar.

Emot slutet af förra året hade Regeringen emedlertid fått Konungens befallning, att till våren, under säker eskort, öfversända några regementen till Pommern. Frågan uppkom således nu, huruvida möjligheten medgaf denna transports afsändande i en tid, då Riket, sjelf hotadt med anfall, behöfde all sin styrka, att med eftertryck möta fienden inom sina egna gränsor. Grefve Strenbock, härom rådfrågad, tillstyrkte väl dessa troppars afgång, men ej förr än man med visshet vore öfvertygad, att de lyckligt skulle kunna framkomma. Man beslöt att de borde afgå under Örlogs-flottans betäckning, och anstalter gjordes således om hennes snara utredande. En annan rådplägning följde på denna, af ännu större vigt. I början af detta år hade Konung Carl ändtligen uppdragit Regeringen, att

söka sluta fred med Danmark på sådana villkor, som den kunde anse billiga och säkra. Saken var af största angelägenhet, både i närvarande omständigheter och för framtiden; och Grefve Stenbock tillstyrkte att öfverlemna hela denna underhandling till Kongl. Rådet och General-Guvernören i Brehmen Grefve Wellingk, som ej allenast närmare kunde känna Danmarks ställning och förbindelser med andra makter, och således snarast bringa detta verk till ett önskligt slut, utan äfven af Konungen sjelf ägde mesta förtroendet i politiska ämnen, och nästan allena förestod alla dess underhandlingar vid Nordiska Hofven. Fredsunderhandlingen blef äfven verkligen börjad, men hoppet af Grefve Wellingks åtgärd och Danmarks eget behof af freden försvann snart, sedan Tsaren, af fruktan för Turkens rörelse å ena sidan, och Sveriges på den andra, förmådde Konungen i Danmark, så väl genom subsidier, som ansenliga löften, att afslå alla de propositioner ifrån Svenska sidan, i dem han kort förut syntes villig att ingå. Följderne häraf voro likväl ännu blott ströfverier på Svenska kusterna, men hvarvid posteringarnas vaksamhet hindrade fienden att tillfoga landet någon synnerlig skada.

Den i Skåne samlade armén var, utom garnisonerna, 20,500 man; men genom den befallda transporten till Pommern och Flottans besättning medtogs halfva dess styrka. Grefve Stenbock föranlåts derföre att anhålla om en tillök-

ning af 4000 man Infanteri och 3000 hästar, hvilka togos ifrån de öfriga regementena i landet, och, så fort man kunde, sattes i marchfärdigt tillstånd. Vid händelse af fiendens inbrott och beslut att bemästra sig Helsingborg, skulle det uppbrännas, om det ej kunde försvaras. Man lemnade Grefve STENBOCK alla de medel man kunde. Landshöfdingarne befalltes att i allt gå honom tillhanda, och sedan han således uträttat så mycket omständigheterne i Stockholm medgåfvo, skyndade han till Skåne, der hans närvaro nu var nödvändig, sedan Danmark afbrutit alla underhandlingar.

Vid sin återkomst till Skåne blef han af General-Guvernören Grefve WELLINGK underrättad om Danska krigsrustningarna, ej mindre mot Sverige sjelf, än dess Tyska provinser. Orsaken till anfallet mot de sednare och till hela kriget togs af samma Neutralitets-akt, som skulle freda Tyska Riket. Tsaren och Konung AUGUST påstodo, att Konung CARL dels brutit, dels ämnade bryta den, och de Allierade, som börjat söka förmå de krigande från fredsbrottet, slöto med att uppenbart deltaga i kriget emot Sverige. Danska armén var redan samlad i läger vid Rendsburg, der den endast väntade sin Konungs vidare befallning om fiendtligheternas början; och Konung AUGUST med 20,000 man, till hvilka ännu en Rysk ansenlig corps skulle förenas, hastade att med samlad styrka angripa Sveriges Tyska besittningar. Dess egna gränsor hotades

i detsamma af lika faror. En armé af 24,000 man var sammandragen i Norrige under General Leuwendals befäl, som med hälften af sin styrka skulle anfalla Bohuslänska gränsen, och med den andra tränga in i någon af Rikets öfra provinser. En flotta af nie örlogsskepp, utom fregatter, skulle från Danmark tillföra honom ännu mera troppar; och sedan hon eskorterat denna nya förstärkning till Norrige, gå till Göteborg, att der vara General Leuwendal till mötes, för stadens tilltänkta belägring. Under detta hölls ännu en stark corps i beredskap på Jutland med tillräckligt artilleri, förmodligen att kunna röras åt hvilken sida som skulle behöfvas. Grefve Stenbock sökte emedlertid att sätta Bohuslänska gränsen i godt försvarsstånd, och sammandrog till den ändan alla de särskilta corpser, som på olika ställen voro förlagda, vidtog författningar om tillräckliga magasin, besåg alla gränsfästningar, befallte förbättringar vid några af dem, lät anlägga försvarsverk vid de till landstigning tjenligaste ställen, afsände en ansenlig corps till förstärkning af Göteborgs garnison, och arbetade i synnerhet på denna fästnings iståndsättande, såsom det ställe man blifvit underrättad att fienden först ämnade intaga. Under det oron var allmän öfver dessa hotande tillrustningar, vågade Grefve Stenbock ensam yrka på den anbefallda transportens och troppamas skyndsamma öfversändande till Pommern. Önskan att uppfylla Konungens begäran var ej dervid hans enda föremål. Ej nog att, sedan

Rikets egna gränsor voro satta i någorlunda försvarsstånd, man äfven borde bevaka dess yttre besittningar, insåg Grefve Stenbock att ankomsten af en ny Svensk armé till Tyskland skulle draga en del af faran från vårt eget grannskap, och att denna dristighet af ett folk, som, angripit på sina egna gränsor, ännu mäktade uppsöka sina fiender i hjertat af ett annat land, skulle på en gång ej mindre dela deras krafter, än minska deras stolthet, grundad på öfvertygelsen om Sveriges värnlösa belägenhet. Men detta berodde på flottans utlöpande, hvartill medel ej kunde finnas så hastigt nödvändigheten fordrade. Ej nog att på detta sätt besvära fienden, yrkade han äfven, att, om möjligt vore, göra en landstigning på sjelfva Seland, då nu största delen af Danska armén, ej mindre än flottan, voro frånvarande. Och ehuru detta företagande, hvartill Regeringen samtyckte, ej kunde uppfyllas, i brist af felande tillgångar, utspridde likväl de mått han dertill vidtog, en allmän oro i Danmark, som skyndade att till sitt eget värn återkalla sin flotta och en del af sina troppar.

Konung Stanislaus, som af Kronan aldrig känt annat än dess besvärligheter, som emottagit henne af en segrande Carl, men nödgats återlemna henne åt August, sedan han, jemte sin beskyddares närvaro, äfven förlorat dess bistånd, var emedlertid ankommen till Stralsund, hvarifrån han underrättade Grefve Sten-

BOCK om det öde som väntade Sveriges besittningar i Tyskland, der Danska armén, redan ingången i Pommern och förenad med den Ryska och Sachsiska, visade sig utanföre Stralsund och hotade med dess intagande. Allt sammanstämde således att göra flottans och transportens afsändande så mycket nödvändigare. General-Amiralen önskade, så väl att derom få öfverlägga med Grefve STENBOCK, som att han måtte bli flottan följaktig; och Regeringen ingick i denna dess begäran, uppmuntrad af Konung STANISLAI föreställningar, som nu var sjelf anländ till Sverige och i Christianstad träffat Grefve STENBOCK. Han anbefalltes således att öfverlemna Skånes försvar till General-Löjtnanten TAUBE under sin frånvaro, och i Carlskrona, ej allenast gemensamt med General-Amiralen besörja flottans iståndsättande, utan äfven åtfölja den och antaga befälet deröfver, i händelse af dennes dödsfall. Få voro, som icke fägnades öfver detta val och spådde en lycklig utgång. Bland alla visade Konung STANISLAUS den uppriktigaste glädje i ett smickrande bref; och General-Amiralen längtade att med Grefve STENBOCK företaga sitt föreskrifna värf, nu så mycket angelägnare, som fiendtliga flottan redan lagt sig vid Rügen, att afskära all förening emellan Sverige och Pommern.

Grefve STENBOCK iklädde sig nu således ett nytt embete, hvars utöfvande fordrade nya insigter; men förde äfven dit samma nit och

samma verksamma åtgärd, som han varit van att under sina förra embeten utöfva. Oaktadt alla upptänkliga hinder, ej allenast af brister, utan af oredor och missbruk, uträttade han likväl genom sin flit, sin eftersyn och sitt uppmuntrande, att flottan af 24 krigsskepp och flera fregatter, på tre veckor efter hans ankomst till Carlskrona, kunde utlöpa mot slutet af Nov. månad: för sent utan tvifvel att öppna en sjökampanj, men nog tidigt att till Pommern öfverföra den der så länge efterlängtade hjelpen af lifsmedel och troppar, hvarmed hon lyckligt anlände till Perth, och öfverlemnade den, utan att hafva råkat fiendtliga flottan, som af sjukdomar och andra bristfälligheter var tvungen att återvända till egna hamnar. Oaktadt denna hjelp kom sent på året, medförde den likväl så god verkan, att den tilltänkta belägringen af Stralsund blef om intet, att Danska armén drog sig åt Holstein, den Sachsiska till sitt eget land, och den Ryska ensam qvarblef, att på långt afstånd söka ännu inspärra Stralsund. Efter denna framgång afsändes ännu ett antal troppar från Sverige med ammunition och proviant till Wismar, och General-Amiralen öfversände dessutom en ny förstärkning till Stralsunds garnison, utom en ansenlig myckenhet lifsmedel för Pommerska armén. Grefve Stenbock, som inom halfannan månad beredt och öfverfört denna undsättning, återkom i Dec. månad med flottan till Sverige, der han möttes af Konungens bref, uppfyldt af det utmärktaste gillande öfver den out-

tröttliga möda, hvarmed han i alla ämnen och på alla ställen vakade för dess tjenst och fäderneslandets välfärd.

Om detta års fälttåg aflupit utan någon särdeles framgång för Sverige, slöts det dock utan att tecknas genom någon förlust. Men åtanken af det påföljande uppväckte billigt en så mycket större fruktan, som fienderne då, genom sina förenade krafter, säkert skulle ännu eftertryckligare anfalla Sverige, hvars tillgångar minskades i samma mån, som de förras antal fördubblades. Nödvändigheten fordrade således att i tid vara betänkt på medel att dela deras styrka och förekomma deras anslag. Dertill tycktes säkraste utvägen vara, att i tid utrusta Svenska flottan och söka göra en landstigning i fiendens eget land. Härom hade Konung Stanislaus öfverenskommit med General-Amiralen och Grefve Stenbock. Han hade äfven sjelf förut rest till Stockholm, att öfverlemna detta förslag till Regeringens pröfning och afgörande, som väl ansåg det ganska förmånligt, men saknade dock för det närvarande alla tillgångar att bringa det i verkställighet.

År 1712, kort efter Grefve Stenbocks ankomst till Sverige, erhöll han Konungens befallning att antaga befälet vid Norrska gränsen, förenadt med sitt förut innehafda befäl i Skåne. Regeringen underrättade honom härom; tillika om den transport af 17,000 man, som Konungen befallt skulle ofördröjligen afsändas till Pom-

Schlesien, Holstein, Schleswig och Jutland emot de Svenska. Denna underhandling, som möjligtvis kunnat förskaffa Sverige fred med Danmark, gillades väl till vissa delar af Regeringen i Stockholm, men protesterades vid alla Hof af Konung CARL, som förbehöll sig att obehindrad få använda mot sina fiender, hvar det helst fordrades, all den makt och alla de medel som honom voro förlänta. I anledning af denna protest bröt således Konungen i Danmark den försäkran han gifvit åt dessa Makter, genom upphäfvandet af sin nyss ingångna neutralitet, vid det åtskilliga Svenska skepp blefvo borttagna, och små partier äfven började oroa Skåne, hvilket föranlät Grefve STENBOCK att, medelst posteringars utsättande, söka freda dess invånare. Att emedlertid på en gång kunna omfatta alla ämnen, så väl af landets hushållning, som befälet af armén, återtog han nu sitt Guvernörsembete, som kriget på visst sätt afbrutit, och ägde den glädjen, att genom sina författningar se pestsmittan aftaga och slutligen upphöra. Hans omsorger för tropparna lättades under allt detta på det utmärktaste sätt af de Styrandes biträde, som till Arméns underhåll ej allenast lemnade Kronans tionde-spannmål från flera Län, utan äfven sände honom betydliga penningesummor, upplänta hos enskilta personer och ansenligt ökade genom den Kongl. Familjens ädelmod, som för de allmänna behofven lemnade till myntning sitt eget silfver.

Men

Men under det Grefve Stenbock således oafbrutet fortfor att tjena Fäderneslandet, hade Konungens långvariga tystnad öfver allt hvad han gjort, varit ett hemligt ämne för hans oro. Han viste med hvad förtrytelse många ansett denna Herres vänskap för honom, och fruktade ej utan skäl afundens stämplingar i sin frånvaro, men försattes på ett smickrande sätt ur detta bekymmer, då han i början af året erhöll Konungens lyckönskan till segern vid Helsingborg och kallades till Kongl. Råd, med bibehållandet af befälet öfver armén i Skåne. Han igenkände med ömhet sin Konungs välvilja i detta bref, der Carl XII med öppenhjertigt leford tycktes fägna sig att hedra en Hjelte i sin vän. Detta utnämnande till Råds-embetet följdes af Grefve Stenbocks väljande till Kansler för Lunds Akademi, efter Kongl. Rådet och Kansli-Presidenten Grefve Nils Gyldenstolpe. I de få ögonblick hans omsorger kunnat lemna honom, hade Grefve Stenbock på allt sätt sökt att gagna detta lärosäte, och emellan krigets oroligheter alltid vakat för vettenskapernas öfningar. Han vägrade ej att styra det samfund han beskyddat, och ansåg med välvilja ett val, som bort egnas åt hans egen lärdom, om det ej varit ett offer af erkänslan. Men om han ägde skäl att emottaga sin befordran såsom en förtjent belöning, kunde han dock ej utan saknad lemna sin Guvernörs-syssla i Skåne och öfvergifva ett land som han älskade, och der hans

omsorger belöntes med den fullkomligaste tillgifvenhet och kärlek. Han hade delat alla dess öden: i fredslugnet arbetat för dess sällhet, i kriget för dess säkerhet. Han hade hoppats att i lyckligare tider, dem han aldrig fick skåda, stadga dess välgång genom sina författningar, och i framtiden nämnas, ej mindre som dess välgörare, än som dess försvarare. Men detta hopp nådde ej sin fullbordan. Kallad att intaga sitt säte i Rådet, skildes han med ömhet och rörelse från ett folk, som haft dess fader till sin första Svenska Styresman, som älskat Sonen ifrån dess spädaste ungdom, och nu hedrade hans bortgång med sina tårar.

Emot slutet af förra året hade Regeringen emedlertid fått Konungens befallning, att till våren, under säker eskort, öfversända några regementen till Pommern. Frågan uppkom således nu, huruvida möjligheten medgaf denna transports afsändande i en tid, då Riket, sjelf hotadt med anfall, behöfde all sin styrka, att med eftertryck möta fienden inom sina egna gränsor. Grefve Strnbock, härom rådfrågad, tillstyrkte väl dessa troppars afgång, men ej förr än man med visshet vore öfvertygad, att de lyckligt skulle kunna framkomma. Man beslöt att de borde afgå under Örlogs-flottans betäckning, och anstalter gjordes således om hennes snara utredande. En annan rådplägning följde på denna, af ännu större vigt. I början af detta år hade Konung Carl ändtligen uppdragit Regeringen, att

söka sluta fred med Danmark på sådana villkor, som den kunde anse billiga och säkra. Saken var af största angelägenhet, både i närvarande omständigheter och för framtiden; och Grefve Stenbock tillstyrkte att öfverlemna hela denna underhandling till Kongl. Rådet och General-Guvernören i Brehmen Grefve Wellingk, som ej allenast närmare kunde känna Danmarks ställning och förbindelser med andra makter, och således snarast bringa detta verk till ett önskligt slut, utan äfven af Konungen sjelf ägde mesta förtroendet i politiska ämnen, och nästan allena förestod alla dess underhandlingar vid Nordiska Hofven. Fredsunderhandlingen blef äfven verkligen börjad, men hoppet af Grefve Wellingks åtgärd och Danmarks eget behof af freden försvann snart, sedan Tsaren, af fruktan för Turkens rörelse å ena sidan, och Sveriges på den andra, förmådde Konungen i Danmark, så väl genom subsidier, som ansenliga löften, att afslå alla de propositioner ifrån Svenska sidan, i dem han kort förut syntes villig att ingå. Följderne häraf voro likväl ännu blott ströfverier på Svenska kusterna, men hvarvid posteringarnas vaksamhet hindrade fienden att tillfoga landet någon synnerlig skada.

Den i Skåne samlade armén var, utom garnisonerna, 20,500 man; men genom den befallda transporten till Pommern och Flottans besättning medtogs halfva dess styrka. Grefve Stenbock föranlåts derföre att anhålla om en tillök-

ning af 4000 man Infanteri och 3000 hästar, hvilka togos ifrån de öfriga regementena i landet, och, så fort man kunde, sattes i marchfärdigt tillstånd. Vid händelse af fiendens inbrott och beslut att bemästra sig Helsingborg, skulle det uppbrännas, om det ej kunde försvaras. Man lemnade Grefve Stenbock alla de medel man kunde. Landshöfdingarne befalltes att i allt gå honom tillhanda, och sedan han således uträttat så mycket omständigheterne i Stockholm medgåfvo, skyndade han till Skåne, der hans närvaro nu var nödvändig, sedan Danmark afbrutit alla underhandlingar.

Vid sin återkomst till Skåne blef han af General-Guvernören Grefve Wellingk underrättad om Danska krigsrustningarna, ej mindre mot Sverige sjelf, än dess Tyska provinser. Orsaken till anfallet mot de sednare och till hela kriget togs af samma Neutralitets-akt, som skulle freda Tyska Riket. Tsaren och Konung August påstodo, att Konung Carl dels brutit, dels ämnade bryta den, och de Allierade, som börjat söka förmå de krigande från fredsbrottet, slöto med att uppenbart deltaga i kriget emot Sverige. Danska armén var redan samlad i läger vid Rendsburg, der den endast väntade sin Konungs vidare befallning om fiendtligheternas börjande; och Konung August med 20,000 man, till hvilka ännu en Rysk ansenlig corps skulle förenas, hastade att med samlad styrka angripa Sveriges Tyska besittningar. Dess egna gränsor hotades

i detsamma af lika faror. En armé af 24,000 man var sammandragen i Norrige under General Leuwendals befäl, som med hälften af sin styrka skulle anfalla Bohuslänska gränsen, och med den andra tränga in i någon af Rikets öfra provinser. En flotta af nie örlogsskepp, utom fregatter, skulle från Danmark tillföra honom ännu mera troppar; och sedan hon eskorterat denna nya förstärkning till Norrige, gå till Göteborg, att der vara General Leuwendal till mötes, för stadens tilltänkta belägring. Under detta hölls ännu en stark corps i beredskap på Jutland med tillräckligt artilleri, förmodligen att kunna röras åt hvilken sida som skulle behöfvas. Grefve Stenbock sökte emedlertid att sätta Bohuslänska gränsen i godt försvarsstånd, och sammandrog till den ändan alla de särskilta corpser, som på olika ställen voro förlagda, vidtog författningar om tillräckliga magasin, besåg alla gränsfästningar, befallte förbättringar vid några af dem, lät anlägga försvarsverk vid de till landstigning tjenligaste ställen, afsände en ansenlig corps till förstärkning af Göteborgs garnison, och arbetade i synnerhet på denna fästnings iståndsättande, såsom det ställe man blifvit underrättad att fienden först ämnade intaga. Under det oron var allmän öfver dessa hotande tillrustningar, vågade Grefve Stenbock ensam yrka på den anbefallda transportens och tropparnas skyndsamma öfversändande till Pommern. Önskan att uppfylla Konungens begäran var ej dervid hans enda föremål. Ej nog att, sedan

Rikets egna gränsor voro satta i någorlunda försvarsstånd, man äfven borde bevaka dess yttre besittningar, insåg Grefve Stenbock att ankomsten af en ny Svensk armé till Tyskland skulle draga en del af faran från vårt eget grannskap, och att denna dristighet af ett folk, som, angripit på sina egna gränsor, ännu mäktade uppsöka sina fiender i hjertat af ett annat land, skulle på en gång ej mindre dela deras krafter, än minska deras stolthet, grundad på öfvertygelsen om Sveriges värnlösa belägenhet. Men detta berodde på flottans utlöpande, hvartill medel ej kunde finnas så hastigt nödvändigheten fordrade. Ej nog att på detta sätt besvära fienden, yrkade han äfven, att, om möjligt vore, göra en landstigning på sjelfva Seland, då nu största delen af Danska armén, ej mindre än flottan, voro frånvarande. Och ehuru detta företagande, hvartill Regeringen samtyckte, ej kunde uppfyllas, i brist af felande tillgångar, utspridde likväl de mått han dertill vidtog, en allmän oro i Danmark, som skyndade att till sitt eget värn återkalla sin flotta och en del af sina troppar.

Konung Stanislaus, som af Kronan aldrig känt annat än dess besvärligheter, som emottagit henne af en segrande Carl, men nödgats återlemna henne åt August, sedan han, jemte sin beskyddares närvaro, äfven förlorat dess bistånd, var emedlertid ankommen till Stralsund, hvarifrån han underrättade Grefve Sten-

sock om det öde som väntade Sveriges besittningar i Tyskland, der Danska armén, redan ingången i Pommern och förenad med den Ryska och Sachsiska, visade sig utanföre Stralsund och hotade med dess intagande. Allt sammanstämde således att göra flottans och transportens afsändande så mycket nödvändigare. General-Amiralen önskade, så väl att derom få öfverlägga med Grefve Stenbock, som att han måtte bli flottan följaktig; och Regeringen ingick i denna dess begäran, uppmuntrad af Konung Stanislai föreställningar, som nu var sjelf anländ till Sverige och i Christianstad träffat Grefve Stenbock. Han anbefalltes således att öfverlemna Skånes försvar till General-Löjtnanten Taube under sin frånvaro, och i Carlskrona, ej allenast gemensamt med General-Amiralen besörja flottans iståndsättande, utan äfven åtfölja den och antaga befälet deröfver, i händelse af dennes dödsfall. Få voro, som icke fägnades öfver detta val och spådde en lycklig utgång. Bland alla visade Konung Stanislaus den uppriktigaste glädje i ett smickrande bref; och General-Amiralen längtade att med Grefve Stenbock företaga sitt föreskrifna värf, nu så mycket angelägnare, som fiendtliga flottan redan lagt sig vid Rügen, att afskära all förening emellan Sverige och Pommern.

Grefve Stenbock iklädde sig nu således ett nytt embete, hvars utöfvande fordrade nya insigter; men förde äfven dit samma nit och

Schlesien, Holstein, Schleswig och Jutland emot de Svenska. Denna underhandling, som möjligtvis kunnat förskaffa Sverige fred med Danmark, gillades väl till vissa delar af Regeringen i Stockholm, men protesterades vid alla Hof af Konung Carl, som förbehöll sig att obehindrad få använda mot sina fiender, hvar det helst fordrades, all den makt och alla de medel som honom voro förlänta. I anledning af denna protest bröt således Konungen i Danmark den försäkran han gifvit åt dessa Makter, genom upphäfvandet af sin nyss ingångna neutralitet, vid det åtskilliga Svenska skepp blefvo borttagna, och små partier äfven började oroa Skåne, hvilket föranlät Grefve Stenbock att, medelst posteringars utsättande, söka freda dess invånare. Att emedlertid på en gång kunna omfatta alla ämnen, så väl af landets hushållning, som befälet af armén, återtog han nu sitt Guvernörsembete, som kriget på visst sätt afbrutit, och ägde den glädjen, att genom sina författningar se pestsmittan aftaga och slutligen upphöra. Hans omsorger för tropparna lättades under allt detta på det utmärktaste sätt af de Styrandes biträde, som till Arméns underhåll ej allenast lemnade Kronans tionde-spannmål från flera Län, utan äfven sände honom betydliga penningesummor, upplänta hos enskilta personer och ansenligt ökade genom den Kongl. Familjens ädelmod, som för de allmänna behofven lemnade till myntning sitt eget silfver.

Men

Men under det Grefve Stenbock således oafbrutet fortfor att tjena Fäderneslandet, hade Konungens långvariga tystnad öfver allt hvad han gjort, varit ett hemligt ämne för hans oro. Han viste med hvad förtrytelse många ansett denna Herres vänskap för honom, och fruktade ej utan skäl afundens stämplingar i sin frånvaro, men försattes på ett smickrande sätt ur dette bekymmer, då han i början af året erhöll Konungens lyckönskan till segern vid Helsingborg och kallades till Kongl. Råd, med bibehållandet af befälet öfver armén i Skåne. Han igenkände med ömhet sin Konungs välvilja i detta bref, der Carl XII med öppenhjertigt leford tycktes fägna sig att hedra en Hjelte i sin vän. Detta utnämnande till Råds-embetet följdes af Grefve Stenbocks väljande till Kansler för Lunds Akademi, efter Kongl. Rådet och Kansli-Presidenten Grefve Nils Gyldenstolpe. I de få ögonblick hans omsorger kunnat lemna honom, hade Grefve Stenbock på allt sätt sökt att gagna detta lärosäte, och emellan krigets oroligheter alltid vakat för vettenskapernas öfningar. Han vägrade ej att styra det samfund han beskyddat, och anså med välvilja ett val, som bort egnas åt hans egen lärdom, om det ej varit ett offer af erkänslan. Men om han ägde skäl att emottaga sin befordran såsom en förtjent belöning, kunde han dock ej utan saknad lemna sin Guvernörs-syssla i Skåne och öfvergifva ett land som han älskade, och der hans

omsorger belönte med den fullkomligaste tillgifvenhet och kärlek. Han hade delat alla dess öden: i fredslugnet arbetat för dess sällhet, i kriget för dess säkerhet. Han hade hoppats att i lyckligare tider, dem han aldrig fick skåda, stadga dess välgång genom sina författningar, och i framtiden nämnas, ej mindre som dess välgörare, än som dess försvarare. Men detta hopp nådde ej sin fullbordan. Kallad att intaga sitt säte i Rådet, skildes han med ömhet och rörelse från ett folk, som haft dess fader till sin förste Svenska Styresman, som älskat Sonen ifrån dess spädaste ungdom, och nu hedrade hans bortgång med sina tårar.

Emot slutet af förra året hade Regeringen emedlertid fått Konungens befallning, att till våren, under säker eskort, öfversända några regementen till Pommern. Frågan uppkom således nu, huruvida möjligheten medgaf denna transports afsändande i en tid, då Riket, sjelf hotadt med anfall, behöfde all sin styrka, att med eftertryck möta fienden inom sina egna gränsor. Grefve Strenbock, härom rådfrågad, tillstyrkte väl dessa troppars afgång, men ej förr än man med visshet vore öfvertygad, att de lyckligt skulle kunna framkomma. Man beslöt att de borde afgå under Örlogs-flottans betäckning, och anstalter gjordes således om hennes snara utredande. En annan rådplägning följde på denna, af ännu större vigt. I början af detta år hade Konung Carl ändtligen uppdragit Regeringen, att

söka sluta fred med Danmark på sådana villkor, som den kunde anse billiga och säkra. Saken var af största angelägenhet, både i närvarande omständigheter och för framtiden; och Grefve Stenbock tillstyrkte att öfverlemna hela denna underhandling till Kongl. Rådet och General-Guvernören i Brehmen Grefve Wellingk, som ej allenast närmare kunde känna Danmarks ställning och förbindelser med andra makter, och således snarast bringa detta verk till ett önskligt slut, utan äfven af Konungen sjelf ägde mesta förtroendet i politiska ämnen, och nästan allena förestod alla dess underhandlingar vid Nordiska Hofven. Fredsunderhandlingen blef äfven verkligen börjad, men hoppet af Grefve Wellingks åtgärd och Danmarks eget behof af freden försvann snart, sedan Tsaren, af fruktan för Turkens rörelse å ena sidan, och Sveriges på den andra, förmådde Konungen i Danmark, så väl genom subsidier, som ansenliga löften, att afslå alla de propositioner ifrån Svenska sidan, i dem han kort förut syntes villig att ingå. Följderne häraf voro likväl ännu blott ströfverier på Svenska kusterna, men hvarvid posteringarnas vaksamhet hindrade fienden att tillfoga landet någon synnerlig skada.

Den i Skåne samlade armén var, utom garnisonerna, 20,500 man; men genom den befallda transporten till Pommern och Flottans besättning medtogs halfva dess styrka. Grefve Stenbock föranlåts derföre att anhålla om en tillök-

ning af 4000 man Infanteri och 3000 hästar, hvilka togos ifrån de öfriga regementena i landet, och, så fort man kunde, sattes i marchfärdigt tillstånd. Vid händelse af fiendens inbrott och beslut att bemästra sig Helsingborg, skulle det uppbrännas, om det ej kunde försvaras. Man lemnade Grefve STENBOCK alla de medel man kunde. Landshöfdingarne befalltes att i allt gå honom tillhanda, och sedan han således uträttat så mycket omständigheterne i Stockholm medgåfvo, skyndade han till Skåne, der hans närvaro nu var nödvändig, sedan Danmark afbrutit alla underhandlingar.

Vid sin återkomst till Skåne blef han af General-Guvernören Grefve WELLINGK underrättad om Danska krigsrustningarna, ej mindre mot Sverige sjelf, än dess Tyska provinser. Orsaken till anfallet mot de sednare och till hela kriget togs af samma Neutralitets-akt, som skulle freda Tyska Riket. Tsaren och Konung AUGUST påstodo, att Konung CARL dels brutit, dels ämnade bryta den, och de Allierade, som börjat söka förmå de krigande från fredsbrottet, slöto med att uppenbart deltaga i kriget emot Sverige. Danska armén var redan samlad i läger vid Rendsburg, der den endast väntade sin Konungs vidare befallning om fiendtligheternas börjande; och Konung AUGUST med 20,000 man, till hvilka ännu en Rysk ansenlig corps skulle förenas, hastade att med samlad styrka angripa Sveriges Tyska besittningar. Dess egna gränsor hotades

i detsamma af lika faror. En armé af 24,000 man var sammandragen i Norrige under General Leuwendals befäl, som med hälften af sin styrka skulle anfalla Bohuslänska gränsen, och med den andra tränga in i någon af Rikets öfra provinser.. En flotta af nie örlogsskepp, utom fregatter, skulle från Danmark tillföra honom ännu mera troppar; och sedan hon eskorterat denna nya förstärkning till Norrige, gå till Göteborg, att der vara General Leuwendal till mötes, för stadens tilltänkta belägring. Under detta hölls ännu en stark corps i beredskap på Jutland med tillräckligt artilleri, förmodligen att kunna röras åt hvilken sida som skulle behöfvas. Grefve Stenbock sökte emedlertid att sätta Bohuslänska gränsen i godt försvarsstånd, och sammandrog till den ändan alla de särskilta corpser, som på olika ställen voro förlagda, vidtog författningar om tillräckliga magasin, besåg alla gränsfästningar, befallte förbättringar vid några af dem, lät anlägga försvarsverk vid de till landstigning tjenligaste ställen, afsände en ansenlig corps till förstärkning af Göteborgs garnison, och arbetade i synnerhet på denna fästnings iståndsättande, såsom det ställe man blifvit underrättad att fienden först ämnade intaga. Under det oron var allmän öfver dessa hotande tillrustningar, vågade Grefve Stenbock ensam yrka på den anbefallda transportens och troppamas skyndsamma öfversändande till Pommern. Önskan att uppfylla Konungens begäran var ej dervid hans enda föremål. Ej nog att, sedan

Rikets egna gränsor voro satta i någorlunda försvarsstånd, man äfven borde bevaka dess yttre besittningar, insåg Grefve Stenbock att ankomsten af en ny Svensk armé till Tyskland skulle draga en del af faran från vårt eget grannskap, och att denna dristighet af ett folk, som, angripit på sina egna gränsor, ännu mäktade uppsöka sina fiender i hjertat af ett annat land, skulle på en gång ej mindre dela deras krafter, än minska deras stolthet, grundad på öfvertygelsen om Sveriges värnlösa belägenhet. Men detta berodde på flottans utlöpande, hvartill medel ej kunde finnas så hastigt nödvändigheten fordrade. Ej nog att på detta sätt besvära fienden, yrkade han äfven, att, om möjligt vore, göra en landstigning på sjelfva Seland, då nu största delen af Danska armén, ej mindre än flottan, voro frånvarande. Och ehuru detta företagande, hvartill Regeringen samtyckte, ej kunde uppfyllas, i brist af felande tillgångar, utspridde likväl de mått han dertill vidtog, en allmän oro i Danmark, som skyndade att till sitt eget värn återkalla sin flotta och en del af sina troppar.

Konung Stanislaus, som af Kronan aldrig känt annat än dess besvärligheter, som emottagit henne af en segrande Carl, men nödgats återlemna henne åt August, sedan han, jemte sin beskyddares närvaro, äfven förlorat dess bistånd, var emedlertid ankommen till Stralsund, hvarifrån han underrättade Grefve Sten-

sock om det öde som väntade Sveriges besittningar i Tyskland, der Danska armén, redan ingången i Pommern och förenad med den Ryska och Sachsiska, visade sig utanföre Stralsund och hotade med dess intagande. Allt sammanstämde således att göra flottans och transportens afsändande så mycket nödvändigare. General-Amiralen önskade, så väl att derom få öfverlägga med Grefve Stenbock, som att han måtte bli flottan följaktig; och Regeringen ingick i denna dess begäran, uppmuntrad af Konung Stanislai föreställningar, som nu var sjelf anländ till Sverige och i Christianstad träffat Grefve Stenbock. Han anbefalltes således att öfverlemna Skånes försvar till General-Löjtnanten Taube under sin frånvaro, och i Carlskrona, ej allenast gemensamt med General-Amiralen besörja flottans iståndsättande, utan äfven åtfölja den och antaga befälet deröfver, i händelse af dennes dödsfall. Få voro, som icke fägnades öfver detta val och spådde en lycklig utgång. Bland alla visade Konung Stanislaus den uppriktigaste glädje i ett smickrande bref; och General-Amiralen längtade att med Grefve Stenbock företaga sitt föreskrifna värf, nu så mycket angelägnare, som fiendtliga flottan redan lagt sig vid Rügen, att afskära all förening emellan Sverige och Pommern.

Grefve Stenbock iklädde sig nu således ett nytt embete, hvars utöfvande fordrade nya insigter; men förde äfven dit samma nit och

Schlesien, Holstein, Schleswig och Jutland emot de Svenska. Denna underhandling, som möjligtvis kunnat förskaffa Sverige fred med Danmark, gillades väl till vissa delar af Regeringen i Stockholm, men protesterades vid alla Hof af Konung CARL, som förbehöll sig att obehindrad få använda mot sina fiender, hvar det helst fordrades, all den makt och alla de medel som honom voro förlänta. I anledning af denna protest bröt således Konungen i Danmark den försäkran han gifvit åt dessa Makter, genom upphäfvandet af sin nyss ingångna neutralitet, vid det åtskilliga Svenska skepp blefvo borttagna, och små partier äfven började oroa Skåne, hvilket föranlät Grefve STENBOCK att, medelst posteringars utsättande, söka freda dess invånare. Att emedlertid på en gång kunna omfatta alla ämnen, så väl af landets hushållning, som befälet af armén, återtog han nu sitt Guvernörsembete, som kriget på visst sätt afbrutit, och ägde den glädjen, att genom sina författningar se pestsmittan aftaga och slutligen upphöra. Hans omsorger för tropparna lättades under allt detta på det utmärktaste sätt af de Styrandes biträde, som till Arméns underhåll ej allenast lemnade Kronans tionde-spannmål från flera Län, utan äfven sände honom betydliga penningesummor, upplänta hos enskilta personer och ansenligt ökade genom den Kongl. Familjens ädelmod, som för de allmänna behofven lemnade till myntning sitt eget silfver.

Men

Men under det Grefve Stenbock således oafbrutet fortfor att tjena Fäderneslandet, hade Konungens långvariga tystnad öfver allt hvad han gjort, varit ett hemligt ämne för hans oro. Han viste med hvad förtrytelse många ansett denna Herres vänskap för honom, och fruktade ej utan skäl afundens stämplingar i sin frånvaro, men försattes på ett smickrande sätt ur detta bekymmer, då han i början af året erhöll Konungens lyckönskan till segern vid Helsingborg och kallades till Kongl. Råd, med bibehållandet af befälet öfver armén i Skåne. Han igenkände med ömhet sin Konungs välvilja i detta bref, der Carl XII med öppenhjertigt leford tycktes fägna sig att hedra en Hjelte i sin vän. Detta utnämnande till Råds-embetet följdes af Grefve Stenbocks väljande till Kansler för Lunds Akademi, efter Kongl. Rådet och Kansli-Presidenten Grefve Nils Gyldenstolpe. I de få ögonblick hans omsorger kunnat lemna honom, hade Grefve Stenbock på allt sätt sökt att gagna detta lärosäte, och emellan krigets oroligheter alltid vakat för vettenskapernas öfningar. Han vägrade ej att styra det samfund han beskyddat, och anság med välvilja ett val, som bort egnas åt hans egen lärdom, om det ej varit ett offer af erkänslan. Men om han ägde skäl att emottaga sin befordran såsom en förtjent belöning, kunde han dock ej utan saknad lemna sin Guvernörs-syssla i Skåne och öfvergifva ett land som han älskade, och der hans

omsorger belöntes med den fullkomligaste tillgifvenhet och kärlek. Han hade delat alla dess öden: i fredslugnet arbetat för dess sällhet, i kriget för dess säkerhet. Han hade hoppats att i lyckligare tider, dem han aldrig fick skåda, stadga dess välgång genom sina författningar, och i framtiden nämnas, ej mindre som dess välgörare, än som dess försvarare. Men detta hopp nådde ej sin fullbordan. Kallad att intaga sitt säte i Rådet, skildes han med ömhet och rörelse från ett folk, som haft dess fader till sin förste Svenska Styresman, som älskat Sonen ifrån dess spädaste ungdom, och nu hedrade hans bortgång med sina tårar.

Emot slutet af förra året hade Regeringen emedlertid fått Konungens befallning, att till våren, under säker eskort, öfversända några regementen till Pommern. Frågan uppkom således nu, huruvida möjligheten medgaf denna transports afsändande i en tid, då Riket, sjelf hotadt med anfall, behöfde all sin styrka, att med eftertryck möta fienden inom sina egna gränsor. Grefve Strnbock, härom rådfrågad, tillstyrkte väl dessa troppars afgång, men ej förr än man med visshet vore öfvertygad, att de lyckligt skulle kunna framkomma. Man beslöt att de borde afgå under Örlogs-flottans betäckning, och anstalter gjordes således om hennes snara utredande. En annan rådplägning följde på denna, af ännu större vigt. I början af detta år hade Konung Carl ändtligen uppdragit Regeringen, att

söka sluta fred med Danmark på sådana villkor, som den kunde anse billiga och säkra. Saken var af största angelägenhet, både i närvarande omständigheter och för framtiden; och Grefve Stenbock tillstyrkte att öfverlemna hela denna underhandling till Kongl. Rådet och General-Guvernören i Brehmen Grefve Wellingk, som ej allenast närmare kunde känna Danmarks ställning och förbindelser med andra makter, och således snarast bringa detta verk till ett önskligt slut, utan äfven af Konungen sjelf ägde mesta förtroendet i politiska ämnen, och nästan allena förestod alla dess underhandlingar vid Nordiska Hofven. Fredsunderhandlingen blef äfven verkligen börjad, men hoppet af Grefve Wellingks åtgärd och Danmarks eget behof af freden försvann snart, sedan Tsaren, af fruktan för Turkens rörelse å ena sidan, och Sveriges på den andra, förmådde Konungen i Danmark, så väl genom subsidier, som ansenliga löften, att afslå alla de propositioner ifrån Svenska sidan, i dem han kort förut syntes villig att ingå. Följderne häraf voro likväl ännu blott ströfverier på Svenska kusterna, men hvarvid posteringarnas vaksamhet hindrade fienden att tillfoga landet någon synnerlig skada.

Den i Skåne samlade armén var, utom garnisonerna, 20,500 man; men genom den befallda transporten till Pommern och Flottans besättning medtogs halfva dess styrka. Grefve Stenbock föranlåts derföre att anhålla om en tillök-

ning af 4000 man Infanteri och 3000 hästar, hvilka togos ifrån de öfriga regementena i landet, och, så fort man kunde, sattes i marchfärdigt tillstånd. Vid händelse af fiendens inbrott och beslut att bemästra sig Helsingborg, skulle det uppbrännas, om det ej kunde försvaras. Man lemnade Grefve Stenbock alla de medel man kunde. Landshöfdingarne befalltes att i allt gå honom tillhanda, och sedan han således uträttat så mycket omständigheterne i Stockholm medgåfvo, skyndade han till Skåne, der hans närvaro nu var nödvändig, sedan Danmark afbrutit alla underhandlingar.

Vid sin återkomst till Skåne blef han af General-Guvernören Grefve Wellingk underrättad om Danska krigsrustningarna, ej mindre mot Sverige sjelf, än dess Tyska provinser. Orsaken till anfallet mot de sednare och till hela kriget togs af samma Neutralitets-akt, som skulle freda Tyska Riket. Tsaren och Konung August påstodo, att Konung Carl dels brutit, dels ämnade bryta den, och de Allierade, som börjat söka förmå de krigande från fredsbrottet, slöto med att uppenbart deltaga i kriget emot Sverige. Danska armén var redan samlad i läger vid Rendsburg, der den endast väntade sin Konungs vidare befallning om fiendtligheternas börjande; och Konung August med 20,000 man, till hvilka ännu en Rysk ansenlig corps skulle förenas, hastade att med samlad styrka angripa Sveriges Tyska besittningar. Dess egna gränsor hotades

i detsamma af lika faror. En armé af 24,000 man var sammandragen i Norrige under General Leuwendals befäl, som med hälften af sin styrka skulle anfalla Bohuslänska gränsen, och med den andra tränga in i någon af Rikets öfra provinser.. En flotta af nie örlogsskepp, utom fregatter, skulle från Danmark tillföra honom ännu mera troppar; och sedan hon eskorterat denna nya förstärkning till Norrige, gå till Göteborg, att der vara General Leuwendal till mötes, för stadens tilltänkta belägring. Under detta hölls ännu en stark corps i beredskap på Jutland med tillräckligt artilleri, förmodligen att kunna röras åt hvilken sida som skulle behöfvas. Grefve Stenbock sökte emedlertid att sätta Bohuslänska gränsen i godt försvarsstånd, och sammandrog till den ändan alla de särskilta corpser, som på olika ställen voro förlagda, vidtog författningar om tillräckliga magasin, besåg alla gränsfästningar, befallte förbättringar vid några af dem, lät anlägga försvarsverk vid de till landstigning tjenligaste ställen, afsände en ansenlig corps till förstärkning af Göteborgs garnison, och arbetade i synnerhet på denna fästnings iståndsättande, såsom det ställe man blifvit underrättad att fienden först ämnade intaga. Under det oron var allmän öfver dessa hotande tillrustningar, vågade Grefve Stenbock ensam yrka på den anbefallda transportens och troppamas skyndsamma öfversändande till Pommern. Önskan att uppfylla Konungens begäran var ej dervid hans enda föremål. Ej nog att, sedan

Rikets egna gränsor voro satta i någorlunda försvarsstånd, man äfven borde bevaka dess yttre besittningar, insåg Grefve Stenbock att ankomsten af en ny Svensk armé till Tyskland skulle draga en del af faran från vårt eget grannskap, och att denna dristighet af ett folk, som, angripit på sina egna gränsor, ännu mäktade uppsöka sina fiender i hjertat af ett annat land, skulle på en gång ej mindre dela deras krafter, än minska deras stolthet, grundad på öfvertygelsen om Sveriges värnlösa belägenhet. Men detta berodde på flottans utlöpande, hvartill medel ej kunde finnas så hastigt nödvändigheten fordrade. Ej nog att på detta sätt besvära fienden, yrkade han äfven, att, om möjligt vore, göra en landstigning på sjelfva Seland, då nu största delen af Danska armén, ej mindre än flottan, voro frånvarande. Och ehuru detta företagande, hvartill Regeringen samtyckte, ej kunde uppfyllas, i brist af felande tillgångar, utspridde likväl de mått han dertill vidtog, en allmän oro i Danmark, som skyndade att till sitt eget värn återkalla sin flotta och en del af sina troppar.

Konung Stanislaus, som af Kronan aldrig känt annat än dess besvärligheter, som emottagit henne af en segrande Carl, men nödgats återlemna henne åt August, sedan han, jemte sin beskyddares närvaro, äfven förlorat dess bistånd, var emedlertid ankommen till Stralsund, hvarifrån han underrättade Grefve Sten-

sock om det öde som väntade Sveriges besittningar i Tyskland, der Danska armén, redan ingången i Pommern och förenad med den Ryska och Sachsiska, visade sig utanföre Stralsund och hotade med dess intagande. Allt sammanstämde således att göra flottans och transportens afsändande så mycket nödvändigare. General-Amiralen önskade, så väl att derom få öfverlägga med Grefve Stenbock, som att han måtte bli flottan följaktig; och Regeringen ingick i denna dess begäran, uppmuntrad af Konung Stanislai föreställningar, som nu var sjelf anländ till Sverige och i Christianstad träffat Grefve Stenbock. Han anbefalltes således att öfverlemna Skånes försvar till General-Löjtnanten Taube under sin frånvaro, och i Carlskrona, ej allenast gemensamt med General-Amiralen besörja flottans iståndsättande, utan äfven åtfölja den och antaga befälet deröfver, i händelse af dennes dödsfall. Få voro, som icke fägnades öfver detta val och spådde en lycklig utgång. Bland alla visade Konung Stanislaus den uppriktigaste glädje i ett smickrande bref; och General-Amiralen längtade att med Grefve Stenbock företaga sitt föreskrifna värf, nu så mycket angelägnare, som fiendtliga flottan redan lagt sig vid Rügen, att afskära all förening emellan Sverige och Pommern.

Grefve Stenbock iklädde sig nu således ett nytt embete, hvars utöfvande fordrade nya insigter; men förde äfven dit samma nit och

Klockan 11 f. m. var redan hela armén samlad, då Öfverste-Lieutenanten Cronstedt, som anförde artilleriet, marcherade främst med 28 canoner och 2 haubitzer, understödd af nödigt infanteri. Derefter följde infanteriet i två linier, anfördt af General-Majorerna Schommer, de la Gardie, Patkull och Ekeblad; cavalleriet, som utgjorde flyglarna, anfördes af General-Majorerna Marchall och Mellin på den högra, samt Ascheberg och Mardefelt på den venstra. Så snart tropparne hunnit genom defilén, skulle de formera sig i bataille och genast angripa fienden. Danskarne, som i början ej voro mer än 18 batailloner och 47 esqvadroner, erhöllo dock innan slagets början en förstärkning af 2 batailloner och 32 esqvadroner Sachsare, som tillfördes dem af Fältmarskalken Fleming; hvarigenom fiendtliga styrkan blef nästan dubbel emot den Svenska.

Artilleriet var riktadt emot defilén, der Svenska armén skulle framtåga, bakom detsamma var Danska och Sachsiska infanteriet uppställdt, och deras cavalleri längst tillbaka. Klockan 1 om middagen började träffningen med canonerna, som på båda sidor gjorde mycken skada, i synnerhet på den Danska, i anseende till den jemna och oupphörliga eld, som Öfverste-Lieutenant Cronstedt underhöll. Men att ännu öka svårigheterna, utom dem belägenheten och fiendens styrka, så väl som dess fördelaktiga ställning, medförde, inföll äfven ett starkt snöglopp med

storm, som låg de Svenska i ansigtet; detta oaktadt gingo de dock fram med allt möjligt mod och ordning, utbredde sig på andra sidan om passet, och började anfallet med sådan häftighet, att Danska infanteriet, efter ett tappert motstånd, nödgades taga till flykten. Samma framgång hade äfven Svenska cavalleriet, som slutligen, efter flera förnyade anfall, nödgade det fiendtliga att vika med största oordning. En stor del deraf blef nedergjordt, och en ännu större togs till fånga. Mörkret hindrade Grefve Stenbock att förfölja fienden längre än en half mil, hvarunder likväl ännu ett stort antal dels gjordes till krigsfångar, dels nedhöggs, och flera trophéer eröfrades. Fördelen af denna seger var lika betydande, som striden varit häftig; 3000 man voro på platsen, utom flera betydande officerare, och 4000 voro gjorde till fångar; dessutom eröfrades hela fiendtliga lägret, med den der befintliga trossen, 13 canoner, 2 par pukor, jemte 13 fanor och standarer. Svenska förlusten var 491 döde, utom officerare, och 895 man blesserade. Grefve Stenbock stannade efter denna bataille några dagar på valplatsen, lät sedermera förlägga sin armé i och omkring Gadebusch; de sjuka och blesserade, tillika med sina fångar och segertecken, afsände han till Wismar, dit han äfven sjelf reste, sedan han förut lemnat så väl Konungen som Regeringen underrättelse om denna lyckliga händelse.

En så betydande seger var för Sverige af största vigt i dåvarande omständigheter; hela

dess hopp, snart sagdt hela dess varelse, var fästad vid denna armé; slagen, fans ej mera något tillräckligt värn emot tre så mäktiga fiender; segrande, kunde hon upprätthålla Sveriges anseende och lätta Konung Carls återkomst. Denna bataille hade äfven helt och hållet kullkastat fiendens planer; Svenska fästningarne voro fredade, Danska infanteriet till största delen förstördt, dess cavalleri kringspridt och förskingradt; Sachsiske tropparne hade äfven lidit mycket; Tsaren, som var i antågande att angripa de Svenska, vände hastigt om, vid underrättelsen om sina bundsförvandters lidna förlust. Glädjen yttrades öfverallt, och Konung Carl, som ej felat då han skänkte Grefve Stenbock sitt förtroende, utnämde honom till Fältmarskalk. Hans ära tolkades i Sverige med det beröm han förtjente; han nämdes åter fäderneslandets försvar, och vågade äfven sjelf hoppas att ännu bereda dess lycka, under det han arbetade på dess trygghet; han hoppades . . . Men denna seger var den sista skänk han af ödet fick emottaga, det sista offret han borde lemna åt ett älskadt fädernesland, den sista glans hvarmed lyckan skulle omge hans minne. Han åtnjöt ej en gång i lugn de korta tider honom återstodo att synas i spetsen af en segrande krigshär, och innan han ännu blef ett ämne för olyckan, var han det redan för otacksamheten: knappt hvilade man från första glädjen öfver denna framgång, förrän han med bitterhet klandrades i Sverige, att ej hafva dragit nog fördel af sin seger,

ej nog förföljt Danska armén, ej hindrat den Sachsiskas och Ryskas förening, ej öfvervunnit dem alla. Han märkte på nytt okunnighetens och afundens försåt, och igenkände deras språk, när verlden igenkände hans ära. Han var van att finna dem i spåren af sina segrar; han hade hört dem vid Helsingborg, han hörde dem åter vid Gadebusch, och ehuru han med oskuldens lugn kunde förakta deras omdömen, rördes likväl hans ömhet af ett klander som han ej förtjent.

Svenska vapnen hade emedlertid vunnit en lysande fördel; men Grefve Stenbock, lemnad utan vidare hjelp från Sverige, och saknande hela återstoden af den transport han sjelf beredt, men aldrig fick emottaga, kunde ej allenast icke, som han önskat, utvidga sin seger, utan föreså äfven att den snart eller sent skulle ryckas ur hans händer. Kanhända hade hans erfarenhet och snille likväl förmått uppväga svårigheterna, om han ägt lika rätt att ensam utstaka krigsoperationerna, som frihet i sättet af deras utförande, sedan de voro fastställde. Men Konungen, som lemnat honom full myndighet i befälet och utöfningen, hade för stadgandet af hans planer och de allmänna besluten underkastat honom Kongl. Rådet Grefve Wellingks råd och samtycke. Han hade således begärt denna Herres tankar öfver sin förestående åtgärd, och erhöll nu svar, hvari han tillstyrkte honom, att genast med armén tåga in åt Holstein; uppbränna Altona, såsom repressalier för Danskarnas

framfart vid Stade; hota Konungen i Danmark med samma öde för dess öfriga städer i Holstein, så framt han ej ville lemna Bremen; ålägga Hamburg att betala 100,000 riksdaler för det man der afsatt en Svensk embetsman; recrutera sina gamla och uppsätta några nya regementen. Grefve Stenbock, som ej med armén ville återtåga till Pommern, der alla lifsmedel voro medtagna, och fann äfven ej mindre vådligt, att angripa Ryska och Sachsiska förenade armén, än att marchera in åt Polen, i den belägenhet hans egna troppar voro, nödsakades, emot sin önskan och på hela sitt Generalitets tillstyrkande, att antaga denna plan, såsom den fördelaktigaste i dåvarande omständigheter, och uppbröt till den ändan med armén i slutet af Dec. månad. Efter tvenne dagars marche anlände han till Hernfähr, hvarefter han, sedan en brygga var lagd öfver Traweströmmen, tågade in i Holstein och förlade armén kring Lübeck. Från sitt högqvarter i Schwartau utgaf han ett manifest, hvarigenom orsakerne till hans ingång i Holstein gjordes bekanta. Grefve Stenbocks första omsorg var nu att indrifva contributioner och lifsmedel för arméns behof; han tog äfven dervid alla tjenliga mått, ej allenast att befordra ordning, utan äfven förtroende för de Svenska. Men denna omsorg medförde dock ej den verkan han hade påsyftat. En del af landets inbyggare visade väl sig villig att betala de fordrade contributioner, andre deremot betalade endast någon liten del, och de fleste flyktade med deras

egendom. Grefve Stenbock, som följaktligen, i brist af proviant, såg sig tvungen att marchera längre in åt landet, der denna svårighet kunde upphöra, blef äfven dertill så mycket snarare föranlåten, som de strömmar, han hade bakom sig, tillfröso, hvarigenom han dagligen var blottställd för anfall, och marcherade derföre till Segeberg, der han förlade armén.

Vid ankomsten till nyssnämda ställe erhöll han åter från Grefve Wellingk nya påminnelser att söka undvika all träffning, emedan Tsaren ändå skulle nödsakas draga bort sin styrka, sedan Turkarne nyligen förklarat honom krig, och Svenska armén, befriad från denna fiende, skulle, när vintern vore förbi, finna lägenhet att vända sig in åt Polen; han tillstyrkte således ett defensift krig, grundadt på Konung Carls eget lemnade samtycke. Öfver detta förslag, som var helt och hållet stridande mot Grefve Stenbocks föresats, ville han förut inhämta sitt Generalitets utlåtande, hvilket äfven enhälligt biföll Grefve Wellingks tanka om ett defensivt krig, för att emedlertid sätta armén i behörigt stånd, under det man afbidade den Ryskas och Sachsiskas aftågande, men afstyrkte helt och hållet Altonas uppbrännande, som en gerning, hvilken aldrig kunde försvaras eller ursäktas af någon hyfsad nation, utan endast skulle reta fienden till lika grymheters föröfvande. Ett nytt bud ifrån Grefve Wellingk yrkade, detta oaktadt, ännu på samma sak, och att man skulle upp-

bryta, för att undvika träffning med den i anmarche varande fienden. Grefve Stenbock, som efter skedd recognoscering ej blifvit varse någon fiende, hade väl, utan fara för anfall, kunnat dröja, men föranläts af brist på lifsmedel att aftåga till Pinnenberg. Samma dag han dit anlände, afsände han 1000 man cavalleri till Altona, under Öfverste Bassewitz befäl, som genast antydde denna stad att vara beredd på en betydlig brandskatts erläggande, eller att i annat fall blifva uppbränd; och reste äfven sjelf dit dagen derefter, att gifva staden tillkänna dess förstöring, om hon ej derifrån ville befria sig genom en summa af 50,000 riksdaler.

Han förkunnade således åt denna olyckliga stad ett öde, som i hemlighet motsades af hans hjerta. Knappt hade han afsagt denna dom åt dess bönfallande invånare, förrän han sjelf hastade till Grefve Wellingk, att utverka ändring i beslutet. Han afmålade fasan af dess verkställande, och Europas och tidehvarfvets afsky för en gerning, som återkallade de fordna barbarernas härjningar. Van att i blodiga vapenskiften möta döden och trotsa faran, hade han af deras åsyn likväl ej blifvit härdad emot värnlöshetens tårar: han sökte väpnade fiender till ämne för sitt mod, ej öfvervunna till offer för sin grymhet. Han visade ändtligen, att den fordrade brandskatten mera gagnade hans behöfvande armé, än så många uslas onyttiga förödelse. Med dessa skäl sökte han afböja en ger-

ning, lika fruktlös som vanhedrande för Sveriges vapen; men Grefve Wellingks befallning var gifven och kunde ej ändras. Han pålade äfven Grefve Stenbock ensam ansvaret för alla de olyckor som kunde följa genom Altonas förskoning, under annat villkor, än att betala dubbelt mot hvad han först begärt. Man lät honom känna, att eftergifvenhet i detta mål skulle misshaga Konungen och kanhända i dess sinne väcka tvifvelsmål emot Grefve Stenbock sjelf, såsom genom någon egen afsigt öfvertalad till en ogillad mildhet. Detta sista skäl, som, på långt håll framstäldt, tycktes kasta skuggor på hans ära, föranlät honom till ett steg, hvartill han ej förut af sjelfva lydnaden kunnat tvingas. Förbittringen af en oförrättad oskuld och af en misskänd trohet tillslöt hans hjerta ett ögonblick för menskligheten klagan, och sedan han genom Altonas förskoning ansåg sitt eget rykte blottställdt, begaf han sig å nyo till staden, förkunnade henne dess undergång vid omöjligheten af den fördubblade brandskatten, förklarade sig oskyldig i en olycka, den han ogillat och ej kunnat afböja, lemnade invånarne tid att rädda deras förnämsta egendom, och utgaf ändtligen den tvungna befallning, hvarigenom deras boningar lades i aska. Om häfdatecknaren med bekymmer målar förödelsens fackla i den hand som skördat lagrar; om en stor man kunnat förvillas af öfverdrifven ömtålighet, vid tillvitelser, dem hans dygder och förtjenster varit tillräcklige att vederlägga; om, i loppet af en lång och ärefull lefnad, en enda

gerning lemnar bedröfvelse, när alla de andra lemna förundran eller kärlek, tala likväl i framtiden hans motstånd, hans nödtvång och hans egen sorg till ursäkt för denna hårdhet. De afvända menskligheten misshag från honom sjelf, och åtfölja, vid dessa berättelser, hans hågkomst beklagad, men ej hatad, till en efterverld, som med billighet skiljer verkställandet från befallningen, och grymhetens utförande från dess upphof.

Altona var nu förstördt; men Svenska arméns belägenhet ej derigenom förbättrad. Brist på lifsmedel tvang Grefve Stenbock att äfven bryta opp derifrån, och, på Grefve Wellingks tillstyrkan, gå in åt Jutland. Denna marche anträddes till Ditmarschen, högqvarteret utsattes i Heyde, en och en half mil ifrån Fredricsstad, hvaromkring armén sedan blef förlagd; men invånarnas förskräckelse, öfverallt mera flyktande än förut, gjorde att på dessa ställen contributionerna och provianten som utskrefvos blefvo antingen otillräckliga, eller saknades helt och hållet, ehuru Grefve Stenbock, genom manifest och en sträng ordnings hållande, sökte öfvervinna den allmänna fruktan. Under dessa bekymmer inlopp äfven kunskap, att den förenade fiendtliga armén ställt sig emellan Hamburg och den Svenska, samt der borttagit åtskilliga varor som skulle afgå till den sednare. Denna tidning var så mycket obehagligare, som den var oväntad; och i stället för dessa fienders lofvade bort-

gång, i anledning af Turkarnas krigsförklaring mot Tsaren, hade man nu hvar dag att befara ett anfall af 30,000 man förenade fiendtliga troppar, då de Svenske endast voro 12,000. De förre ägde allt till öfverflöd, och de sednare saknade sina förnämsta behof. Alla förnödenheter som voro beställda i Hamburg kunde ej komma fram, och de pålagda contributionerna ej betalas. Under denna äfventyrliga ställning ankom Grefve Wellingks tillstyrkande, att man borde vända om och söka komma tillbaka till Trawen och Wismar; men detta var nu för sent, fienden hade redan alla fördelar inne, och emot en så öfverlägsen styrka ville ej Grefve Stenbock våga Sveriges sista värn. Han nödgades derföre tåga längre in åt Holstein och vidare åt Jutland, att, om vintern fortfor, gå öfver på Danska öarna, eller, om den sloge opp och fienden trängde honom för hårdt, gå ytterst ut på Jutland, och derifrån söka hjelp sjöledes ifrån Göteborg.

Under denna sakernas ställning emottog han besök af Geheime-Råden Baner och Rewentlau, afsände från Hertigen Administratorn i Holstein, Christian August, att ingå en underhandling med honom. De berättade fiendtliga arméns ställning, jemte dess beslut att instänga den Svenska: att utsigten för henne skulle blifva ännu äfventyrligare, om hon tågade in åt Jutland, der hon nödvändigt skulle inslutas emellan den Ryska och Sachsiska på ena sidan, och den redan i Jutland sammandragna Danska på den

andra: att all utgång från detta land vore omöjlig, så vida ej Svenska armén kunde öfvervinna den fiendtliga; men att, i händelse af en olycklig träffning, allt hopp om bistånd ifrån Sverige sjöledes vore omöjligt, emedan Danska flottan det säkert skulle söka att förhindra. Hertigen, som tydligen såg denna bekymmersamma belägenhet, men som önskade att på något sätt kunna visa sin tacksamhet emot Sverige, förklarade sig äfven villig att, i hvad han kunde, gå dess armé tillhanda, endast han blefve underrättad huru det lättast kunde ske, utan att uppenbart bryta den ingångna neutraliteten, hvarigenom hans eget land kunde blifva blottställdt för samma fiender. Grefve Stenbock, som ej såg någon annan hjelp än i erhållandet af en tillräcklig penningsumma, hvaraf han kunde använda en del för arméns behof, och öfversända den andra till Sverige, att lätta flottans utrustning, genom hvars ankomst allena han kunde hoppas undkomma fienden, då alla andra utvägar misslyckades, anhöll att Geheime-Rådena ville hos Hertigen utverka ett förskott af 100,000 riksdaler; men erhöll deras yttrande, att detta skulle göra för mycken uppmärksamhet samt äfven kunna skada Hertigens egna Stater. Grefve Stenbock, som således ej kunde vinna denna förmån, begärde i stället att i nödfall få betjena sig af Tönningen. På denna begäran kunde de utskickade ej lemna något säkert svar, men lofvade att föredraga Hertigen båda delarna, och inom kort tid återlemna dess utlåtande.

I väntan derpå, och för att fortsätta vägen åt Jutland, i fall den började underhandlingen misslyckades, hade Grefve Stenbock emedlertid gått öfver Eiderströmmen, och lagt en del af armén vid Husum och den andra vid Swabstedt, der hela Generalitetet, som han genast derefter sammankallade till öfverläggning om sakernas ställning, i betraktande af fiendens tilltagande styrka och denna ortens fördelaktiga belägenhet, som tycktes trygga för anfall, enhälligt afstyrkte så väl all träffning vid arméns närvarande tillstånd, som all vidare fortgång åt Jutland, utan att man i stället borde söka förskansa sig det bästa möjligheten medgaf, och afvakta, men ej uppsöka, fienden. I anledning häraf lät Grefve Stenbock insamla så mycket förråd som kunde erhållas, förskansade sig vid Husum, förstörde alla broar öfver Trenströmmen, och försvarade alla de pass, genom hvilka fienden troddes kunna anfalla. Dagen efter återkommo de ofvannämda Geheime-Råden med Hertigens yttrande på de gjorda hemställningarna. Den begärda penningsumman kunde ej beviljas; men att visa sin bereddvillighet för de Svenska, ville han samtycka att man i nödfall betjente sig af Tönningen, så vida Grefve Stenbock derom ville afsluta en formlig tractat, till hvilken han väl i början nekade, men slutligen samtyckte, på hela dess Generalitets enhälliga föreställningar. Sedan allt detta var afgjordt, återvände de Holsteinske Fullmäktige, men återkommo några dagar derefter med tractaten, att af Grefve Stenbock under-

skrifvas, hvilket han ej heller vägrade, sedan den förut var undertecknad af Hertigen, Baron Görtz, Baner och Rewentlau.

Sedan allierade armén någon tid uppehållit sig vid Hamburg, uppbröt hon derifrån och tågade in åt Holstein, der hon äfven förenade sig med den Danska. Deras styrka bestod nu af 36,000 man, utom en särskilt Dansk corps af 10,000 man. Med denna betydande makt afskars genom ständiga partier all tillförsel till Svenska armén; beväpnade fartyg lades äfven för inloppen till Husum och Tönningen, och borttogo alla de lifsmedel som voro insamlade.

Fienden, som förr hållit sig på afstånd, nalkades nu åt Swabstedt och Fredricsstad. Grefve Stenbock lät derföre inlägga tillräcklig garnison i sistnämda ställe, hvars försvar dock ej än behöfdes, emedan fienden i stället drog sig på andra sidan Trenströmmen, för att kunna angripa de Svenska från alla sidor. Grefve Stenbock samlade derföre sin lilla styrka på slätten vid Röms och Milstedt, der han, i sträng köld och utan lifsuppehälle, väntade fiendens ankomst i tre dygn, hvilken åter ej ville våga en bataille, så vida den alltför väl visste, att nöden innan kort skulle tvinga de Svenska att öfvergifva sina fördelar. Han lemnade således detta ställe och tågade in i Eiderstedtska districtet, der starka posteringar och förskansningar utsattes på de angelägnaste orter; men som han tydligen såg, att han ej, oaktadt all försigtighet, skulle kunna

försvara sig med sin lilla armé mot en så öfverlägsen styrka, beslöt han lemna sitt artilleri, sjuka och trossen i Tönningen, och med det öfriga söka slå sig igenom, att återkomma till Mecklenburg. Men detta förslag misslyckades äfven, dels genom årstiden, dels genom fiendens ställning, som förskansat sig vid ett pass, genom hvilket Svenska armén nödvändigt skulle defilera. Då således alla utvägar voro betagne, beslöt han att draga fördelen af sin sista tillflykt, och inlägga någon del af sin armé i Tönningen, under det han med den öfriga sökte försvara tillgångarna till fästningen. Han införde der 4 regementen och indrog de på afstånd utsatta posteringar, efter åtskilliga skärmytslingar, som alltid aflupit till de Svenskas förlust. De öfrige tropparne fördelades i Cotzenbull och Tönninger socken, hvaremot fienden bemäktigade sig Fredricsstad, der han inlade 4000 man garnison och besatte alla pass, genom hvilka Svenska armén kunnat rädda sig eller erhålla sina förnödenheter. Hennes ställning blef således dagligen värre. All communication var afskuren, och alla under vägen varande lifsmedel borttogos. I denna ställning beslöt Grefve Stenbock att med hela sitt infanteri tåga in i fästningen och der försvara sig till det yttersta. Geheime-Rådet Baner, som, vid fiendtliga arméns antågande, fruktade följderna af den brutna neutraliteten, försökte väl under hvarjehanda skäl att afråda Grefve Stenbock derifrån, men förgäfves; tractaten var afsluten, nöden påträngde, och fästningen

öppnades för Svenska armén, hvaraf infanteriet blef inqvarteradt i staden och cavalleriet förlagdt utanföre, tätt under fästningens canoner.

Så snart Svenska armén var på detta vis förlagd inom Tönningen, sammankallade Grefve Stenbock åter ett krigsråd, att öfverenskomma hvilka anstalter numera voro möjliga. Han yppade då de mått han vidtagit, fiendens ställning, Svenska arméns behof, och de svårigheter som vid lifsmedlens anskaffande voro synliga. Man beslöt enhälligt att cavalleriet borde gå öfver Eiderströmmen, tillika med så mycket infanteri som i hast kunde göras beridit; att man dermed skulle angripa fienden och söka slå sig igenom, emedan man i annat fall ej allenast blottställde armén, utan äfven fästningen. Han affärdade befallning till Öfverste-Lieutenanten Cronstedt om en ponton-bryggas skyndsamma förfärdigande öfver nyssnämda ström. Men härvid mötte åter en omöjlighet. Sedan alla de fartyg och båtar, som funnos i staden, voro samlade, utgjorde de ej mer än halfva bredden; till den återstående delen hade väl en flottbrygga kunnat nyttjas, men dertill saknades timmer. Grefve Stenbock lät dock ej afskräcka sig af dessa svårigheter, utan sammankallade stadens skeppare, och frågade dem, om de ville åtaga sig att öfverföra armén, hvilket de lofvade. Samma afton började äfven denna transportering, hvarmed sedan fortfors hela natten, då en storm uppkom,

uppkom, som gjorde förslaget om intet. Flera försök förnyades, men alla fåfänga; stormen tilltog och varade med sådan häftighet i två dygn, att ingen båt kunde komma fram. Fienden, som emedlertid erhållit underrättelse härom, lät genast besätta alla pass, upprifva alla broar, och lade härigenom oöfvervinneliga hinder i vägen för de öfverkomna tropparnas aftågande.

Sedan på detta vis hoppet om arméns räddning var försvunnit, återhämtades de redan öfverförda tropparne. Förgäfves sökte Grefve Stenbock sedermera att förjaga fiendtliga posteringarna och återtaga Fredricsstad, under det Ryssarne gingo öfver Eider; förgäfves använde de Svenske der all möjlig tapperhet, de nödgades vika för myckenheten och söka deras sista tillflykt i Tönningen. Denna fästning, på hvars försvar Svenska arméns öde berodde, utgjorde nu Grefve Stenbocks förnämsta omsorg; de gamla verken förbättrades, nya anlades och anstalter togos mot anfall. Han uttröttades ej af brister, och svårigheterne ökade hans verksamhet och nit. Han upplifvade de försagda, och uppmuntrade stadens invånare att uthärda den belägring, hvaraf man hotades. Hans förtröstan var att kunna utdraga den på tiden, i väntan af någon undsättning från Sverige, hvarom han hade hopp, så vida han ännu ägde den förmån, att sjöledes erhålla lifsmedel; men denna lycka blef honom snart betagen genom Danska krigs-

skepp, som tillstängde inloppet, under det att Ryssarne besatte alla pass och uppförde förskansningar på litet afstånd ifrån fästningen. Grefve Stenbock, mer och mer insperrad, försökte fåfängt genom ständiga skärmytslingar att oroa och fördrifva fienden. Tillståndet i fästningen blef emedlertid dagligen värre, så väl i anseende till sjukdomar, hvilka borttogo mycket folk, som i synnerhet genom den brist af lifsmedel, hvilken beständigt ökades. Men allt detta oaktadt var dock beslutet tagit att afbida det yttersta; hoppet om undsättning var svagt, men underhölls af tapperheten och upplifvades af väntan på en förbidad räddning.

Grefve Wellingk, som kände Svenska arméns svåra belägenhet, den han till en del hade att förebrå sig, försökte emedlertid alla utvägar till dess räddning. Hos Regeringen i Sverige anhöll han, att flottorna i Carlskrona och Göteborg skulle utlöpa med ny transport och tillräckliga lifsmedel. Frankrike, England och Holland anropade han om en verksam undsättning, hvarigenom den instängda Svenska armén kunde räddas. På förra stället hindrades hans föreställningar af fattigdom och bristande tillgångar, på de sednare af motvilja och beständiga invändningar. Dessa svårigheter fördubblades äfven än mera genom tidningen om den i Bender förefallna calabaliken, hvarigenom således allt hopp försvann om Turkarnas fredsbrott samt Ryska och Sachsiska tropparnas aftågande, som

i anledning deraf förväntades. Denna ställning föranlät nu Baron Görtz att blanda sig i de Svenska angelägenheterna, och genom underhandling i tid söka undsätta armén och bibehålla Holsteinska huset vid sina förmåner. Han började denna underhandling med Konungen i Danmark, hvilken han sökte öfvertyga, att Tönningens inrymmande åt Svenska armén skett tvertemot Hertigens samtycke, att all ovilja mot Holsteinska huset således borde upphöra, och att han skulle söka befria fästningen ifrån de Svenska, dem han i stället skulle förmå att ingå en billig capitulation. Konungens svar härpå var, att all obenägenhet emot Hertigen upphörde och försvann af sig sjelf, så snart det nu gifna löfte om Svenska arméns dagtingan blefve uppfyldt. Med denna försäkran begaf sig nu Baron Görtz till Tönningen, der han, efter gjorda föreställningar om sakernas svåra belägenhet, tillstyrkte att man borde vara betänkt att ingå capitulation, för att derigenom rädda ej mindre fästningen än armén ifrån ett oundvikligt öde; så vida man ej kunde se utväg att försvara sig ännu i tre månader, hvarförinnan ingen hjelp vore att hoppas. Grefve Stenbock svarade härpå, att han vore beredd att afvakta det yttersta, och att han dessutom ingenting kunde besluta, utan i samråd med Grefve Wellingk. Men Grefve Wellingk undandrog sig numera all befattning, och, sedan allt var förloradt, öfverlemnade sakernas afgörande till Grefve Stenbocks eget godtfinnande, som om detta

hans yttrande blef underrättad af Baron Görtz, hvilken några dagar derefter återkom till Tönningen ifrån Hamburg, och förnyade der sin förr gjorda tillstyrkan om capitulations ingående. De förslag han till densamma meddelte, öfverlemnades till ett Krigsråds skärskådande och afgörande, och bestodo deri, att Svenska armén med fullt equipage, under gevär, fanor och standarer skulle lemna fästningen och genast öfverföras till Sverige; dess tross, canoner, gevär och hästar skulle till Konungens i Sverige tjenst qvarblifva och framdeles återsändas. Holsteinska Huset utfäste sig äfven att icke allenast betala all rançon, utan äfven att förskjuta alla omkostningar med proviant och transport. Detta förslag antogs enhälligt, och blef Baron Görtz af Krigsrådet befullmäktigad, att, likmätigt sina gjorda löften, afsluta denna capitulation. Fullmäktige afsändes äfven till Ulfsbull, der sammanträdet var utsatt, att underskrifva denna dagtingan; men den afbröts dock genom de stränga villkor, som der af de Allierade förelades, och som alldeles icke voro öfverensstämmande med de förut gifna löften. Baron Görtz återkom dock några dagar derefter med den underrättelse, att han förmått de Allierade att samtycka till den föreslagna capitulation, genom hvilken Svenska armén skulle aftåga med undergevär, fanor och standarer, jemte 12 man beväpnade på hvart regemente. Grefve Stenbock förklarade sig väl härmed nöjd, i anseende till det inom fästningen dagligen tilltagande elände, men önskade dock, att sista punk-

ten kunde ändras, så att 5o man beväpnade fingo vara hvart regemente följaktige; hvarpå äfven Baron Görtz lofvade att arbeta, men underrättade Grefve Stenbock dagen derefter, att han, till utverkande af bättre villkor, hade beslutit göra kunnigt, att, i anseende till de nya kunskaper man erhållit från Konung Carl, Svenska armén ej mera vore angelägen om någon capitulations ingående. Detta beslut verkställdes äfven, men till ringa förmån för de Svenska, emedan de Allierade derefter läto svara, att sedan tidningar inlupit, som förorsakat att Grefve Stenbock betänkt sig, hade de äfven på deras sida ändrat sina tankar, hvarigenom de ej numera ville lemna Svenska armén hvarken sina fanor och standarer, eller de förut lofvade 12 man på hvart regemente; och gåfvo dessutom tillkänna, att Grefve Stenbock deröfver borde lemna sitt utlåtande inom 24 timmar, så vida ej mera någon capitulation efter den tiden kunde äga rum.

Grefve Stenbock kunde ej nog förundra sig deröfver, att Baron Görtz, åt hvilken hela arméns välfärd var anförtrodd, skulle sjelf, genom en uppdiktad berättelse, beröfva henne den lilla förmån hon af denna capitulation hade kunnat förvänta. Hans ställning var nu så mycket äfventyrligare, som tiden var kort, ett beslut måste tagas, och detta beslut skulle antingen öfverlemna hela Svenska armén i fiendernas händer, eller genom ett afslag blottställa henne för

den oundvikliga undergång, som en förestående belägring nödvändigt skulle medföra. Han såg sina troppar, halfnakna och uthungrade, hellre välja döden än en längre uselhet: sina officerare i samma tillstånd, sig sjelf utan hopp, och ingen räddning att vänta från Sverige. Han hade ej annat att välja, än antingen att gifva sig, eller att begrafvas under Tönningens stenhögar. Äran och hans mod hade torde hända utvalt det sednare, menskligheten utkrafde det förra; han hade gjort nog för ryktet om sin egen tapperhet, och såg nu i denna armé han anförde, ej annat än ett fäderneslands barn, dem han borde frälsa, sedan deras blod ej mera kunde vågas för dess nytta. Han fattade således det beslut nödvändigheten äskade, men ville ännu sjelf försöka att erhålla mindre hårda villkor i sin dagtingan. Han skref derföre till Konungen i Danmark, att tidningen ifrån Turkiet var uppfunnen af Baron Görtz, men aldrig af honom sjelf, att de Svenske följaktligen ej borde umgälla en annans fel, utan anhöll att de utlofvade villkoren måtte blifva beståndande, i dem han vore villig att ingå. Konungen i Danmark sände honom genast sitt pass att resa till de Allierade, sjelf andraga sin sak och öfverenskomma om bästa villkoren till capitulationens afslutande. Der yppade Grefve Stenbock detsamma som i ofvannämda bref, med begäran af de förut lofvade villkoren, och äfven att en Holsteinsk Minister skulle få vara närvarande vid capitulationens afslutande, att bevaka Hertig Carl Fred-

RICS rättigheter, den han försäkrade ej äga någon del i Svenska arméns inmarche i Tönningen. Båda delarne blefvo dock afslagne. De Allierade yttrade sig att de ej hade något att göra med Holsteinska Huset, och äfven att Svenska armén skulle marchera ur Tönningen utan trophéer. Deröfver lemnades nu Grefve STENBOCK betänketid till andra dagen, efter hvilken de vägrade att ingå i något slags underhandling. Ehuru hårda dessa villkor voro, fans dock ingen annan utväg, utan måste de antagas, oaktadt de Holsteinske fullmäktige dertill vägrade.

Samma dag ankom bref ifrån Baron GÖRTZ, hvari denne återkallade alla sina förut gjorda löften och försäkringar, sedan han blifvit underrättad att Grefve STENBOCK ingått i underhandling med de Allierade, utan att vara biträdd af Holsteinska Huset, och rådde honom dessutom att ännu i tre månader försvara sig i Tönningen, efter hvilken tid han kunde vara säker att erhålla den förmånligaste capitulation. Grefve STENBOCK kunde ej emottaga detta utan en billig förtrytelse, ej mindre för det Baron GÖRTZ varit vållande att de en gång beviljade villkoren blifvit återtagna, än för det han kunde yrka på ett tre månaders försvar af Tönningen, som så väl borde känna allt det elände och alla de brister, hvilka ensamt föranlåtit denna dagtingan, och nekade sin hjelp, sedan han med sin onödiga statskonst förderfvat de Svenskas sak. Grefve STENBOCK gjorde ej heller något afseende på

denna tillstyrkan, utan afsände sina fullmäktige att afsluta capitulationen, med förnyad anhållan om någons närvaro på Holsteinska Husets vägnar. Desse utskickade återkommo dagen derefter med de Allierades afslag på någon sådan fullmäktigs närvaro, hvarförutan de äfven till Grefve Stenbock öfverlemnade ett bref ifrån Prins Menzikof, deri han yttrade sig, att, så vida de Allierade nogsamt voro underrättade om Svenska arméns usla belägenhet, borde man äfven besinna i hvad fara man kastade så väl fästningen som armén, om man nu afslog den tillbudna capitulationen: att han ännu ville lemna ett dygns betänketid, och hoppades att dessförinnan blifva underrättad om det beslut de Svenske ville fatta. Nöden föreskref omsider detsamma, och fullmäktige afsändes att sluta denna dagtingan, som underskrefs den 16 Maj, nästan med sådana villkor som de Allierade sjelfve ville föreskrifva.

Så snart denna capitulation var afgjord och befallning gifven om de Svenska troppernas aftågande, reste Grefve Stenbock till Hojersworth, der Konungen i Danmark då var. Han sökte uppväcka denna Herres ädelmod för den armé som nu var lemnad i dess våld; hvarjemte han äfven på det ifrigaste anhöll, att om ej Konungen ville sjelf förbättra capitulations-villkoren, de gifna åtminstone måtte blifva troget iakttagna; hvarom han äfven då gjorde sig förvissad, sedan Konungen i de mest smickrande utlåtel-

ser lemnat honom derpå sin försäkran. Men den blef dock lika hastigt bruten som gifven.

Segervinnaren vid Helsingborg och Gadebusch slöt således sin bana med att se sig en fånge hos samma makt, hvilken han förut föreskrifvit lagar; men denna sorg var ej den enda hvarmed ödet nu ville pröfva Grefve Stenbock. I det han med den ömmaste oro insåg djupet af Sveriges våda, öfvergifvit, blottställdt och utan medel att bättra sina förluster, rördes han äfven af de förebråelser och förklenliga omdömen, med hvilka han viste att hans gerningar nu skulle anklagas af hatet och afunden. Han hade rönt deras motstånd då han velat tjena fäderneslandet; han hade känt deras bitterhet äfven i sin framgång, han föreså nu deras glädje vid sitt fall, och att, om de fordom vågat smyga sig i spåren af sjelfva segern, de med så mycket större djerfhet skulle förfölja hans olycka och söka svärta hans minne. Att freda det sednare, författade han en berättelse öfver det förflutna fälttåget, hvari han för efterverlden ådagalade sina göremål, de hinder af hvilka han varit mött, de tvång honom blifvit ålagda, och den kedja af omständigheter som vållat hans olyckor. Han kände väl att detta rättfärdigande ej i första ögonblicket skulle segra öfver illviljan och okunnigheten; men hoppades en upplystare tid och billigare medborgare. Den förra är ändtligen kommen, och de sednare gifva nu igen åt hans hågkomst all den glans en del af hans samtid sökte förmörka. Men då han

med skäl kunde vänta denna upprättelse, och i-bland sina bekymmer åtminstone fägnas med vissheten af andra tiders rättvisa, saknade han likväl ej heller under sin egen lefnad all tröst. Han hade länge fruktat förlusten af en älskad Konungs huldhet, såsom det sista slaget olyckan ännu kunde bereda åt hans hjerta; men denna fruktan försvann snart, genom de bref han ifrån honom sjelf erhöll, hvarigenom han förvissades om samma känslor, dem han alltid varit van att finna hos denna ädelmodiga Monark. Konungen beklagade hans olycka, men gillade hans förhållande, fördubblade sin ynnest och sökte att med förökad ömhet och vänskap lätta hans bedröfvelse. Han tillsade honom att aldrig tro några rykten, som voro stridande mot dess förtroende och välvilja, och önskade ej allenast hans lösgifvande, utan lemnade honom äfven frihet att dertill använda alla möjliga medel.

Men då Grefve Stenbock i sin olycka så ädelmodigt upprättades af sin Konung, bemöttes han deremot ej med samma vänlighet af Grefve Wellingk, som både var missnöjd med capitulationen och äfven afmålade på det värsta Grefve Stenbocks förhållande. Han besvarade dess förebråelser med oskuldens tungemål: återhållsamhet och sanning.

Capitulationen var emedlertid knappt afslutad, förrän svårigheter gjordes på Danska sidan vid dess uppfyllande, genom invändningar och uttydningar, som beständigt framkastades. Gref-

ve Stenbock var i början väl ansedd hos Konungen i Danmark, och af honom bemött med den heder han förtjente; men denna välvilja ådrog honom afund och ovänskap, som slutligen störtade honom från den ena olyckan i den andra. Det syntes som man föresatt sig, att genom uppehåll och hinder i allt hvad man öfverenskommit, tvinga honom att genom en oundviklig klagan omsider vid Hofvet göra sig förhatlig och misstänkt. Snart nödgades han der besvära sig att de fångnas bestådda tractamenten ej till fullo betaltes, snart öfver andra inbrott i capitulationen; men hans föreställningar blefvo än afslagne, än obesvarade. Ledsen vid fåfänga ansökningar, saknad ordhållighet och de förnämas kallsinnighet, anhöll han att få begifva sig till Flensburg, som från början var utsedd till hans vistande, att der vara så mycket närmare sina troppar och lättare kunna foga anstalter till deras betingade utbyte och öfversändande; men var knappt ditkommen, förrän han tillsades att ej återkomma till Köpenhamn utan vidare befallning, hvarigenom han sattes ur stånd att uträtta något hufvudsakligt till de Svenskas förmån. Ifrån denna tid blef han äfven strängare bevakad, i det en Capitaine af Gardet alltid skulle åtfölja honom.

Han anhöll emedlertid hos Regeringen i Stockholm om skyndsam anstalt till troppernas utvexlande och penningars öfversändande till utlösen för de öfriga. Han kallade äfven Baron

Görtz att uppfylla löftet om Hertigens af Holstein deltagande i de fångnas underhåll och transportering, slöt öfverenskommelse med Fältmarskalken Fleming om utlösen för tredjedelen af den fångna Svenska armén, och ändtligen med General Rewentlau om lifsmedel, sjöprovisioner och några Danska fartyg, till de Svenskas öfverförande. Han föreställde ej mindre hos Konungen i Danmark de fångnas usla tillstånd genom afvikandet från de i capitulationen beviljade villkoren; men då härpå intet svar och ingen rättelse erhölls, lät han till deras understöd af sina egna penningar utdela en betydlig summa.

I slutet af Juni månad erhöll han ändtligen underrättelse om sina till Sverige afsända befullmäktigades förrättning. Nyheten om den afslutna capitulationen uppväckte väl der i början en allmän bestörtning, men den förvandlades snart i en fördubblad ifver att befria de fångna. Inom få dagar voro 16 transportskepp och 2 fregatter i Carlskrona färdige att utlöpa till Svenska troppamas afhämtning. Ansenliga insamlingar skedde äfven till deras utlösen, och Stockholms Borgerskap, som redan så utmärkt visat sitt nit för Riket och sitt förtroende för Grefve Stenbock, ådagalade nu ett lika vedermäle af sin kärlek till honom, i det, utom försträckningar till de allmänna behofven, äfven 6000 riksdaler sammanskötos, hvilka endast skulle användas till hans egen utlösen. Till utbyte mot de Svenska fångarna, skulle äfven de i Sverige varande Ry-

ska, Sachsiska och Danska utlemnas, hvilket dock af mellankommande omständigheter ej gick i verkställighet; hvarpå de insamlade penningarne öfversändes till Grefve Wellingk, med uttrycklig befallning att endast använda dem till de fångna Svenska tropparnas utlösen. Slutligen anbefalltes de i Carlskrona förfärdigade transportskeppens afseglande, hvilket äfven skedde i slutet af Juni månad.

Dessa tidningar fägnade Grefve Stenbock så mycket mer, som han derigenom ansåg alla svårigheter upphäfna, och styrktes i detta hopp vid Konungens i Danmark ankomst till Flensburg, som ej allenast med välbehag emottog underrättelsen om den förestående utvexlingen, utan äfven lemnade befallning, att med de fångnas frigifvande använda all möjlig skyndsamhet, hvarvid han tillika försäkrade, att dessa löften skulle oryggligen iakttagas och inga uppehåll å hans sida förorsakas. Denna tillsägelse, yttrad på ett för Grefve Stenbock ganska smickrande sätt, återgaf honom nu hoppet att åter se en älskad fosterbygd. Intagen af denna glädje, tolkade han sin och de Svenskas oförfalskade erkänsla, och gaf tillkänna sin uppriktiga önskan att vänskapen måtte blifva återställd emellan Danmark och Sverige, hvilkas förening snart vore angelägen mot en redan tilltagande makt, som genom herraväldet i Östersjön framdeles kunde föreskrifva lagar åt dem båda. Konungen, som hört honom med uppmärksamhet och

yttrat sitt nöje öfver hans samtal, befallte honom att infinna sig i Köpenhamn; men ehuru Grefve Stenbock för det närvarande tycktes böra smickra sig att hos Konungen kunna uträtta något till Svenska tropparnas fördel, trodde han sig likväl böra dröja med denna resa, till dess det angelägnaste med deras transporterande vore afgjordt. Han afsände General-Adjutanten Schwerin till Grefve Wellingk, att öfverenskomma om rançonernas betalande, och trodde att detta snart skulle blifva afgjordt till hans önskan; men hinder och svårigheter yppades vid verkställigheten. Än ansåg Grefve Wellingk Konungens bortovaro för ett betydande hinder; än var den öfversända penningsumman för liten och de Danskas påståenden för stora; än var han missnöjd med den af Grefve Stenbock slutna öfverenskommelsen med Fältmarskalken Fleming; han anhöll derföre om mera penningar ifrån Sverige, så mycket angelägnare, som den öfversända summan redan var minskad genom den del deraf, hvilken han aflemnat till Wismar, som då hotades med belägring.

Kort efter förenämde General Adjutants affärdande till Hamburg, blef Grefve Stenbock underrättad om Grefve Wellingks skiljaktiga tankar, och till afböjande af de svårigheter han yppade, afsändes Fält-Secreteraren Dalman med ytterligare påminnelser i samma ämne: att angelägenheten med utvexlingen fordrade all möjlig skyndsamhet, på det icke genom dröjsmål den

äskade summan skulle ökas: att de öfversända penningar ej måtte skingras, utan endast användas till arméns behof: att det vore bättre genast betala en större summa, om den fordrades, än genom tidens utdrägt förlora hela armén; och slutligen, att, i anseende till den nöd som vore bland Svenska tropparna, en tillräcklig summa måtte öfversändas till deras undsättning. Dessa punkter, som voro skriftligen författade, ville aldrig Grefve Wellingk emottaga, oaktadt ofvannämde Fält-Secreterare derom gjorde trägna påminnelser, utan måste denne med oförrättade ärenden återvända till Flensburg. Detta oväntade uppförande gjorde nu Grefve Stenbock villrådig hvad han skulle företaga. Historien, som ej äger rätt att dömma på misstankar, och ej bör tro att en personlig ovänskap kunnat förmå Grefve Wellingk att uppoffra den fångna Svenska armén, för att störta dess anförare, nödgas, i okunnighet om orsaken dertill, föreställa sig att omöjligheten att hjelpa, eller andra vigtiga, fast hemliga, skäl gifvit anledning till detta förhållande. De äro emedlertid okända, och Grefve Stenbocks förtrytelse att på detta sätt finna sig öfvergifven, sedan man nyss förut i Sverige så lifligt tycktes behjerta hans öde, synes ännu alltid billig för efterverlden.

Då han således med tropparnas utvexling och transporterande intet kunde uträtta, sedan Grefve Wellingk vägrat sitt biträde, vände han sig till Regeringen och klagade öfver detta

förhållande, med begäran att kraftiga anstalter måtte vidtagas till sakens afslutande. Men dessa klagomål ägde äfven der föga verkan, sedan omständigheterna i Sverige blifvit förbytta. De många invändningar, som beständigt blifvit gjorda i Danmark vid utvexlingen, hade nästan förorsakat att allt hopp i Sverige var förloradt om tropparnas frigifvande. Grefve Wellingk hade dessutom gifvit tillkänna, att han ej med den öfverskickade penningsumman kunde både utlösa armén och bibehålla fästningarna, hvilka sednare voro så mycket angelägnare, som ej allenast Pommerns bibehållande, utan äfven Konungens hemkomst deraf berodde.

Dessa skäl föranlåto Regeringen att befalla honom använda de erhållna penningar till fästningarnas försvar, utom en betydande summa, som till arméns bibehållande skulle åt Grefve Stenbock öfverlemnas. Ehuru hemligt detta skulle hållas, blef det dock snart bekant i Danmark, och förökte de svårigheter som der förut varit gjorda; hvaribland Danskarne, utom andra nyheter, äfven påstodo att de från Sverige ankommande transport-skeppen borde undergå visitation, så vida de torde hända döljde gevär och ammunition, i tanka att dermed göra en landstigning, sedan tropparne vore embarquerade. Grefve Stenbock hindrade dock detta, såsom helt och hållet stridande mot capitulationen. Kort derefter yppades ännu en annan omständighet,

dighet, i det den med General Rewentlau betingade provianten blef vägrad att föras till de Svenska fartygen, och äfven all förfriskning förbuden att aflemnas till de Svenska, oaktadt de den betalte. Detta blef dock ändradt vid Konungens återkomst till Flensburg, hvarförutan dessa fartyg äfven erhöllo tillstånd att hafva fyra veckors proviant om bord och att i landet inrätta ett magasin till sina egna behof. Härtill kom ännu den tilltagande uselheten bland Svenska tropparna, förorsakad af deras förvägrade underhåll, sedan tiden till utvexlingen redan var förliden, och af deras obilliga och hårda handterande, i det både officerare och prester togos ifrån sina regementen, och manskapet, så väl genom arresterande som annan våldsam medfart, blottställdes för det mest ovärdiga bemötande, utan afseende på Grefve Stenbocks föreställningar emot så uppenbara olagligheter.

Han yrkade emedlertid oupphörligen på utvexlingens fullgörande, och ändtligen sammankommo äfven befullmäktigade från båda sidor, att den afsluta. De Svenskas påståenden, grundade på billighet, vunno de Danskas bifall, hvarföre de äfven lofvade att hos Konungen bringa dem till ett önskligt slut. Flera dagar gingo emedlertid förbi utan svar, hvarföre Grefve Stenbock anhöll att få komma till Hofvet, att der sjelf påskynda saken. Detta bifölls äfven; då Konungen ännu uttryckligare försäkrade, att in-

ga svårigheter skulle yppas på dess sida, endast någon utväg kunde påfinnas att förnöja Tsaren för de i Sverige varande Ryska fångars vägrade utlemning. Grefve Stenbock yttrade ej allenast att intet cartel vore upprättadt med Ryssland, utan äfven att capitulationen vore ingången med Konungen i Danmark, och att han följaktligen borde vara angelägen om dess uppfyllande. Han hade i Sverige förgäfves arbetat på Ryska fångarnas frigifvande, men trodde dock att det skulle kunna ske, om han erhölle tillstånd att på någon kort tid resa öfver; anhöll äfven att Konungen skulle behjerta de fångnas usla tillstånd och ej tillåta det emot dem tid efter annan föröfvade ovärdiga förhållande. Men oaktadt han flera gånger skriftligen och muntligen yrkade detsamma, så väl hos Konungen som hos Ministeren, erhölls dock ej något svar förrän tre veckor efter, då Konungen lät säga att det lofvade underhållet för fångarna ej mera kunde lemnas, och att ingen transport af Svenska troppar fick företagas förrän alla i Sverige varande Ryska fångar voro frigifne. Grefve Stenbocks invändande häremot var lika fåfängt som sammanträdet emellan honom och Geheime-Råden Wiebe och Holst, deri Ryske Ambassadeuren enständigt yrkade på sina fångars lösgifvande i Sverige. I denna ställning vände Grefve Stenbock sig åter till Konungen, och föredrog att dess egen ära kränktes af lagars emottagande af en Rysk Ambassadeur, att i händelse Konungen ändtligen påstod dessa Ryska fångars

frigifvande, han då derom måtte undfå dess skriftliga förklarande, då transporten emedlertid genast kunde ske, och endast så stort antal Svenska fångar qvarblifva i Danmark, som svarade mot de i Sverige varande Ryska. Han påstod tillika på Konungens i Sverige vägnar, så väl ersättning för all den förlust som genom hinder i capitulationens uppfyllande uppkommit, som att tropparne skulle oafkortadt njuta deras förplägning efter cartelet; och slutligen, att detta underhåll ej skulle räknas Sverige till last, sedan man der varit färdig att fullgöra sina skyldigheter, men alltid blifvit mött af hinder på Danska sidan. Så väl till Hertigen af Würtemberg som ofvannämda Geheime-Råd ingaf han lika lydande föreställningar, med begäran att de ville desamma hos Konungen understödja och ej försumma något till Svenska tropparnas förmån; anhöll äfven hos Churfursten af Hannover, att med sina föreställningar söka förmå Danska Hofvet till capitulationens iakttagande, hvilket äfven denne Herre genom sin Minister gjorde, men utan verkan. Lika fruktlöst aflopp äfven ett nytt sammanträde med de ofvannämda Geheime-Råden, hvarvid Ryske Ambassadeuren lika enständigt yrkade sitt förra påstående. Förgäfves förnyade Grefve Stenbock sina gjorda hemställningar. Konungen i Danmark besvarade dem aldrig; en del af de förnäma ville ej blanda sig deri af hat och ovilja; andre undveko det af fruktan.

Omsider, utan förmåga att något uträtta och dagligen öfverhopad af Svenska tropparnas klagan, vände han sig å nyo till Grefve Wellingk med begäran, att han ville sända honom den af Regeringen anbefallda summan till dessa troppars bibehållande; han visade deras nöd och behof, öfvertygad att Grefve Wellingk skulle vara sorgfällig att afhjelpa dem, och trodde att saknaden af denna summa skulle för Sverige vara mindre betydande, än förlusten af en hel armé. Sedan han länge utan svar gjort dessa påminnelser, erhöll han slutligen ett bref med afslag på alltsammans, uppfyldt med bittra utlåtelser och de största prof på kallsinnighet och ovänskap. Han besvarade det med foglighet, men likväl med den styrka som anstår ett fredadt samvete, och genom detta svar upphörde äfven all brefvexling dem emellan. Få dagar härefter erhöll han, genom General Devitz, Konungens i Danmark befallning att genast begifva sig till Flensburg; men innan denna resa skedde, upprepade han i ett memorial alla sina förut gjorda föreställningar, ådagaläggande sin oskuld vid alla de misstankar som mot honom utspriddes vid Danska Hofvet, och anhöll slutligen, att Konungen, till fredande af sin egen ära, ej ville tillåta de beständiga inbrott i capitulations-villkoren, hvarigenom dess besvurna löften nästan dagligen ryggades.

Denna hemställan, obesvarad som de förra, upplyste nu Grefve Stenbock hvad han i läng-

den hade att vänta. Hans förestående resa oroade honom äfven, emedan han derigenom blef ur stånd att arbeta något till de Svenskas förmån; men han var nödsakad att företaga den, sedan han förut fogat alla de anstalter dem närvarande ställning kunde medgifva, och öfverlemna deras befordrande åt General-Auditeuren Sylvin, med begäran till Hannoverska Ministern att antaga sig de Svenskas sak och biträda hans fullmäktige; hvarpå han af sina egna penningar utdelte än ytterligare, till de fångnas underhåll och transportskeppens besättningar, det enda understöd som numera var i hans förmåga.

Efter afresan till Flensburg ökades Danskarnas vidrigheter emot honom ännu mer, hvartill orsaken lär hafva varit hans egen oförsigtiga uppriktighet och den allvarsamma ton, med hvilken han ömsom androg sina angelägenheter, ömsom förebrådde inbrotten i de slutna villkoren; ehuru man i Danmark, att rättfärdiga det ovanliga sätt hvarmed han bemöttes, utgaf misstankar emot honom sjelf, för rançonernas uppehåll, förbudna brefvexlingar och förslag, om hvilka man väl ej ägde underrättelser, men dem man antingen trodde eller låtsade tro, såsom skäl till den hårdhet man från denna stund började utöfva. Den visade sig snart, i det han blef vägrad att på någon tid resa till Hamburg i sina egna angelägenheter; hvarförutan alla hans öfriga andraganden afslogos. Härtill kom äfven Danskar-

haft missnöje vid den påbegynta utvexlingens oförmodade afbrott, och General-Auditeuren Sylvins afresa från Köpenhamn: det förra härrörande af penningarnas användande till andra ämnen, den sednare skedde på Grefve Wellingks uttryckliga befallning, som kallade honom till sig i Hamburg. Dessa begge omständigheter gjorde Grefve Stenbock ej ringa oro. Han ansåg i följe deraf med skäl både sig och armén förlorade, och allt hopp om befrielse försvunnit. De ankomna transportskeppen erhöllo tillika befallning vid slutet af Nov. att återvända till Sverige, och kort derefter kallades han sjelf till Köpenhamn, der han under bevakning inqvarterades i ett för honom utsedt hus; men undficks ännu till en tid vid Hofvet och af de förnäma med en vänlighet och aktning, som likväl snart skulle förbytas i det hårdaste förfarande.

Under ständigt förnyade invändningar af de Danska vid öfverenskommelsernas fullgörande, och öfvergifven af all hjelp ifrån Sverige, fortsatte han, så mycket han kunde, sina underhandlingar om fångarnas utlösande. Några sammanträden med Danska Fullmäktiga höllos äfven ännu i detta ämne; men aflupo lika fruktlöst som de föregående. Öfverste Schlippenbach, afsänd till Stockholm att påskynda utvexlingen, återkom i detsamma med svar, att intet dervid kunde göras, innan Danska Hofvet skriftligen gifvit sina påståenden tillkänna. Detta

nödgade Grefve STENBOCK att anhålla om en sådan förklaring, med hvilken samma Öfverste på nytt affärdades; men i hans ställe återkom efter någon tid GeneralAdjutanten SCHWERIN, med tillsägelse, att Ryska fångarne i Sverige ej kunde utlemnas, i anseende till det tvifvelsmål Regeringen och Rådet hyste, om Danmark deremot någonsin uppriktigt ämnade sätta de Svenska i frihet. Detta bud var åtföljdt af ett öppet bref till Grefve STENBOCK, hvari Rådet tackade honom för de underrättelser och kunskaper han tid efter annan gifvit. En sådan tacksägelse, som tycktes besanna misstankan af hans fruktade brefvexlingar, förenad med missnöjet öfver utlösningens afstannande, stadgade omsider mot honom den oförsonligaste ovilja. Från denna stund afbrötos alla vidare underhandlingar, tillträdet till Konungen blef honom vägradt. De främmande Ministrarne anmodades att ej mer umgås med honom. Hofvets kallsinnighet härmades af de förnäma. Han lemnades, öfvergifven och enslig, under förökad tillsyn, hvarvid hämden ännu blandade gäckeriets bitterhet i känslan af hans öfriga sorger. Man gjorde sig ett nöje att underrätta honom om det sätt, hvarpå han dömdes af sina ovänner i Sverige; man sände honom Regeringens kallelsebref till Ständerna, hvari han beskylles för arméns förlust och ett orätt användande af upptagna penningesummor; man återfordrade med höghet fångna Officerare som fått hemresa, men ej kommit tillbaka, i det man ständigt fortfor

att anklaga honom för den politiska brefvexling han under sin fångenskap förde, så väl med Sverige som på andra orter.

Till denna sednare förebråelse, så ofta och så bittert upprepad, lär han äfven hafva gifvit anledningar, endast olyckliga, ej vanhedrande för honom sjelf. Rörd af Sveriges vådliga ställning, och hållande för en pligt att åtminstone med upplysningar ännu gagna det fädernesland. han ej mer kunde tjena med vapen, frambar han med sin vanliga uppriktighet och mod, men ej nog försigtigt för sig sjelf, de kunskaper han från alla sidor sökte vinna rörande fiendernas anslag; utan tvifvel öfvertygad om troheten hos dem han dertill nyttjade, och deras erkänsla för hvilka han blottställde sin egen säkerhet. Men det var hans öde att bedragas af de förra, och alltid förgäfves vänta den sednare. Omgifven af en vakande uppmärksamhet, än illa tjent, än förrådd af dem, på hvilka han litat, vårdslösade de ömsom och missbrukade hans förtroende, eller i hopp om vedergällning diktade mot honom föreskrifna beskyllningar. Två Danska öfverlöpare, af hvilka den ene tjent i Svenska armén, den andre varit af Frankrike nyttjad som Commissarie i Hamburg, och der tillika haft omsorgen om hans enskilta angelägenheter, öfverlemnade till Danskarna en myckenhet bref i dylika ämnen, dem de försäkrade vara från honom, och underrättade tillika om hans förslag att undkomma ur fångenskapen. Af de skrif-

ter han hade öfversändt till Sverige, ankommo äfven vid samma tid några till Danmark, med en Holsteinsk Secreterare benämd Stefwens. På dessa kunskaper fördubblades bevakningen vid hans hus, han lemnades ej mer allena, hans betjening frånskildes och den ena dörren igenspikades i hans egen kammare.

Ännu var likväl ej måttet uppfyldt af hans olyckor. Ännu hade han ej fått det utseende af brottslighet, hvarmed man för verldens ögon ville rättfärdiga det bemötande honom förestod. Dessa anledningar vunnos snart genom utgifna osanningar och beskyllningar för de grufligaste förslag å hans sida, som utspriddes i allmänheten, och, bland andra, bevittnades äfven af en Prest, som sedermera belöntes med kyrkans värdigheter; denne intygade, att Grefve Stenbock med General Düker gjort ett aftal att bortsnappa Konungen i Danmark sjelf, på dess resa till Holstein: att han velat uppbränna Danska flottan, spränga i luften Slottet i Köpenhamn med hela Kongl. Familien, och att han besörjt om troppar från Skåne till infall på Seland. Och då man tillika blef underrättad, att han verkligen varit i begrepp att undkomma, flyttades han genast ur det hus han bebott i staden, till Commendantens inom Fredrikshavens Castell, dit han först efter några dagars förlopp erhöll tillstånd att från sin förra boning låta upphämta sina nödvändigaste saker. Han nyttjade dervid tillfället af de sändebud, till hvilka denna flyttning

gaf anledning, att genom bref underrätta Konung Carl och Prinsessan Ulrika Eleonora om sin bedröfliga belägenhet. Glad att med säkerhet utgjuta sitt hjerta för en älskad Konung, berättade han der utan förbehåll allt hvad honom öfvergått. Han yppade med frihet, ej mindre det uppehåll, de svårigheter och den afundsamhet han af de styrande i Sverige beständigt rönt vid allt sitt bemödande, än den kallsinnighet hvarmed man nu öfvergaf honom och armén, åt det olyckliga öde, hvari han blifvit störtad, genom tvång, felaktiga befallningar och uteblifven undsättning. Han önskade att en gång i sin Konungs sköte få nedlägga vigtiga sanningar och kunskaper, angelägna för dess eget och dess Rikes väl, men kände ej, att han i denna önskan tecknade, kanhända, sjelf orsakerna hvarföre hans befrielse ej i Sverige åstundades af alla, och hvarföre man der, genom utvexlingarnas afbrytande, lemnade honom åt en aflägsen fångenskap. Hans förtroende hos Konungen, hans kända uppriktighet, hans kunskaper, voro nog skäl för hans ovänner att ej efterlängta en anförares hemkomst, som skulle klaga öfver beröfvade tillfällen att tjena fäderneslandet, och öfver förlusten af segrar, dem man liksom ryckt ur hans händer. Således hade åtskillige betydande medborgare fällt hårda utlåtelser om honom; några fägnat sig, att han alltid skulle bli qvarhållen i Danmark, andre förklarat honom beröfvad sitt förstånd. Han slöt ändteligen med en rörande målning af det

stränga sätt, hvarmed han som krigsfånge, mot alla folkslags vanor, handterades, och inlade dessa, för honom så vigtiga bref, under omslag till sin hofmästare, med befallning att öfverlemna dem i Konungens egna händer, och tillika i säkerhet till Sverige öfverföra de skrifter och handlingar, som förvarades i Hamburg och Lübeck. En af hans ännu qvarlemnade betjenter skulle bära detta till förenämde hofmästare, men, antingen trolös eller oförsigtig, blef röjd af den vakthafvande Officeren, som borttog brefvet och framgaf det till Konungen i Danmark, hvilken förbittrad af dess innehåll och Grefve Stenbocks klagemål, befallte att instänga honom i ett annat fängelse inom Castellet, inrättadt för missgerningsmän och i grannskapet af de gröfsta brottslingar. Det var beläget öfver en källare uppfylld med ruttet vatten, hvars dunster uppstego genom ett golf af glesa bräden; fönstren voro befästa med galler, dörrarne med jernbommar. En talrik vakt vandrade dag och natt kring detta rum, dit alla tillgångar upplystes af lampor. På afstånd tilläts honom att höra predikningar, men ej att tala med en själasörjare. Man vägrade honom läkare, och vid det sjukliga tillstånd hvari han snart försattes, nödgades han sjelf föreskrifva sig de botmedel han kunde upptänka. Hans underhåll indrogs helt och hållit, hans dagliga föda minskades till en oanständig knapphet. Man nekade honom sjelfva luften, i det han ej en gång, genom öppnandet af ett fönster, fick skingra de ångor,

af hvilka hans boning uppfylldes och förgiftades. I denna belägenhet blef han underrättad, att alla hans angelägnaste handlingar, som stått i förvar i Hamburg och Lübeck, kommit i fiendernas händer; hvaribland han mest oroades öfver den Tractaten han afslutat med Hertigen af Holstein om Tönningens upplåtande för Svenska armén. Denna öfverenskommelse borde, enligt aftalet, hållas i djupaste tystnad, i anseende till de skäl Danmark deraf kunde draga till fiendtligheter mot Holstein, såsom ett mot neutraliteten stridande steg, och Grefve Stenbock trodde att förnämsta orsaken till alla uppehåll på Danska sidan härrört af deras längtan att framtvinga hemligheten af detta förbund, hvilket de från början misstänkte, men ej förr kunnat besanna. En domstol förordnades nu öfver honom, att skärskåda dessa handlingar och ransaka om hans tillämnade undflykt; och dess ledamöter, likasom ömmande den olycka honom förestod, styrkte honom, att i stället för något försvar, genom böneskrifter söka blidka Konungens i Danmark vrede, till mildring i sitt öde.

Verlden, som i föreställandet af en hjelte, tror sig tillåtit att utesluta menskliga svagheten, hade kanske önskat se Grefve Stenbock möta dessa oförrätter med samma dristighet han så ofta mött döden, och ej, i hopp om lindring, nedstiga till böner mot ett förtryckande våld. Hon hade kanhända velat se honom, föraktande olyckor, dem han ej förtjent, och uppehållen af

sin dygd och sina tjenster mot fäderneslandet, som en annan Regulus trotsa grymheter öfvade i säkerhet och utan mod, af fiender dem han öfvervunnit i faran. Han hade då åtminstone undvikit att fåfängt förödmjuka sin oskuld för orättvisan och känna sina plågor ökta genom afslag på sina böner, eller genom en föraktande tystnad, mera hård än sjelfva nekandet. Men om han ett ögonblick gaf denna gärd åt känslan af sin vedermöda, upphörde han snart med försök lika fruktlösa, som motsagda af hans ära, och, tåligt öfverlemnad åt nödvändighetens lag, hvilade med återtagen sinnesstyrka i religionens och samvetes lugn. Han pröfvades ännu med enskilta sorger, som blandades för honom i känslan af de allmänna; genom hans dotters, Grefvinnan Wachtmeisters dödsfall, och hans mågs, Amiralen Grefve Wachtmeisters olycka, som i ett förloradt sjöslag blef fången af Danskarna och insatt på Korsör, utan att dem tilläts att se hvarandra; genom Sveriges nya motgångar och den förolämpande glädje man deröfver bemödade sig att visa honom. Han kände dessa bedröfvelser med den liflighet de förtjente; men ömhetens tårar störde ej den vises frid. Skild från verld, lycka och samtid, utan hopp, men utan förviflan, och förbidande af naturens välgerning, den förlossning han ej mera väntade af menniskor, ville han blott ännu förvara sitt rykte hos efterverlden, och författade till den ändan för sina anhöriga en berättelse om sin lefnad, i hvilken hans hjerta,

utgjutit för den Högste, fäderneslandet och hans vänner, synes i den renaste dag. Småningom förminskades hans kroppskrafter, sjukdomar tilltogo genom det osunda ställe, der han var instängd, och hans plågor blefvo våldsamma, tills döden ändtligen, den 23 Febr. 1717 ändade hans lidande och öppnade det fängsle hvari han suckat i två år och tre månader. Så slöt, i missgerningarnas ovärdiga boning, Fältmarskalken Grefve Stenbock sina ärefulla dagar, lemnade åt minnet sina bedrifter, åt sina fiender blygseln af sin död. De tycktes vilja utplåna förhatligheten af hans fängelse, genom hedersbetygelser åt hans stoft. Hans lik uppställdes på ett beprydt castrum doloris, till allmänt åskådande, och begrofs i Köpenhamns Garnisons-kyrka med alla krigets och en anförares äretecken. Efter freden med Danmark öfverfördes han till Sverige, och Oxenstjerniska Grafven i Upsala hedrades med vården af hans aska.

Tidningen af hans frånfälle mottogs emedlertid i Sverige med ömhet. Man sörjde hans död och hans olyckor, och den ädelmodige Konung, för hvilken han stridt, gaf främst af alla sin saknads vittnesbörd åt en älskad undersåtes förtjenster. Samtiden såg vänskapens tårar hedra tvenne hjeltar och Carl XII gråta Grefve Stenbock. Efterverlden, upplyst och rättvis, bekräftade detta beröm. Hon upptog Grefve Stenbock bland de stora män af alla folkslag, hvilkas minnen hon samlar och bevarar; och

fosterlandet tecknade honom bland sina beskyddare och sina offer. Det helgar nu hans gerningar till eftersyn och täflan för tillkommande slägter. Dess hopp skall ej svikas, och hågkomsten af hans lefnad, alltid ämne för kärlek och förundran, skall i tidernas lopp ofta väcka efterföljare, någon gång tör hända en like. Krigsmannen skall betrakta hans segrar och uppeldas till hans tapperhet; medborgaren skåda hans nit för det allmänna och lifvas till hans dygder; och den som lider för Konung och fädernesland, se Grefve Stenbocks kedjor och glömma sitt lidande. Men J! som på hans bana lönligt hindrat hans framsteg eller förmörkat hans ära! Hvad har varit frukten af edert bemödande? Omgifven af dygdens och sanningens strålar, har han längesedan skyndat eder afund förbi till odödligheten, när emedlertid edra egna namn, ouppsökta af framtiden, redan bortblandas under myckenheten af dem historien i alla tider med förakt upptecknar såsom ärans förföljare.

Franske GeneralMarskalkens LUDVIG HECTORS, Hertig af Villars, LEFVERNE.

Regardez dans Denain l'audacieux Villars
Disputant le tonnère à l'Aigle des Césars.

Voltaire.

Redan har jag framställt Grefve Stenbocks förtjenster för Sanningens domstol, och öfverlemnat hans bedrifter åt fäderneslandets tacksamhet och efterverldens minne. Jag har visat honom, segrande öfver lyckan med sitt mod och öfver svårigheterna med sitt snille. Jag har tecknat honom innesluten i ett mörkt fängelse, förgäten af sina landsmän, undertryckt af ödet, och endast lefvande med sig sjelf, med himmelen och sitt samvete. Jag har nalkats hans graf, och framburit de offer, dem hans skugga skall gilla: känslan af en Svensk, af en medborgare. Min tanka lemnar detta föremål; hon kallas till ett annat rike, till en annan hjelte, som med samma mod förenade samma förtjenster, som äfven stridde för ett fädernesland i dess lyckliga dagar, som äfven räddade det i faran, men dog lagerkrönt och belönt i lyckans armar. Jag tror mig se detta rike lysande i all sin storhet, och Ludvig XIV stolt af sin makt omgifven af

af segrar och afund, föreskrifva lagar och ensam uppväga Europas förenade styrka. Jag ser åter samma Konung, åldrad, förskjuten af lyckan, trotsad af sina fiender, hotad i sin egen hufvudstad, delad emellan bekymret öfver närvarande olyckor och fruktan för tillkommande förluster. Jag ser Frankrike på branten af sitt fall, men mitt öga möter äfven VILLARS och Hoppet. Jag ser denna hjelte, följd af segern, skänka freden åt sitt land och en länge saknad glädje åt sin Konung, gifva stöd åt dess vacklande thron och gränsor åt dess fienders djerfhet. Ämnad till så stora öden, blef det VILLARS lott att redan från vaggan skåda sitt fädernesland i en belägenhet, som till vidden af sin olycka föga skildes från den våda, ur hvilken det en gång af honom sjelf borde räddas. LUDVIG XIV hade ej emottagit riksstyrelsen. Den fördes ännu af MAZARIN med en listig, men skakad, myndighet, under allmänhetens hat och de förnämas afund, som från invertes oroligheter omsider utbröt till uppenbara krig. Franska härar möttes inom egna gränsor, och TURENNE och CONDÉ skördade mot hvarandra lagrar, som köptes för medborgares blod. I detta Frankrikes tillstånd föddes VILLARS år 1651, af en gammal och ansedd slägt, och danades, under ett af sitt fädernes-lands olyckligaste tidehvarf, till dess beskydd i andra lika bekymrande som skulle följa.

Hans fader, som varit Ambassadeur i Spanien, hade önskat se denna sin son egna sig åt

samma fredliga yrken; men sökte förgäfves att återhålla dess håg ifrån vapnen, af hvilka han från sin barndom fann sig omgifven. Med eldigt snille och begär efter äran inhämtade snart den unge VILLARS all den insigt i krigsvettenskapen som hans ålder kunde mottaga, i de nya och från förra tider förbättrade uppfostrings-verk, dem LUDVIG XIV stiftat för sitt Rikes ungdom, och hvari denne Konung, redan från början af sin regering, beredde Frankrikes tillkommande försvar. Men dessa undervisningar, tillräckliga för vanliga snillen, voro ej nog att bilda VILLARS. De störste anförare Frankrike ägt skulle liksom täfla med hvarandra att rikta hans ungdom med deras kunskaper och erfarenhet. Det var CONDÉ, TURENNE, LUXEMBOURG, SCHOMBERG och CREQUI, som ömsom anförde hans första steg på krigets bana, som fullkomnade hans insigter, som danade hans snille, och i hvilkas spår han omsider gick att en gång sjelf lemna verlden tillbaka de efterdömen han af dem emottagit. Jag tror mig ej fela, om jag af hans bedrifter endast antecknar de förnämsta. Det är deras mängd som tvingar mig att af dem göra val, och, inom det inskränkta utrymme mig lemnas, ej i en stor mans lefnad säga allt hvad han gjort, men hvad han gjort för odödligheten.

Han hade emedlertid ej förr slutat sin ungdoms uppfostran, än han beslöt att öka sina ljus genom kännedomen af andra folk. Han gick

derföre att bese Holland och Tyskland, och besökte nu som resande de länder han en gång skulle återse som segervinnare. Snart skulle han der utöfva de föreskrifter han emottagit och förena erfarenheten med kunskapen. Tiden nalkades till början af hans ära, och kriget, som utbrast samma år med Holland, yppade för honom de tillfällen, efter hvilka han längtade, i det han blef närvarande vid belägringarna af Orsoy, Zutphen och Doësburg, och bevistade tåget öfver Rhenströmmen så väl som belägringen af Maestricht under Konungens eget anförande; hvarvid han var nog lycklig att synas af sin Konung och utmärkas af dess beröm. Han förenade dermed äfven CONDÉS och TURENNES aktning, som ensamt varit nog att visa det anseende han redan förtjent och vunnit. Deras bifall utgjorde hans belöning, och hans mod uppeldades af åtrån att bibehålla och öka det. Hittills hade han deltagit i alla sig företeende tillfällen; men bataillen af Senef (1674) tillstundar, och han önskade att dervid vara närvarande. Han längtade att se den odödlige CONDÉ i spetsen af krigshären, och af denna hjelte lära vägen till segern. Hans begär uppfylldes. Han undfår en tropp under sitt befäl, med hvilken han strider vid dess sida, blir sårad i början af slaget, men fortsätter det ända till slutet med framgång, och går, med förnyade loford af sin anförare, till nya belöningar af sin Konung. Aldrig har ännu historien, i stora mäns lefnad, visat en vackrare hågkomst, än den begynnande

Villars berömd af den åldrige Condé, och ungdomens hopp förespådt af den fullkomnade äran; och om Ludvigs första ynnest för Villars föddes och stadgades af detta beröm; om en gammal segrare, vid målet af sin bana, ville derigenom ännu bereda för sitt fädernesland ett tillkommande försvar, var Condés förord en tidig rättvisa åt förutsedda förtjenster, lika hedrande hans eget omdöme som hans hjerta.

Efter detta fältslag afsändes Villars till Flandern och Marskalken Luxembourgs armé, som, ehuru mindre än den fiendtliga, likväl i hans person erhöll ett hopp om nya framsteg. Det skulle här blifva för vidlyftigt att med noggranhet följa alla de tillfällen som der yppat sig för hans tapperhet; ett enda torde dock böra nämnas, emedan det röjer det mod och den rådighet han redan ägde.

Båda arméerna voro på ganska litet afstånd ifrån hvarandra, endast åtskilda genom tvenne strömmar. Villars, under föregifvande att utröna fiendens ställning, beslöt att i en mörk natt angripa den. Till den ändan gick han med 400 man, kom lyckligt fram, gaf eld på förvakterna, ryckte ända intill fiendtliga linien, dödade åtskilliga officerare, gjorde ännu flera till fångar inom deras eget läger; tågade sedan i ordning tillbaka öfver den ena strömmen, uppställde der sin lilla corps i slagordning, och afvaktade fienden, som ej vågade angripa honom så nära Franska armén; hvarpå han utan förlust å-

ter infann sig i lägret med sina fångar, lika beundrad för sin dristighet, som för försigtigheten af sitt utförande. Året derefter bevistade han krigs-operationerna under Marskalken Schombergs befäl, och var närvarande då denne General tvang Prinsen af Oranien att upphäfva belägringen för Maestricht. Efter denna fördel sökte han förmå Schomberg att angripa fienden under dess återtåg; men oaktadt alla de skäl, hvarmed han ådagalade nyttan och säkerheten af ett sådant anfall, kunde han ej dertill öfvertala sin anförare. Fienden undgick således ett oundvikligt nederlag, och Villars, som ensam förföljde honom med den lilla tropp han hade under eget befäl, återkom med beviset af hvad han föreslagit och vissheten af den seger man försummat. Men Villars, ämnad att nästan öfverallt försvara Frankrikes besittningar, borde förut beskåda de länder, der han i framtiden väntades af segern, och strida som yngling på alla de gränsor, dem han en gång skulle skydda som anförare. Då detta års fälttåg var slutadt, började han det följande med att i Flandern, under Marskalken Luxembourgs befäl, bevista slaget vid Mont-Cassel, och afgick sedermera till Elsas, der Marskalken Crequi anförde Franska armén mot en vida öfverlägsen makt under Hertigens af Lothringen befäl. Marskalken, svag till helsan, och således ej alltid i stånd att verkställa hvad han ägde snille att uppfinna, behöfde en medhjelpare, åt hvilken han kunde lemna sitt förtroende, och som ägde insigter och erfaren-

het nog att verkställa hans planer. Han fann alla dessa egenskaper förenade hos VILLARS, och gaf honom den vänskap som födes och underhålles af aktning. VILLARS sökte och fann dagligen nya tillfällen att öka detta förtroende, och inlägga nya prof af mod och försigtighet. Men af dessa var träffningen vid Cockesburg det förnämsta, der han med 7 sqvadroner drabbade mot 12, och utan särdeles förlust bröt med sin corps genom centern af fiendtliga linien; ej mindre än då han, kort tid derefter, med en obetydlig styrka angrep ett fiendtligt detachement af 2000 man, och nödgade det att vika. Vid slutet af detta års fältåg bevistade han belägringen af Friburg, under ofvannämde Marskalks anförande; deltog dervid i alla förefallande omständigheter, var närvarande på alla ställen der faran var störst, uppmuntrade med sitt efterdöme och segrade genom sitt mod.

Hans redan förvärfvade anseende, de tjenster han redan gjort åt fäderneslandet, det beröm han vunnit, voro emedlertid nog tillräckliga skäl för afunden, att ifrån början fästa sig vid hans spår och med orolig uppmärksamhet följa en tillväxande förtjenst. Hans deltagande i öfverläggningarna så väl som i utförandet blefvo således tidiga föremål för klander, och han beskrefs i allmänheten och inför Konungen sjelf, än som förmäten, än som uppoffrande allt åt den omättligaste ärelystnad, än som egensinnad, högdragen och oböjlig. Och ehuru Marskalken

Crequi ökade sin egen ära genom den fasta vänskap, hvarmed han antog sig Villars's försvar emot dessa beskyllningar: ehuru de äfven ej kunde utplåna den ynnest Ludvig XIV fattat för denna unga stridsman, voro de likväl mäktiga nog, att ej allena till en tid uppehålla verkan af Konungens välvilja, utan gjorde äfven att yngre och mindre värdige officerare blefvo honom i befordringar föredragne. Men Villars, nöjd att redan så ung hafva kunnat sysslosätta afunden, ägde äfven den styrka som behöfdes att förakta dess förföljelser. I stället att tröttas af dess orättvisa, beslöt han allenast att med ökadt mod och förnyadt bemödande tvinga henne till tystnad, och i alla fall hellre lysa med obelönta förtjenster, än med oförtjenta belöningar.

Men dessa framsteg hindrades till en tid af Nimwegiska freden, som väl gjorde slut på kriget, men hvars upplyllande dock gaf Frankrike anledning till nya inkräktningar. De upphörde ändtligen vid det i Regensburg slutna stilleståndet. Så väl genom freden som detta stillestånd bragte Ludvig sitt rike till den mest afundsvärda höjd. Segrande öfver sina fienders förenade styrka, föreskref han de villkor han behagade: ökade med Franche Comté, halfva Flandern och Luxembourg sina öfriga besittningar, och uppväckte derigenom hos hela Europa den uppmärksamhet, den fruktan och den hämd, som slutligen skulle minska hans välde och bereda hans egen fara. Han ökade ännu mer sina fien-

ders förbittring genom den myndighet hvarmed han tolkade dem sina beslut, och lemnade dem tillika kort derefter, genom Nantesiska Edictets återkallande, de tillgångar af rikedomar, vapen och stridsmän, dem de snart skulle vända mot Frankrikes egna gränsor.

Men om Konung Ludvig genom nyssnämda stillestånd skänkt sina fiender den fred de åstundat, förutsåg han att detta lugn ej skulle äga långt bestånd. Underrättad om sina grannars tysta beslut att en gång söka ersättning för deras lidna förluster, fordrade försigtigheten att trygga sin egen säkerhet genom skingrandet af någon del af den makt, som sammandrogs att störa den. Underhandlingar företogos älven till detta ändamål och fördes med mer eller mindre framgång vid åtskilliga Hof. Villars afsändes till det Kejserliga; och ehuru ej utmärkt genom titel af Minister, iklädde han sig dock der alla dess göremål, fastän orsaken till hans beskickning ej ännu var känd. Ryktet, som redan förenat hans namn med de anförares dem han åtföljt, hade redan i Wien förkunnat hans ankomst. Han möttes således der med en välvilja som lättade hans undersökningar och erhållandet af de upplysningar dem han åstundade. Född för underhandlingar, som för vapen, med lika egenskaper att älska och öfvertyga, som att segra, och prydd af alla snillets och de vackra vetenskapernas behagligheter, vann han väl snart Hofvets bifall och de förnämas tillgifvenhet. Men

oaktadt den vänskap han genom sitt angenäma lefnadssätt viste förvärfva, såg han sig likväl i hufvudämnet af sin beskickning föga kunna vinna till dess Churförstens af Bejern ankomst till Wien gaf honom hopp att uträtta något väsendtligt, genom dess afsöndrande från Kejsaren och förenande med Ludvig XIV, såsom dess nära slägting. Han använde således all omsorg att erhålla Maximilians vänskap, hvilket äfven så väl lyckades, att denne Herre förtrodde honom det missnöje han, oaktadt sitt nuvarande förbund, hyste mot Wienska Hofvet; och sin önskan att förenas med Frankrike. Att så mycket mera stadga dessa tänkesätt, åtföljde han honom till München och sedermera till Ungern, der Churfursten till Kejsarens hjelp anförde en armé i kriget mot Turkarna. Lika mån om att lyckas i sin underhandling, som att vinna nya insigter i krigs-vettenskapen, utmärkte sig Villars under detta fälttåg på ett så värdigt sätt, att Kejsaren deröfver lät betyga honom sin fullkomliga högaktning.

Men denna känsla förbyttes snart, sedan han af Konungen blef utnämd att som dess Envoyé följa Churfursten till München. Kejserliga Hofvet, som lika mycket befarade utgången af dessa underhandlingar, som följderna af Churförstens ostadiga sinnelag, använde alla upptänkliga medel att göra de förra till intet och fängsla det sednare, dels genom nya rättigheter och förmåner som beviljades Maximilian, dels ock

genom beständiga ledsamheter som uppväcktes emot VILLARS. Churfursten qvarhölls ännu af det förtroende honom lemnades, i det hela befälet i Ungern blef honom uppdragit, och VILLARS, hvilken ej som Fransk Envoyé kunde dit åtfölja honom, blef föranlåten att åter resa till Paris, der han af Konungen med utmärkt beröm blef emottagen.

Nya orsaker föranlåto VILLARS att snart återvända till Bejern. Genom den i Augsburg slutna tractaten var nästan hela Europa förenadt mot Konungen i Frankrike. Han kände det beslut som var tagit emot honom, och var således föranlåten att söka hindra dess utbrott. Hoppet om den söndring i sina fienders antal han kunnat vänta sig genom Turken, sin enda bundsförvandt, var nästan försvunnit genom dennes lidna förluster och dess önskan att få göra fred med Kejsaren, hvilken äfveh till den sednares förmån kunnat afslutas, om han ej dertill försummat tillfället och lemnat LUDVIG XIV tid att åter upplifva sin bundsförvandts mod genom hoppet om förmånligare villkor. VILLARS, afsändes således på nytt till Bejern, att söka öfvertala Churfursten från dess förening med Wienska Hofvet, och till en annans ingående med Frankrike. Han träffade denna Herre i samma villrådighet, mellan böjelsen för LUDVIG XIV och fruktan för Kejsaren; men genom sitt bemödande att skingra dess räddhåga och genom ådagaläggandet af de förmåner som åtföljde för-

bundet med en segrande Monark, var han redan på vägen att till sin Konungs önskan stadga Churförstens vacklande tänkesätt, när Prins Ludvigs af Baden ankomst på en gång gjorde hans hopp till intet. Villars fann snart sina föreställningar fruktlösa. Han nödgades äfven kort derefter (1689) förfoga sig från Bejern och der lemna Kejsarens underhandlingar utan motstånd hos Churförsten, som ingick i desamma mot sin egen önskan och af svaghet mer än af vilja. Vid Villars återkomst till Paris blef han genast afsänd till Flandern, att der anföra cavalleriet vid Marskalken Humieres armé. Detta års fälttåg blef dock ej för honom utmärkt genom annat, än att han med sitt cavalleri hindrade en del af Franska infanteriet, att efter träffningen vid Valcour blifva helt och hållit förstördt; till belöning hvarföre han äfven blef befordrad till Maréchal de Camp, men flyttades sedermera till en annan armé, hvars föremål var att bibehålla en öppen communication emellan Tyskland och Flandern, men vid hvilken dock intet betydande detta år föreföll.

Ledsen öfver denna overksamhet, erhöll Villars tillstånd att med en del af denna armé indrifva contributioner. Denna hans förrättning, utmärktes äfven genom Flanderns brandskattande, hvarvid han utöfvade en öfverdrifven strånghet, och täcknade sin framgång ända till Brüssels portar med en fasa och förödelse, så mycket grymmare, som de voro utan nytta och fö-

reskrifne af ingen nödvändighet eller något eget försvar. Men naturen, som riktat honom med alla egenskaper af en anförare, hade nekat åt hans hjerta den medlidande känsla, som äfven mot en fiende gläds att lindra krigets oundvikliga plågor, och mildhetens hågkomst får sällan hos Villars åtfölja hjeltens minne. Om likväl detta framfarande i ett fiendtligt land sårar mänskligheten, visade han dock under detsamma den kännedom han ägde i krigs-vettenskapen, i det han genom de försigtigaste rörelser och de bäst afpassade anstalter uppfyllde sina afsigter, trotsade alla fiendens försök, hindrade dess fördelar och nyttjade med skicklighet sina egna. Med 15,000 man blef han sedermera befalld att betäcka linierna vid Schelden och hindra fiendens öfvergång, för att derigenom befordra Marskalken Luxembourgs operationer i Flandern. Denna förrättning lemnade honom ej någon hvila. Ständiga marcher, dels att oroa fienden, dels att göra dess planer om intet, utmärkte detta års fälttåg, som slöts med träffningen vid Leuze, bekant derigenom, att han sjelf, under ofvannämde Marskalks befäl, med 18 sqvadroner nedgjorde 50. Efter denna bataille återvände han till sina liniers försvar, dem han hade befallning att så befästa, att fienden ej skulle kunna intaga dem, men var tillika förbuden att företaga något af betydenhet. Ludvig XIV:s beständiga lycka började nu likasom afmattas. Mot en förenad styrka af Kejsaren, Spanien, England, Holland och Savoyen, var han nu blott sysselsatt

att försvara sina besittningar, ej att öka deras antal. Men detta beslut, ehuru nödvändigt det än var, uppväckte likväl VILLARS's missnöje, som med kunskaper, mod och tapperhet brann af åtrå att synas i drabbningar, och trodde att förlusten af en slagtning vore mindre äfventyrlig, än att, genom återhållande och tvekan, låta en segrande tropp förspörja fruktan och villrådighet.

Detta krig led emedlertid till slut, tecknadt af ombytliga fördelar och förluster så väl för Frankrike som för dess fiender. Tröttade af ett plågsamt krig, längtade emedlertid de stridande Makterne efter freden, som äfven afslöts i Ryssvik, under Svensk bemedling. De Allierade hade fört detta krig att minska Frankrikes makt, och Frankrike att vårda sitt vunna anseende, och med bibehållen ära, men afmattad styrka, gjorde uppoffringar af sina förra fördelar, att erhålla det lugn som detta land behöfde till återhämtande af sina uttömda krafter. Stillheten af denna fred skulle likväl ej länge fägna Europa, och medförde ej en gång för VILLARS sjelf någon hvila. Men om freden fällde ur hans händer de vapen han redan så ärefullt burit till Frankrikes försvar, var det blott att gifva honom tillfälle till andra tjenster åt fäderneslandet. Det behöfde ej på en tid hans tapperhet; det fordrade nu hans snille, för de underhandlingar, hvarmed man från krigets slut i tid sökte afböja de stormar, som å nyo hotade att uppväxa. Han

ikläddes den mest lysande förrättning, då han som Ambassadeur blef afsänd till Wien, att underhandla om ej mindre än ett helt Rikes öde. Spanska thronen, som nu innehades af Konung Carl II, väntades att snart blifva ledig; och genom denna Konungs annalkande frånfälle utan arfvingar, skulle detta vidsträckta Rike antingen tillfalla någon redan mäktig Förste, eller delas mellan flera. England och Holland hade redan förklarat åt Ludvig XIV, som den närmaste arftagaren dertill, att de ej med stillatigande kunde se hans makt ökas genom Spaniens införlifvande med Frankrike; och denne Konung, att ej ådraga sig Europas afund och på nytt uppväcka samma fiender med dem han nyss blifvit förlikt, hade äfven samtyckt att Spanska Monarkiens arf skulle tillfalla en Prins af Bejerska Huset, emot någon ersättning åt Frankrike; men innan denna öfverenskommelse blef stadgad, afled den Prinsen som dertill var utsedd, hvarigenom nya underhandlingar om herraväldet öfver Spanien uppkommo. Det var äfven i detta afseende, som Villars blef afsänd till Wien. Han förklarade der sin Konungs önskan, att genom en vänlig och billig öfverenskommelse bibehålla sina grannars vänskap, och för att så mycket tydligare ådagalägga denna böjelse, uppoffrade i dess namn helt och hållit dess egna rättigheter till Spanska thronen, i det att densamma, som förut varit ämnad åt en Prins af Bejern, nu skulle mottagas af Kejsarens andra son Ärkehertig Carl, emot samma ersättning

som Frankrike förut äskat. Kejsaren använde alla möjliga undflykter, att ej stadga det beslut som fordrades. Villrådighet och fruktan, förenade med hoppet att genom tidens utdrägt vinna allt, utan några uppoffringar, gjorde honom döf för alla föreställningar; men han fick snart skäl att ångra detta sitt förhållande, då ej allenast tidningen om Konungens i Spanien död anlände till Wien, utan äfven att denne Monark i sitt testamente förklarat Konung Ludvigs sonson, Philip, Hertig af Anjou, till sin efterträdare, som redan var afrest ifrån Frankrike, att uppstiga på den thron dit han var kallad, och att emottagas af undersåtare, som med den lifligaste längtan afbidade hans ankomst.

Denna oväntade händelse förändrade helt och hållit sakernas ställning. England och Holland, som med fullkomligt bifall ansett de af Ludvig XIV till Kejsaren gjorda tillbud, förbyttes numera från vänner till fiender, och Kejsaren, som ej nyttjat den lycka honom varit tillbuden, genom förenandet af Spanien med sina öfriga länder, tänkte nu endast på att hämnas och med makten återtaga den thron han förut genom den förmånligaste öfverenskommelse kunnat erhålla. Utom de Tyska Förstarna, af hvilka en del voro på hans sida och en del tysta åskådare af de stormar som nu sammandrogos, hoppades han äfven förmå sjömakterna till deltagande och utförande af sin hämd. Villars ansåg ej utan fruktan den förenade makt, som

nu skulle anfalla Frankrike, och använde förgäfves alla utvägar att hindra ett utbrott. Dess egen ställning som Fransk Ambassadeur uppväckte honom dagliga ledsamheter och svårigheter: följder af den ovilja man redan hyste mot hans Konung. Han glömde likväl allt, att endast tänka på sitt fäderneslands nytta och afböja det krig hvarmed det hotades; men förgäfves använde han härvid allt sitt bemödande: förgäfves ville Påfven bemedla fred; alla underhandlingar voro fåfänga; krigsrörelserna begyntes, och Villars, som ej mer i Wien kunde med underhandlingar gagna sitt land, önskade nu blott att få strida för dess ära. Hans önskan nådde äfven sin fullbordan. Han återkallades från sin beskickning och lemnade Wien, öfverhopad af höfligheter vid Hofvet och förent genom vänskap med Prinsen af Baden och Prins Eugene. Den hade börjats i fredens lugn, den skulle ökas af inbördes högaktning under kriget. Begge omfamnade nu som främlingar deras tillkommande segrare, begge skulle öfvervinnas af Villars: den sista skulle hota Frankrikes bestånd, men vika för samma hjelte han nu lemnade; värdige att täfla om företrädet i vapnen, värdige att åter upplifva deras fordna vänskap vid stiftandet af den frid de sjelfve, efter så vådliga stormar, en gång skulle återgifva Europa.

Om Villars ej, genom sin underhandling i Wien, varit nog lycklig att hindra krigets utbrott,

brott, saknade han likväl ej, vid återkomsten till Paris, Konungens tacksamhet för sitt bemödande, eller prof af dess förtroende, i det han året derefter blef utnämd att commendera en armé i Tyskland, hvars ändamål var att förena sig med Churfursten af Bejern, som redan förklarat sig för Frankrike, och nu genom Ulms intagande, var mästare att föra krigs-theatern in i Kejsarens egna länder. Churförstens ställning var, oaktadt allt detta, ganska äfventyrlig genom Prinsens af Baden öfverlägsna styrka. Denne hade redan intagit Landau, och hade äfven med en del af sin armé kunnat anfalla den Bejerska, under det han med den andra hindrade Marskalken Catinat vid Strasburg, att företaga något. Den anbefallda föreningen möttes följakteligen af betydande svårigheter. Den hindrades ej allenast af höga och branta berg, uppfyllda med pass och förskansningar, som innehades och försvarades af fienden, utan äfven af en ström, hvars öfvergång bestriddes af en öfverlägsen armé. Oaktadt alla dessa svårigheter, ville dock Konungen våga allt att undsätta sin bundsförvandt, och Villars, som mot alla hinder vågade nästan ensam försäkra möjligheten af denna förening, erhöll, i förnyade befallningar om dess verkställande, det största prof af Ludvigs förtroende.

Till följe deraf reste Villars till Hunningen, der armén äfven samlades i slutet af Sept.

månad; med hvilken han uppbröt att angripa Prinsen af Baden, som midt emot nyssnämda ställe var förskansad i sitt läger vid Friedlingen. Oaktadt en ganska sträng eld från de på andra sidan om Rhenströmmen anlagda batterier, gick dock Villars deröfver på de i fiendens åsyn förfärdigade broar. Sjelfva öfvergången var väl således lyckligt verkställd, men föreningen med Churfursten ändå omöjlig, om ej fiendtliga armén kunde antingen öfvervinnas eller drifvas tillbaka; båda delarne mötte betydande svårigheter genom Prinsens af Baden förmånliga ställning på en höjd, som commenderade hela slätten, försvarad af en ström och ett befäst slott, och på ömse sidor betäckt kring sitt läger af redouter och pallisaderade linier. Oaktadt dessa svårigheter beslöt dock Villars att angripa fienden, hvari han så mycket mera styrktes, sedan han erhållit underrättelse att Neuburg blifvit intagit af en af honom dit afsänd corps. Prinsen af Baden, som, genom nyssnämda ställes öfvergång, fruktade att från tvenne sidor blifva anfallen, beslöt äfven att lemna den ställning han nu innehade och intaga höjderna vid Tulick. Villars deremot lemnade honom ej tid dertill, utan sedan han uppställt sitt cavalleri på den frammanföre belägna slätten att derigenom betäcka sitt anfall, angrep han med sitt infanteri den på höjden förskansade fiendtliga styrkan med sådan framgång, att den efter ett häftigt motstånd blef till större delen förstörd, den öfverblifna förföljd och dess förskansningar intagna,

Under detta hade äfven Franska cavalleriet angripit och slagit det fiendtliga, men så vida det ej förföljdes, hade det åter samlat sig och hotade nu med ett nytt anfall, hvarföre Villars äfven genast å nyo angrep det, slog det på nytt och tvang det att i flykten söka sin räddning. Med detta slöts äfven denna bataille mot en vida öfverlägsen fiende, hvars förlust tecknades af 4000 man på platsen, nästan lika många fångar, och ett stort antal fanor, standar och canoner. Friedlingen öfverlemnade sig dagen efter i segervinnarens händer, och Villars blef, till belöning för denna betydande seger, utnämd till Fransk Marskalk.

Fördelen häraf borde hafva varit föreningen med Churfursten, men oaktadt Marskalken med denna seger öppnat vägen till dess ankomst, väntade han dock derpå förgäfves, genom Churförstens eget dröjsmål, som, i stället att med sin armé hasta honom till mötes, ömsom stod stilla, ömsom skilde sig längre undan, genom ovissa rörelser och villrådiga beslut. Sjelf vågade ej Marskalken att framtränga längre, så vida fiendtliga armén, ehuru slagen, dock redan förenad, ännu var talrikare än hans egen; utan beslöt att, sedan fästningsverken i Friedlingen voro förstörda och de vid Hunningen förbättrade, genom sin ställning betaga fienden all den fördel han af sin öfverlägsna styrka kunnat vänta. Han gick derpå sjelf tillbaka öfver Rhenströmmen inåt Elsas, bemäktigade sig alla

de ställen, dem fienden förut inkräktat, och slöt detta årets fälttåg med Nancys intagande; hvarefter han, sedan armén var lagd i vinterqvarter, åter reste till Paris, der han af Konungen på det mest smickrande sätt blef emottagen.

Ändamålet för detta årets (1703) fälttåg var detsamma som det förlidna. Föreningen med Churfursten var nu så mycket angelägnare, som han, nästan utan räddning, såg sig blottställd för hela fiendtliga makten, och var ej heller obenägen till förlikning med Kejsaren, att dermed frälsa sina egna länder. Förlusten af denna bundsförvandt hade för Frankrike varit af ganska stor betydenhet, men denna olycka hindrades dock genom de många påståenden, som gjordes af Kejsaren, och äfven af Churfursten sjelf, hvars hopp emedlertid blifvit upplifvadt, af den hjelp Frankrike honom lofvat. Marskalk Villars återtog nu samma befäl, som förledit år, med hopp att fullborda Konungens afsigter, och begaf sig till armén, försedd med full myndighet att göra och låta, efter de omständigheter som skulle yppas.

Det dröjde ej heller länge, innan han fick tillfälle att öfva sin tapperhet. Underrättad om Prinsens af Baden ställning, gick han med armén öfver Rhen vid Neuburg, att angripa dess troppar, som voro posterade längs med floden Quinche. Hans marche skedde med sådan skyndsamhet och hastighet, att fienden, som ej vän-

tade sig blifva anfallen, blef dels nedergjord, dels skingrad, och Prinsen af Baden, som sjelf ville hindra öfvergången öfver floden, blef tillbakadrifven; dragande sig undan till Stollhofven, sedan han inlagt en betydande garnison i Kell. Följden af denna framgång var af ganska stor betydenhet. En corps Kejserliga troppar under General Pibracks befäl skingrad, sedan den förlorat sitt artilleri och trophéer; mer än 50 större och mindre förskansningar och redouter intagna, med deras canoner och krigsförnödenheter och deras besättningar fångna; städerna Offenburg, Zell, Willstadt och Rastadt öfvergifna; i den förstnämda erhölls mycken ammunition och proviant, jemte hela fiendtliga arméns artilleri-equipage. Derefter intogos städerne Harlac, Gengenback och Hosen, uppfyllda med allahanda krigsförnödenheter; hvarefter Marskalk Villars marcherade att inspärra fästningen Kell, hvars belägring han företog och anställde, emot den namnkunnige Vaubans tillstyrkande, ej mindre än mot dess uppgifna plan, och beskrefs derföre vid sin egen armé, i Frankrike, vid Hofvet och hos Konungen sjelf, som förmäten, egensinnig och med ett blindt förtroende till sina egna insigter. Han lemnade dessa tillmälen utan svar, och intog Kell efter 13 dygns belägring.

Efter dessa betydande framsteg, hade Villars önskat genast kunna företaga sin marche, till vinnande af den anbefallda föreningen med

Churfursten. Men häri mötte honom ännu för det närvarande oöfvervinneliga hinder. Denna armé, som var utsedd att undsätta den Bejerska, tarfvade sjelf hjelp. Segrande men utmattad efter 11 månaders beständiga marcher, behöfde den återhämta sina krafter; under ständiga träffningar var en stor del bortsmält som borde ersättas; oundgängeliga behof felades, af kläder, gevär, tross och ammunition. I anledning af dessa vigtiga orsaker, gick han således tillbaka öfver Rhenströmmen in åt Frankrike, att åter sätta sin armé i det stånd, som fordrades att vinna nya segrar, och bibehålla sina redan vunna fördelar, men intog ännu under denna marche Keutsingen, en liten stad belägen vid ingången till de berg, öfver hvilka han skulle tåga, och försvarad af en corps Kejserliga troppar. De der varande fästningsverken blefvo förstörda, på det inga hinder skulle möta för hans återkomst, i händelse fienden funne lägenhet att bemäktiga sig denna stad.

Sedan han, efter en kort hvila, erhållit alla för armén bristande behof, uppbröt han i början af April månad att åter gå öfver Rhenströmmen och vidare öfver de så kallade Svarta Bergen, för att nalkas Churfursten, men fann der å nyo Prinsen af Baden, posterad på andra sidan strömmen, i tanke att hindra denna förening. Marskalken, som kände nödvändigheten af sin ankomst till Bejern, använde alla möjliga försigtighets-mått i sitt förehafvande. Att så myc-

ket mer oroa Prinsen af Baden och göra honom osäker om sina planer, delade han sin armé i 5 kolonner, under det Marskalken Tallard med en annan krigshär gaf akt på fiendens rörelser och betäckte honom sjelf under marchen. Till följe af desse förut skedda rörelser, gick han öfver Rhenströmmen vid Neuburg, hvarifrån armén med all möjlig skyndsamhet tågade in åt nyssnämda berg, sedan de i vägen varande fiendtliga posteringar blifvit tillbakadrifne. Denna äfventyrliga marche genom pass, berg och moras, försvarade af talrika troppar, men genast intagna, påstod i 11 dygn, hvaraf intet enda gick förbi utan någon träffning, bland hvilka den vid Hornbeck var den märkligaste. Denna stad som tillstängde vägen, försedd med betydande fästningsverk och en tillräcklig garnison, blef dock efter ett tappert motstånd intagen med storm, och sedan Prinsen af Baden, af fruktan för Marskalken Tallards armé, ej kunnat hindra Villars framkomst, genom de betydliga posteringar dem han förgäfves mot honom utställde, fullbordades ändtligen den länge väntade föreningen af Franska och Bejerska arméerna vid Dutlingen. Churförstens glädje häröfver var så mycket större, som dess ställning förut varit vådlig. Dess fruktan för den öfverlägsna fiendtliga makten försvann genom denna undsättning, och Marskalken hoppades nu med skäl, att genom de mest betydande framsteg kunna förmå Kejsaren till en snar och varaktig fred. Men detta hopp, grun-

dadt på de säkraste anledningar, gjordes småningom till intet, genom den oenighet, som herrskade bland de förnämare i Bejern, och Churförstens egen villrådighet, förent med dess hemliga önskan, att genom förening med Kejsaren, befria sitt land från den fara krigets olyckliga utgång kunde medföra. Dessa omständigheter voro väl ej ännu uppenbara, men de svårigheter, den långsamhet och de hinder, som beständigt yppades vid utförandet af krigs-operationerna, visade snart de dolda böjelser, som slutligen gjorde de bästa förslag onyttiga, och befriade Kejsaren från den mest olyckliga ställning, den han ej kunnat undvika, utan genom den söndring, som redan var uppväckt inom Bejerska Hofvet, och den ovisshet i Churförstens egna tankesätt, som slutligen förorsakade hans olycka.

Denna Herres villrådighet röjdes genast vid stadgandet af krigs-operationerna. Hans vilja var att angripa Grefve Stirum, som med en armé hotade Bejerns egna gränsor. Marskalken deremot visade svårigheterna dervid och den ringa fördel man deraf kunde vänta. Han viste att Grefve Stirum var ganska förmånligt posterad, betäckt af strömmar och berg, bakom hvilka han ej allenast kunde dölja sig, om han ville undvika träffning, utan äfven taga en sådan ställning, hvilken han ej kunde tvingas att öfvergifva. Han viste att en så äfventyrlig marche emot en väl förskansad fiende ej kunde medfö-

ra någon fördel, utan endast utmatta hans egna troppar och sätta dem ur stånd att något företaga; och att man emedlertid lemnade hela fiendtliga makten tid, att förenad kunna anfalla Bejerska länderna. Han sökte således ej allenast att afråda Churfursten ifrån detta förslag, utan tillstyrkte honom i stället att, antingen med sin förenade styrka tåga till Wien, belägra denna stad, och derigenom tvinga Kejsaren till en snar och förmånlig fred, eller ock att gå igenom Tirolen in åt Österrike, der motståndet skulle blifva så mycket mindre, som fienderne ej der väntat sig något anfall. Churfursten antog det första förslaget, som snarast skulle sluta kriget, och alla anstalter vidtogos äfven till utförandet. Kejsarens ställning var nu den mest äfventyrliga. Hotad af de i Bejern förenade arméer, dem han ej kunde mota, ökades hans fara genom Prins Rágotskis uppror i Ungern, och den jäsning, som redan var rådande i Böhmen. Tiden tycktes således vara kommen, då Churfursten kunnat tvinga Kejsaren till den fred han önskade. Men han beröfvade sig sjelf icke allenast denna fördel, utan befriade äfven Kejsaren ifrån dess öfverhängande fara, derigenom att han med oförsigtighet lät förslaget komma till fiendens kunskap: ändrade äfven kort derpå hela beslutet att angripa Wien, för att i stället afbida Grefve Stirum vid sina egna gränsor. Marskalken använde häremot allt sitt bemödande för att visa honom fördelen af den bestämda planen, och att fienden ej skulla kunna härja

hans länder, då dess egen hufvudstad hotades af en öfverlägsen styrka. Förgäfves yrkade han härpå. Churfursten, omgifven af rådgifvare, som beständigt hos honom inblåste fruktan, återhölls genom svårigheterna af ett företag, som lofvade den mest lysande framgång, och lemnade sig på nytt åt en villrådighet, den Villars med alla sina föreställningar ej var mäktig att öfvervinna. Men om denna förmån förlorades, kunde man dock hoppas en ej mindre af den i stället beslutna marchen in åt Tirolen. Churfursten hade äfven företagit den, och börjat den med en utmärkt lycka. Under det Marskalken med sin armé betäckte Bejern mot Prinsen af Baden och Grefve Stirum, hade Churfursten redan intagit alla städer och förskansningar ända till Inspruch, som äfven fallit i hans våld. Hans marche tecknades af dagliga framsteg, och gaf honom hopp att snart kunna förena sig med Hertigen af Vendôme, när dessa gynnande utsigter i hast försvunno genom de Tirolska böndernas motstånd, som talrikt samlade, i de trånga pass, genom hvilka han skulle tåga, tvungo honom att med mycken möda draga sig tillbaka och att snart förlora frukten af sina redan vunna fördelar.

Under det Marskalken Villars emedlertid betäckte Bejern och förgäfves väntade att förstärkas genom Marskalken Tallards ankomst, hotades han sjelf af Prinsen af Baden, som nalkades med en öfverlägsen styrka, i hopp

att förjaga Franska armén och sedermera blifva mästare i Bejern. Men VILLARS, som emedlertid förskansat sig i sitt läger vid Donauströmmen midt emot den fiendtliga, befarade ej så mycket att der blifva angripen, som han icke mera fruktade för Regensburgs och Augsburgs öfvergång, hvilka städer Churfursten lemnat utan tillräckligt försvar. Han yppade äfven sina tankar härom till Churfursten, hvilken åter antingen ej trodde att faran var så stor, eller hoppades en öfverenskommelse med Kejsaren, eller också, styrd af egennyttiga rådgifvare, försummade de anstalter försigtigheten nu äskade. Beständiga skärmytslingar föreföllo emedlertid emellan båda arméerna, vid hvilka den Franska merendels hade öfverhanden; men dessa uträttade dock intet i hufvudsaken. Prinsen af Baden som ej vågade angripa Marskalken inom dess förskansningar, hoppades i stället kunna innesluta honom; till hvilken ända han redan förenat sig med Grefve STIRUM, och väntade dessutom en ny förstärkning af 10,000 man, för att sedermera gå öfver Donau och betaga de Franske allt återtåg. Nya förluster och fruktan för ännu betydligare, hade emedlertid tvungit Churfursten att öfvergifva sina vunna fördelar i Tirolen, han delade derföre sin armé, afsände en del till sina länders betäckning vid Donau, och marcherade med den öfriga till München, men blottställde derigenom sitt eget land för fienden, som endast väntade på tillfälle att föra kriget inom dess gränsor.

Prinsen af Baden hade likväl under allt detta skilt sig ifrån Grefve Stirum, som med sin armé var förskansad i sitt förra läger och hade gått öfver Donau vid Ulm, för att intaga Augsburg och sedermera angripa Franska armén från två sidor. Villars hoppades att få begagna sig häraf, och antingen kunna förmå någondera af de skilda fiendtliga arméerna till bataille, eller genom sin ställning hindra deras återförenande. Men härtill fordrades Churförstens biträde, i synnerhet att han, medan ännu tid vore, skulle bemäktiga sig Augsburg och låta en del af sina troppar förenas med de Franska, för att sedermera angripa Prinsen af Baden. Churförsten infann sig äfven, men med samma långsamhet och vankelmod som förr. Svårigheter och invändningar yppades vid hvart steg, och fruktan att förlora, vållade att han ej ville försöka något. Marskalken, ledsen att genom detta förhållande ständigt förlora alla tillfällen, som yppat sig, anhöll nu ändtligen att befrias från ett befäl, under hvilket han alltid blifvit hindrad från utförandet af de mest förmånliga förslag; och hvarvid han, omgifven af Churförstens rådgifvare, som vunnit sin Herres förtroende, och som för deras egen vinning uppoffrade, ej allenast bundsförvandters, utan äfven eget fäderneslands förmåner och ära, såg sig tillika sjelf ett offer för deras föreställningar eller deras falskhet. Han hade förgäfves yttrat sina tankar till Churförsten; de hade dels blifvit föraktade, dels misstänkte, aldrig följde. Augsburg i fiendens

våld, Prinsen af Baden redan inne i Bejern, Churfursten modfälld och Franska armén sjelf bragt i trängsel, voro följderna häraf. Dessa omständigheter föranlåto honom nu att begära befrielse från sitt befäl; men att förut genom en bataille söka draga sin armé och sig sjelf ur den ställning, i hvilken de voro bragte, utgjorde nu hans förnämsta önskan. Detta tillfälle yppade sig snart genom General Stirums uppbrott från sitt läger. Villars mottog denna tidning med hopp om fördel af en sådan rörelse, och oaktadt Churfursten sökte afråda ett anfall, hastade han dock att företaga det, för att ej förlora det tillfälle sig nu yppade, sedan Churförstens långsamhet nyss beröfvat honom det att angripa Prinsen af Baden. Marskalken Villars uppbröt till följe häraf med Franska cavalleriet, med hvilket han marcherade till Donauwerth, lemnade den öfriga delen af armén under Churförstens befäl, hvarmed denne marcherade till Oberdorff och vidare till Hochstedt, der fienden var posterad bakom floden Clantheim. Marskalken som redan ankommit till detta ställe, hade endast afvaktat Churförstens ankomst, för att börja bataillen. Ordres härom utgåfvos genast, och Grefve Lanion, som anförde högra flygeln, började äfven anfallet, sedan han gått öfver flera mindre strömmar och moras, och bemäktigat sig en by, som innehades af fiendtliga tropparna. Hela armén formerades derpå i bataille, sedan en annan by var intagen, som lemnade den tillfälle att angripa

fienden i front, under det en afskild corps anföll dess sida och hindrade dess återtåg. Försvaret var lika tappert, som anfallet var häftigt. Fiendtliga infanteriet försökte åtskilliga gånger att bryta sig igenom förenade arméns linie; men blef alltid tillbakadrifvet af cavalleriet, och slutligen bragt i oordning, förföljdt in i skogen, der det, blottställdt på försvar, nödgades antingen söka sin räddning i flykten, eller öfverlemna sig åt segervinnaren. Denna bataille, hvars utgång befriade Franska armén ifrån dess äfventyrliga ställning, och äfven Bejern för någon tid från fiendtligheter, var af en ganska stor betydenhet för fienden, så vida den dervid förlorade 5000 man på platsen, mer än 7000 fångar, hela dess artilleri, pontoner, läger, tross, bagage och en stor myckenhet fanor och standar.

Det tycktes som denna betydande seger hade bort ännu närmare förena Churfursten med Frankrike, och äfven fördubbla dess förtroende för Marskalken. Men intetdera skedde. Han betygade honom väl sin tacksamhet med de lifligaste uttryck; men dels intagen af sin förra villrådighet, dels ock torde hända sårad af det allvarsamma språk Villars nyttjade, ansåg han honom, om ej med missnöje, likväl som ett hinder i fullföljandet af sitt tagna beslut, att genom en öfverenskommelse med Kejsaren skilja sig ifrån Frankrike. Ehuru hemlig den varit, yppades den dock nu, och Ludvig XIV, som glömde sina egna fördelar att befordra Churförstens, och som ej

kunde bibehålla en bundsförvandt, hvilken antingen ej uppfyllde sina förbindelser, eller fullgjorde dem med ledsnad och missnöje, lemnade äfven sitt samtycke till denna förening, under det hopp, att den åtminstone skulle återskänka lugnet åt Bejern och bevara Churförstens egna besittningar. Men Villars, som befarade denna öfverenskommelse, hvaraf Franska armén, torde hända, hade blifvit ett offer, hoppades i stället att genom sina föreställningar åtminstone förmå Churfursten, att draga någon fördel af den redan vunna segern, eller ock att sjelf kunna taga den ställning, hvarigenom han ej allenast blef i stånd att hindra Prinsens af Baden förenande med återstoden af Grefve Stirums troppar, utan äfven att befordra sin egen förening med Marskalken Tallard. Churfursten var väl lika kallsinnig för alla dessa påminnelser, men nödgades dock bifalla dem, sedan Marskalken uttryckligen gifvit tillkänna sin föresats att följande dagen marchera till Memmingen, hvilket han äfven verkställde, och hvaraf följderne blefvo, att Prinsen af Baden öfvergaf Augsburg, och att åtskilliga betydande ställen, som innehades af fienden, blefvo intagna af Franska armén.

Under de ständiga svårigheter, som dagligen uppväcktes emot Marskalken, erhöll han ändtligen det länge väntade tillståndet att få öfvergifva Bejern: den enda belöning han mottog för en vunnen bataille, och för ett af de

bäst utförda fälttåg, dem krigshistorien kan framvisa. Torde hända likväl mindre sårad af Churförstens förhållande, än af StatsMinistern Chamillars bemötande, lika utmärkt af ondska som okunnighet, lemnade det sednare honom skäl till den billigaste förtrytelse, grundad på den öfvertygelsen att han fullgjort sina pligter. Han var nu färdig att öfvergifva Bejern, men önskade slutligen befria detta land från dess återstående fiender, och längtade, i det han nedlade sitt befäl, att genom en ny bataille, hvars lyckliga utgång han föresåg, ännu få lemna ett prof af nit för sin Konung, och ett nytt bevis af dess Ministers ofog, som genom sina förföljelser och sin ovilja, ömsom hindrat, ömsom ej understödt hans framgång. Genom de fördelar han vunnit af marchen till Memmingen och de betydliga förskansningar han af fienden intagit, var Prinsen af Baden bragt i en vådlig ställning, der han förgäfves väntade att blifva förstärkt af Grefve Stirums slagna armé, som ej vågade röra sig från sina förskansningar, och fruktade så mycket mer att blifva angripen, som hon var mindre talrik än den förenade Franska och Bejerska. Marskalken afmålade alla dessa omständigheter för Churförsten, föreställde honom den fördel han af en ny träffning hade att hoppas, och begärde slutligen detta vedermäle af hans förtroende; men förgäfves. Oaktadt alla förnyade föreställningar, vägrade dock denne Herre beständigt sitt samtycke; då ändtligen sårad

af

af ett sådant förhållande, och förtviflad att se en säker seger ryckas ur sina händer, han förklarade Churfursten, att han erhållit tillstånd att återresa till Frankrike, att han således öfverlemnade honom till samma rådgifvare, som uppväckt misstankar och beröfvat honom dess förtroende, och att han följande dagen skulle säga honom sitt farväl. Churfursten, förundrad häröfver, försummade intet att söka ändra denna föresats. Han lofvade det, under villkor att genast få angripa Prinsen af Baden, men Churfursten hade tagit sitt beslut, och stod ej att öfvertalas. Han lemnade honom således åt sitt öde, skildes ifrån honom, hedrades med arméns tårar och Churförstens sena saknad, som följande året, slagen vid Hochstedt på samma fält der Villars segrat, och beröfvad de länder han beskyddat, fåfängt sörjde öfver sin villrådighet och den Hjelte hvars försvar han ej velat nyttja.

Vid sin ankomst till Schafhausen träffade Marskalk Villars sin efterträdare Grefve Marsin, åt hvilken han lemnade de underrättelser och upplysningar, dem sakernas dåvarande ställning fordrade, och undfick derefter Konungens tillbud af befälet öfver en armé uti Italien; men så vida han dervid skulle mottaga Hertigens af Vendôme ordres, som der commenderade en annan armé, och han redan i Bejern rönt svårigheterna af ett deladt befäl, afsade han sig detta anförande, och anlände i stället till Paris, der han

af Konungen på det mest smickrande sätt blef emottagen, och såg början till det förtroende, af hvilket han sedan beständigt fick fägna sig. Den korta hvila honom lemnades afbröts i början af detta år, då han, ehuru befälen öfver de sammandragna arméerna voro bortgifna, afsändes till nedra Languedoc, att der genom sin verksamma åtgerd stilla ett uppror, som hotade med de vådligaste följder, och som, upptändt af fanatisme och ett förvändt religions-nit, ökadt af förföljelser och stränghet, och underhållit af Rikets fiender, hade utbredt sig och syntes i hjertat af Frankrike upptända lågor, torde hända ännu vådligare än de som brunno på dess gränsor. Dessas dämpande fordrade den största försigtighet, och Villars viste att dertill använda de klokaste medel: han anså hämden onyttig och vådlig, straffade sällan en förförd och uppretad allmänhet, utan emottog i stället de brottsliga med vänlighet, visade dem deras fel, öfvertygade genom föreställningar, och återförde dem till deras pligter, sedan orsakerne till deras missnöjen voro lättade eller undanröjde. Genom allvarsamhet, blandad med foglighet, vann han omsider att lugnet återfördes, och var nog lycklig att genom denna tjenst åt fäderneslandet, kanhända mera nyttig, fast mindre ryktbar, än hans förra och hans återstående segrar, vinna en ny ära vid en förrättning, som ej var honom uppdragen af Konungens förtroende, men en följd af Chamillards ovänskap, som hoppades att blottställa honom vid dess utförande, hvilket lik-

väl ej tjente till annat än att öka Konungens ynnest, som upptog Marskalk VILLARS, vid dess återkomst från Languedoc, till Riddare af Saint Esprit. Ehuru hedrande detta kunde synas, dölje de han likväl ej att han trott sig värdig flera belöningar, och misstyckte uteblifvandet af titeln af Hertig. Dessa drag af ärelystnad, som i hans lefnad ej sällan förnyas, den missnöjda jemförelse, hvarmed han oftast mätte vedergällningen mot sina förtjenster, minskade väl aldrig hans nit för sin Konung och sitt fädernesland, men lemna likväl, bland glansen af de största egenskaper, saknaden af den fullkomlighet, med hvilken en hjeltes blygsamhet kröner dess ära.

Frankrikes segrande tidehvarf voro emedlertid redan försvunna; utmattadt af ständiga krig, blottställdt och öfverhopadt af fiender, utmärktes för detta Rike hvart år af nya förluster, och hvar förlust af nya svårigheter att botas. England och Holland, länge åskådare af kriget, deltogo omsider deri, och skänkte slutligen Kejsaren den öfvervigt, som så länge varit på Frankrikes sida. Denna öfvervigt röjde sig först vid slaget af Hochstedt, som kostade Frankrike en af dess bästa och talrikaste arméer, och tecknades för Churfursten af Bejern med förlusten af dess länder, dem VILLARS ej mera beskyddade. Dessa förluster ökades genom nya; fienden gick genom Rhenströmmen in i Elsas, intog Landau och Trarbach, och hotade Frankrikes öfriga provinser. I denna ställning voro sakerna, då Mar-

skalk Villars återkallades ifrån Languedoc, att antaga befälet emot dessa fiender. Han fann, vid ankomsten till Paris, vådan af Frankrikes belägenhet ökad genom de brister ett långvarigt krig förorsakat, och alla tillgångar nästan uttömda, i det behofven öfverallt tilltogo. En ny drift i alla sinnen fordrades således att frälsa Riket, och Villars blef medborgarens efterdöme, så väl som anförarens. Ej nog att afsäga sig de förmåner, som borde tillhöra befälhafvaren öfver armén, ville han äfven under hela kriget uppoffra sin enskilta inkomst, och öfverlemnade till det allmännas tjenst en betydlig del af sin egen förmögenhet, lika värdigt vägrad af Konungen, som af undersåtaren tillbuden. Dessa utvägar blefvo äfven ej nödvändige. Ludvig XIV fann åter i sitt folks ädelmod och kärlek de medel, som i början saknades, och Marskalk Villars fick, oaktadt alla svårigheter, i fullkomligt stånd emottaga den armé, hvarmed han gick att skydda Frankrikes gränsor emot en hotande Marlborough, som, krönt af de lagrar han nyss skördat, och i hela glansen af sin ära, mötte honom med en öfverlägsen styrka. Båda arméerna voro flera dagar i hvarandras åsyn. Marskalk Villars's ställning var den mest förmånliga, och Marlborough, som på Hochstedts slätter förevigat sitt namn, ville ej blottställa sitt segerrika rykte genom ovissheten af en bataille mot en fiende, som, beredd att försvara sig, ej sökte, men också ej fruktade, ett anfall. Villars åtnjöt således, till en början, den äran att

täfla med en Hjelte, att betaga honom ingången i Frankrike, och slutligen tvinga honom att öfvergifva sin ställning med en sådan skyndsamhet, att den kunde förliknas vid en vunnen seger; men denna förmån var endast en början till de påföljande. Knappt var fienden aftågad, förrän han äfven sjelf uppbröt i dess fotspår, intog städerna Sarburg och Trier, förstörde de dervarande magasinen, bemäktigade sig allt der befintligt artilleri och ammunition, marcherade derpå in åt Elsas, förenade sig med Grefve Marsin, och angrep sedan linierna vid Wissemburg, försvarade af 6000 man, som blefvo dels slagne, dels tvungne att draga sig tillbaka.

Om han börjat detta fälttåg med att beskydda Frankrikes gränsor, slöt han det äfven med en lika utmärkt framgång. Förgäfves ökades fiendtliga armén, förgäfves hotade den att angripa den Fransyska. Orörlig i sina fördelar, bibehöll han dem, och betog fienden att begagna sig af sina, alltid uppmärksam på dess företagande, sällan vågsam, aldrig djerf, hindrade han honom genom de klokaste rörelser att utföra sina planer, och ådagalade under detta fälttåg all krigskonstens slughet, förenad med 30 års erfarenhet. Han hade mot en dubbel styrka försvarat sina egna gränsor, gått in i fiendens land, bemäktigat sig städerna Sarburg, Trier och Homburg, och den lyckan att tvinga Marlborough att draga sig tillbaka, var redan en seger. Med denna heder återvände han i slutet

af året till Paris; han emottogs der som segervinnare, Frankrike erkände honom som sitt försvar, och Ludvig XIV såg att han ännu ägde ett hopp och en hämnare. Marskalk Villars upphöjdes till Hertig, som en förtjent belöning, men den för honom mest smickrande var Konungens oinskränkta förtroende. Han önskade kunna öka denna känsla, och begärde ingen hvila, så länge fäderneslandet suckade under ovissheten af sitt öde; han återvände derföre i början af detta år (1706) till Rhenströmmen, der hans första framgång var, att fiendtliga armén under Prinsens af Baden befäl blef tvungen att öfvergifva sina förskansningar vid Bichevillers och gå tillbaka öfver Rhen, sedan en betydlig corps blifvit nedergjord; denna fördel ökades sedermera, dels genom fiendens förjagande från dess förmånliga ställning vid Drusenheim och Fort Louis, dels ock igenom städerna Lauterburgs, Drusenheims och Hagenaus intagande, vid hvilka fienderne förlorade 6000 fångar, 50 metall-canoner, 30,000 säckar spannmål, utom ett betydligt förråd af ammunition och krigsförnödenheter. Dessa i början af fälttåget vunna fördelar gåfvo Marskalken hopp om ännu betydligare; han hade äfven till den ändan beslutit att belägra Landau eller Philipsburg, men nödgades öfvergifva denna plan, då Grefve Marsin erhöll ordres att med en del af armén tåga åt Flandern. Han yrkade förgäfves nyttan af att fullfölja den redan vunna framgång och faran att dela armén; han tillstyrkte att man i Flan-

dern endast borde söka hindra fienden från nya framsteg, men ej att tänka på inkräktningar; hans råd vunno dock ej Konungens bifall, hans bästa troppar afsändes till Flandern, hvarföre han med återstoden af sin armé förskansade sig vid Rhen, att derigenom betäcka Franska gränsorna. Hotad af en vida öfverlägsen styrka, intog han några i Rhenströmmen varande öar, att derigenom lätta sin tilltänkta öfvergång, vid det förslag han fattat att angripa fienden inom dess förskansningar vid Stollhofen, hvilket dock för det närvarande blef hindradt genom dess öfverlägsenhet och minskningen af hans egen armé, hvaraf troppar ännu beständigt togos, att öka den i Flandern varande krigshären. Fälttåget slöts således utan vidare framgång, men Villars bibehöll sig dock vid sina vunna fördelar, under det han hindrade fienden att vinna några.

Om Marskalk Villars på detta sätt med sitt snille bibehöll Franska vapnens anseende, tecknades på andra sidan detta Rikes olyckor under samma fälttåg af tvenne de betydligaste förluster: slagen vid Ramilliers och Turin. Genom den förra förlorades större delen af Flandern, och genom den sednare alla Frankrikes besittningar uti Italien. Fiendtliga flottor omgåfvo dess stränder, och talrika arméer dess gränsor. Elsas var genom Landaus intagande blottställdt för fiendens infall: Strasburg utgjorde enda försvaret på Tyska sidan: Provence hotades med inbrott: Hertigen af Savoyen, som, från Frankrikes bunds-

förvandt, var förvandlad till dess fiende, var färdig att anfalla från en annan sida; och förlusterne i Flandern tycktes förespå ännu större. Allt syntes således hota Ludvig XIV och i förtid tolka Frankrikes undergång. Modet ökades väl af faran; men denna härdighet skulle sättas på starkare prof, den skulle försökas af flera olyckor, af större förluster, och tiden till dess räddning var ännu aflägsen.

Densamma vidriga belägenhet, hvari Frankrike befann sig vid slutet af det förflutna året, varade äfven under detta (1707) nyss ingångna. Hertig Villars, lemnad åt sig sjelf och blott tagande råd af sitt snille och sin verksamma drift, beslöt nu att angripa fienden och, om möjligheten medgaf, fullborda sitt förra förslag att öppna sig en väg in i Tyska Riket, och derigenom flytta kriget från Frankrikes gränsor in i fiendens eget land. Han hade under det förflutna året tänkt bryta sig igenom fiendtliga linierna vid Stollhofen; hans föresats hade då ständigt mött hinder och svårigheter, han ville nu börja detta fälttåg med deras angripande. Dessa linier, som igenom deras belägenhet ansågos oöfvervinneliga, hindrade ej allenast alla hans företag, utan lemnade äfven fienden tillfälle att beständigt oroa Franska gränsorna. Nödvändigheten fordrade således att fördrifva honom från denna fördelaktiga ställning; utgången häraf var äfventyrlig; men svårigheterne afskräckte aldrig Villars från sitt beslut. Dessa linier

sträckte sig ifrån Philipsburg till Stollhofen, längs med Rhenströmmen, försedda med dubbla förskansningar, betydande batterier och redouter, försvarade af ett starkt artilleri och 4000 man. Att dela fiendens uppmärksamhet och styrka, anbefallte han tre särskilta anfall på olika ställen, under det han sjelf med fjerde corpsen skulle angripa från en annan sida. Förnämsta attaquen var öfverlemnad Grefvarna Broglio och Vivans, som med 20 bataillonер, 45 sqvadroner och 35 canoner gingo öfver Rhen vid Neuburg, under det han sjelf öfvergick vid Kell, och Grefvarne Pery och Chamillard vid Selinghen, hvilken stad, efter ett långvarigt motstånd, intogs. Angripne på detta sätt från flera sidor, och utan att kunna motstå Franska armén, som redan förstört en del af deras försvarsverk, och nu samlad angrep centern af deras förskansningar, uppbröto fienderne med största oordning, gynnade af en stark dimma, som hindrade de Franska att begagna sig af deras afmarche, lemnande hela deras läger, artilleri, ammunition, magasin och beklädnad för flera regementen. Denna fördel var så mycket mera lysande, som den erhölls utan någon mans förlust på Franska sidan, och Hertigen derigenom ej allenast befriade Frankrikes egna gränsor, utan äfven vann sitt föremål, att fördrifva fienden och öppna vägen för sig in åt Tyska Riket.

Betydliga contributioner indrefvos sedermera af Frankiska och Schwabiska kretsarna, på mer

än 40 mils afstånd, hvarigenom äfven de brister afhulpos, som ofta hindrat Franska arméns rörelser. Knappt voro desse undanröjde, förrän den uppbröt att förfölja den flyktande fienden; nya fördelar utmärkte dess framtågande, och ständiga förluster tvingade öfverallt fienden att vika. De mest betydande af dessa voro fästningen Schorendorffs intagande och tvenne corpsers förstörande: den förra af 500 man vid Durlach, och den sednare af 5000 vid Lorch, hvilka båda blefvo nedergjorda. Med sådan framgång mot en vida öfverlägsen styrka fortsattes marchen, i tanke att förmå fienden till en slagtning, den han dock ständigt undvek, och hvartill hoppet omsider helt och hållit försvann, genom den befallning Hertigen erhöll, att afsända en del af sin armé till Provence, som då hotades med anfall. Det var hans öde att alltid möta hinder i sina operationer och att så tillsägandes se sig beröfvad de segrar, dem han genom sitt snille beredt. Han nödgades således öfvergifva tankan om nya framsteg, och i stället förskansa sig med sin återstående armé, att derigenom ej allenast bibehålla sina vunna förmåner, utan äfven betäcka Frankrikes gränsor mot en förökad fiendtlig krigshär, som redan var i antågande. Det öfriga af detta års fälttåg utmärktes endast genom beständiga rörelser, dels att bibehålla sina egna, dels att hindra fiendens fördelar. I slutet af Augusti månad återvände han till Rhenströmmen, der han vid Rastadt förskansade sig med sin förminskade armé. Han hoppades dock att

ej der länge uppehållas, utan trodde sig återigen kunna angripa fienden, så snart han erhållit den nya förstärkning af troppar som han begärt; men denna önskan blef ej uppfylld, utan han sjelf i stället återkallad till Paris, der befälet öfver den uti Italien varande armén blef honom uppdragit. Han lemnade Franska gränsorna på denna sida i godt försvarsstånd, betäckte af linierna vid Lauterburg och fästningarna Trier, Biche och Homburg, ingången till Tyska Riket öppen genom fästningarna Kell och Selinghen, och de vid Stollhofen varande fiendtliga linierna helt och hållit förstörda. Han återvände således till Paris med den hedern, att tvenne gånger hafva försvarat Elsas, beskyddat Franska gränsorna, dels skingrat, dels nedergjort en öfverlägsen styrka, och ägde den vissheten att han ännu längre kunnat sträcka sina fördelar, om man dertill lemnat honom medel och tillstånd.

Sedan han emottagit Konungens befallningar om det förestående fälttåget, lemnade han (1708) Paris, och begaf sig till den armé han nu var kallad att anföra. Samma svårigheter som mött honom vid hans förra operationer yppade sig äfven här, i det han skulle bevaka en vidlyftig gräns emot en dubbel styrka. Hertigen af Savoyen, med egna, Kejserliga och Brandenburgiska troppar, hotade nu sin fordna bundsförvandt och trodde utan svårighet kunna tränga in i Dauphiné. Villars deremot, underrättad om denna plan, men för svag att sjelf hoppas några

eröfringar, och för det närvarande endast nöjd att ej förlora, använde likväl sin lilla styrka med den konst och den försigtighet, att han förekom Hertigens af Savoyen förslag, och betäckte ej allenast hela Dauphiné, utan tvang äfven fiendtliga armén, att, efter flera till dess förlust förefallna mindre träffningar, draga sig tillbaka. Om således detta fälttåg ej visar den mängd af lysande händelser, som uppfylla hans öfriga, är det dock utmärkt af samma verksamma snille, samma mod och samma lycka. Hertigens af Savoyen återvändande befriade Franska gränsorna från det öde dem var ämnadt, och Villars åtnjöt den heder, att med en liten armé tvinga en dubbel styrka att med förlust draga sig tillbaka. Årstiden hindrade honom dock att vinna nog fördel af denna lycka. Han återvände derföre till Paris, dit han af Konungen var kallad, att emottaga ett nytt befäl och ett nytt förtroende.

Medan Hertig Villars på detta ställe ännu bibehöll Franska vapnens anseende, voro sakerna i ett beklagligt tillstånd i Flandern, der oenigheten och misstroendet emellan Cheferna befordrade fiendernas framsteg och påskyndade Frankrikes olycka, och än hindrade all verksam åtgerd, än gjorde alla besluten vacklande, hvarigenom faran ständigt ökades och dess följder blefvo svårare att bota. Detta års fälttåg slöts der omsider genom Lilles intagande, och ett nytt fälttåg (1709) började, ännu vådligare än

det förflutna, och ett af de olyckligaste som Franska Historien kan framvisa. Det tecknades till en början af Gands öfvergång, som, efter blott sex dagars belägring, öfverlemnades af en talrik garnison till fienden. Dessa fördubblade olyckor, aldrig blandade med någon framgång, ökades af missväxt och hungersnöd, följder af detta års ovanligt stränga vinter, och förenades med alla krigets plågor, uselhet och misströstan. Prins Eugene och Hertig Marlborough hotade att med deras förenade arméer detta år sluta kriget i hjertat af sjelfva Frankrike; och Ludvig XIV nästan så utan hopp som utan tillgångar, önskade nu blott att genom freden kunna förekomma de olyckor, dem han snart misströstade att afvärja med vapnen. Han afsände äfven Torci som fullmäktig till Holland, att påskynda, eller rättare sagdt mottaga, den fred hans fiender ville gifva. Dessa villkor yttrades snart, de mest vanhedrande som någonsin kunde tillbjudas: att Konungen i Frankrike skulle ej allenast förmå sin sonson att afsäga sig Spanska kronan, utan äfven, om det ej annorlunda kunde vinnas, dertill förena sina egna vapen med de Allierades, öfverlemna Strasburg, Brisac och hela Elsas till sina fiender, och dessutom lemna tie betydande städer som borgen, att dess löfte, med Konung Philips förjagande från Spanien, skulle uppfyllas. Torci yrkade förgäfves antagliga villkor. De segrande, stolte öfver deras lycka och högmodige att kunna föreskrifva Frankrike lagar, afslogo alla hans an-

bud. Han vände sig derpå till EUGENE, MARLBOROUGH och Stor-Pensionairen HEINSIUS; men emottogs med samma obenägenhet. Alla ville fortsätta kriget: Prins EUGENE för att hämnas en liden oförrätt: MARLBOROUGH för att vinna nya skatter och en förökad ära: HEINSIUS af en medfödd bitterhet emot Frankrike, af det högmod han kände att vara nästan styresman af hela denna mäktiga Liga, och af glädje att ej allenast med vapen, utan äfven med ord, om sider hämnas på Hollands fordna segervinnare. Denne Monark trodde ej, då Europa 30 år förut darrade för hans makt, att han en gång, bönfallande och färdig till alla uppoffringar, skulle sjelf anropa freden hos den Republik han varit på vägen att krossa: han trodde ej att den EUGENE, åt hvilken han nekat ett regemente: att den CHURCHILL, som, blandad i hopen af mindre officerare i Frankrikes tjenst, gjort sina första krigsprof: att en borgare från Amsterdam, HEINSIUS, fordom i Paris hotad med Bastillen, skulle föreskrifva honom lagar; men det var äfven hårdheten af dessa villkor, som frälste Frankrike, och sjelfva höjden af olyckan, som gaf en ny ära åt dess Konung. Omgifven af alla motgångar, och med de svåraste utsigter för framtiden, var han likväl för stor att emottaga så nesliga tillbud. *Efter jag är tvungen att fortsätta kriget*, sade han, *gör jag det hellre mot mina fiender, än mot mina barn.* De tillbudna fredsvillkoren gjordes bekanta för allmänheten, tillika med afslaget. De förra väckte dess

förbittring och medlidande för en olycklig och förolämpad Monark: det sednare gillades af ett ädelmodigt folk, som i fiendernas högdragna språk kände sin egen ära sårad, ej mindre än sin Konungs. Således afbrötos underhandlingarne, och svärdet skulle åter afgöra hvad öfverenskommelserne ej mäktat bilägga. En ny armé uppsattes så fort och så väl man kunde, och VILLARS kallades till dess anförande i den mest vådliga ställning.

Men denna armé, som skulle fäkta för Frankrikes bestånd, befann sig sjelf i en ganska usel belägenhet; utan magasin, beklädnad, vapen och de mest angelägna behof, skulle hon möta en vida öfverlägsen fiende, som ägde allt i öfverflöd. Hertig VILLARS såg ej detta utan det lifligaste bekymmer, men oroades ännu mer af den modfälldhet, som var rådande bland hans egna. Hans närvaro, förenad med åtankan af hans fordna segrar, skingrade likväl småningom denna nedslagenhet, och hoppet lifvades hos armén vid åsynen af dess anförare. Han använde emedlertid allt sitt bemödande att afhjelpa de brister som hindrade hans rörelser, och reste sjelf till Paris, att söka den hjelp närvarande omständigheter fordrade. Han lade der för sin Konungs ögon sakernas bedröfliga, men sanna, målning: en tafla så mycket mer oroande, som tillgångarne voro uttömde och den förmodade hjelpen okänd. Han lemnade derföre sin Konung, och gick att med sitt eget rådiga snille be-

reda de utvägar möjligheten tycktes neka, och samma medborgare, för hvilkas säkerhet han nu skulle strida, hastade sig äfven, intagne af hans nit och föreställningar, att afhjelpa de brister som nu hindrade alla hans rörelser; småningom uppfylldes behofven, och Hertigen blef slutligen satt i stånd att med en krigshär, uppeldad af hans tapperhet och förhoppning, gå sina fiender till mötes. Under allt detta ökades emedlertid de allmänna bekymren genom fiendens operationer, som efter underhandlingarnas afbrott redan belägrat Tournai, hvars öfvergång Villars ej med en liten armé kunde hindra, utan nödgades inskränka sig vid att endast betäcka Franska gränsorna och betaga fienderna nyttan af denna eröfring. Fiendtlige Cheferne sågo att fördelen af detta års fälttåg helt och hållit berodde af deras inbrott i Frankrike och denna arméns förjagande, hvarföre de äfven nalkades de förskansningar de Franske uppfört. Allt tycktes således förespå en häftig bataille, och Frankrike afvaktade i fruktan dess utgång. Konungen, som ej utan oro kunde tänka på följderna af densamma, och som fäst hela sitt hopp på Villars's person, befarade emedlertid den största olycka, i händelse af hans frånfälle, och att i någon måtto förebygga den våda deraf kunde uppkomma, afsände Marskalken Boufflers, att i förutnämda omständighet emottaga befälet. Boufflers, ehuru äldre än Villars, vägrade dock ej att som Volontaire tjena under dess befäl,

fäl, och uppoffrade åt sin Konungs önskan och fäderneslandets nytta en ömtålighet, den han kunnat yttra. Hertigen deremot, som från långa tider tillbaka varit med honom förenad i lika vänskap som högaktning, svarade på dessa tänkesätt med att sjelfvilligt tillbjuda honom befälet, eller åtminstone dela det med honom; Marskalken Boufflers mottog dock intetdera, endast nöjd att utföra sin väns befallningar och bidraga till dess ära. Denna täflan af ädelmod emellan befälhafvare af så utmärkta förtjenster, som för det allmännas gagn uppoffrade all enskilt afund, och knöto förtroendets band utan någon egen afsigt, uppmuntrade ännu mera deras troppar, der hvar och en ville vara värdig att styras af sådana anförare, och der redan modet ej önskade annat än tillfällen att synas.

Men detta mod, som redan i förtid trotsade faran, lemnades ej länge åt den overksamhet, som ofta qväfver, men alltid minskar dess häftighet. Om det med längtan afbidade tillfället att synas, yppades äfven snart detsamma, i en af de blodigaste bataller krigshistorien ännu kan framvisa. Tournay var knappt intagit, förrän fienden uppbröt att belägra Mons, och Hertigen af Villars, som ej kunde rädda denna fästning, utan med en bataille, uppbröt äfven, att derigenom hindra fienden från sitt beslut. Båda arméerna, upplifvade af samma hopp, möttes snart: den ena, att söka sina fördelar: den an-

dra, att skydda det Rike, hvars försvar var lemnadt i dess händer, och Malplaquet blef det ställe, der ödet skulle afgöra så stridiga föremål. Fiendtliga armén bestod af 80,000 man, den Fransyska af inemot 70,000: den sednare hade 80 kanoner, den förra 140, och anfördes af Europas lyckligaste Generaler: MARLBOROUGH och EUGENE. Hertig VILLARS och Marskalk BOUFFLERS, förenade genom vänskap och högaktning, delade befälet och hedern af denna dag. Fiendernas venstra flygel blef till en början bragt i oordning och förföljd, den högra delade äfven ett nästan lika öde; segern, ännu osäker, tycktes således tillhöra de Franska, då den i hast blef dem berövad, dels igenom den blessure VILLARS erhöll, dels ock derigenom att centern af Franska armén, som under striden blifvit skild från sina flyglar, af fiendernas öfverlägsenhet bragtes i förvirring; BOUFFLERS, som nu ensam förde befälet, och ej mera kunde hindra den talrika fienden, återförde sina troppar ifrån striden i den bästa ordning. Om Franska armén således måste vika, var dess förlust en seger, och fienden hade dyrt betalt den vunna fördelen, i det han sjelf förlorade 21,000 man på platsen, då de Franskas förlust deremot ej var mer än inemot 6000; de eröfrade äfven några och 50 fanor och standar, hvilka afsändes till Konungen, att bevittna, om ej en vunnen seger, åtminstone den förlust, hvarigenom denna dag blifvit utmärkt på de Allierades sida; och i berättelsen om denna märkvärdiga bataille yttra-

de sig Hertigen: «att om Försynen ville tillåta «honom ännu en dylik förlust, kunde Konun- «gen äfven vara viss på, att hela den fiendtliga «styrkan vore förstörd».

Antingen Marskalk Villars för mycket litat på sin lycka, eller att han ej för ett ovisst öde velat blottställa den armé han nu anförde, eller ock att han misstagit sig om sin fiendes planer, kan man dock med skäl säga, att han ej under denna bataille nyttjat alla de förmåner, som ställets belägenhet tycktes medgifva, och att han, genom sin ställning, lemnade fienden de förmåner han till dess förstöring kunnat använda. (Se Mémoires de Mr. le Marquis de Feuquières, Tome IV, sur la bataille de Malplaquet.)

Denna olika förlust, förenad med den bestörtning som rådde i fiendtliga armén, gjorde att Hertigen var sinnad att den påföljande dagen å nyo angripa fienden; men detta beslut, som i dåvarande ställning tycktes hafva bort medföra den mest betydande framgång, blef dock hindradt genom ordres, som förbödo all vidare träffning. Härigenom lemnades äfven fienden frihet att belägra Mons, en svag ersättning för den betydande skada han lidit, och hvarvid han, torde hända, äfven kunnat röna ännu större förluster, om Fransyska armén ägt frihet att angripa honom å nyo. Fälttåget slöts emedlertid, utan andra framsteg för fienderna, än Mons intagande; och Villars blef, i anseende till sin undfångna blessure, förd till Paris, der hans an-

komst utmärktes genom den lifligaste glädje, och der Konungens förtroende förenades med det allmännas rörelser, vid åsyn af en sårad hjelte, som stridt för dess försvar och nu emottog dess tacksamhet.

Han blef genast utnämd till Fransk Pair och Gouverneur i Gravelines: befälet öfver armén lemnades under dess sjukdom åt Marskalken Boufflers.

Den nytta man kunnat draga af den stora förlust, hvarmed fienderne köpt segern vid Malplaquet, försvann således för Frankrike, der vanan vid långa motgångar och fruktan för ännu större gjorde att man misstrodde lyckan och knappt en gång vågade begagna sig af sina fördelar. Fiendtliga armén var emedlertid snart lika fruktansvärd, och hastade nu ej allenast med nya framsteg, utan äfven att hämnas sina mistningar; under det Frankrike såg stormarna nalkas och saknade alla tillgångar mot den förestående faran. Det tycktes på en gång öfverhopadt af alla de plågor dem kriget möjligtvis kan alstra, och minnet af en försvunnen storhet ökade ännu mera bitterheten af den närvarande ställningen. Ludvig XIV, tryckt af år och bekymmer, och jemförande sin ålderdoms olyckor med hågkomsten af den glans som omgaf hans segrande ungdom, önskade blott att, med den fred han ville köpa, afböja de förluster som hotade dess rike, och det elände som härjade dess

undersåtare. Men Frankrike led ej ensamt af krigets förstöring; tillståndet i Spanien var ännu vådligare. PHILIP, beröfvad allt hopp, och nästan utan allt annat försvar än sitt mod, hade blifvit tvungen att öfvergifva sin hufvudstad, der hans medtäflare, understödd af segrande vapen, höll sitt intåg; och Konung LUDVIG XIV, som ej mera kunde stadga en annans thron, då hans egen svigtade, nödgades till sitt försvar återkalla de troppar han, under en lyckligare tid, lemnat till sin sonsons beskydd. Men förgäfves önskade han ännu att i fredens lugn få sluta sina återstående dagar; förgäfves afsändes fullmäktige till Freds congressen i Gertruidenberg: förgäfves samtycktes genom dem till alla de villkor, som föreskrefvos; de Allierade fägnade sig åt LUDVIGS olyckor, och besvarade dess önskningar om fred med förökade påståenden, ännu odrägligare än sjelfva krigets förluster. Hoppet om freden försvann således, och Hertig VILLARS emottog åter, med befälet öfver armén i Flandern, nya svårigheter, förenade med fördubbladt ansvar. Samma öde som alltid mött honom, var äfven nu hans lott, att emot sig se en öfverlägsen och segrande krigshär, och att sjelf anföra en armé, blottställd för de betydligaste brister, dem han med bekymmer fann att Frankrikes vanmakt ej tillät afhjelpa.

Bland denna mängd af svårigheter, som varit tillräcklige att från fäderneslandets tjenst afskräcka en medelmåttig man, men som hos VIL-

LARS endast skulle upphöja hans ära, nödgades han nu föra befälet i tvenne fälttåg (1710, 1711), der alla framsteg voro honom omöjliga, och der man redan ansåg för en seger, när man kunde förekomma någon förlust. Om således en fiende, talrikare, mästare af alla fördelar, i ymnoghet af alla förnödenheter, och snart hotande Frankrikes egen hufvudstad, likväl under dessa begge år, vid flera mindre och obetydliga träffningar, ej kunde sträcka sina företaganden längre, än att intaga Douai och Bethune, och slutligen Air, St. Venant och Bouchain, tillhör förtjensten deraf Hertigen af VILLARS, som genom sitt snille, sin outtröttliga möda, sin gåfva att uppmuntra de modfällda, fann ensam utvägar att med de svagaste medel sätta gränsor för dess framsteg, under det han sjelf ej vågade att i en afgörande bataille blottställa sin svagt försedda och misströstande armé, som, ehuru i ett ofullkomligt tillstånd, likväl var sitt fäderneslands sista tillflykt. Han nödgades således i hoppet afvakta lyckligare omständigheter; men dessa tycktes ännu vara aflägsna, under det att olyckor och motgångar dagligen förnyades, tills ändtligen en blidare dag syntes, efter de mest vådliga stormar. PHILIP, som nyligen blifvit nödsakad att öfvergifva sin hufvudstad, återkom segrande och emottogs af ett troget folks sanna förtjusning: han hade lemnat en vacklande thron, men återvann den stadgad, sedan Hertigen af VENDÔME vid Villa Viciosa fästat dess grundvalar och gifvit honom tillbaka den krona han var på vägen att för alla tider

mista. Denna oväntade framgång i Spanien upplifvade älven hoppet i Frankrike, och dess fiender, som knappt uppvaknat från förundran öfver detta ombyte, fingo snart orsak att befara en större förlust genom Englands söndrande från Alliancen; det var väl ej ännu tillfullo stadgadt, dock redan i tysthet beredt, och röjdes omsider vid Kejsar Josephs död, då England, vid en ny Ministères uppkomst, ändrade sina tänkesätt. Marlborough, som med sin lycka hotade Ludvig XIV:s thron, och nästan lika mäktig inom cabinettet i England, som framför dess krigshärar, skulle snart förlora sitt välde genom den onåd, hvari han störtades hos sin Drottning. Han gissade ej ännu till det öde honom beredde; men medan han i Nederländerna utbredde sina segrar, sattes för dem i England ett mål. Han återkallades i slutet af år 1711 till London, der han dömdes förlustig alla sina embeten, och nödgades älven försvara sin ära och sjelfva de tjenster han gjort åt sitt fädernesland. Frankrike undslapp derigenom en af sina farligaste fiender, och dess räddning bereddes inom det Hof, af hvars ovänskap det varit mest hotadt. Prins Eugene, förenad med Marlborough genom vänskap och högaktning, skyndade till London, att understödja dem som arbetade till hans väns försvar; han emottogs väl der med den aktning han förtjente, men utan att lyckas i sitt hopp. Marlboroughs öde var afgjordt; han skildes ifrån befälet och de allmänna göremålen, och gick att hvila på sina lagrar. Eu-

GENE återvände således, att utan sin vän och medhjelpare fullfölja kriget och fullborda Frankrikes olyckor, men skulle, efter lidna förluster, sjelf en gång aftala freden med samma hjelte, mot hvilken han nu gick att mäta sina vapen.

1712. LUDVIG XIV hade likväl ej ännu fyllt måttet af de motgångar, hvarmed han, vid slutet af sin lefnad, skulle liksom betala den lycka som åtföljt hans första tider. Under bekymren af sitt Rikes ställning pröfvades hans mod af de ömmaste sorger inom hans eget hus, der han på kort tid begret förlusten af sin enda son, sin sonson, Hertigen af Bourgogne, och dess gemål samt deras äldsta son, föremål för hans kärlek och hopp. Till denna saknad förente sig äfven Hertigens af VENDÔME frånfälle, som nyss befästat Konung PHILIPS thron och nästan ensam uppehållit de Spanska angelägenheterna: en mistning, med så mycket mera skäl beklagad af båda Riken, som den i det närvarande var svår att ersätta. Oaktadt alla dessa bekymmer, arbetade likväl Konungen med lika oafbrutit mod att frälsa sitt Rike, genom tillrustningar, så väl som genom underhandlingar. De förra fortsattes så långt ett uttömdt Rikes krafter kunde sträckas: de sednare tycktes omsider antaga ett mera gynnande utseende på Englands sida. Det hade i MARLBOROUGHS ställe afsändt Hertigen af ORMOND till allierade armén, och ehuru det ej ännu ville uppenbarligen skilja sig från sina bundsförvandter, hade det

likväl till en början befallt honom att ej inlåta sig i träffning emot de Franska. Slutligen afgjordes emellan båda Hofven en öfverenskommelse, på hvilken man i tysthet länge arbetat. Ett stillestånd blef fastställdt: Dunkerque öfverlemnadt till England, och Hertigen af Ormond med sina troppar hemkallad från allierade armén.

Men om, genom denna betydande minskning i styrkan af Frankrikes fiender, dess hopp tilltog för framtiden, var likväl dess tillstånd för det närvarande föga derigenom lindradt. Utblottadt på folk och penningar, kunde det hvarken tillräckligt öka den armé som borde utrustas emot dess återstående fiender, eller uppfylla behofven af den, man med möda samlat. Allierade armén deremot, ehuru minskad genom de Engelskas bortgång, var likväl ännu 20,000 man starkare än den Fransyska, ymnigt försedd med alla förnödenheter, modig af förra segrar, ifrig efter nya, och anförd af Eugene. De mesta fästningar voro redan intagne, som kunnat hindra, eller åtminstone uppehålla, en segrande fiendes framsteg: vägen så godt som öppen till sjelfva Paris: bestörtning och misströstan rådande hos alla, och ett enda slag ännu hotade att krossa den thron, från hvilken lagar fordom gåfvos åt Europa. I denna allmänna förtviflan ägde Ludvig XIV ensam hopp: han afsände Hertigen af Villars till armén, lastad med bördan af Frankrikes öden, och med en styrka, upphöjd öfver olyckan och sjelfva ålderdomens

tyngd, fattade för sig sjelf ett beslut, värdigt hans egen storhet och ädelmod. «Om, sade han vid VILLARS's afsked, äfven denna krigshär «blir slagen, så underrätta mig blott om vår o«lycka. Så gammal jag är, skall jag ännu stiga «till häst, genomfara gatorna af min hufvudstad, «kalla omkring mig dess invånare, sätta mig «sjelf i spetsen för dem som ännu vilja följa de«ras åldriga Konung, och med dem stupa eller «frälsa mitt Rike». I sådan ställning af omständigheter började nu detta års (1712) fälttåg, som af EUGENE utsågs till dess fäderneslands förstöring, men blef endast vittne till hans nederlag och en ädelmodigare medborgares ära. VILLARS hade redan, så mycket möjligheten medgaf, sökt uppfylla sin armés behof, och genom sitt efterdöme och sin uppmuntran, meddelat åt sina troppar den förtröstan till deras anförare och den visshet att segra, som förespå segern. Quesnoy var emedlertid redan belägradt och intagit: en stor del af Champagne i fiendens våld, som äfven hotade Reims, och ändtligen uppbröt derifrån med hela sin styrka, att angripa Franska armén och börja belägringen af Landrecie.

Båda arméerna, eldade af samma mod och upplifvade af samma hopp, nalkades emedlertid hvarandra. En del af den Allierade, betäckt af starka förskansningar, fullföljde Landrecies belägring, under det den andra dels betäckte densamma, dels med uppmärksamhet följde de Franskas rörelser. Hertig VILLARS, hvars beslut var

tagit att angripa fienden, oaktadt dess öfverlägsenhet och förmånliga ställning, hade emedlertid undersökt hvar det tilltänkta anfallet med största framgång kunde ske: han hade väl önskat att genast kunna befria Landrecie, men fann att belägenheten och de deromkring uppförda verk skulle göra detta företag äfventyrligt eller omöjligt; ickedestomindre vidtog han alla anstalter, som tycktes utvisa att ett anfall der var beslutit. Detta skedde dock ej i annat afseende, än att draga fiendens hela uppmärksamhet ditåt, och derigenom förmå honom att minska sin styrka på det ställe han dertill verkligen utsett: denna hans önskan blef äfven uppfylld: Prins Eugens fördubblade sin styrka vid Landrecie, under det han försvagade Denain, som Hertigen genast lät angripa, så snart han blef säker att det ej så hastigt kunde undsättas, som nödvändigheten det skulle fordra.

Franska armén var emedlertid i lika okunnighet om sin anförares planer, som den fiendtliga; men denna ovissbet upplystes snart för dem begge. Förskansningarne kring Denain voro ganska betydligen betäckte, på den ena sidan af Schelden och ett moras, öfver hvilka Franska armén skulle tåga, och af en befästad communications-linie med fiendtliga armén på den andra, samt försvarade af 24 bataillöner utvalda troppar med tillräckligt artilleri. Dessa svårigheter, ehuru betydande de än voro, kunde dock ej afskräcka Villars ifrån sitt en gång tagna be-

slut; till den ändan uppbröt han ifrån sitt läger i Mazinghen, gick öfver Schelden vid Neuville, formerade sin armé i bataille, angrep nyssnämda communications-linie, och lemnade der en betydlig del af sin krigshär, att hindra all undsättning ifrån fienden, under det han med den öfriga delen angrep förskansningarna. Motståndet var lika tappert, som anfallet var häftigt; Denain blef dock intagit, de dervarande troppar dels nedergjorde, dels tillfångatagne, bland hvilka sednare voro General Albemarle, två Prinsar af Nassau, en af Holstein och en af Anhalt, tillika med alla dervarande officerare. Eugene hastade sig väl till de sinas undsättning, men kom för sent och blef endast vittne till deras nederlag. Han försökte sedermera att gå öfver Schelden och hämnas denna förlust, men nödgades, efter flera fruktlösa försök och sedan han förlorat mycket folk, att vända om. En stor del fartyg, som ännu lågo i strömmen, lastade med ammunition, proviant och åtskilliga andra krigsförnödenheter, föllo i segervinnarens händer, som, utan att lemna den slagna fienden någon hvila, hastade i spåren af dess flykt; redan två dagar derefter intog han St. Amand, Mortagne och Haunon, jemte alla fiendtliga förskansningar längs med Scarpeströmmen ända till Douai, och med berättelsen om dessa sednare framsteg, afsändes till Paris 1500 fångar, jemte ett stort antal vunna trophéer. Om Frankrike länge med oro betraktat sin ställning, och med bestörtning föresett nya förluster, försvunno vid

segrarnas tidning nästan alla bekymmer. Hoppet uppvaknade med lyckan, och allmänhetens åsyn fästades å nyo med behag på eröfrade segertecken: förr så vanliga, nu så länge saknade föremål för dess åsyn, men som på en gång vittnade om Frankrikes återvunna säkerhet, och upplifvade minnet af dess fordna ära. Beständiga fördelar utmärkte nu alla företag, och den oförmodade ställning sakerna tagit gaf innan kort åt freds-underhandlingarna mera drift och ett mera gynnande utseende. Villars ökade emedlertid sin armé genom återkallandet af garnisonerna i Valenciennes och åtskilliga sjöstäder, som ej hade något att frukta, sedan Engelska flottor ej mera hotade Franska stränderna; fiendtliga armén deremot, som genom lätta förluster nödsakades draga sig tillbaka, hade äfven förlorat sin öfverlägsenhet, som tillika med segern nu var på de Franskas sida. Nödvändigheten att draga alla möjliga fördelar af densamma, föranlät Villars att skynda med de fästningars återtagande, som voro i fiendens våld, och att äfven, genom en ny bataille, sätta honom ur stånd att oroa Frankrikes besittningar. Att uppfylla det förra, lät han belägra Marchiennes: ett ställe så mycket angelägnare, som det ej allenast var ganska väl försvaradt, utan äfven inneslöt, snart sagdt, alla den fiendtliga arméns förråd. Det gaf sig äfven, efter en kort belägring, med hela sin garnison af inemot 5000 man, som gjordes till krigsfångar, och alla dervarande magasin af proviant, ammunition och krigsförnödenheter, jemte 200

större och mindre kanoner. Från denna eröfring hastade han att angripa de Allierade, som ännu höllo Landrecie inspärradt, men drogo sig undan, i tanka att undsätta Douai, som emedlertid äfven af en del af Franska armén var belägradt; deras hopp blef dock om intet, och deras hjelp förekommen. Belägringen blef således fortsatt: fästningen intagen: dess garnison gjord till krigsfångar, och ett betydligt antal artilleri och segertecken tagna, hvilka sednare, afsända till Paris, vittnade åter om en ny fördel, och stadgade ett der redan upplifvadt hopp.

Dessa framsteg lofvade flera, och ehuru fiendtliga armén sökte att hindra dem, var Hertigen af Villars dock lycklig nog att tillika kunna fullfölja sina egna företag, och betaga fienden alla tillfällen att lägga betydliga hinder i vägen. Douai var ej ännu intagit, då Quesnoy och Bouchain nästan på en gång blefvo inspärrade. Förgäfves böd Prins Eugene till att upphäfva dessa belägringar, och lika fåfängt försökte han att lefverera bataille. Tillfället var försummadt: han nalkades emedlertid, men fann Franska armén så väl förskansad, att han ej vågade utföra sin plan, utan nödgades vända om, och blef snart vittne till nyssnämda fästningars öfvergång, hvilka slutligen delade samma öde med de förut intagna, och emottogo Fransk garnison, sedan deras förra blifvit gjord till krigsfångar; segertecken, artilleri, ammunition och magasin föllo öfverallt i de Franskas händer,

och fienden, som ej kunde hindra deras framsteg, började nu sjelf att påskynda den fred, han nyss med så mycken stolthet vägrat åt ett olyckligt Rike. Så ombytas tider och omständigheter, och så kan en enda menniskas snille ofta förändra Rikens öden.

Detta års fälttåg, ett af de ärefullaste och tillika för segervinnaren gagneligaste som krigshistorien nästan kan framvisa, slöts omsider, utmärkt af de största förluster på de Allierades sida. Hertigen af VILLARS hade vunnit en bataille, som ensam afgjorde Frankrikes öde: han hade derpå intagit fem betydande fästningar: tvungit en öfverlägsen och väl försedd fiende att draga sig tillbaka, sedan han af dess armé gjort 53 bataillioner, jemte 15 Generaler, till krigsfångar: bemäktigat sig 100 grofva kanoner, utom en stor myckenhet mindre, 50 mörsare, segertecken och magasin. Detta års slut gaf äfven åt en del af Europa den fred, efter hvilken det så länge suckat. Om detta fälttåg således stadgade Frankrikes säkerhet, uppfyllde det äfven VILLARS's önskan och måttet af hans ära. Han hade sett sin Konung olycklig, och dess undersåtare häpna och modfällda: han hade med dess sista vapen emottagit dess sista hopp, befästat sitt fädernesland och försvarat den thron som trotsande fiender förenat sig att omkullkasta: han hade således uppfyllt sitt ändamål, och ägde inom sig sjelf belöningen för sina tjenster, fastän han då af sina medborgare saknade det

tacksamma språk, hvarmed efterverlden en gång skulle tolka hans gerningar. Ofta ett mål för klander, stundom för ovilja, alltid för afunden, hade han likväl minst bort vänta deras orättvisa när han räddat hela fäderneslandet, hvars öde varit honom anförtrodt. «Om han bland menig-«heten haft den tillgifvenhet, som andre befäl-«hafvare stundom ägt, om ej hans ära sårat mån-«ga storas höghet, hade han varit utropad som «Frankrikes förlossare; men knappt erkände man «hans förtjenster, och under den allmänna glädj-«jen öfver en oväntad lycka, rådde afunden än-«nu» *). Det var således ej Villars sjelf, men hans stoft, som af fäderneslandet fick emottaga tacksamhetens offer, och först i sednare tider skulle på Denains slätter uppresas den minnesvård, som tacksamheten egnade åt förtjensten. Men Ludvig XIV, som, så till sägandes, på grafvens brädd såg sig och sitt Rike frälsadt af Villars, för stor att afundas på en undersåtes ära och att neka sig åt känslan af en billig förbindelse, erkände utan förbehåll hans förtjenster, och yttrade med ädelmod den tacksamhet, som ej röjdes i allmänhetens tystnad. Hertigen af Villars emottog, med sin Konungs ömmaste förtroende, en värdig belöning i Gouvernementet af Provence, och utsågs att en gång i freden göra det land lyckligt, som han förr med vapnen beskyddat.

Englands

*) Siècle de Louis XIV, par Voltaire, Tome I.

Englands uppriktiga önskan, att sluta detta krig, förenad med Villars framsteg och de allierades betydande förluster, gåfvo ändteligen fredsunderhandlingarna mera verksamhet och ett förmånligare utseende. Denna fred, som nu utgjorde allas önskan, afslöts äfven i början af detta år (1713). Ej allenast England och Holland, utan äfven alla de makter, som i detta krig deltagit, vunno genom densamma ansenliga förmåner Frankrike en ej mindre, som, ehuru det afträdde åtskilliga af sina fordna besittningar, dock genom denna fred såg början af det lugn, efter hvilket det så länge suckat. Kejsaren, ensam missnöjd, vägrade ej allenast sitt samtycke till dess afslutande, utan hoppades äfven, att genom krigets fortsättande öka sina fördelar, förbättra de villkor, dem han ansåg som otillräckliga, och i dem han således ej ville ingå. Torde äfven hända, att Eugene ej härmed var missnöjd, och att han i hemlighet förmått Kejsaren till ett nytt fälttåg, i hopp att hämna sina under det förflutna året lidna förluster. Det var således ej ännu Frankrikes lott, att njuta hvila, dess vapen skulle än en gång anförtros åt Villars, och han skulle än en gång täfla med Eugene om segern. Han anförde nu samma troppar, med dem han kort förut uppehållit och öfvervunnit två af sitt fäderneslands fiender; och hoppades äfven att med dem ännu kunna förmå den enda som återstod,

till en torde hända mindre förmånlig fred, än den som nu var tillbuden och förkastad.

Knappt var Kejsarens beslut stadgadt, att fullfölja kriget, förr än Hertigen af Villars således begaf sig till sin, redan vid Rhenströmmen sammandragna armé, med hvilken han genast bemäktigade sig Spire och Worms.

Den under Prins Eugenes befäl samlade fiendteliga, bestod redan af 60,000 man, som ännu skulle ökas med 50,000, och hvilken förstärkning han dagligen väntade: den Fransyska deremot var väl ej mer än 45,000 man, men Hertigen, som genom försigtighet ville ersätta det, som felades honom i styrka, och endast sökte förvilla fienden om sina företag, gjorde med sina troppar sådana rörelser, som hade han velat angripa fiendtliga linierna vid Etlingen, under det att hans rätta föresats var att belägra Landau. Knappt hade äfven Prins Eugene fästat sin uppmärksamhet på dessa liniers försvar, och der sammandragit en ansenlig makt, förr än Hertigen med åtskilliga corpser på en gång öfverföll Kayserslauter, jemte flera betydande verk omkring Landau, hvarigenom denna fästning sjelf blef inspärrad, och genom uppförda förskansningar och utsatta posteringar, innan kort skild från allt hopp om undsättning från Kejserliga armén; oaktadt dessa förmåner, var likväl belägringen svår, genom Landaus egen styrka. Allt hvad konsten kunnat uppfinna

till en fästnings försvar, tycktes der vara förenadt på ett ställe: de gamla verken voro förbättrade, och nya anlagda till dessas betäckning, alla i det bästa tillstånd: utanverken försedda med tillräckligt artilleri: fästningen försvarad af en ström, af minor och af 12,000 mans besättning. Men samma konst, som upptänkt allt till detta ställes värn, väpnades äfven till dess intagande, och modet och vettenskapen täflade ömsom i anfallet och försvaret. Utanverken blefvo emedlertid intagna. Hotad med storm af en öfverlägsen styrka, och utan förtröstan om undsättning, begärde besättningen slutligen att dagtinga, som afslogs under andra villkor, än att den skulle gifva sig till krigsfångar; hvartill man äfven omsider, efter förnyade och misslyckade utfall, nödgades samtycka. Prinsen af Würtemberg, som commenderade, öfverlemnade sig således med fästningen och något mer än 8000 man i segervinnarens händer. Några och 40 fanor och standar afsändes, som vittnen till Paris, af denna framgång, och en betydlig besättning inlades i fästningen.

Innan detta skedde, var Hertigen redan betänkt på nya framsteg, och att sluta fälttåget genom Friburgs belägring. Prins Eugene, som förutsett detta uppsåt, hade emedlertid ännu mera låtit förstärka ej allenast sjelfva fästningen, utan äfven alla de pass, genom hvilka Franska armén skulle tåga. Oaktadt alla dessa svårigheter, och sedan betydliga contributioner blifvit

indrifne, och tvenne corpser afsände, att från särskilta sidor hota fiendens linier vid Etlingen, uppbröt likväl Hertigen af VILLARS, att inspärra Friburg; men fann emot sig under vägen Kejserliga Generalen VAUBOURNE, som mellan Landau och Friburg innehade vid Roscoph en ganska fördelaktig ställning, på ett högt berg, försvaradt af 18 bataillioner, och betäckt af pallisaderade redouter och förskansningar. Dessas intagande var så mycket angelägnare, som de stängde vägen till Friburg, hvarföre Hertigen äfven hastade sig att angripa dem, under det hans vid Etlingen qvarlemnade troppar gåfvo akt på de Kejserligas företag. Han utvalde härtill sitt bästa manskap, och satte sig sjelf i spetsen för detsamma, hvilket anfall äfven skedde med den häftighet och framgång, att fienden, sedan den förlorat ganska mycket folk, nödgades öfvergifva förskansningarna, och söka sin räddning inom Friburg.

I slutet af Sept. månad var denna fästning redan inspärrad af en betydlig styrka, och början gjord af dess belägring. Flera starka batterier voro redan uppförda, som äfven de första dagarne i Okt. började beskjuta staden och fästningen, ehuru åtskilliga häftiga utfall skedde ifrån de belägrades sida, dels att förstöra de nyss anlagda verken, dels att söka hindra fortsättandet af belägringen; de förra ledo dock föga skada, och fienden alltid tillbakadrifven, förlorade äfven lika snart all den fördel han vän-

tat af sina utfall. Prins Eugene, som emedlertid fruktade för Friburgs öfvergång, försummade intet till dess undsättning, och uppbröt äfven sjelf derföre från Etlingen, men Hertigen, underrättad om dess antågande, hade redan i tid låtit besätta alla tillgångar, hvarigenom fienden kunde nalkas, och fortsatte oafbrutet den började belägringen, sedan han ej mera fruktade att blifva öfverrumplad. Ingen dag förled nu mera utan något anfall, än på den Franskas, än på de belägrades sida, och ibland dessa var det betydligaste, då General Werveseine vid ett utfall blef tagen, tillika med hela sin Corps, bestående af 1200 man. Denna förlust minskade dock ej de belägrades mod, de bestridde med all möjlig tapperhet hvart enda steg, och gjorde de förmåner ganska dyra, som vunnos af de Franska; oaktadt detta motstånd, intogos dock åtskilliga betydande utanverk; hvarföre äfven belägringen så mycket mera påskyndades, som den eljest genom den sena årstiden hade kunnat blifva gjord om intet, och sedan nya batterier blifvit anlagda, genom hvilkas eld en del af de inre verken äfven blef förstörd, nödgades ändteligen Gouverneuren taga sin tillflykt inom det befästade slottet, och på nåd och onåd öfverlemna staden, den han ej mer kunde försvara, tillika med 5000 fångar i segervinnarens händer. Hertigen nöjd, att efter en månads belägring vara mästare af sjelfva staden och fästningen, lät nu sin förnämsta omsorg vara, att sätta den i behörigt stånd, under det han fredade honom från det

öfvervåld, hvarmed han af en segrande krigshär hotades. Han förutsåg äfven, att slottet med skansarne ej skulle länge kunna uthärda en belägring; men att ännu mera förkorta den, hotade han Gouverneuren, att genast låta nedergöra fångarne, om han sökte att längre försvara sig, och uppfordrade äfven dervid slottet, hvartill befälhafvaren, skild från all undsättning, nödgades samtycka, sedan han berättat sin ställning till Prins Eugene, som ej allenast var ur stånd att lemna honom någon hjelp, utan äfven tillstyrkte honom att dagtinga. Slottet öfvergafs ändteligen i slutet af Nov. månad, tillika med 6000 fångar, mycket artilleri, magasin, krigsförnödenheter, ammunition och segertecken. Hvarpå Hertigen, sedan årstiden nu mera hindrade alla vidare företag, åtskilde armén, och afbröt loppet af sina segrar, att i stället genom underhandlingar bereda freden för sitt fädernesland, sedan han skyddat dess gränsor med sina vapen.

Kejsaren, som, ej nöjd med de honom i Utrecht tillbudna villkor, både fortsatt kriget, i hopp om större fördelar, fann sig nu, efter de betydligaste förluster under detta års fälttåg, tvungen att söka den fred, han ej då ville emottaga, och Frankrike, ehuru segrande, önskade, och behöfde ej mindre att återhämta sina krafter. Båda dessa riken ansågo således med nöje hoppet om en tillkommande stillhet, och förenades i en lika böjelse efter freden. De öfver-

lemnade äfven dess beredande åt de samma, som fört deras vapen, och VILLARS och EUGENE, som nyss sökt hvarandra som fiender, råkades omsider som fullmäktige i Rastadt. De förnyade der deras fordna vänskap, som stadgades af en fördubblad högaktning och en pröfvad kännedom af hvarandras snille och förtjenster. Två anförare, som stridt för deras begge fosterländer, möttes nu således, att stifta deras sällhet genom freden, och aldrig kunde denna omsorg lemnas åt värdigare händer. Upplifvade af samma känslor, förde af samma redlighet, uppoffrande åt sina samhällens och menskligheten väl alla egna afsigter och hoppet af vidare krigsära, skilde de snart från samtalen alla statskonstens förbehåll; och aktningen och upprigtigheten allena styrde en underhandling mellan två hjeltar, begge säkre om deras Regenters förtroende. Svårigheterne ådagalades med öppenhjertighet, besvarades med sanning, och afgjordes med värdighet. Anledningar till oenighet och misstydning, som stundom yppades, afhjelptes på båda sidor med lika välvilja, och sedan genom detta bemödande, alla ämnen till missnöjen mellan hofven blifvit jemkade, fastställdes ändteligen i Rastadt en Preliminaire-öfverenskommelse, genom hvilken Frankrike skulle behålla Landau, och erhålla Fort-Louis emot Friburg, som afträddes till Kejsaren; och Churförstarne i Beyern och Cöln återfå deras länder, dem de förlorat under kriget. LUDVIG XIV återgaf således ej allenast lugnet åt sitt rike,

utan bevakade äfven sina bundsförvandters öde, hvilkas svaghet och obeständigheter hans ädelmod ville glömma, att endast hågkomma deras tjenster. Dessa villkor voro för Kejsaren helt olika med dem, han vid Utrechtska freden vägrade bifalla.

1714. Hertigen af VILLARS, krönt af både segerns och fredens lagrar, återkom emedlertid till Versailles, och emottogs der af Konungen, som sitt lands beskyddare och välgörare. Han lemnade honom dock snart, att vid den i Baden utsatta sammankomsten sluta det åftalta fredsverket; han möttes der åter af EUGENE, och begges önskan uppfylldes, genom den fred de undertecknade och skänkte åt Europa. De åtskildes slutligen med de största prof af en uppriktig vänskap. Den förre gick, att i stillhet tjena sitt fädernesland, den sednare att med nya segrar öka sin redan vunna ära. De skulle ej mera se hvarandra; men deras sista möte var värdigt deras lefnad, och utmärktes för de riken dem de tjent, med en ännu större välgerning, än de segrar de ömsom vunnit. Återkommen till Paris, såg VILLARS få dagar gå förbi utan nya prof af Konungens ynnest, och snart hade han emottagit alla de belöningar, som voro att gifva. En enda återstod: ett namn utsläckt för längre tider tillbaka, värdigheten af Connetable. Och ehuru, vid ansökningen derom, Konungen förklarade, att, om detta kunnat tillsättas, det vore VILLARS allena, åt hvil-

ken det kunde gifvas, kände han likväl saknaden af det högsta äreställe, hvartill en enskilt kunde hinna. Detta Ludvig XIV:s smickrande omdöme tycktes emedlertid rättfärdiga Hertigens af Villars åstundan, och med förtjenster mot fäderneslandet, som kan hända öfvergingo dess förmåga att belöna, hafva bort minska de förebråelser af ärelystnad, som dervid mot honom utgötos af hans ovänner.

Föremål för alla Konungens öfriga välgerningar, och upplifvad af alla vördnadens och tacksamhetens känslor, men glad, att äfven i fredens lugn omsider få gagna det fädernesland, för hvilket han segrat, gick nu Hertigen af Villars, att som medborgare inlägga nya förtjenster, och ikläda sig andra pligter, mindre beundrade, mindre lysande, än dem anföraren uppfyller; men mera välgörande och mera tillfredsställande. Frikallad från de förras utöfning, hoppades han tillbringa sin öfriga lefnad, att bota skadan af förflutna krig, och sjelf ändteligen ett stöd för samma mensklighet, som suckar vid hans framsteg, lemna vid slutet af sin bana en eftersyn, ej mindre huru ett land göres lyckligt, än huru det försvaras. Med dessa tänkesätt gick han nu att antaga styrelsen af den provins honom var anförtrodd, men der hans närvaro ännu skulle saknas, i det han på ditresan återkallades, att se för sista gången sin Konung och mottaga de sista prof af hans ynnest.

Vid hans återkomst (1715) till Versailles återstodo ännu få dagar af Konungens lefnad. Han åtnjöt dock den tröst, att än en gång få se denna Monark, för hvilken han så ofta trotsat faran och döden: att ännu mottaga försäkran om dess vänskap, och höra sig nämnas bland dem, åt hvilka Ludvig XIV betygade sin tacksamhet, och till hvilkas omsorg han med ömhet förtrodde sin späda efterträdares försvar. Dess återstående ögonblick användas värdigt hans förra lefnad. Han såg döden utan fruktan och förställning: påminte sig med erkänsla den trohet han rönt: bekände med uppriktighet den krigslystnad, för hvilken han stundom ej nog vårdat sitt folks sällhet, och lemnade åt sin unga Thronföljare, att undvika de fel han sig sjelf förebrådde. Så dog denne Konung, som under sin ryktbara regering pröfvat alla händelsers omskiften: ömsom Europas lagstiftare och fruktan: ömsom föremålet af dess sammansvurna hämd, och tvungen att antaga villkor, dem han var van att föreskrifva: stundom upplyft till menskligheten högsta lycka: stundom öfverlemnad åt all olyckans hårdhet: ädelmodig och förlåtande i den förra: oförskräckt och ståndaktig i den sednare: fruktansvärd, äfven då han var öfvervunnen, och alltid större än sina öden. Frankrike utblottadt och lidande af hans långvariga krig, kände vid hans död sina egna besvärligheter, mer än storheten af de egenskaper, som förevigade dess Konung. Man granskade blott hans fel, dem man tillskref sina olyckor, och

glömde hans förtjenster, i hvilka han, genom de visaste författningar i alla styrelsens ämnen, liknat och kan hända öfvergått Frankrikes största Konungar. Hans samtida undersåtare begynte således mot honom sjelf den orättvisa, deras efterkommande i våra dagar fullbordat mot hans hågkomst; men Europas förundran hämnar likväl hans namn mot hans medborgares hårdhet, och det folk, som i hans ärestoder krossar i dag sin egen storhets minnesmärken, utsläcker likväl ej för den sednaste efterverld den glans, hvarmed segern, vettenskaperna och snillet upplyst LUDVIG XIV:s sällsynta tidehvarf.

Knappt var emedlertid Konungen död, förr än parlamentet förklarade Hertigen af Orleans för Regent under LUDVIG XV:s minderårighet. Det uppsatta testamentet blef således ändradt, och Regenten mottog med denna värdighet, den mest oinskränkta makt. Denna yttrade sig från första början, genom åtskilliga nya inrättningar till landets nytta och dess invånares förmån. I dessas stadgande kunde ej Hertigen af VILLARS blifva förgäten. Lika angelägen i fredens stillhet, som i krigets oroligheter, mottog han, så länge Regenten ännu var lemnad åt sig sjelf och sin medfödda böjelse för det allmännas väl, de tydligaste bevis på dess aktning och förtroende, i det han blef kallad till ledamot af Regeringen och till President i den nyligen inrättade Krigs-Conseilen. Dessa embeten öppnade det vidsträcktaste fält för hans

insigter och verksamhet. Oaktadt freden, var Frankrikes inre belägenhet i det vådligaste tillstånd. Kriget var väl slutadt, men dess verkningar kändes ännu. De mest lyckliga, som blifvit förda under LUDVIG XIV:s regering, hade varit mera lysande, än förmånliga, mera vittnat om hans makt, än befordrat det allmännas nytta, och de förmåner, som genom dem blifvit vunna, voro till större delen åter förlorade genom det sednaste krigets beständiga olyckor. Förstörda flottor, förminskade krigshärar, uttömda kassor, allmän fattigdom, en aftagen handel, och saknad af tillgångar på alla sidor, fordrade nu den största uppmärksamhet och den skyndsammaste hjelp. Hertigen af VILLARS uppoffrade med fägnad åt fäderneslandet i så vigtiga omständigheter sina kunskaper, sin erfarenhet, och sjelfva sin ålderdoms hvila; men den kännedom, hvarmed han insåg behofven, den stränghet, hvarmed han upptäckte missbruken, och den allvarsamma ordning, han föreskref till sakernas förbättrande, ådrogo honom snart afundsamhet inom Conseilen, och ovilja inom ett nytt hof, redan uppfyldt af ränkor, och der Regentens sinne dagligen fängslades af den brottsliga DU BOIS. Öfverhopad af motsägelser, konster och misshagligheter, lemnade han således på en tid sina nya embeten, och begaf sig till sitt Gouvernement i Provence, att åtminstone åt någon del af Frankrike göra de tjenster, från hvilka han hindrades mot det hela.

1716. Provence, ett af de länder, som under kriget mest varit blottställdt, bar äfven deraf de bedröfligaste märken. Oredor i förvaltningen, förmögenheten aftynad, handel och näringar afstannade med penninge-rörelsen, och jordbruket i vanmakt. Hertigen af Villars nödgades således lemna sin omsorg åt alla hushållningens delar, och de visa författningar han vidtog och med försigtighet utförde, genom hvilka tillståndet småningom förbättrades, och välmågan å nyo började tilltaga, hedra länge hans högkomst inom ett land, som af honom upprättades ur sin förstöring. Omständigheterna deremot nekade honom, att med samma framgång befordra flottans angelägenheter, hvars lemningar i Toulons hamn han med bedröfvelse jemförde mot dess fordna talrikhet, och till hvars iståndsättande man antingen saknade medel eller vägrade att använda dem. Samma flotta, som förr trotsat förenta fiender, öfvergifven och liksom fängslad vid egna stränder, visade nu blott öfverlefvor, af hvad hon varit, under det andra flottor höjde segrande flaggor, och herrskade allena på samma haf, der den Franska fordom varit fruktad. Denna åsyn, smärtande för hvar medborgare, var det mest för en anförare, som mer än andra kände angelägenheten af den sjömakt, hvars förfall betog Frankrike på en gång både dess säkerhet och dess anseende, och blottställde frukten af dess fordna segrar. Men fåfängt använde Hertigen af Villars sitt bemödande, att leda de styrandes

uppmärksamhet på denna vigtiga del af rikets försvar. Hans uppsåt vann ej fullbordan, och Frankrikes sjömakt skulle ej upplifvas ur sitt förfallna tillstånd, förr än långt efter den hjeltens död, som, sjelf omgifven af segrarnas ära, sörjde, att ej få bereda dem för sitt fädernesslands tillkommande tidehvarf. Under allt detta sysslosattes hans omsorg icke mindre genom religions-tvisterna inom provinsen. Dessa stridigheter, beständiga lemningar af dem, som fordom så grymt härjade hela Frankrike, underhållne af vidskepelsen, ökade af förföljelsen, hade åter uppvaknat under de förflutna årens krigs-oroligheter, och redan kända genom uppenbara våldsamheter mellan Catholikerna och Protestanterna, hotade med nya förödelser. Men Hertigen af VILLARS, som redan i Languedoc sett vådligheten af dessa utbrott, använde äfven nu mot dem ej andra vapen, än dem han der med framgång nyttjat: upplysning, allvarsamhet, foglighet och rättvisa; och utan att dömma Gudalärans tvistigheter, sammanhöll dess olika dyrkan under gemensamma lagar; med friheten lemnad åt samvetet, men lydnaden bibehållen för samhällets pligter.

Men Provence behöll ej länge den förmån, att styras af en älskad höfding, och han ej länge den, att, efter så trägna mödor, hvila bland ett folk, som han gjorde lyckligt. Han kallades åter till deltagande i regerings-ärendena, från dem han en tid varit skild och qvarlemnade i

Provence ett namn, som omgafs af välgerningars minne. Hela nationen gladdes att räkna honom bland sina styresmän, under Konungens omyndighet, och väntade med skäl, att njuta frukten af sin äldsta hjeltes erfarenhet och kunskaper, af dess verksamhet och nit för det allmänna; men det tycktes, som dessa egenskaper voro med honom endast framkallade att skådas, men ej nyttjas: att rådfrågas, men sällan efterföljas. Bland den mängd af regerings-ärenden, dem Hertig Villars i Conseilerne åtföljt, under en tid af tolf år, så väl i utrikes underhandlingar, som invertes författningar, igenfinnes väl således intet ämne, hvari han ej med sanning, upplysning och styrka insett och tolkat rikets förmåner och värdighet; men af alla de förslag han yppat, och som alltid berömdes, synes äfven sällan något obestridt, de flesta ändrade, många förkastade, andra glömda, och intet betydande värf, som blifvit lemnadt åt hans utförande. Han sårades ej sällan af ovärdiga tillmälen, tröttades af konster och motstånd, och önskade stundom att skiljas från sin förvaltning; men qvarhölls af kärleken till fäderneslandet, och då han ej kunde föröka sin ära genom beredandet af dess sällhet, fredade han ännu sitt samvete med, att, så mycket han kunde, afböja dess olyckor. Han hade långt förut genom alla möjliga föreställningar sökt hindra vidtagandet af Laws förstörande finance-plan, och kallades nu lika fåfängt, att öfverlägga om dess botmedel. Dess följder kunde ej afhjelpas, oak-

tadt alla mått, dem man sökte vidtaga, och Frankrike, mer utblottadt genom detta påfund, än genom sina förra krig, begret länge sitt förhastade förtroende för dess uppfinnare. Men under det att fattigdomen och eländet dagligen ökades genom penninge-verkets förvirring, återstod ännu kriget, att fylla måttet af Frankrikes olyckor.

Europa hade länge med förundran ansett de tillrustningar, Spanien gjorde under ALBERONIS styrelse, och hvartill orsaken doldes i den djupaste hemlighet; men innan utbrottet, dömde Hertig VILLARS, att de ej kunde syfta på annat, än återtagandet af Neapel och Sicilien. I denna öfvertygelse sparde han inga skäl hos Regenten, att långt ifrån att hindra detta företag, snarare i tysthet understödja det, dels för att derigenom förorsaka den betydligaste skada åt Kejsaren, den han ansåg för Frankrikes beständiga fiende, dels för att låta Konungen i Spanien utvidga sin makt på andra ställen, hvarigenom Europa så mycket mindre skulle tillåta honom, att uppstiga på den Franska thronen, till hvilken han, i händelse af LUDVIG XV:s dödsfall, vore framför Regenten sjelf den närmaste arftagaren. Han föreställde England och Holland, med dem Regenten ville förena sig, såsom Frankrikes naturliga ovänner, och var vid öfverläggningarne derom den förste, som upptänkte och önskade ett slägt-förbund mellan

Spanien

Spanien och Frankrike, hvilket sedermera, långt efter hans död, fullbordades till begge rikens förmån; men sjelfva slägtskapen fördubblade hos Regenten hatet och misstankan mot Konungen i Spanien, och fruktan för dess företrädes-rätt till Frankrikes krona. Alla skäl blefvo således fåfänga hos Regenten, emot dess egen böjelse, Engelska Ambassadeurernes skicklighet och Abbé DU BOIS insteg. Under det Hertig VILLARS bevisade skadan af det nya förbundet med sjömakterna och påkallade LUDVIG XIV:s minne, till bestyrkandet af sina föreställningar, utbrast således kriget året derefter 1718 mot Spanien, och ehuru det för begge riken var lika skadligt, ehuru de Franske med vedervilja stridde mot dem de nyss försvarat, och deras egen Konungs farbror, ägde det dock den framgång, att Spanien, lemnadt åt sig sjelf, nödgades öfvergifva sina förslag, underkasta sig de villkor det afslagit, och ändteligen efter ALBERONIS fördrifvande, sjelf ingå i samma förbund, som varit slutadt, att hindra dess egna framsteg.

Den uppriktighet, hvarmed Hertigen af VILLARS yttrat sin tanka i dessa ämnen, hade emedlertidådragit honom Regentens missnöje, som sårades af de sanningar och det allvarsamma språk han förde, i allt hvad som rörde det allmänna. Han erfor väl af denna Herre den aktning och den höflighet, som ej gerna kunde nekas åt hans ålder, namnkunnighet och se-

grar, men rönte tillika dess kallsinnighet, än genom afslag på sina föreställningar, än genom nya författningar inom armén, som afgjordes emot hans tillstyrkan i Krigs-Conseilen, och ändtligen i hela denna Conseils slutliga upphäfvande. Dessa obilligheter fullkomnades omsider genom misstankar, dem man utspridde om hans hemliga förstånd med Spanien efter missbälligheternas början, och hvilka gingo så långt, att han ändteligen hotades med arrestering; men ödet sparde likväl för Hertigen af Orleans blygseln, att hafva fängslat den, som frälst det fädernesland han sjelf uppoffrade; och Villars, orörd vid alla stormar, fortfor äfven under fruktan att misshaga, att i rådplägningarna nyttja samma eftertryck och styrka. Han fann äfven en tid derefter tillfälle, att ådagalägga sina tänkesätt, i det han utverkade Parlamentets af Paris återkallande ur dess landsflykt. Detta Parlament, som nyss till Hertigens af Orleans förmån upphäfvit Ludvig XIV:s testamente, hade genom stränga föreställningar förolämpat den makt det sjelf upprest, och Regenten, tröttad af dess beständiga motsägelser vid alla författningar, hade förvist det till Pontoise. Men Hertig Villars, som af denna oordning föreså den brytning i Staten, hvaraf sednare tider rönt så bedröfliga prof, öfvertalade honom till dess återkallande, och om ej förtroendet alldeles återställdes, hindrades likväl derigenom alla utbrott, och allmänhetens tillgifvenhet öktes för

Villars i samma mån, som den med oro och misshag ansett Parlamentets förskingring.

På detta sätt delades hans åtgerd vid öfverläggningarne till alla föremål, så väl utom, som inom riket. I hänseende till de förra, och med kärlek för Ludvig XIV:s minne, sökte han alltid, att bibehålla de förbund och den politiska ställning, som denne Konung fordom följt och upprättat; i anseende till de sednare, arbetade han med ifver för arméns iståndsättande och penningverkets upphjelpande. Han afstyrkte krig; men sökte alla medel, hvarigenom det med eftertryck skulle kunna föras, om det genom händelserna blefve nödvändigt. Med dessa omsorger, och med blandad framgång, följde han de allmänna ärendena under Hertigens af Orleans styrelse, till dess Ludvig XV sjelf tillträdde Regeringen och kallade honom till alla sina Conseiler, i dem han för den unga Konungen lika troget använde de kunskaper och det nit han fordom offrat åt dess Farfar. Han bidrog förnämligast att stadga beslutet om dess giftermål (1725) med Konung Stanislai dotter, sedan Spanska Infantinnan var återsänd till Madrid; och följde sedermera, med en deltagande, men ej styrande Ministère, den längd af underhandlingar, hvarmed Frankrike från den tiden sysslosattes, och hvilka, sedan de från början under Regentens tid syftat mot Spanien till Kejsarens förmån, slötos efter flera ombyten af utsigter, i en förening emellan Spanska och Fran-

ska Hofven emot Österrike, genom tidernas ändring och de nya omständigheter, som förbytte den allmänna ställningen.

Största delen af Europa hade redan snart tjuge år njutit fredens sällhet, när dess lugn åter skulle störas af nya stormar. Konung AUGUST II i Polen, som återtagit sitt förlorade rike, var död, och STANISLAUS med enhällig vilja återkallad till den thron han nödgades öfvergifva vid sin försvarares olyckor. Fordom skyddad af CARL XII, återkom han nu som LUDVIG XV:s svärfar, och tycktes vid sin utkorelse återfinna i Frankrikes makt, det stöd han fordom njutit af den Svenska segervinnaren; men han var ämnad till ett föremål för alla olyckans omskiften, och då han anlände till Polen, möttes han der af främmande vapen, och hans egna landsmän, under oket af grannars våld och utan stridighet eller förmåga till hans försvar, mottogo honom antingen med blotta önskningar, eller tvungos att sjelfva vända mot honom de samma händer, med hvilka de nyss öfverräckte honom deras krona.

Kejsaren, understödd af Ryssland, hade emedlertid åstadkommit i Polen ett nytt val, som omgafs af begges krigshärar, och hvari den förra Konungens Son AUGUST, Churförste af Sachsen, och gift med Kejsar CARL VI:s Systerdotter, blef utkorad. Begge understödde slutligen denna olaglighet med samma medel, hvarigenom

den varit verkställd, och fruktan eller ostadighet förenade snart med Polens förtryckare största delen af dem som bort strida för dess frihet och den Konung de sjelfve kallat. Ännu saknade väl STANISLAUS ej all hjelp af sina undersåtare, och gick med de förnämsta af sina vänner och de få, som ej med lyckan ombytt tankesätt, att söka tillflykt i Dantzig, under hopp att från denna fristad kunna upplifva de försagda och återföra de obeständiga.

Men det var ej hans öde att styra detta land, och detta land ej värdigt en sådan Konung. Dantzig blef intagit af Ryska troppar, och Konung STANISLAUS, som ägde ingen vidare undsättning, nödgades flyktande och förklädd, öfvergifva det Rike, han var kommen att regera; sedan han af Ryska Generalen MUNCK blifvit förklarad fågelfri. Denna ovärdighet mot en laglig Konung väckte allmän förundran; men öfvad mot LUDVIG XV:s Svärfar, äskade den Frankrikes hämd: och då den genom aflägsenheten ej kunde utföras mot Ryssland, vändes den med samlad styrka mot Kejsaren, såsom upphofvet till det föregångna. Den utfördes snart med eftertryck i Tyskland och Italien: Frankrike ingick förbund med Spanien och Konungen i Sardinien: alla tre ägde gemensam fördel, att försvaga Österrike; och sjömakterne, som alltid med Kejsaren förenat sig mot Frankrike, skådade nu med stillhet ett krig, som de-

ras fordna bundsförvandt sig sjelf ådragit och hvari han öfverlemnades åt sina egna krafter.

I denna ställning voro sakerna, då Frankrike åter (1733) begärde Hertigen af Villars i spetsen för sina härar, som nu för sista gången skulle följa deras värdiga anförare; kallad ur det lugn, hvari han som rådgifvare arbetat för sitt fäderneslands lycka, att än en gång strida för dess ära, blottade han åter vid åttatietvå års ålder sitt segrande svärd och gick att fästa nya lagrar till dem, som redan prydde hans hjessa. Han lemnade Frankrike för sista gången, åtföljd af allmänhetens kärlek och af den aktning, hvartill han genom sina långa tjenster var berättigad; utnämd af Ludvig XV till Fransk General FältMarskalk, och af Franska, Spanska och Sardinska Hofven till Generalissimus öfver deras förenta arméer. I Turin mottogs han vid ankomsten med största välvilja, och hedrades till sitt förestående fälttåg med en gemensam skänk af de tre förenta rikens Drottningar, som i Cocarder sände honom deras färgor. Denna gåfva, fordom uppfunnen af skönheten, att lifva modet hos unga Riddersmän, som skulle fäkta för dess ära, var så mycket behagligare för denna åldriga hjelte, som den, med afbilden af hans ungdoms tider, återkallade honom tillika på en gång hans fordna segrar, och förespådde dem han gick att skörda.

Han mottog befälet af dessa förenta krigshärar och hastade med dem till eröfringar, som

blott väntade på hans ankomst. Det tycktes som lyckan, hvilken aldrig tröttnat att följa hans spår, ville uttömma sin ynnest och fördubbla de lagrar, som snart skulle hölja hans graf. Knappt hade han börjat fiendtligheterna, förrän den ena delen liksom räckte handen åt den andra. Hela Mejland, Lodesan och en del af Mantua eröfrades under första fälttåget, och Kejsaren i häpnad öfver så oförmodade förluster, fruktade med oro hans vidare framsteg. Största delen af dess besittningar voro redan i de Alliérades händer, och Hertigen hade tagit alla mått att öka dessa fördelar; men hindrades från ett företag, som hade fört hans segrar ännu längre. Den svårigheten att föra befälet i förening med en främmande Prins; en svårighet, som fordom i Bejern så ofta hindrade hans förslag, mötte honom ej mindre hos Konungen i Sardinien. Men då han likväl stundom kunde råda öfver den förras beslut och öfvertyga honom om sina fördelar, saknade han helt och hållit samma lycka hos den sednare, som sjelf, mån om krigsära, antingen ej älskade att följas af en anförare som Villars, eller ledsnade vid dess föreställningar; eller fruktade kanhända genom honom Frankrikes framsteg, och en makt lika farlig inom Italien som den Österrikiska. Han bemötte således den Franska General-Fält-Marskalken med en förbehållsamhet, som orsakade Villars många ledsamheter, och slutligen förvandlades till en uppenbar kallsinnighet på Konungens sida.

Efter slutet af första fälttåget, hvari Hertig Villars haft en så lysande framgång, ville han förlägga sin armé vid foten af Alperna, befästa der alla tillgångar mot fienden, och derigenom hindra hans ingång i Italien. Men Konungen af Sardinien, nöjd med Mejlands eröfring, hvars bibehållande var honom lofvadt, ansåg tillräckligt, att endast befästa sig der, för att försäkra sig om detta land, och förlade derföre Franska tropparna med sina egna längs efter strömmarna på den sidan, der fienderne sökte sammandragas. Hertigen yrkade förgäfves angelägenheten att förekomma denna förening. Hans råd vunno ej Konungens bifall, och följden deraf blef, att de Kejserlige redan i slutet af April hotade Mejland med en samlad makt af 40,000 man, och funno äfven tillfälle, att kort derefter tränga sig öfver Po-strömmen. Denna öfvergång gaf anledning till en drabbning, hvari Hertig Villars fäktade för sista gången. I begrepp att utröna fiendens ställning och söka tillfälle att angripa honom, hade han tillika med Konungen framryckt ur åsynen af deras egen armé, endast åtföljd af sin vakt och 80 granadörer. På en gång funno de för sig 400 man fiendteliga troppar, som anföllo deras lilla betäckning. Villars, som så ofta stridt för äran, stridde nu för sitt försvar, och liksom återkallande, vid sina sista stunder, all sin fordna liflighet och styrka, anföll fienden med en sådan ifver, att den nödgades vika med en förlust af 50 döda och 30 fångar. Han återkom lyckligt från denna fara,

hvari han äfven försvarat Konungens lif, och sedan han så länge med en anförares vishet ledsagat Frankrikes härar, slöt sina mångåriga bragder med en ung hjeltes dristiga prof. Men den vigtiga tjenst, han genom sin tapperhet gjort åt Konungen, var äfven den sista, som denne Herre fick af honom mottaga. Antingen behofvet af hvila, eller missnöje att se sakerna föras annorlunda, än man öfverenskommit, eller förtrytelse öfver Konungens ringa förtroende, eller alla dessa skäl tillsammans bragt honom dertill, hade Hertig Villars begärt och fått tillstånd, att komma till Frankrike, och dröjde ej länge med sin återresa. Han skildes med ömhet och rörelse från det folk han älskade, från de krigshärar, med dem han så ofta delat faran och äran, och från det baner, hvarvid han så många gånger fästat segern. Han lemnade ändteligen Konungen i Sardinien, för hvilken han eröfrat Mejland, och hvars lif han nästan med egen hand hade frälst; men som nu i sista ögonblicket lät honom känna de sista prof af sin vidrighet, och blott med en kall önskning för lyckan af hans resa, visade ej mindre sin otacksamhet, än sin orättvisa.

Men Frankrike skulle ej mer återse sin åldriga hjelte. Förrän han ännu återkommit till dess gränsor, angreps han af en sjukdom, som han kände vara den sista, och tröttad af år och mödor, slöt i Turin sitt ärefulla lefnadslopp den 17 Juni 1734, i samma boning, der han 84 år förut blifvit född.

Hertigen af Villars, som uppriktig och rättvis, förenade det mest upplysta förstånd, med det renaste nit för sitt fädernesland, var lika nyttig medborgare, som tapper anförare. Han hade skådat sitt fädernesland, i höjden af dess lycka, han hade sett det på branten af dess fall: i det förra tillståndet främst bland antalet af dess hjeltar, i det sednare, ensam dess försvar. Lyckan som åtföljde beständigt hans lefnad, tycktes likasom bemöda sig, att sätta hans egenskaper i den dag de förtjente, och genom den trohet hvarmed hon hägnade honom, visade, att hon ej alltid vägrar sin ynnest åt dygden. Hon sparde hans dagar, så länge hon ännu kunde öka måttet af sin ära, och döden, den han så ofta trotsat, nekade att kalla honom förr, än då intet mer återstod honom att göra för sin namnkunnighet. Om han kunnat välja sättet af dess ankomst, hade han önskat, att falla på stridens fält; men då han ej fick stupa mellan vapnen, och saknade den lycka han afundade Marskalken Berwick, dog han likväl midt ibland sina eröfringar, och fästade ännu lagrar kring brädden af sin graf. Det fädernesland, han hedrat och försvarat, helgar väl med den första rättigheten sin kärlek och sin tacksamhet åt hans minne; men en stor man, medborgare af alla länder, och jemnårig med alla tidehvarf, om han tillhört ett enda folk genom sina tjenster, tillhör dem alla genom sina efterdömen.

JEMFÖRELSE

EMELLAN

RIKSRÅDET OCH FÄLTMARSKALKEN

GREFVE STENBOCK

OCH

MARSKALKEN HERTIG AF VILLARS.

Boni, quoniam convenimus ambo.
VIRG.

Vid betraktandet af FältMarskalken Grefve STENBOCKS och Hertigens af VILLARS minnen, synes öfverensstämmandet af alla Krigarens, Medborgarens och Statsmannens dygder snarare fordra ett gemensamt beröm, än undersökning om företrädet. Begge hafva segrat öfver svårigheterna och faran: begge frälst deras fädernesland och uppoffrat allt för dess välfärd. Samma bedrifter hafva förvärfvat dem samma rykte, och historien framställer få stora män med mera likhet i tapperhet och rådslag; men äfven få, dem ödet olikare belönt.

Jag har med svag hand tecknat de förnämsta dragen af deras lefnad; jag hastar att på nytt liksom framställa deras gerningar på samma tafla, mindre att dömma mellan deras förtjenster, än att mot hvarandra mäta tidernas beskaffenhet, i hvilka de lefvat, medlen dem de an-

vändt, och motstånden, dem de öfvervunnit; och till dygdens uppmuntran, häfdatecknarens första föremål, jemföra, så väl den skiljaktighet af yttre omständigheter, som af deras enskilta böjelser, tänkesätt och snille, som med samma drift till stora värf förde dem genom olika vägar till en lika ära.

Bördens förmåner voro gemensamma för dem begge. Grefve Stenbock likväl var af en bland Sveriges största ätter, som utmärktes af Rikets högsta embeten och slägtskap med dess Konungar. Hertig Villars af en mindre, men i Frankrike hedrad ätt. Begge uppfyllde förbindelsen af deras födsel; men när den förre endast kunde föröka glansen af ett redan lysande namn, har den sednare så godt som bortskymt mindre kända förfäders minne.

Med dessa förmåner ser man dem börja krigets bana: den ena af en böjelse allena, den andre liksom ditförd af omständigheterna och tidernas ställning. Grefve Stenbock född i en tid, då Sverige, mäktigt och fruktadt, tycktes kunna länge vänta en ostörd hvila, uppoffrade sjelfmant, för att söka kunskaper i främmande fälttåg, alla behagligheter af ungdom, rikedom och höghet, dem han i beqvämlighet kunnat åtnjuta. Hertig Villars deremot föddes under Frankrikes inhemska oroligheter; omgafs af kriget från början af sin lefnad, och följde vapnen, nästan förr än han ännu kunnat välja dem

till sitt föremål. Han emottogs ändteligen vid inträdet på krigsbanan af Frankrikes och tidehvarfvets största Fältherrar, som intagne af hans mod och tillvexande egenskaper, täflade att rikta honom med deras erfarenhet och kunskap. Grefve STENBOCK, lemnad åt sitt eget bemödande, sedan GUSTAF ADOLPHS och CARL X:s anförare ej mera voro, blef sin egen lärmästare, och skapade sig sjelf, när hans medtäflare fullkomnades genom efterdömet. VILLARS lärde af TURENNE och CONDÉ att blifva deras like. STENBOCK kom efter BANÉR och TORSTENSON, och gjorde sig sjelf till det de varit.

I deras första fälttåg synes hos dem begge samma ungdomseld och liflighet, samma håg för äran, och så länge de ej ännu som anförare hade vidsträcktare omsorger att uppfylla, lika dristighet att uppsöka, lika mod att trotsa faran. Med unga händer uppreste de sina första ärestoder. Narva och Senef sågo dem första gången segrande. STENBOCK såras der vid CARL XII:s sida, VILLARS vid CONDÉS; begge glömma sina sår, fägna sig åt det blod de gjuta för fäderneslandet, kasta sig i alla faror, segra och belönas. Den förre följer sin ööfvervinneliga Monark i nya strider; den sednare går att som befälhafvare mottaga LUDVIG XV:s härar, och när Frankrikes fiender, flyktande vid Friedlingen och Hochstedt tolka VILLARS tapperhet, vittna Clissows fält och CARLS vitsord om Grefve STENBOCKS förtjenster.

Omsider begge kallade till anförare, beundrade man hos dem med lika skäl den gåfvan att förena tapperheten med försigtigheten, att utröna och nyttja tillfället: den uppfinningskraft, för hvilken utvägen alltid yppas vid sidan af svårigheten: den stillhet i besluten och den drift i verkställandet, som svara för utgången. Men då den ena, ifrig efter rykte, öfverlemnade sig med förtröstan åt en alltid gynnande lycka, tycktes den andre misstro hennes ynnest, och endast vilja äga sig sjelf att tacka för sin framgång. Genom denna olikhet i åtgerd, antingen den härrörde af deras sinnelag, eller kännedomen af de länders styrka, för hvilka de stridde, dristade Hertig Villars ständigt allt hvad ett större Rikes krafter kunde våga, och Grefve Stenbock använde med försigtighet hvad mindre tillgångar fordrade att ej blottställa.

Denna skillnad i Sveriges och Frankrikes tillstånd från början af deras befäl, nekade åt Svenska Fältherren de ymniga medel och den mängd af tillfällen, som lemnades åt den Franska, och inskränkte den förras framsteg inom en kort rymd, när den vidsträcktaste bana öppnades för den sednare. Han hade länge fört Ludvig XIV:s vapen i deras lyckliga tid, och innan han omsider behöfde försvara Frankrike sjelf, hade han länge burit segern inom dess fienders gränsor. Grefve Stenbock, länge uppehållen i mindre kall, följde, men anförde ej Carl XII:s segertåg, och när han ändteligen,

i ett blottställdt fädernesland sent emottog ett honom värdigt befäl, var det blott att rädda Sverige, men ej mer att strida för dess ära. I mängden af segrar, äger således Villars företrädet, ej allenast för honom, utan äfven för de flesta befälhafvare. Friedling, Hochstedt, Landau, Friburg, Denain, en myckenhet af fästningar, och otaliga mindre träffningar vittna om hans tapperhet, när Helsingborg och Gadebusch allena hedra den Svenska Höfdingen; men då mindre talrika lagrar kröna Grefve Stenbock, återtar han likväl i deras värde, hvad han mot sin medtäflare saknar i deras mängd.

Om emedlertid äran bör vinna ny glans af svårigheten, hvarmed hon förvärfvas, är hon äfven för Grefve Stenbock så mycket mera lysande. Ej allenast Sveriges olyckliga tillstånd och Konungens frånvaro vid Danskarnas landstigning i Skåne, utan äfven invertes missförstånd, ledsnad och hemlig ovilja mötte honom vid alla hans företag till Rikets försvar, med hinder och långsamheter, dem en Fransk befälhafvare ej kunde vidkännas, som understöddes af sin Konung, skyddades af dess förtroende, hade blott honom att rådfråga och lyda, var blott honom ansvarig, och ägde åtminstone ej flera, än några af dess Ministrar att öfvertala, och ingen af dem att frukta.

Och när ändteligen Ludvig XIV i sin egen sinnesstyrka och sitt folks tillgifvenhet ännu

fann ett värn mot sin olycka och sina fiender, emottog Hertigen af Villars allenast, men nödgades ej sjelf bereda de vapen, hvarmed han frälste sitt fädernesland. Grefve Stenbock åter, motsagd af egna medborgare, dem han skulle försvara, misstyckt för en frånvarande Konungs vänskap, som endast tjente att ådraga honom hat, men ej att gifva honom skydd, uppehållen och hindrad mellan delade myndigheter, som ömsom afundades på honom och på hvarandra, hade en sammansatt Regering att öfvertyga, stridiga afsigter att jemka, myckenheter att intaga, fördomar att upplysa och jemlikars kallsinnighet att öfvervinna, utan någon makt, som understödde hans bemödande och gaf vigt åt hans föreställningar. Deraf hände, att, då fienden redan var inne i landet, nödgades han ännu nästan öfvertala förtyiflan att väpna sig mot dess framsteg, och länge nästan ensam besörja försvarsanstalterna, snart sagdt utan annat stöd, än sitt eget snille, eller annan uppmuntran, än sin kärlek för det allmänna.

När ändteligen slagen vid Denain och Helsingborg skulla afgöra Frankrikes och Sveriges öden, det förra skakadt genom förlusterna vid Ramilies, Turin och Hochstedt, det sednare genom Pultavas nederlag, voro dessa Rikens arméer, ehuru begge svagt utrustade, likväl ej i samma belägenhet. Den Franska var ännu till en stor del sammansatt af soldater, som grånat

under

under vapnen och fordom sjelfva segrat. Den Svenska, samlad utan ordning, och nästan obeväpnad, bestod blott af oförsökt folk, som med fruktan ansåg en fiende, lika hotande i antal som rikt utrustad. Hertigen af Villars kunde hos gamla stridsmän lätt uppväcka medborgerliga känslor; Grefve Stenbock skulle förvandla svaga medborgare till kämpar. Den förre behöfde endast visa faran att ägga ett redan pröfvadt mod: den sednare behöfde dölja henne, att ej förskräcka oförfarna ynglingar, och då det för den ena var nog att föra tapperhetens språk, borde förtroendet äfven talas af den andra. När i så olika ställning, en lika seger förevigar dem begge, tycktes således de Franskas mod hafva blifvit väl nyttjadt af Hertig Villars, men de Svenskas vara skapadt af Grefve Stenbock: svårigheterna skulle äfven i allt vara större för den sednare, om ej Eugenes närvaro mot den förra ensam återställde den jemvigt i förtjensten af segern, som genom de öfriga omständigheterna tycktes väga på Svenska befälhafvarens sida. Och om hans seger ej ägt de följder, som den af Denain, var skulden dertill i Sveriges vanmakt eller misströstan, som nöjdt, att för det närvarande befrias från sina fiender, saknade, eller ej ville nyttja sina krafter att återföra kriget inom deras gränsor.

Grefve Stenbock önskade förgäfves året efter denna bataille att få landstiga på Seland, likasom Hertig Villars efter segern vid Hoch-

stedt fåfängt begärde att få gå emot Wien. Danmark bäfvade för den förras förslag, liksom Kejsaren fordom, vid kunskapen om den sednares, velat öfvergifva sin hufvudstad. Begge hade insett sina företag med storheten af deras snillen: begge hindrades af lika skäl; den ena genom fruktan i Sverige: den andra genom Churförstens i Bejern svaghet, och begge dessa länder betalade med en längd af olyckor, den brist af förtroende de visat sina försvarare.

Man såg Hertig Villars, då dess styrka förminskades genom Frankrikes behof att dela den på flera ställen mot sina talrika fiender, inskränka sig vid bibehållandet af vunna fördelar; men ej söka nya: när Grefve Stenbock, beröfvad hälften af den förstärkning han väntade, nödgades företaga träffningen vid Gadebusch mot en vida öfverlägsen styrka. Men då den förre, efter hvart framsteg, understöddes med nya krafter, öfverlemnades den sednare åt sitt öde, sedan han vunnit detta fältslag, och såg ryckas ur sina händer frukten af denna sista seger, som ännu kunnat återställa Sveriges omständigheter; beröfvad den styrka han sjelf beredt, och de troppar och vapen han sjelf samlat, som, utsedde att strida mot Rikets fiender, qvarhöllos onyttige inom dess gränsor och användes ej en gång att hämna hans ovärdiga bojor.

Lyckan hade liksom svurit trohet åt Hertigen af Villars och följde honom oafbrutit under hans långa lefnad, när hon antingen öfver-

gaf Grefve STENBOCK, eller såldé honom dyrt den ynnest han i ögonblick fick njuta. Det som mest bort försäkra hans framgång, lade grunden till hans olyckor, och sjelfva Konungarnas fasta vänskap för dessa Fältherrar, ägde för dem begge de olikaste följder. Hertig VILLARS fann i LUDVIG XIV:s ynnest ett hägn mot inhemska fiender och illviljans fåfänga försök. Sedan han af dess egen hand emottagit det svärd, hvarmed han skulle strida, fick han äfven sjelf för honom nedlägga de segertecken han eröfrat: CARL XII:s vänskap deremot lade grunden till med-undersåtares afund och förföljelser mot Grefve STENBOCK, och då denne frälste sitt Fädernesland, saknade han sjelf den Konungs beskydd, hvars thron han hade befästat.

Efter förlusten af Malplaquet, mottogs Hertig VILLARS ännu med samma vänskap af LUDVIG XIV. Efter segern vid Gadebusch klandrades Grefve STENBOCK af de hemmavarande, att ej hafva nyttjat sina fördelar. I Frankrike sysslosatte man sig blott att bota den skadan man lidit: i Sverige sände man ej åt en afundad befälhafvare den hjelp han sjelf beredt. Man nödgade honom till företag dem han ogillade, och nästan tvang honom genom omständigheterna att med sin armé förstöras vid Tönningen. Men utan Marskalken BOUFFLERS tapperhet var Malplaquet det största nederlag Frankrike någonsin lidit, och utan felaktiga befallningar, som likväl skulle lydas, hade Tönningens olyckor aldrig varit. VILLARS hade emedlertid sjelf valt tiden och

ställningen, hvari han blef slagen: Grefve STENBOCK föresåg följden af de mått honom föreskrefvos och det vådliga tåget till Holstein. Han sökte undvika denna olycka, han upplyste om faran, och blef störtad deri genom de styrandes fel.

Det var likväl ej med vapnen allena som desse Herrar skulle tjena deras Fädernesland. De skulle äfven som Statsmän, genom underhandlingar och fördrag, bevara eller öka segrarnas förmåner eller sluta krigens olyckor.

Grefve STENBOCK, betrodd att på CARL XII:s vägnar, ej allenast öfvertala staden Dantzig till ett för Sveriges afsigter oundgängeligt biträde, utan äfven att förmå en betydande del af Polens och Lithauens församlade Ständer och Ridderskap till antagande af STANISLAI parti, med uppsägandet af troheten för Konung AUGUST; och Hertig VILLARS, afsänd från LUDVIG XIV, som hotades af halfva Europa, att skilja Churfursten af Bejern från Kejsaren och förena honom med Frankrike, utförde hvar på sin sida lika svåra förrättningar. Om den sednares bemödande ej i början lyckades, lade han dock grunden till det förbund och den vänskap, som i Successions-kriget sedermera förente Bejern med Frankrike, och ägde, då hans armé under detsamma var förenad med Churförstens, ett befäl så mycket svårare, som det var blandadt med underhandlingar och mödan att stadga besluten hos en vacklande Prins, som fördes i beständig oro mellan svaga eller förföriska råd-

gifvare, och af fruktan för ett skadligt val, kastades beständigt i alla de olyckor, som följa villrådigheten. Grefve Stenbock åter hade på sin sida att underhandla med ett folk, lika lättrördt, som obeständigt, men tillgifvit sina rättigheter, och hvars ömtåliga frihet ej mindre fruktade att skyddas af Carl, än att förtryckas af August. Den framgång, hvarmed han förde denna underhandling, då Hertigen af Villars deremot ej lyckades i sitt föremål, vittnar så mycket mer om hans skicklighet och öfvertalande gåfvor, som det bör anses svårare att vinna en allmänhet, förese, möta och besvara så mångfaldiga inkast, och förena så många särskilta tänkesätt, än att verka på en enda Förstes öfvertygelse och vinna dess rådgifvare, hvilka, ehuru delade de kunna vara, likväl inom ett inskränkt antal, ej förena den mängd af stridiga tänkesätt, som dela myckenheter.

Det var äfven genom dessa egenskaper som Grefve Stenbock ensam lifvade modet hos Sveriges inbyggare, när han i en olycklig Konungs och i Fädernesländets namn anropade Sveriges hufvudstad om den vigtiga hjelp af troppar, flottor, vapen och penningar dem han erhöll af ett utblottadt folk, hvars förtviflan han förbytte till medborgerliga känslor och till ädelmod. I hela Hertig Villars ärerika lefnad finnes intet att jemföra mot detta bemödande: intet ögonblick, der hans uppmuntran, hans föreställningar och hans vältalighet allena ombytt allmänhetens tänkesätt och ensam hos ett folk

upplifvat det mod, olyckan nedslagit. Men då Grefve STENBOCK, lik ålderdomens hjeltar, ömsom segrande för deras medborgare, ömsom tilltalande dem om Fäderneslandets välfärd, äger i detta hänseende en ära, som felas för Hertigen af VILLARS, saknar han deremot den förmån, som mest af alla hade fägnat hans hjerta: den, att i stillhetens lycksalighet förvandla plågan af det krig han nödgades föra, att återgifva lugnet åt det Fädernesland, för hvilket han stridt, och, lik VILLARS, med egen hand fästa oliven vid sin mångåriga lager.

På en annan sida ser man omständigheterna alltid hindra Hertigen af VILLARS, att under sitt långa deltagande i Riksstyrelsen som StatsMinister, så väl under Regentens, som under LUDVIG XV:s första tid, göra åt Frankrike den nytta, han framför andra kunnat. Förgäfves förde han i rådplägningarne sanningens språk, insåg alla ämnen med djuphet och erfarenhet, och uppsökte alla medel att så väl i utrikes ärenden, som inhemska författningar gagna sitt land. Oftare motsagd, eller åsidasatt, ofta hindrad af ränkor, ses ej under denna tiden några betydande värf, dem han utfört, eller i hvilka hans råd ägt en utmärkt verkan. Grefve STENBOCK, fjerran sysslosatt till Rikets försvar, kunde väl sällan synas bland de styrande i Sverige; men intog deras öfvertygelse hvar gång han var närvarande, och tände alltid hos dem samma nit för det allmänna, hvaraf han sjelf var uppfylld. Och då den förre, tröttad af gensägelser,

och förolämpad öfver bristen af den aktning han visste sina rådslag förtjena, ofta med ledsnad ville undandraga sig Fäderneslandets tjenst, kände den andre ingen förtrytelse och ingen trötthet, när frågan var om dess förmån, och när han hoppades att väcka samma känslor hos andra.

Af den nytta de gjort åt enskilta provinser dem de styrt, ser man den de kunnat göra åt det hela, om de dertill ägt fria händer. Skåne och Provence, olycklige delar af härjade Riken, voro på lika sätt blottställde för alla krigets plågor, och från deras fordna välmåga sänkte i ett djup af oordning och elände. Men då den Svenska provinsen ej behöfde annat, än en vaksam Höfding att återställa den förfallna hushållningen, och sjelf genom invertes enighet lättade hans omsorg, hade Hertigen af Villars tillika att strida mot invertes misshälligheter, så mycket farligare i Provence, som de härleddes af Religions-tvister och fordrades för att dämpas, mer skicklighet och upplysning, än det blotta handhafvandet af lagar och rättvisa, som var nog för Grefve Stenbock att återställa ordningen i det land, han hade att styra.

Om således den förre vinner företrädet i mängden af sina segrar, tyckes det tillhöra den sednare i underhandlingar, i styrelse-konst, i gåfvan att öfvertyga och i lyckan att genom kärlek våra lydd. Om Hertigen af Villars, under sin långa lefnad, i flera ämnen kunnat tjena Frankrike, uppfyllde Grefve Stenbock

under en kort tid de mest skiljaktiga förrättningar, beledsagade med de största svårigheter, och alltid lika vigtiga, med alltid ringare medel. Då Villars oftast blott var sysslosatt med utförandet, nödgades Grefve Stenbock bereda, och man torde ej fela, om man tror att den sednare med lika tillgångar, biträde och rättigheter, hade uppnått eller öfverträffat den förre äfven i mängden af krigsbedrifter.

Så delade de medlertid begge ryktet och äran som Anförare, Medborgare och Statsmän. En enda ära återstod, men för Grefve Stenbock allena; den, att bära olyckan och lida med mod. Tönningen var det ställe dit ödet väntade honom, att genom denna slutliga glans åt hans dygder, lägga de sista dragen till den skillnad det utstakat mellan honom och Villars. Ur segerns armar gick den Franske Fältherren att öka måttet af sina förtjenster genom afslutandet af en fred, den hans egna vapen gjort ärefull och säker. Aderton år hvilade han derefter sin lagerkrönta hjessa i lyckans, nöjets och vettenskapernas sköte, och när han omsider, åtföljd af hela Frankrikes beundran och loford, vid lifvets afton återkallades till vapnen, dog han mellan nya segertecken, dem han eröfrat, och flyktande fiender mötte hans sista ögonkast. Grefve Stenbock, öfvergifven och förgäten af dem han tjent, beröfvad frukten af sina segrar och sin möda, beröfvad sin ära, om ej sanningen ändteligen talat högre än afunden, fängslad af dem han förr öfvervunnit, skild från

menniskor innan döden ryckte honom ur deras antal, ensam och värnlös öfverlemnad åt hatet, hädelsen och hämden, dog i missgerningarnas häkte, oviss om det Fäderneslands öde, för hvilket han var uppoffrad, oviss om efterverlden en gång skulle rättfärdiga hans minne. Och när de lätta motgångar, som stundom mötte Hertig Villars, och sällan bestodo i annat än hindrade förslag och fördröjda belöningar, likväl ej sällan väckte hans förtrytelse och klagan, bar Grefve Stenbock, med hjeltars styrka och med oskuldens lugn, bördan af allt det lidande, som kan bedröfva menskligheten.

Vid betraktande af deras enskilta egenskaper, tyckas desse till en del fördunklas hos Hertigen af Villars, genom den ärelystnad och den oböjlighet, som ofta minskade hans förtjenster, och visade hjeltemodet ofullkomligt, då det ej kunde råda öfver sig sjelf. Otålig vid alla motstånd, dem han ansåg som en oförrätt mot sina insigter, och med skäl öfvertygad om sitt företräde för de flesta, lät han dem likväl med för mycken stolthet känna deras afstånd från honom, och då han derigenom ofta retade, i ställe för att upplysa, saknade stundom det Allmänna gagnet af hans nit och förslag, dem han ej ville nedlåta sig att befordra genom öfvertalande. Han befallde med stränghet, sårade ofta genom sin höghet dem han ej kunde ingifva förtroende, och, nöjd att vilja Fäderneslandets nytta och att vara rättvis, hvarken begärde han eller saknade den lyckan att vara äl-

skad. Hos Grefve Stenbock tycktes menniskans egenskaper upphöja hjeltens, och ömheten mildra krigarens allvarsamhet; då hans råd ej följdes, såg man honom klaga öfver det allmännas gagn, som försummades, ej öfver minskningen af sin egen ära. Han rådde genom öfvertygelse mer än genom myndighet, ingaf förtroende mer än undergifvenhet, ägde tålamod till allt, då Fäderneslandets nytta var i fråga: aldrig tröttad och aldrig öfverilad. Den ene förde sin armé genom den visshet hon ägde om hans skicklighet, den andre genom samma visshet, understödd af kärlek. Grefve Stenbock, öm och medlidande, äfven mot fiender, lättade krigets plågor hvar han kunde. Han lydde med grämelse den motsagda befallningen om Altonas förstöring, och bortvände med fasa sin åsyn från de olyckliga lågor, dem han var tvungen att upptända. Hertigen af Villars öfvade mot öfvervunna fiender i Flandern en obefalld strängbet, som liknade en härjning.

Begge hafva varit blottställde för afunden och klagat öfver hennes förföljelser; men när hon slutligen uppoffrade Grefve Stenbock, och utan verkan angrep Hertig Villars, nyttjade den förre mot henne inga andra vapen än nya tjenster, inga andra svar än en klagan, utgjuten för sina vänner; då den sednare ökade hennes hätskhet genom sina förebråelser, ökta påståenden, och den förnöjelse han gaf tillkänna. Begge genom de största tjenster ägde rätt till sina Fäderneslands erkänsla; men den

förre nästan upphöjd till allt hvad Frankrike kunde gifva, såg i mängden af sina belöningar, mera dem som återstodo, än dem han åtnjöt. Grefve Stenbock alltid förtjenande, och sällan vedergäld, dömd af otacksamheten, begärde rättvisa, och klagade aldrig öfver saknaden af belöning, den han fann i det goda han gjort.

Egennyttan var skild från begges tänkesätt. När kriget riktade Marlboroughs omättliga girighet, tillböd Hertig Villars en ansenlig del af sin egendom, och äfven Konungens förra gåfvor, till hjelp i det allmännas behof. Han öfvade der samma ädelmod, hvarmed Grefve Stenbock sjelf, så länge han kunde, understödde de olyckliga fångar, mot hvilka fördragen ej höllos i Danmark, på en gång öfverlemnade åt eländet bland deras fiendar och glömskan hos deras landsmän. Men då Hertigen af Villars, med ett honom värdigt tänkesätt, föraktade all annan vinst, än ärans, visar han deremot ej samma återhållsamhet vid omtalandet af den han förvärfvat; och vid upphöjandet af sina egna förtjenster. I hans Tal, Bref och Historia, den han sjelf författat, önskade man se honom mera blygsam teckna sina bedrifter, och med så stora bragder viss om efterverldens dom, ej sjelf förekomma dess undran och loford. Grefve Stenbock, i de segrar han vunnit, i de tjenster han gjort, ser ej annat än Fäderneslandets nytta, upphöjer sina underhafvandes bitråde, och följd af sin ära, undandrar sig för hennes berom.

Nitiske medborgare, trogne undersåtare, orygglige vänner och gode slägtingar, ägde de således begge de flesta af de dygder, som göra menniskans värde i samhället och hennes sällhet i det enskilta. Förtroendet och umgängets nöjen utgjorde lyckan af begges lefnad. Begge älskade och samlade glada sällskap, dem de upplifvade med den belefvenhet, som tillhör den stora verlden, och med de rika kunskaper, som voro frukten af deras erfarenhet. Grefve Stenbock kändes i sammanlefnaden af en liflig fintlighet och en glädtig qvickhet: Hertig Villars af en jemn, men munter allvarsamhet. Snillets rörlighet målades hos den förra, dess hvila hos den sednare. Begge älskade vetenskaperna, konsterna och vitterheten; hade med omsorg idkat dem från ungdomen, och fägnades af dem i deras öfriga ålder. Begge hafva varit författare, ehuru med olika namnkunnighet. Hertig Villars har sjelf tecknat sitt minne, och sedan han stridt som Cesar, skref som han. Grefve Stenbock, alltid hindrad af göremål och bekymmer, nödgades lemna denna omsorg åt efterverlden; men hans tal till Stockholms invånare, och de få skrifter som af honom igenfunnits, vittna om en öfvad smak ej mindre än om ett känslofullt hjerta. Franska Academien hedrade sig att räkna Hertig Villars bland sina medlemmar. Lärosätet i Lund skyddades af Grefve Stenbock; och dessa val hade bort tillfalla begges kunskaper, om de ej varit egnade åt deras embeten och födsel.

Begge slutligen sina fosterlands försvarare, begge likväl ofta misskände; men den ene segrande öfver afunden och förföljelsen, så väl som öfver sina fiender, den andre, med lika egenskaper, omsider deras offer, fullbordade således Hertigen af Villars och Grefve Stenbock deras lefnadslopp, utstakadt för den förra på lyckans bana, för den sednare på motgångarnes väg; och lemna åt efterverlden åminnelsen af en belönad förtjenst och hågkomsten af den lidande dygden. Den ene, upplyftad öfver det vanliga bland menniskor genom hjeltemodet och medgången, inger, fordrar och vinner förundran; den andre, närmare menskligheten genom sina olyckor, kallar beklagandet tillika med vördnaden; och då äran, som vid målet af deras olika vandring emottog dem begge, liksom ensam förbehåller sig omsorgen för Villars odödlighet, tillåter hon ömheten och saknaden, att med henne dela vården om Grefve Stenbocks minne.

Som Författaren till dessa jemförda Lefvernes-Beskrifningar, Majoren vid Österbottens Regemente och R. S. O. Grefve Göran Ludvig Oxenstjerna var frånvarande, emottogs Belöningen, bestående i tvenne Skådepenningar af Guld, å dess vägnar, af dess Broder, Academiens Ledamot, Herr Grefve Johan Gabriel Oxenstjerna. Dervid yttrade sig Directeuren:

Herr Grefve!

Sjelf deltagande i Academiens öfverläggningar, känner Ni fullkomligast hennes omdöme öfver detta Arbete, det enda, som denna gång

bibehållit henne vid nöjet att belöna. Hvad af hennes tänkesätt bort för allmänheten tolkas, säges tillräckligen genom det pris Ni samtycker att å Författarens vägnar emottaga. Den äran, Herr Grefve, att fästa en ny Lager vid ert Namn, skall ej förleda mig, att här våga ett enskilt loford. Det enda ökade värde, som denna belöning kan vinna af tillfället, får hon i detta ögonblick.

Enligt sin pligt, att med en Skådepenning årligen hedra någon af Sveriges namnkunniga Män, hade Academien nu låtit prägla en sådan öfver Kongl. Rådet och FältMarskalken, Grefve RUTGER VON ASCHEBERG. Densamma föreställer å ena sidan ASCHEBERGS Bröstbild med Öfverskrift: IDEM PACIS ERAS MEDIUSQUE BELLI (Ord tagna ur HORATIUS), eller på Svenska: *Du var lika stor i frid och omgifven af krigets farligheter.* Den andra sidan företer en Krans, sammansatt af en Lager och en Ekelöfs-qvist och nedantill hopfästad af en Murkrona, inom hvilken läses: RUTG. AB ASCHEBERG, COM. SEN. R. MARESCH. PLUR. PROV. GUBERNAT., NATUS MDCXXL SVEC. COMMODO IMPENS. ANNIS LV OB. MDCXCIII; som vill säga: RUTGER VON ASCHEBERG, Grefve, Konglig Råd, FältMarskalk, General-Gouverneur öfver flera Provinser, född 1621. Efter 55 år till Sveriges bästa använda, död 1693.

Herr NORDIN uppläste, i anledning deraf, följande:

MINNE

AF

KONGL. RÅDET, FÄLT-MARSKALKEN, GENERALGOUVERNEUREN

ÖFVER

SKÅNE, HALLAND, BOHUSLÄN OCH GÖTEBORG,

SAMT

ÖFVERSTEN VID ENKEDROTTNINGENS LIFREGEMENTE TILL HÄST,

RUTGER VON ASCHEBERG,

GREFVE TILL SÖFDEBORG OCH ÅGERUP, FRIHERRE TILL GULLMARSBERG, HERRE TILL HOLMA, STRÖM, TORBY OCH TOSTERUP.

J.F. Martin S.

Forti Viro omne solum Patria est.
AEn. Silv. Epist. XX.

För Academien är det en stor tillfredsställelse, att, vid denna sammankomst, få utmärka sin högaktning för en af de mest förtjenta Svenska Medborgare, då hon, på sin höga Stiftares befallning, öfverlemnar till det allmänna Skådepenningen öfver Kongl. Rådet, FältMarskalken GeneralGouverneuren öfver Skåne, Halland, Bohuslän och Göteborg, samt Öfversten vid EnkeDrottningens LifRegemente till häst, Högvälborne Herr RUTGER VON ASCHEBERG, Grefve till Söfdeborg och Ågerup, Friherre till Gullmarsberg, Herre till Holma, Ström, Torby och Tosterup.

Ett tidehvarf, som söker sin förbättring, och derunder önskar att få begagna sig af föregående åldrars efterdömen, återkallar med begärlighet minnet af de menniskor, hvilka varit sina Samfunds välgörare. Man urskiljer hvad lyckan tillegnar sig af dessas förtjenst; det öfriga tillhör deras dygd; och man belönar densamma med allmän vördnad, allmän tacksamhet. Naturens frikostighet får väl icke heller förgätas; men henne bör dock icke tilläggas för mycket, vid danandet af en Stor Man. Böjelser och medfödda förmögenheter måste tåla sin öf-

vermakt i uppfostran; förståndet vidtager, der denna slutar. En Hjelte tillskapas icke igenom sin blotta föresats, att blifva sådan; hans sinne måste ock sättas i en Hjeltes författning. Gif honom styrka, härdighet, mod, insigter, erfarenhet; och man har i honom en värdig Soldat: gif honom tillika köld, klokhet, ståndaktighet; och Hjelten, eller den Store Mannen är framställd.

Det är då sinnets författning, som gifver detta företräde: tänkesätten, som åstadkomma denna starka förädling hos menniskan. Se vi en man, som i vigtigare delar af samhälls-befattningen uppoffrar sin tid, sina krafter, sin stillhet, och likväl ej fordrar annat, än sin ovillkorliga rätt: se vi honom under detsamma anfallas af hatet, afunden, försmädelsen, och endast upptaga dem såsom anledningar till förnyad uppmärksamhet på sig sjelf: lemna sina tankar full frihet, och likväl tvinga begären efter pligternas föreskrift: beledsaga allt sitt företagande med noga öfverläggning, och likväl aldrig förhöja vigten på obetydliga saker: se vi honom gynnad af medgången, hafva lyckan i sin hand, och likväl ej missbruka henne: besvärad af motgången, öfverhopas af förakt, och likväl ej känna sig förtryckt: hvad annat för och upprätthåller denna Man, än att han öfvertänkt sitt lefnadslopp, i förväg gifvit hvar sak sitt rätta värde, och stadgat sitt begrepp om allt? Om Samhället; att det är höj-

den af menniskans majestät; om Frihet: att den i alla länder har ett nödvändigt förhållande till upplysningen och sedernas fullkomlighet; om medborgerliga förtjenster: att de äro endast skyldigheter; om trohet: att den har ingen gräns; om rättvisa: att den är jordens helgedom; höghet: att den måste vara till, för ordnings skull; rikedom, att dess hela värde beror på innehafvarens vett; makt: att den aldrig får skilja sig vid det, som är rätt; nöjen och beqvämlighet: att de kunna både njutas och umbäras; oförrätter: att de hafva en öfvergång; förföljelse; att den har sin bestämning; ovänner: att de ofta äro väktare öfver vår dygd; faror och nöd: att de hafva sin motvigt i ett oförskräckt hjerta.

Jag misströstar icke att framställa Grefve Aschebergs lefnad såsom en fortfarande utöfning af dessa tänkesätt. En Herre, för hvilken slaget vid Nördlingen utgör inträdet i Rikets tjenst, den han fullföljer femtiefem år, kunde ej annat, än röna verkan af Sveriges omskiftande lycka och olycka, af förvandlade regeringssätt, och ännu mer af ombytta styrelsegrunder hos dem, hvilka förde regeringen. Var han ibland Medborgare den, som slutligen såg sin förtjenst med högsta nådetecken belönt, så förelupo dock dessförinnan många saker, vid hvilka krafdes en fullvuxen dygd, om han skulle utföra hvad af honom fordrades, och fördraga hvad honom öfvergick.

Tie år hade han följt Svenska vapnen i Tyskland, när han ändteligen fick emottaga standaret. Sveriges store Konung Gustaf Adolph insåg tidigt möjligheten af anfall ifrån Danska sidan, sedan han vore inkommen i Tyska kriget; och hade derföre, innan han reste ur Riket, i samråd med Grefve Ax. Oxenstjerna, författat en skriftlig Plan, huru ett sådant äfventyr borde mötas. Faran inträffade efter tretton år; och hvad Gustaf Adolph hade uttänkt, verkställde Grefve Torstenson, då han med sin underhafvande armé inföll i Holstein, och vidare inkräktade hela Jutland. Under detta fälttåg blef Aschеberg Cornet vid LandtGrefvens af Hessen Fredrichs Regemente.

Med Aschebergs erfarenhet, skulle detta första steg otvifvelaktigt röja, hvad som af honom i framtiden var att förvänta i högre beställningar. Det hände också. Hans uppförande svarade ej allenast emot det förtroende, som honom var tillagdt, utan medförde hos förmän den fördelaktiga tanka, att en ännu vidsträcktare befattning skulle göra honom ännu mera nyttig. Han erhöll derföre följande året inom Regementet CapitaïneLieutenants fullmakt vid LifCompagniet, och efter lika lång tid förordnades han vidare till Ryttmästare dersammastädes. Oroligheterna i Tyskland begynte snart sätta sig, freden följde, Regementerne aftacka-

des, och Ascheberg lemnade en tjenst, hvilken hade gjort honom heder, och Riket nytta.

Rikets ställning var dock sådan, att utvertes lugnet icke kunde länge bibehållas. Skenet af Sveriges anseende föll både vänner och ovänner starkare i ögat, än att det kunde fördragas. Den fruktan, som något qvafdes af Christinas kön, begynte åter andas, då hon afsade sig regeringen: en af Tyska krigets hjeltar var uppstigen på thronen; hans tänkesätt skulle nödvändigt föra honom på ytterligare befästande af Sveriges nyskapade välde i Norden: hans mod skulle gifva framgång åt de största afsigter. Inom Riket voro äfven många saker mindre utredde: föregående styrelsen äcklade sinnena: rättmätigt knot hos somliga af Nationen: hos andra en lika rättmätig farhåga; ett krig med Polen skulle åtminstone skaffa utdrägt på tiden; och det beslöts.

Konung Carl Gustaf, en Herre med styrka både i vilja och verkställighet, såg för sig öppnadt ett fält, som fordrade många och kraftiga biträden, om det med lycka skulle öfverfaras. Vid sin sida hade han Fältherrar af beprövad skicklighet, käckt befäl, och härdade soldater; men han saknade likväl ett stort antal af de krigssnillen, som igenom Westphaliska freden hade blifvit skilda ifrån hans armé, och hvilka så mycket mindre nu borde försummas, som de i det fall snart kunde med fiendteliga

fanor förena den tapperhet, de förut lärt att utöfva under de Svenska. Af denna anledning blef Ryttmästaren Aschebberg, jemte flera andra, anmodad att träda tillbaka i Konung Carl Gustafs tjenst.

Flera omständigheter ville motsäga antagandet af detta tillbud. Efter sitt afsked ur Svenska tjensten hade han lagt bort värjan. Landt-Grefven af HessenDarmstadt satte honom till ÖfverAmtman i Herrskapen Itter och Wehl. Han hade vunnit stort förtroende hos sin nya Herre, ingått i äktenskap, och syntes i öfrigt äga all den lycka, som han ville gifva sig ställhet att njuta. Men å andra sidan var hågen ännu fästad vid vapnen. Att återtaga dem, var han nu anmanad af en Konung, som förstod att föra hjeltar på ärans bana; han fogade sig ock så mycket hellre efter dess kallelse, som sättet och villkoren försäkrade honom, att hans förra lyckliga bemödande i Rikets tjenst hade vunnit ett lika så nådigt som rättvist afseende. Konungen hade, såsom Generalissimus vid krigets slut, haft tillfälle, att noga känna Aschebergs förtjenster under de fyra år han varit Officer. Beständigt nyttjad till fiendens oroande, hade han den ovanliga lyckan, att antalet af inbragta fångar gemenligen öfversteg det manskap, han anförde: Han hade emottagit ett Cavelleri- Compagnie, med skyldighet, att hålla det till 35 man; men han hade förstärkt det till 164 man, utan att derföre hafva begärt eller

njutit det ringaste af Kronan: i slaget vid Jankowits hade han nie gånger drabbat med de Kejserliga, och sjelf fört standaret, det han vid fiendens flykt öfverlemnade till sin Qvartermästare, och förföljde ensam, till dess han tagit General ZARATETSCHI till fånga: när Grefve TORSTENSON öppnade sig väg till Österrike, var ASCHEBERG af Svenska armén den förste, som inbröt öfver gränsen; var ute på större partier, ända till sexton veckor, då han undsatte och med lifsmedel försåg fästningar, som voro i fara: I drabbningen vid Augsburg emottog han i förtroppen första anfallet af Kejserliga Cavalleriet, med den styrka, att sjelfva slaget och fiendens nederlag på en gång begyntes; hvarigenom han således i märkelig mån bidrog till den ärerika seger, som slutligen krönte Svenska vapnen i Trettie åra-kriget.

Om sådant hade den verkan, att af hela Svenska Cavalleriet hans Compagnie blef det sista, som Konung CARL GUSTAF aftackade; och om anförarens utmärkta egenskaper gifvit det ett företräde, som tillskyndade hvar ryttare vid afskedet, utom sin fulla sold, en äreskänk af 25 Riksdaler; så var ej underligt, om samme Herre, såsom Konung, vid Polska krigets början, med tvenne egenhändiga bref sökte återvinna en så nyttig Officer: ej underligt, om Konungen erböd honom ÖfversteLieutenants fullmakt; gaf honom tillstånd, att uppsätta sin egen värfvade Cavalleri-Corps, och försäkrade

honom, att alltid, som Chef, få föra befälet öfver densamma.

ÖfversteLieutenant Ascheberg uppfyllde, inom några månader, den förbindelse han sig åtagit, och skyndade ifrån Brehmen med sitt folk, för att dela med sin Konung dess faror och dess ära. Carl Gustaf stod då i Polska Preussen, firad af medgången och hela Europa. Den Konung, Johan Casimir, som velat förmena honom, att rättmätigt intaga Svenska thronen, var redan i saknad af sin egen, och föranlåten att söka säkerhet utom sitt Rike. Carl Gustaf var hyllad, och hade i sin hand Polska spiran; men hvarken lyckan eller Sveriges Konung hade något allvar med detta uppträde: hos henne var det en välvillig, hos honom en förställd öfverilning; emedlertid trodde armén på sin kallelse och fullgjorde sina skyldigheter.

Ehuru Carl Gustaf stod helt nära den gräns, öfver hvilken Ascheberg inbröt, kunde han dock, vid första uppvaktningen i Elbingen, berätta sin Konung en lycklig händel, den han bestyrkte med fångar och segertecken. Konungen, som vid denna tid ville gå tillbaka in i Polen, hade ett särdeles behof af Aschebergs oförskräckta raskhet, för att med densamma bry Fältherren Czarnetski, hvilken med ett lätt Cavalleri sväfvade öfver allt och oroade Svenska tropparna; hvarföre ock Ascheberg befalltes att skynda förut, att upprätta magasin

vid Radom, samt att noga gifva akt på fiendens rörelser åt sidan af Sendomir. Under denna förrättning föreföll den hårda träffningen vid Zakrof med Woiwoden SENDOMIRSKI, i hvilken ASCHEBERGS och hans folks tapperhet uppdrefs till så ovanlig höjd, att den beundrades i CARL GUSTAFS armé. Han gick vidare framför Konungen, som kort derefter segrade öfver CZARNETSKI vid Columb, hvarest ASCHEBERG anförde tre starka sqvadroner på högra flygeln. Tåget fullföljdes åter emot Lublin; hvarefter ASCHEBERG befalltes att begifva sig till Jaroslaw, för att med värjan i handen taga besittning af passet derstädes. Det skedde; han dref fienden derifrån, slog i hast brygga öfver Sanströmen, och bemäktigade sig staden, dit Konungen med armén genast ankom. De sex Compagnier, öfver hvilka ASCHEBERG förde befälet såsom ÖfversteLieutenant, blefvo här förklarade för Regemente, och han föreställd såsom Öfverste.

Att minska ASCHEBERGS möda var icke Konungens afsigt med denna befordran, och minst gjorde han sjelf någon sådan uttydning deraf; tvertom, i den mån han upphöjdes, förökades vigten af hans förrättningar, och dessa beledsagades alltid med hans deremot svarande nit. Såsom sagdt är, ville CARL GUSTAF nu tränga in i hjertat af Polen, för att kufva den makt, som JOHAN CASIMIR sammandrog till sitt bibehållande; och ASCHEBERG, som å nyo skulle bereda vägen för sin Konung, tågar för-

ut, nedlägger en öfverlägsen fiende vid floden Wischlag, utforskar Polackarnes rörelser åt sidan af Cracau; intager passet vid Ortska, sträcker under fiendtlig eld en skeppsbrygga öfver strömmen Wibris, samt har hedern att derifrån med sin tropp ledsaga Konungen ända fram till Warschau. I slaget, som här stod i tre dagar, förde han sitt Regemente på den flygel, som Konungen sjelf anförde, och så snart Polska styrkan, 10,000 man, under Czarnetski, efter flykten hade samlat sig i Preussen, gick Aschberg dit, för att besvära fienden i vinterqvarteren. Det lyckades öfver all förmodan; han oroade icke blott Czarnetski, utan förstörde ock, på en enda natt, mer än tredjedelen af hela dess armé. Af Först Wiesnowieskis Regemente, 1600 man, undkommo knappt 150 med lifvet; likaledes föröddes Sendomirskis Regemente, och Czarnetski måste, jemte Johan Casimirs Gemål, efter denna olycka öfvergifva Kunitz, dit Carl Gustaf, på Aschebergs tillstyrkan, drog sig med armén, och intog samma stad inom 24 timmar.

Man skulle tro sig höra ett helt krig börjas och slutas med mindre antal äfventyr, än jag nu anfört; och likväl är detta allenast ett enda års fälttåg, som Öfverste Aschеberg gjort. Men han borde skynda, att utbreda sin ära i ett land, der han ej länge skulle få dröja, sedan nästan hela Europa mer och mindre öppet sammanrotat sig emot hans stora Konung. Nu

hade Ryska Tsaren anfallit i Lifland: Kejsaren beviljade hjelptroppar åt JOHAN CASIMIR: Tyske Förstarne begynte blifva tvetydige: Frankrike bemödade sig förgäfves, att ej kännas så obenäget, som det var: Holland tog och gaf beständigt retelser: Danmark, såsom granne, och vän af tillfället, rustade med fullt uppsåt att angripa Sverige. Vid så fatta omständigheter ville Konungen förse Brehmen med pålitligt befäl, och derföre ditskickades ASCHEBERG, under namn att värfva fyra Compagnier till sitt Regementes förstärkning.

Brehmen anfölls snart af Konung FREDRICH III, och icke långt derefter stod CARL GUSTAF i Holstein och Jutland. Hvad Danske Fältmarskalken BILDE med 9000 man vid infallet hade eröfrat, återbragtes, så snart Fältmarskalken CARL GUSTAF WRANGEL ankom med de Svenska troppar Konungen ditsände. Ehuru blottad på försvarsmedel, hade likväl Öfverste ASCHEBERG gjort sig mödan, att någon gång sätta sig emot fienden, mindre i tanke att kunna hindra dess framgång, än att gifva prof af sitt och soldatens mod, som ej borde föraktas. Nu, sedan WRANGEL hade befriat landet, befalltes ASCHEBERG, som härvid biträdt, att inspärra Brehmerverde, den enda plats, som Danskarne innehade, och der han i Commendanten, Öfversten EGGERICK hade en sig värdig motståndare.

Konungen ville nu öfverföra sina segrande vapen till Danska Öarna. På sitt folk och sitt mod kunde CARL GUSTAF aldrig missräkna sig; på naturens och lyckans benägenhet berodde dock mer, än att någon försigtighet borde underlåtas. Dertill hörde, att samla omkring sig de mest erfarna och oförskräckta män, och ibland dem borde minst saknas Öfverste ASCHEBERG. Han blef derföre aflöst i befälet vid Brehmerverde af GeneralMajor ARNSKÖLD, och kom med sitt manskap till Konungen, aftonen förrän tåget öfver Bält skedde. Denna Svenska krigsärans högtid fick han då begå vid sin Konungs sida: fick bemästra sig slottet Hinsgabel vid Middelfar, med dervarande styrkan och GeneralMajor HINDRICHSON: fick med sitt Regemente göra första inbrottet på Langeland, Laland och Falster, der armén samlades: efter ankomsten till Seland emottaga Köges Magistrat med Stadsnycklarna: uppbringa tvenne Cavallerie-Compagnier under recognosceringen af Köpenhamn, och åter möta Konungen i Roskild, der freden slöts.

Freden, som hade sitt första upphof i den starka kölden, var svår att förvara vid blidare årstid. Kriget med Danmark förnyades alltså, och nya fiender förökade krigets svårigheter. ASCHEBERG, som stod på Jutland, bemäktigade sig Skanderborg och dess besättning, samt vidare ön Alsen med Sonderburgs slott, der han belägrades af Churfursten FREDRICH WILHELM.

Sedan han länge försvarat sig, och härifrån, utan capitulation, räddat hvar enda man af sina tie underhafvande compagnier, inställde han sig med dem hos Konungen, som belägrade Köpenhamn. Han deltog derefter i den blodiga stormen för berörde hufvudstad, och följde Prinsen af Sultzbach vid inkräktandet af Möen, der han förde högsta befälet, när Konungen dog och freden återställdes.

Öfverste Ascheberg hade nu på sjette året varit skild vid sitt hus, då stillheten gaf honom tillfälle, att resa till Hessen, för att afhämta sin Fru och sina Barn. Dess Cavalleri-Regemente blef förut af Regeringen indeladt på Bohuslän, så att han ställde sin flyttning till denna ort; men vid lycklig ditkomst fick han den underrättelse, att Regementet var upphäfvet, manskapet öfverfördt till Tyskland, och han sjelf utan lön eller embete. Det är otvifvelaktigt, att Rikets tillstånd icke medgaf att underhålla så stor armé som under kriget: att indragningar således måste ske: och Regementen aftackas; men så lär det äfven lätt kunna finnas, att denna händelse skulle såra Ascheberg. Nitton år hade han tjent i Svenska armén, och nitton års fälttåg voro derunder gjorda. Han hade då redan bevistat tolf städade fältslag; det vid Nördlingen, det i Lothringen, begge vid Rheinfeltz, det vid Wittevejer, vid Oxenfeld, Wolfenbüttel, Schweidnitz, Jancowitz, Leipzig, Columb och Warschau: han hade deltagit i fle-

ra stormar och belägringar; endast på partier hade han uppbragt tvenne GeneralsPersoner, 52 andra Officerare och öfver 6000 man af gemenskapet, voro fångne eller nedergjorde; han hade vid sådana tillfällen eröfrat 15 standar, 23 fanor, fem par pukor; han hade alltid anfört Svenskt folk, och aldrig lidit nederlag, aldrig någon dag i fredlig tid njutit Svensk lön. Han hade under detta krig upprättat ett regemente Dragoner emot betalning, och ett regemente Ryttare på Seland, utan Kronans ringaste kostnad; för begge var han Öfverste. Det förra frántogs honom strax vid fredsslutet i Danmark, det sednare förlorades under resan till Hessen. Till all lycka äga vi icke ifrån de tider någon förteckning på de Öfverstar, som blefvo bibehållne vid sin syssla; hvarföre icke heller lär blifva möjligt att utröna, i hvad måtto deras förtjenster kunnat öfverträffa Aschebergs. För honom återstod nu allenast, att erhålla ett hederligt afsked, på det han, utan förlust af sin värdighet, måtte kunna lemna detta land. Han begaf sig derföre till Stockholm, der Regeringens Ledamöter med benägna ord och 900 dalers underhåll öfvertalade honom, att qvarstanna i Riket; hvarjemte honom försäkrades, att hans uppriktiga trohet och nitiska tjenster icke skulle komma i förgätenhet.

Jag dristar ej säga, om det var åtankan af dessa, eller behofvet af skicklighet, som efter fyra år gjorde Öfverste Aschebergh ihågkommen. Staden Brehmen vägrade hyllning åt Sve-

riges Konung, och påstod sin Riks-frihet med så mycken häftighet, att saken syntes föga kunna bringas till jemnad utan allvarsamma medel; helst främmande makter i hemlighet underblåste oviljan och Brehmiska högmodet. Vid denna vändning blef Ascheberg GeneralMajor af Cavalleriet, i hvilken egenskap han följande året gick med en del af armén öfver till Pomern, och vidare, under Fältherren Wrangels befäl, till Brehmen. Det kom ock verkligen så långt, att staden måste berännas, då Borgmästare och Råd ändteligen funno sig oförmögna, att med något hopp drifva saken till det ytterSta. Hyllningen skedde; och GeneralMajor Ascheberg återförde, efter tre år, Svenska tropparna till Landskrona.

På detta fälttåg följde nu sex års hvila; och under denna tid blef Ascheberg General-Lieutenant. Konung Carl XI steg på thronen, och ett svårt krig för Riket bereddes. Konung Ludvig XIV i Frankrike hade anfallit Holland, att hämnas dess åtgerd till Akiska fredsslutet. Härigenom kom nästan hela Europa i rörelse emot Frankrike; och då Sverige ville med våld tvinga ChurBrandenburg, att draga sin styrka ifrån Rhenströmmen, blef Svenske Fältherren Wrangel slagen af Fredrich Wilhelm vid Ferbellin. På nederlaget i Brandenburg följde krigsförklaring emot Sverige af Tyska Riket, Holland och Danmark.

Innan Danska oroligheten påkom, hade General-Lieutenant Ascheberg redan afhand-

lat med Konungen om uppsättande af 800 mån Cavalleri, under namn af Drottningens LifRegemente, för hvilket han beständigt skulle vara Öfverste. Strax derefter blef han utnämd till General. Nu, då troppar i Norrige sammandrogos, och alla saker liknade sig till fredsbrott, fick General Ascheberg Konungens befallning, att taga vården om Bohus Län, och besörja arméns underhåll. Inom en månad voro magasin i Göteborg, Marstrand och Venersborg i full ordning: krigsfolk sammandraget i Bohuslän emot gränsen, och allt i det goda skick, som skyndsamheten och omständigheterna möjligen medgåfvo. Det dröjde icke heller länge, innan Norrske Ståthållaren, Grefve Ulrik Christian Gyldenlöw, ryckte med 6000 man öfver Svinesund, och ställde sig strax vid Strömstad. Härifrån ärnade han vidare tränga in i landet, förbi Qvistrum och till Saltkällan; men denna gång stod Ascheberg vid Qvistrums Bro, och Dahlberg hade utsett stället till försvarsverken. Fienden blef således, utan ringaste manspillan på Svenska sidan, detta år utehållen, Gyldenlöw drog sig med förlust tillbaka till Norrige, och Konung Carl, som befarade allt af detta inbrott *), befriades ifrån ett tryckande bekymmer.

*) Konungens sinnesförfattning vid detta tillfälle inhämtas bäst af den Anteckning, som RiksRådet Grefve Dahlberg derom gjort i sin Dagbok.

Gene-

General ASCHEBERG skildes följande vår vid detta befäl, som uppdrogs GeneralLieutenanten HANS MÖRNER och GeneralMajor SPERLING. Danmarks förnämsta styrka vändes då

Den 29 Octob. (1675) annkom Hans Kongl. Maj:t til Jönköpingh, och här nödgade Kongl. Maj:t mig första gången til sitt bordh och taffel. Och emedan som fienden uthur Norie under GYLDENLEW hade brutit inn uthij Båhuus Lähn, Skeps Flåttan och uthan den ringaste förrättning olykelig var heemkommen, dy gjorde sådant sambt flere olyklige händelser Hans Maj:t mycket perplex och turberad, så att Hans Maj:t äntelig ville gå fort på GYLDENLEW, ehuruväl Hans Maj:t icke mer än sin Garde til foot och LijfRegemente til häst hoos sigh hade; så att Herr GeneralLieutenanten HANS MÖRNER och jagh, som då allena tilstädes vore, med största möda Hans Kongl. Maj:t kunde öfvertala att fördröja så länge til dess man af General ASCHENBERG, som då med några Tronppar stod ved Qvistrums broo, kunde både om fiendens force och contenance få någon kunskap och efterrättelse; hvilket Hans Maj:t med åtskillige eftertänklige Ordh och Expressioner sig doch på sidstone lät behaga, och jag opå mig tog Hans Maj:t igenom kötte dagar all god kundskap sambt ASHENBERGS sentiment att förskaffa; iblandh andre hårda ordh vore ock desse, *att effter Hans Maj:t var innförd i denna store vidlöfftigheet, då ville Hans Maj:t gå stadh, skulle Han och aldrig komma dedan; begiärte icke annat än döö, och den som honom sådant ville afråda, den skulle smaka spitsen af hans verja.* Huru svårt och delicat detta var, kan hvar förnufftig efftertänkie, doch lofvade Kongl. Maj:t på sidstone min återkombst i Jönköpingh villie afbijda. Jagh reste alt derföre samma afton emot minnatten ifrån Jönköpingh m. m.

emot Skåne, dit Konung Carl förfogade sig, åtföljd af Ascheberg. Amiralen Tromp satte folk i land vid Ystad. Konung Christian V landsteg med 16000 man vid Helsingborg: denna stad gick öfver jemte slottet: Landskrona likaledes: äfven Christianstad i sin ordning. Svenska armén var för svag att afvända dessa olyckor; men när Konung Christian ville igenom Halland vinna möjlighet, att förena sig med sin Norrska armé, eller åtminstone sätta Göteborg och General Mörners tropp emellan tvenne eldar, skyndar Konung Carl ifrån Carlshamn genom Småland att undsätta Halmstad, som belägrades af General Duncam. Här vann Konungen en betydlig seger, understödd af de råd, som gåfvos af General Ascheberg, och hvilka ej instämde med det öfriga Generalitetets tanka. Ascheberg var ock den, som, under Konungens inseende, förde bataillen så lyckligt, att af Danska armén 4000 man stark, icke öfver 30 personer undgingo döden eller fångenskapen. Denna händelse stadgade mycket det billiga förtroende, som Konungen till sin lycka redan fattat för General Ascheberg; hvilket äfven framgent visade sig i alla de vigtigare saker, som kriget dagligen medförde.

Ett afbrott af beständiga motgångar, och en seger, som var den förste Konungen vunnit, lifvade ej litet hans naturliga mod, och styrkte honom i den tappra föresats, att snart angripa sin fiende i Skåne. Konungen gick tillbaka;

och så snart han hunnit emottaga den förstärkning af troppar, som i tysthet samlades i Sverige, tvang han de Danska, att hålla stånd vid Lund, der slaget utföll till Konung Carls förmån. Det var högra flygeln, som i synnerhet bidrog till så lycklig utgång: den anförde Konungen sjelf, och njöt således hedern, att hafva brutit Danska härens hela tiden utöfvade öfvervälde. Förutan den verkan ett förloradt läger med tross och artilleri, 6000 nederlagde och 2000 fångne, skulle hafva till Danska arméns försvagande, kom flacka landet härigenom i Svenskt våld, Helsingborg återtogs, och Blekingen, som var öfversvämmadt af fiender, rensades sedan utan särdeles möda. At följande årets fälttåg i anledning af denna seger mycket lättades, är äfven otvifvelaktigt, samt att slaget vid Landskrona af samma skäl gjorde Svenska öfvervigten betydligare, sedan Danska armén andra gången måste lemna fältet; hvaraf följden blef, att största delen af landet befriades ifrån fiendens utsväfningar, att Christianstad måste uppgifvas, och att, i den mån hoppet om Skånes eröfrande hos Konung Christian försvann, vägen banades till frid, hvilken ock derefter i Lund stadgades.

Jag har ej dragit i betänkande, att anföra händelserna i den ordning, som de förelupit, öfvertygad, att om mängden af Grefve Aschebergs förrättningar tröttat en eller annan, de flesta dock skola finna billigt, att våga ett ögonblicks

tid åt den sak, för hvilken han vågat sitt lif och sin välfärd. Skulle vi, som njuta lugnet igenom våra medbröders dygd och tapperhet, skulle vi rätt afmäta vår förbindelse emot dem: skulle vi skatta denna förtjenst, efter verkningarna på vår lefnad, efter det ädelmod, som för dem till striden, efter den ståndaktighet, som derunder uppehåller dem: aldrig skulle vår tacksamhet finnas villigare, aldrig vår erkänsla mera rättvis. Det är i detta tillstånd, som den väpnade medborgaren försakar sitt eget väsende, nedlägger alla känslans fordringar, och afsäger sig menniskonaturens käraste rättighet, den att lefva, den att draga andan i en sund kropp: en rättighet, hvilken han uppoffrar åt samfundet för att förvara dess sällhet, hvilken han öfverlåter åt hvar enskilt medborgare, för att öka dess säkerhet. Och då lyckan i dag frälste honom ur äfventyret: då hon återförde honom med det högsta, som stod i hennes makt att rädda, helsan och lifvet: Hvad är hans vinst? jo, att i morgon gå en lika fara till mötes, och i öfvermorgon stupa för henne.

För oss, som nyligen öfverlefvat ett krig, och under detsamma, igenom Konungens hjeltemod samt tappra medborgares dygd och försakelse, njutit alla fredens beqvämligheter: för oss måste det falla lätt, att högakta dessa egenskaper, och göra dem rättvisa i hvad ålder de helst inträffat. Vi hafve af förfäderna emottagit ett samfund, som kände sig tacksamt emot

dem, som grundlagt och försvarat dess sjelfbestånd: hafva vi genom födseln trädt till besittning af detta samfunds förmåner, så hafva vi ock iklädt oss dess förbindelser: på en gång blifvit arfvingar af dess rättigheter och af dess pligter.

Med en benägenhet, som goda medborgare egnar, må vi då uppfylla den skyldighet, att närmare känna Grefve Aschebergs förtjenster. De ligga till en stor del i dagen i hans krigsförrättningar, dem jag redan vidrört; men de hämta ej sitt värde blott af verkningarna som de åstadkommo, utan fast mer af de hedrande tänkesätt, som framalstrade dem.

Grefve Ascheberg hade så mycket större tillfällen att ådagalägga dessa tänkesätt, som han, efter Konung Carl Gustafs död, hade det öde gemensamt med flera skickliga män, som Konungen älskat, att finna sin lycka motad af dem, som efter strängaste rättvisa hade bort vara hans befordrare. Han förmås vid Polska krigets början, att lemna sitt lugn, och sin tjenst i Hessen; och vid krigets slut, då han blifvit föranledd att flytta med sitt hus till Sverige, finner han sig skild vid sitt embete och sin utkomst. Han förlorar igenom Oliviska freden i Preussen de tvenne gods, som Konungen, efter fäktningen vid Zakrof och nederlaget på Czarnetskis folk, skänkte honom; och strax derefter ifråntagas honom de tvenne Regementen han sjelf uppsatt och med så stor nytta fört

under kriget: Han behöfdes fyra år derefter, när Brehmen med vapen skulle bringas till hörsamhet; och då gifves honom GeneralMajors fullmakt vid Cavalleriet; men ännu har han tie år att vänta, innan han åter erhåller regemente. Detta allt oaktadt, skall i hela hans lefnad icke kunna uppletas ett drag, som liknar kallsinnighet för det allmänna, eller förtrytsamhet öfver en föga värdig medfart. Tvertom, vid de vigtiga förrättningar, som under dessa svårighetstider anförtroddes honom, ådrog han sig samma rättmätiga loford, som åtföljt hans föregående göremål; så att just de, som glömde hans välfärd, när sakerna i Brandenburg sedan gingo olyckligt, förklarade öppet, i sin försvarsskrift, *att sådant icke hade händt, om General* Aschеberg *blifvit satt att anföra armén.*

Om detta senfärdiga förtroende hedrar å ena sidan hans skicklighet, må det å den andra få gälla såsom ett vitsord om Brehmiska tåget, hvilket var den enda Generalsbefattning han då ännu haft; men förnämligast styrker det fullkomligheten af de grundsatser, på hvilka han, såsom en stadig man, byggde sin dygd och sin lycka, samt satte dem således begge i säkerhet emot händelsernas kastning och välbehag. Och huru skulle vi eljest finna honom vara sig så alldeles lik: den stund han för standaret i Tyskland och Fältmarskalksstafven i Skåne: den stund han uppmuntras i Polen och oförrättas i Sverige.

Det var, efter hans tanka, icke nog, att i sin tjenst fullgöra blott det, som en utvertes lydnad fordrar; det gifves ock i embetet en välvilja, som föder nit för det allmännas uppkomst, som letar efter tillfällen att gagna, som sätter sig emot allt förderf; denna välvilja, hvilken lagen kan äska, men aldrig utkräfva, var hos Grefve Ascheberg lika så ofelbar, som sjelfva lydnaden, och i densamma funno Konungarne Carl X och XI anledning till den stora ynnest, hvarmed han af begge bevärdigades. Ingen undersåte hade emottagit så många nådetecken af Carl Gustaf, som Grefve Ascheberg. Konungen befordrar honom till Öfverste, gifver honom regemente, skänker honom tvenne gods i Preussen, öfverlemnar honom sin egen värja, benådar honom med en guldkedja af 1000 dukaters vigt, låter högtidligen ikläda honom sitt Kongl. skärp, och försäkrar honom om Riddarevärdighet af SeraphimerOrden, den Konungen under kriget var sinnad att upplifva. Allt detta, som sker inom kortare tid än ett år, säger både samtiden och oss, huru stort värde Konungen satte på Grefve Ascheberg, hvilken äfven af lika skäl skulle vinna detsamma hos Sonen, Konung Carl XI.

Det vackraste man någonsin kan se, är huru denne Konung och Grefve Ascheberg täfla sins emellan, den ene med trohet och förtjenster, den andre med erkänsla och belöningar. Ascheberg afhåller Norrska armén ifrån Bo-

huslän, och Konungen finner hans befäl så väl utfördt, att han väljer honom till sitt eget biträde. Han följer Konungen under kriget, då han har äran att med sina råd gå beständigt tillhanda, och Konungen skrifver i sin dagbok *), *att* ASCHEBERG *var hans lärmästare i kriget:* han upptäcker fiendens ställning, förr än slaget vid Landskrona gick för sig, och tillstyrker den vändning, som i hast gjordes med Svenska armén, hvarigenom fienden kom i fara att anfallas i flanken, och måste derföre oförtänkt ändra sin slagordning: strax låter Konungen införa i hans Grefve Bref, *att Gud igenom honom gifvit segern vid Landskrona;* men utom allt detta och de nådiga talesätt, hvarmed Konungen nämner Grefve ASCHEBERGS åtgerd i fältslagen **) vid Halmstad, Lund och Landskrona,

*) Konungens egenhändiga anteckning är denna: Den 21 (April) kom en exprès från Göteborg hit till Stockholm, som medbragte de bedröfliga tidenderna, det den Högste Guden hade hädankallat genom den timmeliga döden, till Sig i det Eviga, Kongl. Rådet och Fältmarskalken, Grefve RUTGER VON ASCHEBERG, nu mera salig hos Gud; hvilket skedde i Göteborg den 17 April, om morgonen kl. 7 som var om Måndagen, hvilket var Annandag Påsk. Han var gammal 71 år, 10 månader, 2 veckor och 1 dag. *Han har varit min præceptor och läromästare uti kriget.* Alla Fältmarskalkar och Generaler, som nu lefva, hafva stått under denna sal. Herrens commando.

**) I sitt *Handbref* till Kongl. Rådet och Fältmarskalken VON ASCHEBERG, d. 29 Aug. 1684 säger Konungen: «Och som icke allenast Vi vete, och med särdeles nåd och estime alltid lära erkänna Eder så dervid,

återtagandet af Helsingborg och Christianstad, samt flera andra öfver fienden vunna fördelar, belönas han äfven inom kort tid med embeten och värdigheter, så att han blir GeneralLieutenant, Friherre, General, Gouverneur öfver Bo-

som uti alle andre occasioner försporde trohet, tapperhet och dexteritet, utan ock fienden sjelf måste tala till edert välförtjenta berôm, m. m.» — I ett annat *Bref* d. 22 Juni 1689 skrifver Konungen: «Kunnandes Vi gifva Eder det vitnesbörd, at J edre actioner altid så fört, at Vi icke allenast deraf hafve haft et nådigt nöje, utan ock derhos en reel och considerabel tjenst, hvilket Vi altid läre behålla hos Oss i en nådig åtanka. — Och varde Vi vid alla tillfällen sökandes, att låta Eder och eder barn åtnjuta den nådiga vedergällning, som J, genom edre considerable tjenster utaf Oss och Vårt Rike hafve väl förtjent, m. m.» I *Grefve-Brefvet* d. 10 Dec. 1687 heter det: «Huruledes han sig i förre så väl som senare Danske kriget förhållit, det vittnar hans margfaldiga och considerable gjorde tjenster, dem Vi hafve orsak, att anse, som de lofvärdigste kännetecken af dygd, manlighet, försigtighet och trohet, uti alle förefallne occasioner, besynnerligen vid de namnkunnige fältslagtningar, som höllos för *Halmstad, Lund och Landscrona,* samt vid *Helsingborgs och Christianstads eröfring,* så ock flere andre entrepriser — så at Vi med skäl kunne tillägga honom det berömmet, at han har varit Oss ett troget bistånd, våre fiender et stort skräck, och ett lyckosamt instrument, at göra våra vapen segersamma, at befrämja den önskeliga freden m. m.» Sedan freden var sluten, och innan Konungen reste ifrån Skåne och armén, gjorde han ett nådigt besök hos Fältmarskalken, tog af honom ett mycket ömt afsked, med nådig tacksägelse för dess trogna tjenst under kriget, och skänkte honom sitt med dyrbara demanter besatta hattband.

huslän, FältmarskalksLieutenant, Fältmarskalk, General-Gouverneur öfver Göteborg, Bohuslän och Dal, General-Gouverneur öfver Skåne, Halland, Göteborg och Bohuslän, Kongl. Råd, och ändtligen Grefve.

Efter freden sysselsatte sig Grefve Ascheberg med sitt vidsträckta Gouvernement, hvilket mer och mindre hade lidit under kriget. Skåne var i synnerhet olyckligt igenom begge arméernas framfart, och landets oförsigtiga villrådighet. Återställandet af ordning, af hushållning, af välmåga blef nu målet för hans förnämsta omsorg, hvilken dessutom måste användas på de många delar, dem Indelnings, Reductions och Liqvidations-verken omfattade. Såsom Fältmarskalk, reste han årligen Konungen till mötes på mönstringar, inom och utom sina Län: kallades alltid till vigtiga öfverläggningar i krigssaker: förestod ock sitt Cavalleri-Regemente beständigt. För honom, som både uppvext och grånat under fälttåg, skulle det hafva förefallit ödsligt att komma i saknad af militarisk befattning; men medelst ofvannämda göremål och de fästningsbyggnader, som i Göteborg, Landskrona, Marstrand, Bohus och Helsingborg, alla i hans Gouvernement, förehades, hade hans böjelse sitt nöje, och Konungens tjenst en säker vinning.

Under sin fältlefnad var Grefve Ascheberg utmärkt, såsom dristig i förslag, djerf i verkställigheten; men då han aldrig vid något till-

fälle, der han sjelf anförde, lidit nederlag: då aldrig något försök för honom misslyckats, lär man böra tro, att han, mera skarpsynt än någon annan, insett möjligheten af sin plan, och likaledes styrkan af de medel han kunde använda på utförandet. Dessutom är ej underligt, om en General, som inhämtat krigskonsten af de fem stora Fältherrar han tjent, Hertig Bernhard af Weimar, Johan Baner, Torstenson, Carl Gustaf Wrangel och Konung Carl Gustaf; ej underligt, säger jag, om en sådan Herre misskännes af dem, som voro långt under honom i snille, kunskap, mod, erfarenhet och andra lyckliga egenskaper.

I enskilta lefnaden var Grefve Ascheberg indragen, försigtig, arbetsam, oförtruten: snarare fåtalig än mångordig. Hans uttryck voro korta: röjde mycken eftertanka och den philosophi, som uppmärksamhet på menniskan i längden meddelar. Han kom bittida ur sina föräldrars hus, och hade sedan ej tillfälle att sköta boken; bar dock i all sin tid aktning för lärdom, och bevisade sådant med den trogna försorg han drog om Lunds Academies uppkomst och välstånd. Ifrån sin ungdom hade han varit god hushållare, och således samlat någon egendom, den han sedan på bästa sätt förvaltade. Var vaksam, och tog alltid säkra steg till sitt ändamål. Rättvis Förman, och hade igenom denna egenskap under krigen större tillgång på folk, än behofvet fordrade.

Grefve Ascheberg var född 1621 i Curland af adelig slägt *), och dog i Göteborg 1693, dit Konung Carl XI reste ned från Stockholm, att med sin närvaro hedra hans begrafning. I sitt äktenskap med en Fröken von Busseck **) var han lycklig make, och Fader för tjugefem barn, af hvilka fem Söner och fem Döttrar kommo till mogen ålder. Hans Grefvinna gick ur verlden några år före sin Herre: äfven fyra af Sönerna. Dessa förluster verkade på sinnet, och sinnet på en kropp, som ofta blifvit sårad i Tyskland och Polen, men i synnerhet i stormen för Köpenhamn och i slaget vid Halmstad. Sednare årens helsa, mer och mer ostadig, undandrog sig slutligen, att längre uppehålla ett lif, som emellan tusen faror hade gagnat Riket, och nu upphörde, på det en Konung, som sjelf erfarit dess dygd, skulle vid grafven säga, att Grefve Ascheberg *var en man af råd och verkställighet.*

*) Hans Fader var Herr Wilhelm von Ascheberg, Arfherre till Abgullen: Modern Fru Margareta von der Osten, genandt Sacken.

**) Magdalena Eleonora, Dotter af Herr Johan Philip von Busseck, genandt Mönch.

Följande Sång öfver Grefve Baltzar Horn hade redan 1789 vunnit det Stora eller HedersAccessit, och således i det årets Handlingar bort blifva tryckt; men som sådant, i anseende till Författarens vistande på utrikes ort, icke kunnat verkställas, så fullgör Academien nu denna skyldighet emot honom och Allmänheten.

SÅNG

ÖFVER

GREFVE BALTZAR HORN

TILL RANTZIEN,

SOM STUPADE I SJÖSLAGET DEN 17 JULI 1788.

AF

JOHAN STENHAMMAR,

PHILOSOPHIAE MAGISTER.

Skaldestycke, som vunnit Accessit i Svenska Academien 1789.

Den sena skatt mitt hjerta sänder,
Tag den, Odödlighetens Son;
Och, sittande på hennes stränder;
Skänk mig ett ljud af dina händer,
En blick af bifall derifrån!

LEOPOLD.

Skall jag ditt minne orätt göra,
Horn! hjeltars skräck och hjeltars tröst!
Du van, att ärans högre röst
Och Englars himlasånger höra?
Månn ej vid evighetens strand
Mitt svaga lof din skugga sårar,
Krönt af Odödlighetens hand,
Belönad af ditt fosterland
Med Svears suck och Gustafs tårar?

När från en thron, som Englar bära,
Ditt öga himmelskt blickar ner;
Mitt snille du i vanmakt ser,
Och stumt vid glansen af din ära.
Le åt en ynglings djerfva sätt,
Att träda fram i Skalders gille,
Och prisa dig, af ära mätt;
Men gör likväl mitt hjerta rätt,
Det är ej brottsligt, som mitt snille.

En granne der förrädisk vakar,
Lömsk smilar åt min fosterbygd,
Och harmsen åt dess lugn, dess dygd,
Förtviflad sina bojor skakar.
Men räds ett folk, i lugnet sällt,
Hvars vett med mod och styrka blandas;
Så gladt det reser fridens tält,
Så, retadt, skall på Ärans fält
Det hämd och blod och lågor andas.

Ja! till ditt moderliga sköte
Tryck, Svea! dina barn, och le;
Qväf dina suckar, dölj ditt ve,
Och mana dem till stridens möte.
Hvar suck är blygd, och brott den tår,
Som hemligt ur ditt öga bryter;
Då krigets Gud, i fasans spår,
På rökande ruiner går
Och öfver dina gränsor ryter.

Ren lyftes Carls och segerns flagga;
J Hjeltar! lyden Ärans bud,
Och skåden hafvets häpna Gud
Beredd, att edra kölar vagga.
Horn! hasta ur ditt lugn till mord,
Och maka, barn — din hela lycka!
Säg stammande ett afskedsord,
Och hölj din blick — och kyss den jord,
Som aldrig mer din fot skall trycka.

Der, säll bland barn, i makafamnen,
Se segern köpas med ditt blod;
Känn offrets vigt — o! qväf ditt mod,
Och stanna bäfvande i hamnen.
Förlåt — min svaghet tiga bort;
Nej, du var hjelte — denna smärta,
De offer, du för Sverge gjort,
De skola snart vid grafvens port
Ge dubbel vällust åt ditt hjerta.

Gläds

Gläds *Vasa* *)! värd att Kämpar bära,
Och Horn din stolta helsning gif;
Och skall du svika Hjeltens lif,
Svik ej dess mod, och ej dess ära.
Än må det namn, som dyrkas fritt,
Hvar Svensk till dygd och mandom kalla;
Det namn, som skräck och sällhet spridt,
Ditt *Vasa!* Baltzar Horns med ditt,
Bör stort från verldens stränder skalla.

Ren vinden stolt, att kämpar följa,
Jag lekande i seglen ser;
Neptun sin treudd trycker ner,
Och sänker bäfvande sin bölja.
Europa skådar detta tåg,
Betänkt, att frukta, eller lära
Af Svenska män med eldad håg,
Som, flygande på hafvets våg,
Der seger eller död begära.

Förgäfves dem jag följa tänker;
Min häpna tanke, fåfängt qvick,
Förvillas — och min trötta blick
Sig ned på Hoglands bölja sänker.
Der, Englands legde stridsman ler,
Der, trotsigt Ryska flaggan sväfvar;

*) Skeppets namn, som Grefve Horn förde.

Greigh oss en mordisk helsning ger,
Ser Carl, förskräckes — Svear ser,
Och hemligt i sitt hjerta bäfvar.

Ja bäfva! lagern på din hjessa
I dag skall bleknad falla af:
Du aldrig förr på verldens haf
Sett Svear sina viggar hvässa.
Ja! frukta dessa viggars fall;
Ren svept i rök naturen skälfver,
Vid blixten, vid kanonens knall;
Och hafvet i ett nödgadt svall
En blodigfärgad bölja hvälfver.

Likt Etna, detta hafvet röker,
Hvem skall mitt öga finna der?
Hvar Svensk min vän, och hjelte är,
Men Carl är främst — jag honom söker.
Nej stanna! häpen och förskräckt,
Nej vänd dig bort! — mitt hjerta lider —
Med stammen tänd och kölen bräckt,
Förgäfves hjelte — obetäckt,
Ur hafvets djup mot tre han strider.

J hjeltar! flygen — han försvinner —
O frälsen Carl! hvi dröjen J?
Ve åskors knall och slagnas skri!
Min röst till intet öra hinner.

Dock, månne Horn! Du skulle den
I detta ögonblick behöfva?
Nej, bjud mig tiga, Ärans vän!
Att vilja mana stora män,
Det är dem straffa och bedröfva.

Den fabelns Gud, som vissa öden
För Decius och Brutus sagt,
Du skulle afhört med förakt,
Och hastat glad till strid och döden.
Den grymma dom, som förestod,
Dig inga nya lagar tyder;
Ej yrseln eldar hjeltens blod,
Han har sitt hjerta och sitt mod,
Och Gud i sina pligter lyder.

Men tacka, frälsta köl *)! din lycka,
Som höjt en flagga, den du sänkt;
Och Carl i dessa faror stängt,
Att dig ur andra faror rycka.
Åt Segern afundsamt hon ler,
Och nödgar Horn sitt byte lemna;
Så, då sin makas nöd det ser,
Sitt rof ett lejon öfverger,
Att henne frälsa eller hämna.

*) Äran af ett gjordt byte (ett Linieskepp af första rangen, hvilket Vasa redan förmått att stryka) måste Horn uppoffra, för att vinna den större, men dyrköptare, äran, att hafva frälst Hertigen.

Ren hör jag CARLS beslut *) med fasa,
Värdt Hjelten, stort, men sorgligt, grymt;
Dock än jag ser af hopp en skymt,
Välsignar HORN, välsignar Vasa.
Han nalkas, fyller opp sitt kall,
Och denna nakna köl betäcker —
«Jag vågar allt, jag ser mitt fall,
«Men blixten förr mig träffa skall,
«Än den, o CARL! Din hjessa räcker.

Ja, vittna GREIGH! säg om du bäfvat,
Med kölen krossad af hans lag,
Och hotad sjelf af dödens slag,
Som för ditt skumma öga sväfvat.
Var rättvis, sorgsna hamn! — Du kan,
Du bör bland skuggor rättvis vara:
HORN segern ser, ser himlen an;
«Fröjd! CARL är frälst!» så ropar han,
Och dödens tordön honom svara.

Fröjd! CARL är frälst! — dock nej, jag gråter;
Af HORN den lyckan är betald;
Han dock af sår, af döden qvald,

*) Vår tid, för att göra sig reda för hvad en hjelte är; och en lyckligare efterverld, för att finna betydelsen af ett då kanhända barbariskt ord, skall nämna CARL och detta beslut. Ryktet och Skalden har redan förevigat det:

Förr sunken eller sprängd, än i en oväns makt.

Sitt slutna öga öppnar åter.
»Hvad? — lefver Carl? är segern vår?
»Nej än, hvad nya tordön ryta?
»Än Svenske! mer oss återstår;
»Än skall mitt blod ur nya sår
»För segern och för Sverige flyta.

»Du Yngling, hvilken ödet ämnat,
»Att föra Vasa, lyd min röst;
»Än eldar samma nit mitt bröst,
»Jag ej mitt Svenska hjerta lemnat.
»Om detta modet för mig dör,
»Om skuggor dessa ögon hölja,
»Och denna röst du sänkas hör;
»Du mig ej längre lyda bör,
»Men Sverge och ditt hjerta följa.

Förgäfves, Greigh! på mängd och lycka,
Och vind, du hopp om segern byggt;
Blott vädrens gunst uti din flykt
Från Carl skall dina segel rycka.
Fly — tacka dem, förskräckte Drott,
Carl segrar, fröjd! — dock den jag dämpar;
Vid segerns åsyn — grymme lott!
Skall ej min glädje bli ett brott
Mot edra skuggor, fallne kämpar!

»Nej, ropen J, du oss förnedrar;
»Nej, spar din suck; oss sårar den,